Arbeidsnotater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

Dronningensgt. 16, Oslo-Dep., Oslo 1. Tlf. 41 38 20

IO 75/30 21. juli 1975

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972*

Rapport nr. 4

FLYTTING TIL OG FRA 121 ASKIM/MYSEN HANDELSDISTRIKT I 1971.

EN PRØVEUNDERSØKELSE FOR FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972

Av

Erik Stordahl**

* Undersøkelsen er gjennomført i samarbeid mellom Norsk institutt for by- og regionforskning og Statistisk Sentralbyrå. Den er i hovedsak finansiert gjennom Kommunal- og arbeidsdepartementet og Distriktenes utbyggingsfond.

** Notatet ble opprinnelig skrevet som en del av min hovedfagsoppgave i samfunnsgeografi. Under arbeidet med notatet har jeg mottatt kommentarer og råd fra John Dagsvik, Olaf Foss, Hallstein Myklebost, Robert Salomon og Lars Østby.

Ikke for offentliggjøring. Dette notat er et arbeidsdokument og kan siteres eller refereres bare etter spesiell tillatelse i hvert enkelt tilfelle. Synspunkter og konklusjoner kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk Sentralbyrås oppfatning.

INNHOLD

	Side
Liste over tabeller	IV
Liste over kart	VII
Liste over figurer og diagram	VIII
1. Innledning	1
2. Formål	4
2.1. Prøveundersøkelsen i Indre Østfold	4
2.2. Flyttemotivundersøkelsen i Indre Østfold	7
3. Indre Østfold - en beskrivelse	8
3.1. Generelt	8
3.2. Befolkningsutviklingen	10
3.3. Urbaniseringen	15
3.4. Arbeidsforholdene i Indre Østfold	18
3.5. Boligforholdene i Indre Østfold	22
3.6. Utdanningstilbudet i Indre Østfold	23
3.7. Geografisk mobilitet	25
3.7.1. Generelt	25
3.7.2. Netto og brutto mobilitet. Indre Østfold i det nasjonale og regionale flyttebildet	25
3.7.3. Flyttemønsteret i Indre Østfold med næromland	32
3.8. Befolkningens kjønn- og alderssammensetning	42
4. Om kartlegging av årsaker til flytting til og fra Indre Østfold. Noen teoretiske og praktiske tilnæringer	43
4.1. Om forutsetningene for flytting	43
4.2. Om kartlegging av årsaker til flytting	46
4.3. Geografiske analyseenheter i Indre Østfold. Noen push- og pullfaktorer	48
4.4. Geografiske analyseenheter i Indre Østfolds nærområland. Noen push- og pullfaktorer	52
5. Intervjuundersøkelsen	55
5.1. Teoretisk grunnlag for intervjuundersøkelsen	55
5.2. Definisjon av undersøkelsens flytterpopulasjon	59

Side

5.3. Utvalgsmetoden 61
5.3.1. Generelt 61
5.3.2. Om Byråets utvalgsplan 61
5.3.3. Undersøkelsens utvalgsplan 62
5.3.4. En merkand til bruk av ikke selvveiende utvalg 65

5.4. Feltarbeidet 66

5.5. Noen erfaringer fra feltarbeidet 67
5.5.1. Feltperioden 68
5.5.2. Frafallet 68
5.5.3. Rapportskjemaet (vedlegg 8) 69
5.5.4. Spørsmål 195 og 196 70
5.5.5. Spørreskjemaets siste side 70

5.6. Noen forbedringer av undersøkelsesopplegget 70
5.6.1. Definisjon av hovedflytting 70
5.6.2. Definisjon av sted/bosted 71
5.6.3. IO-brevet (introduksjonsbrev til intervjuobjektene, vedlegg 1) 72
5.6.4. Spørreskjemaet (vedlegg 2) 72
5.6.4.1. Generelt 72
5.6.4.2. Spørreskjemaets innhold og utforming 73
5.6.4.3. Redigeringsprinsippet 74
5.6.4.4. De enkelte spørsmålssekvenser ... 74
5.6.4.5. Bruk av vurderingsspørsmål 77
5.6.4.6. Tre eksempler på vanskelige spørsmål 78
5.6.5. Orientering og instruks (vedlegg 6 og 7) .. 80

6. Registrerte årsaker til flytting 81

6.1. Innledning 81

6.2. Om kjennskapet til flytteårsakene i Norge 83
6.2.1. Resultater fra noen intervjuundersøkelser . 83
6.2.2. Noen konklusjoner på grunnlag av tidligere intervjuundersøkelser 86

6.3. Flyttemotivundersøkelsen i Indre Østfold 88
6.3.1. Hvem er flytterne i utvalget? 88
6.3.2. Hvorfor flytter folk til og fra kommunene i Indre Østfold? 90
6.3.3. Ulike persongruppers flyttemotiver 97
6.3.4. Flyttemotiv og flytteavstand 99
6.3.5. Motivstrukturen i flyttestrømmene til og fra hvert av de geografiske strataene I-V 100
6.3.6. Motivstrukturen i flyttestrømmene mellom Indre Østfold (I.Ø.) og ulike deler av næromlandet 102
6.3.7. Et forsøk på å forklare nettoinnflyttingen til Indre Østfold fra næromlandet i 1971. 103

7. Endring av levekår som følge av flytting 107

7.1. Flytting og generell levekårsendring 107

7.2. Flyttemotiv og generell levekårsendring 110

Side

7.3. Generell levekårsendring. Noen geografiske spesifikasjoner 112
7.3.1. En enkel teoretisk tilnæring til regionale variasjoner i generell levekårsendring .. 113
7.3.2. Regionale variasjoner i generell levekårsendring 116

7.4. Framtidig flytting 120
7.4.1. Innledning 120
7.4.2. Framtidig flytting og levekårsendring 122
7.4.3. Hvorfor planlegger flyttere å flytte videre? 126

8. Sammendrag og avslutning 129

8.1. Metodiske erfaringer 129
8.1.1. Om utvalgsplaner 129
8.1.2. Innsamling og bearbeiding av erfaringer fra prøveundersøkelser 129
8.1.3. Om behovet for standardiserte opplegg av intervjuundersøkelser 130

8.2. Resultater fra prøveundersøkelsen i Indre Østfold . 130

8.3. Resultater fra flyttemotivundersøkelsen i Indre Østfold 131
8.3.1. Om forholdene i Indre Østfold og omlandet . 132
8.3.2. Om flyttemønsteret i Indre Østfold og omlandet 132
8.3.3. Om årsakene til flytting til og fra Indre Østfold 133
8.3.4. Om flytternes levekårsendring som følge av flytting til og fra Indre Østfold 133

8.4. Om det videre arbeid med studier av flytting i Norge 134
8.4.1. Om analyser av hovedundersøkelsens data ... 134
8.4.2. Om behovet for framtidige flytteundersøkelser 135

Statistiske kilder og anvendt litteratur 137

Vedlegg 1. Brev til intervjuobjektene, datert 21. mars 1972. 143

Vedlegg 2. Spørreskjema 144

Vedlegg 3. Frafallsskjema 185

Vedlegg 4. Brev til intervjuerne med orientering om undersøkelsen, datert 4/3-72 186

Vedlegg 5. Brev til intervjuerne med noen praktiske opplysninger, datert 21. mars 1972 188

Vedlegg 6. Orientering og instruks for intervjuerne. Merknader til de enkelte spørsmål 190

Vedlegg 7. Tillegg til instruksen (vedlegg 6). Brev til intervjuerne, datert 5. april 1972 196

Vedlegg 8. Rapportskjema om Flyttemotivundersøkelsen 1972 .. 197

LISTE OVER TABELLER

Side

Tabell 3.1. Folkemengden i alt og i tettbygde strøk i Indre Østfold, etter kommune. 1960 og 1970 16

Tabell 3.2. Yrkesaktive personer 16 år og over i arbeid, som har bosted eller arbeidssted i Indre Østfold 1. november 1970, etter kommune 19

Tabell 3.3. Yrkesaktive personer 16 år og over i arbeid og bosatte i Indre Østfold, etter bostedskommune og arbeidssted 1. november 1970..... 20

Tabell 3.4. Bebodde boliger i Indre Østfold etter byggeår og kommune 1970. Prosent 22

Tabell 3.5. Skoler og elever i Indre Østfold etter skolekommune og skoleslag. 1971 23

Tabell 3.6. Skoleelever og studenter 16 år og over med forskjellig bostedskommune i Indre Østfold, etter skole- og studiested pr. 1. november 1970 24

Tabell 3.7. Kommuner, handelsdistrikt og handelsområder fordelt på ti klasser etter netto- og brutto-mobilitet i 1971. Klassifiseringen er utført på grunnlag av flytteindeksen (Stordahl, 1974). Klassenes verdiintervall er angitt i promille 26

Tabell 3.8. Netto- og brutto-mobilitet i Indre Østfold med næromland. Flytteindeksen anvendt på de seks variablene A-F; handelsområder (A), handelsdistrikt (B) og kommuner (C) etter netto-mobilitet, handelsområder (D), handelsdistrikt (E) og kommuner (F) etter brutto-mobilitet i 1971. Kommunene er ordnet etter handelsdistrikt og handelsområde 27

Tabell 3.9. Matrise for antall flyttere i 1971 mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland. Handelsdistriktene er rangert etter tallet på tilflyttere 33

Tabell 3.10. Matrise for relative flyttetall i 1971, $M_{ij} \cdot \frac{10^9}{P_i \cdot P_j}$, mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland. Handelsdistriktene er rangert på grunnlag av kolonnesummene 36

Tabell 3.11. Relativ mobilitet, $M_{ij} \cdot \frac{10^9}{P_i \cdot P_j}$, mellom Indre Østfold og hvert av handelsdistriktene i næromlandet i 1971 38

Tabell 3.12. Flytting til hver av kommunene i Indre Østfold i 1971, etter fraflyttingsområde. Prosent 39

Side

Tabell 3.13. Flytting fra hver av kommunene i Indre Østfold i 1971, etter tilflyttingsområde. Prosent 39

Tabell 3.14. Antall flyttere i 1971 mellom kommunene i Indre Østfold 40

Tabell 3.15. Folkemengden i Indre Østfolds kommuner og Østfold, Akershus og Oslo, etter kjønn og alder pr. 31. desember 1970. Prosent 42

Tabell 4.1. Forventet flytteadferd under noen gitte betingelser. Erikson (1971, s. 67) 44

Tabell 4.2. Kommunene i Indre Østfold i forskjellige geografiske strata (I-V), etter kommunetype, arbeidsplasslokalisering, mobilitet 1971, avstand til Oslo og avstand til Askim 49

Tabell 4.3. Kommuner og geografiske strata i Indre Østfold med sentrale kjennemerker angitt som relative push (÷)- eller pull(+)-faktorer eller som nøytrale (0) faktorer. Særlig sterke push- eller pullfaktorer er angitt med dobbelt tegn. Faktorene defineres i forhold til kjennemerkeverdiene for Indre Østfold som helhet 50

Tabell 4.4. Indre Østfold med sentrale kjennemerker angitt som relative push(÷)- eller pull(+)-faktorer, eller som nøytrale (0) faktorer. Faktorene defineres i forhold til kjennemerkeverdiene i de ulike utvekslingsregionene 52

Tabell 5.1. Flytterpopulasjonen N fordelt på flytterstratum i=1,2,...,10.. 63

Tabell 5.2. Populasjonen i flytterstratum 6-10 fordelt på kommuner 64

Tabell 5.3. Utvalget av 350 flyttere fordelt på de ti flytterstrataene 1-10 65

Tabell 5.4. Utvalget i stratum 6-10 fordelt på kommuner 66

Tabell 5.5. Antallet som ikke svarte (frafallet) blant flyttere i forskjellige grupper for kjønn, alder og flytteregning, etter årsaken til frafallet 69

Tabell 6.1. Utvalget i de forskjellige flytterstrataene og totalt til og fra kommunene i Indre Østfold, etter kjønn, alder, ekteskapelig status, livssyklusfase og viktigste gjøremål før flyttingen. Prosent 89

Tabell 6.2. Flyttere mellom kommunene i Indre Østfold (A/M h.d.) og mellom Indre Østfold og ulike deler av omlandet, etter viktigste grunn til flyttingen. Prosent 91

Tabell 6.3. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med viktigste grunn til flyttingen i motivgruppe familie- og livssyklusforhold, etter motivtype. Prosent 93

Tabell 6.4. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med viktigste grunn til flyttingen i motivgruppe arbeidsforhold, etter motivtype. Prosent 95

Side

Tabell 6.5. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med viktigste grunn til flyttingen i motivgruppe boligforhold, etter motivtype. Prosent 96

Tabell 6.6. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig viktigste grunn til flyttingen, etter kjønn, alder og livssyklusfase. Prosent 98

Tabell 6.7. Flyttere til Indre Østfold og flyttere fra Indre Østfold i de forskjellige flytterstrata 1-10, etter viktigste grunn til flyttingen. Prosent 101

Tabell 6.8. Flyttere mellom Indre Østfold og ulike deler av næromlandet, etter viktigste oppgitte grunn til flyttingen. Prosent 103

Tabell 6.9. Totalt antall flyttere mellom Indre Østfold og næromlandet, etter viktigste grunn til flyttingen. Beregninger på grunnlag av motivstrukturene i tabell 6.2 og flyttetallene i tabell 3.9 104

Tabell 7.1. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig viktigste grunn til flyttingen, etter oppgitt endring av levekårene. Prosent 110

Tabell 7.2. Matrise for "attraksjonskraft" i 1971, $M_{ij} \cdot \frac{10^9}{P_i \cdot P_j} \cdot d$ (mil), mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland. Handelsdistriktene er rangert på grunnlag av kolonnesummene 115

Tabell 7.3. Flyttere mellom Indre Østfold og ulike deler av næromlandet etter andel med bedring av levekårene. Beregningene er utført på grunnlag av gravitasjonsmodellen med avstandskomponent b=1 -..... 116

Tabell 7.4. Flyttere mellom kommunene i Indre Østfold og omlandet, etter generell levekårsendring. Prosent 117

Tabell 7.5. Flyttere til Indre Østfold og flyttere fra Indre Østfold i de forskjellige flytterstrata 1-10, etter oppgitt endring av levekårene. Prosent 119

Tabell 7.6. Flyttere til og flyttere fra de geografiske strataene I-V, etter holdning til framtidig flytting. Prosent 123

Tabell 7.7. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig holdning til framtidig flytting, etter levekårsendring ved siste flytting. Prosent 124

Tabell 7.8. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig holdning til framtidig flytting, etter viktigste grunn til framtidig flytting. Prosent 127

LISTE OVER KART

Side

Kart 3.1. Østfoldbyenes handelsområde (h.o.) og Hovedstadens h.o. med 121 Askim/Mysen handelsdistrikt (h.d.) 9

Kart 3.2. Handelsdistriktene i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. etter netto mobilitet i 1971 29

Kart 3.3. Kommunene i Østfoldbyenes handelsområde(h.o.) og Hovedstadens h.o. etter netto-mibilitet i 1971 31

Kart 4.1. Kommunene i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. etter Statistisk Sentralbyrås kommunetypifisering 1974 (Rideng, 1974) 54

LISTE OVER FIGURER OG DIAGRAM

Side

Figur 3.1. Folkemengden 1920-1972 i Norge og et utvalg av handelsdistrikter 12

Figur 3.2. Folkemengden 1910-1972 i 121 Askim/Mysen handelsdistrikt, etter kommune 14

Figur 3.3. Skisse av de største pendlerstrømmene innenfor Indre Østfold og mellom Indre Østfold og Oslo 21

Diagram 3.4. Kommunene, angitt ved kommunenummer, i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. fordelt på brutto-mobilitetsklasser i 1971 ved hjelp av flytteindeksen (Stordahl, 1974) 30

Diagram 3.5. Kommunene, angitt ved kommunenummer, i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. fordelt på netto-mobilitetsklasser i 1971 ved hjelp av flytteindeksen (Stordahl, 1974) 32

Figur 3.6. Handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland gruppert i flytteregioner etter absolutt mobilitet ved bruk av graph-metoden (Nystuen og Dacey, 1961). Handelsdistriktene er angitt som punkter 35

Figur 3.7. Handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland gruppert i flytteregioner etter relativ mobilitet ved bruk av graph-metoden (Nystuen og Dacey, 1961). Handelsdistriktene er angitt som punkter 37

Figur 3.8. Kommunene i Indre Østfold framstilt som flytteregion etter flyttingene i 1971 ved bruk av graph-metoden (Nystuen og Dacey, 1961). Kommunene er angitt som punkter 41

Figur 5.1. To eksempler på hvordan en ledig stilling er utgangspunktet for flyttinger, framstilt ved hjelp av Hägerstrands livsløpsmodell i tid/rom (Hägerstrand, 1969) 58

1. INNLEDNING

Årlig registreres om lag 190 000 flyttinger fra en norsk kommune til en annen. Selv om en del personer flytter flere ganger i året, betyr dette at henimot hver 20. nordmenn i løpet av året deltar i en prosess som innebærer betydelige forandringer både for individ og samfunn.

I tiden 1950-1970 økte tettstedsandelen av landets befolkning fra 51 prosent til 66 prosent. I samme tidsrom hadde Nord-Norge en netto utflytting på omlag 55 000 personer[1)], mens Østlandet hadde netto innflytting på rundt regnet 95 000 personer[1)]. På lavere regionalt nivå finnes det handelsdistrikter med 20 promille netto innflytting pr. år, eller tre ganger den naturlige befolkningsøkingen på landsbasis. Andre har en tilsvarende netto utflytting. På kommunenivå finnes eksempler på årlige nettoflyttetall godt over 50 promille. Tallene illustrerer med hvilken hastighet bosettingsmønsteret endres som følge av flyttingene.

Denne prosessen er de siste årene blitt viet stor oppmerksomhet av opinion, myndigheter og forskere. Årsaken er blant annet det stadig økende behovet for kunnskaper om samfunnet og de håndgripelige konsekvenser av flyttingene som ikke sjelden har en mindre heldig karakter.

Allerede i Jamstillingskomitéens innstilling (1951) blir det pekt på sentrale problemer av befolkningspolitisk art i tilknytning til diskusjonen om målsettingen for jordbrukspolitikken. På side 82 heter det blant annet:

> "d) Erfaringen viser at i bygder med avtagende befolkning har forholdene lett for å bli lite trivelige. Ikke minst er dette tilfelle når det er ungdommen som flytter ut. Det kreves et visst minimum av bebyggelse på et sted for å opprettholde en rimelig standard når det gjelder sosiale goder, som bibliotek, forsamlingshus, idrettsbaner o.l. Derfor må vi ikke la utflyttingen fra bygdene gå så langt at forholdene blir uholdbare for dem som blir igjen.
>
> e) Til argument d) vil enkelte svare: Det er riktig at befolkningstettheten må være over et visst minimum om de kollektive behov skal kunne dekkes på forsvarlig måte og med overkommelige kostnader. Men dette kan være et argument for hel utflytting fra enkelte ensomme steder som ikke under noen omstendighet kan opprettholde en ønskelig minstebefolkning."

---

1) Kilde: Statistik Sentralbyrå (1952), (1963), (1967), (1972a) og Kommunal- og arbeidsdepartementet (1966).

Argumentene er like aktuelle i dag, mer enn 20 år senere.

St.meld. 87 (1966-67) "Om distriktsplanlegging" etterlyser kunnskap om endringene og årsaker til endringene i bosettingsmønsteret: "Det må konstateres at viktige problemstillinger i relasjon til den regionale utvikling og myndighetenes behandling av de problemer denne reiser, ennå savner en nærmere avklaring. Det er et stort behov for en nærmere klarlegging av årsakssammenhenger og utviklingstendenser når det gjelder sammenhengen mellom den alminnelige samfunnsutvikling og lokaliserings- og bosetningsendringene" (Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1967, s. 36).

Uheldige sider ved endringene i bosettingsmønsteret påpekes slik i St.meld. nr. 6 (1970-71) "Om arbeidet med prøvesentrene og utviklingsområdene": "De omfattende endringer i bosettingen har skapt en rekke problemer av økonomisk og sosial art... . Langsiktige løsninger må knyttes til omfattende undersøkelser og analyser av de krefter som påvirker utviklingen og en grundig planlegging basert på aksepterte og realistiske målsettinger." (Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1970, s. 4).

I "Innstilling fra Østlands-komiteen" understrekes det at problemene i særlig grad er lokalisert til fylkene rundt Oslofjorden; "Konsentrasjonsproblemene ytrer seg gjennom press på arbeidsmarkedet med gjennomtrekk av arbeidskraft, lønnsglidning, boligmangel, trafikkopphopning m.v. Oslo har i dag ikke tilstrekkelige tomtearealer for å dekke det nødvendige byggebehov i næringsliv og boligsektor. Nye arbeidsplasser og boliger som planlegges i Oslo-området, forutsettes i stor utstrekning lokalisert i forstadskommunene. En stigende del av yrkesbefolkningen får ulempene med lang reise fra bosted til arbeidsplass. En må regne med at investeringene ved en ytterligere vekst i Oslo-regionen vil falle særskilt kostbar. Den sterke etterspørsel etter byggegrunn til ulike formål øker risikoen for feilaktig tomteutnytting. Vi kan få en intensiv grunnutnytting som ikke tilgodeser de stigende krav til boligstandard, lekeplasser, idrettsplasser, friarealer, parkeringsplasser m.v." (Kommunal- og arbeidsdepartementet (1969) s. 9-10.)

Hvordan problemene skal forsøkes løst blir tatt opp i mandatet for landsdelskomiteene. Disse skal blant annet "legge fram forslag om tiltak for å lede bosettingsutviklingen i en retning som både tar tilstrekkelig samfunnsøkonomiske hensyn og samtidig legger vesentlig vekt på å utvikle trivsel og velferd". (Se Kommunal- og arbeidsdepartementet (1969) s. 10.)

I St.meld. nr. 27 (1971-72) "Om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanlegging" tas det endelig opp til drøfting spørsmål om målsetting og styringsmuligheter i bred regionalpolitisk sammenheng, med sikte

på "generelle men likevel konkrete målsettinger for det framtidige bosettingsmønster". (Kommunal- og arbeidsdepartementet, 1972).

Når det i sitatene foran er tale om å lede bosettingsutviklingen og å definere målsettinger for det framtidige bosettingsmønster, er det allerede her grunn til å understreke at dette i realiteten dreier seg om styring og dimensjonering av flyttestrømmer, både de store mellom landsdeler og de på lavere geografisk nivå. Regionale variasjoner i fruktbarhet og dødelighet er i denne sammenheng av underordnet betydning.

Sitatene foran er delvis myntet på Oslo-områdets spesielle problemer. Behovet for å lede bosettingsutviklingen gjelder imidlertid for alle regionale enheter uansett nivå. Enkelte regioner har en mer eller mindre ugunstig befolkningsutvikling som det er ønskelig å endre. Andre har en utvikling som oppfattes som gunstig, men som det må arbeides aktivt med for å opprettholde.

Det er ganske klart at samfunnsforskere og -planleggere i problemene omkring flytting står overfor mange og vanskelige oppgaver. For å kunne lede flyttebevegelsene i ønsket retning, der både samfunnsøkonomiske og trivselsmessige forhold tilgodeses, kreves en presisering av hva som synes å være optimal målsetting. Det gjelder å definere trivsel og velferd. Det er nødvendig å avgjøre hvilken vekt som skal tillegges henholdsvis de økonomiske og trivselsmessige komponenter i helheten. Ofte er det slik at prioritering av den ene komponenten må skje på bekostning av den andre. Videre kreves et inngående kjennskap til dagens flyttemønster, til hvilke forhold som er årsak til flyttingene og, ikke minst, kunnskap om samfunnsøkonomiske og trivselsmessige konsekvenser av tiltak som blir satt ut i livet for å oppnå den overordnede målsettingen.

Jeg har i det foregående ganske kort forsøkt å påvise behovet for økte kunnskaper om flyttinger i Norge. Foreløpig er det arbeidet lite på dette feltet. Sosiologer og geografer er blant de samfunnsforskere som har beskjeftiget seg med flytting. Et bidrag som i betydelig grad har bedret vårt kjennskap til flytteprosessen her i landet, er kommet fra geografen Østby (1970). Hans innsats går på beskrivelse av flyttemønsteret i landet og et forsøk på å forklare mønsteret ut fra en statistisk analyse av mobiliteten mot en rekke kommune-økologiske data. Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har utført flere undersøkelser om flytting og årsaker til flytting. Disse er utført innenfor mindre geografiske om-

råder med spesielle egenskaper hvor en tildels har oppnådd å skaffe seg inngående kunnskaper om spesielle sider ved det omfattende problemkomplekset flytting og bosettingsutvikling. Som grunnlag for generaliseringer til landsnivå er imidlertid materialet for spesielt.

Flyttemotivundersøkelsen 1972 ble etter initiativ fra Statistisk Sentralbyrå påbegynt i 1971 i samarbeid med NIBR. Dette er en landsomfattende undersøkelse om flytting. Undersøkelsen er den første i sitt slag i Norge og har en meget omfattende målsetting som i størst mulig grad tar hensyn til de behov som er skissert i det foregående. Målsettingen omfatter følgende områder (Foss et. al. 1974, kap. 2):

1. Hvilke grunner flytterne oppgir for flytting
2. Hvilke forandringer i flytternes situasjon som skjer ved flyttingen, konsekvenser på individnivå av urbaniseringsprosessen
3. Flyttemønsteret må gis en bedre beskrivelse enn det offentlig statistikk gir grunnlag for, særlig vet en lite om annet enn rendemografiske variasjoner i de enkelte flyttestrømmers sammensetning
4. Mer kunnskap om forsømte sider ved flyttingene, bl.a. flytting mellom byområder
5. Hvilke konsekvenser kan flyttingen få for regional planlegging
6. Bolig- og bostedspreferanser og holdning til flytting i framtida
7. Regionale befolkningsprognoser

Undersøkelsen fra Indre Østfold, som her skal presenteres, er utført helt innenfor rammen av Flyttemotivundersøkelsen 1972. Dens noe spesielle formål blir presentert i neste kapittel.

2. FORMÅL

Formålet med undersøkelsen kan deles i to klart forskjellige, men likevel nært beslektede hovedpunkter. Undersøkelsen tjener som en sentral del av test- og justeringsfasen (prøveundersøkelsen) ved planleggingen av Flyttemotivundersøkelsen 1972. Dertil er den en selvstendig flyttemotivundersøkelse for regionen Indre Østfold.

2.1. Prøveundersøkelsen i Indre Østfold[1)]

Som prøveundersøkelse er formålet først og fremst å teste et utarbeidet opplegg for gjennomføringen av en landsomfattende intervju-

1) Indre Østfold-undersøkelsen utgjorde et hovedelement i den totale prøveundersøkelsen som er presentert i Foss et al. (1974).

undersøkelse. En slik test omfatter ulike områder som utformingen av spørreskjema, valg av framgangsmåte for best mulig å begrense frafallet, sentrale definisjoner, undersøkelsens omfang i forhold til den økonomiske rammen, datakvaliteten m.v. En mer detaljert presentasjon av testoppgavene kan gis slik[1]:

i) Test av sentrale definisjoner

Personer i alderen 16-74 år (født i tidsrommet 1/1 1897 - 31/12 1955) som har fått registrert flytting fra en norsk kommune til en annen i løpet av 1971, ble i undersøkelsen definert som flyttere. (Definisjon av flytter og flytting er nærmere drøftet i kap. 5.2.) For personer som hadde fått registrert to eller flere flyttinger i 1971 lot vi spørsmålene om hovedflyttingen knytte seg til den siste av de registrerte flyttingene i 1971. Ville dette vise seg å være fruktbare definisjoner? Hva med for eksempel flyttinger foretatt i 1972?

ii) Valg av variabelgrupper

I undersøkelsen la vi opp til en kartlegging av følgende emneområder:

- Erfaringer fra oppveksten
- Familie og livssyklusforhold
- Utdanning
- Registrert flytteatferd
- Flyttemotiver
- Holdninger til flytting
- Arbeidsforhold
- Økonomiske forhold
- Bo- og bostedsforhold
- Bo- og bostedspreferanser
- Helseforhold
- Kontaktforhold
- Kommunikasjonsforhold

Er emneområdene nødvendige og tilstrekkelige ut fra formålet med Flyttemotivundersøkelsen 1972?

iii) Valg av spørsmål innen hvert emneområde

Er hvert enkelt spørsmål nødvendig og er spørsmålsserien tilstrekkelig i forhold til formålet med det enkelte emneområdet?

iv) Utforming av det enkelte spørsmål

Det er viktig at spørsmålene er entydige, klart formulert og enkle å forstå for alle (korte setninger uten fremmedord m.v.). I hvilken grad

---

1) Anvendt litteratur: Alstad (1969), Faye (1971), Hedman og Lagerkvist (1971), Moser and Kalton (1971), Thomsen og Høst (1973).

kan vi benytte spørsmål med ferdige svarkategorier? Er de valgte kategoriene eventuelt nødvendige og tilstrekkelige?

v) Krevende spørsmål

Vi trenger å få vite om intervjuobjektene (IO-ene) kan forutsettes å gi rimelig pålitelige svar på våre spørsmål om forhold langt tilbake i tiden (oppvekst), spørsmål som forutsetter detaljkunnskaper (økonomi), spørsmål som kan oppfattes som ubehagelige (familieforhold, helse), spørsmål som går på framtidig atferd (flytteplaner) osv.

vi) Redigering av skjemaet

Er rekkefølgen på spørsmålene og emneområdene psykologisk og logisk fornuftig valgt?

vii) Henvisninger

Er det helt klart hvilket spørsmål som er det neste i spørsmålsrekken for de ulike kategorier av IO?

viii) Instruksen

Som et hjelpemiddel til bruk under intervjuene ble det utarbeidet en orientering og instruks til intervjuerne. Dekker den behovet for nødvendig orientering om undersøkelsen, utfyllende forklaringer, definisjoner osv.?

Et annet formål med undersøkelsen, som prøveundersøkelse, var å teste opplegget av feltarbeidet og å få et anslag på frafallet. En kjenner til at personer som har flyttet, med større sannsynlighet enn andre vil flytte i framtida. I tidsrommet mellom flyttingen i 1971 og intervjuperioden omkring årsskiftet 1972/73 kunne vi på grunnlag av Borge (1969) forvente at anslagsvis 15 prosent av flytterne skiftet bostedskommune. Senere har vi kunne konstatere at dette var et for lavt anslag. For å få redusert frafallet som følge av videreflytting mest mulig, var det viktig å utarbeide en detaljert oppfølingsprosedyre.

Frafallet er også et spørsmål om IO's forhåndsinformasjon og belastning under intervjuet. Undersøkelsen bør kunne gi svar på om spørreskjemaet er for omfattende i forhold til hva det er rimelig å belaste IO med. Videre må undersøkelsen gi svar på om feltomkostningene (intervjutid, reisetid) ligger innenfor den økonomiske rammen som er satt.

2.2. Flyttemotivundersøkelsen i Indre Østfold

Planleggingen av undersøkelsen ble opprinnelig påbegynt før arbeidet med Flyttemotivundersøkelsen 1972 tok til. Formålet var å bidra til å øke våre kunnskaper om årsakene til den omfattende flyttingen i Norge. Tidligere var det ikke utført liknende flytteundersøkelser for så store og uensartede områder som Indre Østfold.

Området er spesielt interessant for flyttestudier av flere grunner. Det ligger nær og delvis innenfor Osloregionen og er en del av vekstsonen rundt Oslo. Området er interessant også fordi det har hatt en befolkningsutvikling som klart avviker fra andre regioner med liknende lokalisering i forhold til Oslo, som Moss, Ringerike og Drammen. Dette påpekes blant annet av Rasmussen (1966). Regionen er nærmere beskrevet i kapittel 3.

Undersøkelsen har fått en noe annen karakter enn opprinnelig planlagt. Som flyttemotivundersøkelse for Indre Østfold er opplegg og gjennomføring dominert av den omfattende målsettingen for Flyttemotivundersøkelsen 1972. Det alt vesentlige av det rike datamaterialet som ble innsamlet om flyttingene til og fra Indre Østfold er imidlertid holdt utenfor analysen. Jeg har hovedsakelig konsentrert meg om å besvare følgende to spørsmål: i) Hvorfor flytter folk til og fra Indre Østfold? ii) Hvilke effekter har flyttingene på flytternes levekår? Svarene på spørsmålene forsøker jeg å gi spesifisert for grupper av flyttere etter personkjennetegn og for ulike flyttestrømmer etter områdekjennetegn.

En undersøkelse av dette slaget i et lite og oversiktlig område har spesielle fortrinn framfor en landsomfattende undersøkelse basert på Byråets standardopplegg for slike undersøkelser. Mulighetene for blant annet å beskrive flyttestrømmer, ut fra egenskaper ved start- og endepunkt, er vesentlig bedre. Dermed gis en muligheter til i stor grad å kunne kontrollere resultatene som framkommer i intervjuundersøkelsen. Erfaringene kan i neste omgang komme til nytte i Flyttemotivundersøkelsen 1972. Blant annet gir det anledning til å vurdere hvordan deler av undersøkelsesopplegget egner seg til analyseformål. Spesielt er det viktig å få prøvet utkast til indekskonstruksjoner og ideer til tabellserier i Flyttemotivundersøkelsens tabellpublikasjon. Det er også meningen å gjennomføre analyser på grunnlag av dataene fra hovedundersøkelsen. Indre Østfold-undersøkelsen vil kunne bidra til å generere

idéer for de analyser som er planlagt utført på kort sikt (Foss et al., 1974) og være til nytte for eventuelt senere brukere av data fra Flyttemotivundersøkelsen 1972.

Formålet med den foreliggende undersøkelsen har gjort det naturlig og nødvendig å legge mer vekt på drøfting av detaljer ved planleggingen og gjennomføringen enn hva som er vanlig i intervjuundersøkelser. Dette må derfor i sterk grad prege rapporten.

3. INDRE ØSTFOLD - EN BESKRIVELSE

3.1. Generelt

Indre Østfold er betegnelsen på området lengst nord og øst i Østfold fylke. Området er omlag 1 900 km^2, knappe halvparten av fylkets samlede areal, og omfatter de ni kommunene Rømskog, Marker, Rakkestad, Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet, Askim, Spydeberg og Hobøl.

I øst grenser Indre Østfold mot Sverige og i sør mot det sterkt industrialiserte Ytre Østfold med byene Halden, Sarpsborg, Fredrikstad og Moss. I nord grenser regionen mot Aurskog-Høland, i vest og nordvest mot kommunene Vestby, Ås, Ski, Enebakk og Fet i "Oslo-regionen".

Indre Østfold er ved geografisk nærhet og gode kommunikasjoner nær knyttet til Oslo og Oslo-regionen. Befolkningstygdepunktet for de respektive kommunene ligger alle innenfor en luftlinjeavstand av 70 km fra Oslo sentrum (Stokkan 1970). For de vestligste kommunene, Hobøl og Spydeberg, er avstanden mindre enn 40 km.

I Standard for handelsområder (Statistisk Sentralbyrå, 1968a) er landet inndelt i 23 funksjonelle og sentrerte regioner (handelsområder) hver med et servicesenter og dets omland. Handelsområdene er igjen inndelt i 104 handelsdistrikter som har handelsområdenes egenskaper, men på et lavere regionalt nivå. I inndelingen defineres Indre Østfold som et eget handelsdistrikt, 121 Askim/Mysen hd, og inngår som sør-østre del av den overordnede regionen 12 Hovedstadens handelsområde (h.o.). Østfoldbyenes h.o. er betegnelsen på Østfold fylke utenom Indre Østfold (se kart 3.1).

Kommunikasjonene er preget av kontakten med Oslo-regionen. Veinettet domineres av E-18 som går sentralt gjennom regionen fra svenskegrensen ved Ørje i øst gjennom tettstedene Mysen, Askim, Spydeberg og

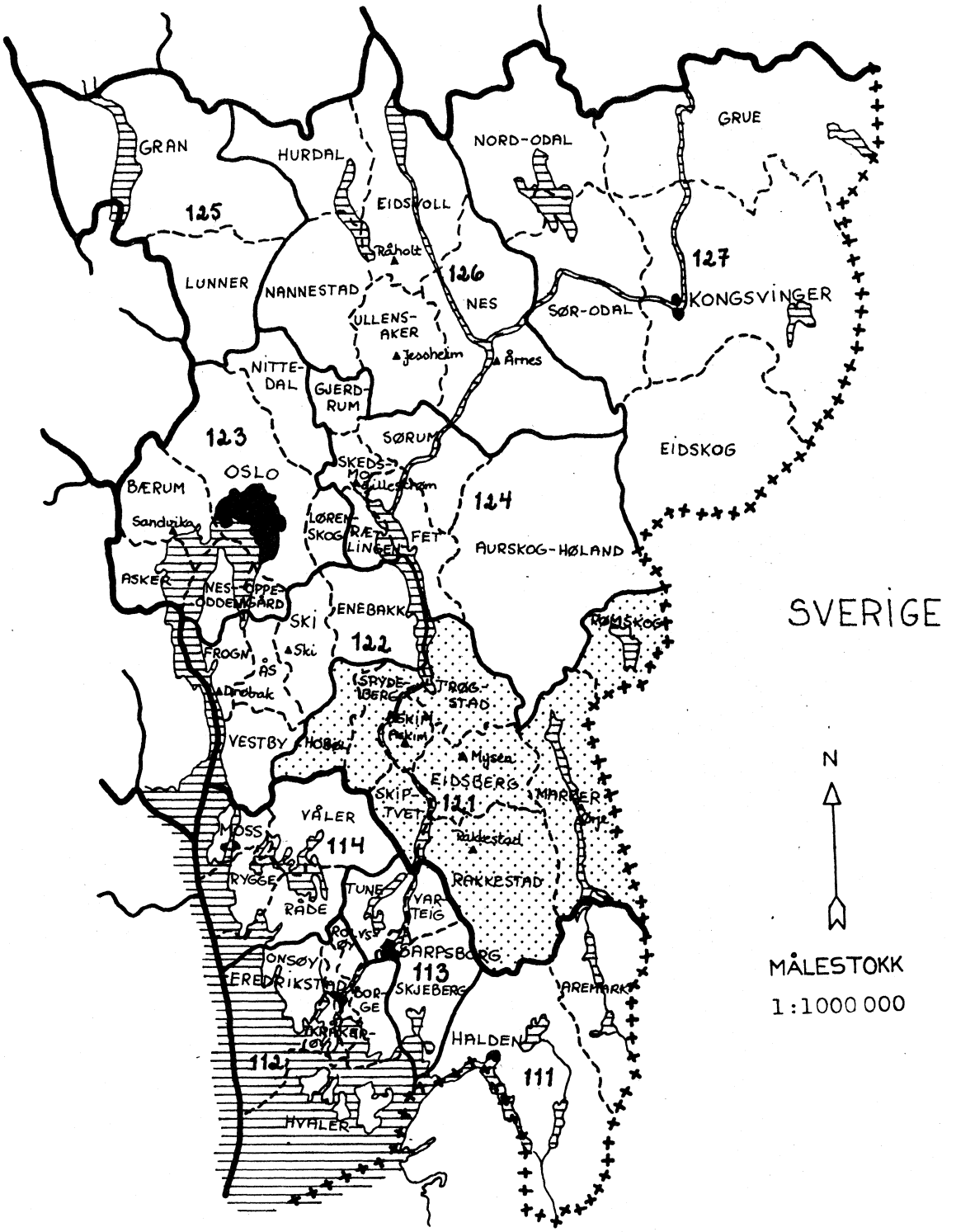

Kart 3.1.

Østfoldbyenes handelsområde (h.o.) og Hovedstadens h.o. med 121 Askim/Mysen handelsdistrikt (h.d.).

Grense for handelsområde

Grense for handelsdistrikt

Kommunegrense

111 Halden h.d.
112 Fredrikstad h.d.
113 Sarpsborg h.d.
114 Moss h.d.
121 Askim/Mysen h.d. (Indre Østfold)
122 Ski/Drøbak h.d.
123 Oslo h.d.
124 Lillestrøm h.d.
125 Brandbu h.d.
126 Øvre Romerike h.d.
127 Kongsvinger h.d.

videre gjennom Hobøl til den møter E-6 ved Vinterbru i Ås kommune. Veinettet forøvrig, både innen regionen og til naboområdene i nord og sør, er godt både med hensyn til tetthet og standard. Nordover går riksveiene 21 og 125 fra Rømskog, 22 og 115 fra Trøgstad og 120 fra Hobøl. Riksveiforbindelsen sørover omfatter nummer 21 fra Marker, 22, 105 og 111 fra Rakkestad, 115 fra Skiptvet og 120 fra Hobøl. Veinettet omfatter dessuten et stort antall fylkesveier av høy standard (Cappelens Forlag, 1965 og Fylkesmannen i Østfold, 1971).

Området er også tilknyttet jernbanenettet ved Østfoldbanens østre linje, som går parallelt med E-18 østover fra Tomter i Hobøl til Mysen i Eidsberg og derfra sørover gjennom Rakkestad til Sarpsborg.

Det er flere faktorer som peker ut Indre Østfold som et velegnet område for undersøkelsens formål. Området utgjør en vesentlig del av Oslo-regionens periferi og nære omland. Kommunene i vest er i dag gryende forstadskommuner for Oslo med høy geografisk mobilitet. Som kontrast har grenseområdene mot Sverige relativt lav sentralitet og lav geografisk mobilitet. Indre Østfold er ellers heterogent med hensyn til næringsstruktur og bosettingsmønster. Regionen har egenskaper som gjør at vi innenfor et meget beskjedent areal må kunne forvente å finne flyttinger av høyst forskjellig art. For gjennomføring av prøveundersøkelsen for Flyttemotivundersøkelsen 1972, utmerker området seg med at det kan forventes å gi allsidige felterfaringer. Dessuten gir områdets nærhet til Oslo gode muligheter for planleggerne av hovedundersøkelsen til å delta aktivt i feltarbeidet.

I det følgende vil jeg gi en mer systematisk beskrivelse av Indre Østfold langs variable som vi vet er av viktighet for forståelsen av flyttingenes omfang og årsaker. I presentasjonen vil en kanskje savne forhold som går på servicetilbud, miljø og andre kvaliteter. På den annen side har enkelte forhold fått en relativt bred behandling. Dette avspeiler i noen grad hvilken viktighet jeg tillegger de ulike komponentene.

I undersøkelsen behandles Indre Østfold i relasjon til landet forøvrig. Men av grunner som jeg kommer tilbake til, blir hovedvekten lagt på forholdet til næromlandet. Næromlandet er definert som handelsområdene 11 Østfoldbyenes h.o. og 12 Hovedstadens h.o. unntatt Indre Østfold.

3.2. Befolkningsutviklingen

Folketallet i Indre Østfold har siden århundreskiftet vært preget av relativt jevn, men svak øking. I 1910 bodde det 29 313 mennesker her.

I 1972 var tallet 43 880. Ifølge Statistisk Sentralbyrås prognoser (alternativ 2) vil folketallet passere 50 000 omkring år 2000 (Statistisk Sentralbyrå (1972 b)).

For å sette utviklingen i Indre Østfold i perspektiv, skal jeg presentere noen hovedtrekk ved utviklingen i Indre Østfolds omland. Østlandet har siden langt tilbake hatt en jevnt økende andel av landets befolkning. En andelsøkning fra 48,2 prosent i 1930 til 48,3 prosent i 1950 og 49,1 prosent i 1972 innebærer at Østlandet de siste 20 årene har h att en gjennomsnittlig årlig befolkningsøkning på omlag 1 prosent, mot 0,8 prosent for landet som helhet. Det er imidlertid betydelige regionale variasjoner i veksten. Alle Østlandsfylkene så nær som Oslo har riktignok hatt kontinuerlig vekst fram til 1972. Men mens Akershus fylke har økt sin prosentandel av Østlandets befolkning fra 11,6 prosent i 1950 til hele 17,3 prosent i 1972, har de øvrige Østlandsfylkene uten unntak fått sin prosentandel redusert i samme tidsrom. For Østfold fylke har prosentandelen sunket fra 11,7 til 11,6 prosent. Tilsvarende tall for Oslo er 27,4 prosent og 24,8 prosent. Vi skal med tanke på Indre Østfold spesielt merke oss at mens folketallet i Oslo sank i femårsperioden 1967-72, har befolkningsøkingen i Østfold fått et oppsving, og ligget klart over landsgjennomsnittet med årlig vekstrate på 1,1 prosent.

For å kunne studere befolkningsutviklingen mer inngående i Indre Østfolds omland, er i figur 3.1 presentert utviklingen i et utvalg av handelsdistrikter.

I tidsrommet 1920-1946 er utviklingen i Indre Østfold med omland preget av sterk vekst i 123 Oslo h.d., med gjennomsnittlig årlig vekstrate på 1,2 prosent. Et sammenhengende geografisk område øst og sør for Oslo bestående av handelsdistriktene 113 Sarpsborg, 114 Moss, 121 Askim/Mysen, 122 Ski/Drøbak og 124 Lillestrøm har befolkningsøking nær landsgjennomsnittet. 112 Fredrikstad h.d. og 111 Halden h.d. utmerker seg med henholdsvis stagnasjon og synkende folketall.

Splitter vi 123 Oslo h.d. på Oslo kommune og de seks nabokommunene, oppdager vi at mens nabokommunene gjennomsnittlig øker folketallet med 1,9 prosent pr. år i dette tidsrommet, er økningen for Oslo 1,1 prosent. Det vil si at Oslo allerede før krigen hadde en betydelig forstadsvekst.

Etter 1946 er det spesielt tre forhold ved befolkningsutviklingen fram mot 1960 som framhever seg.

Figur 3.1. Folkemengden 1920-1972 i Norge og et utvalg av handelsdistrikter

Folkemengden
i tusen
Log skala

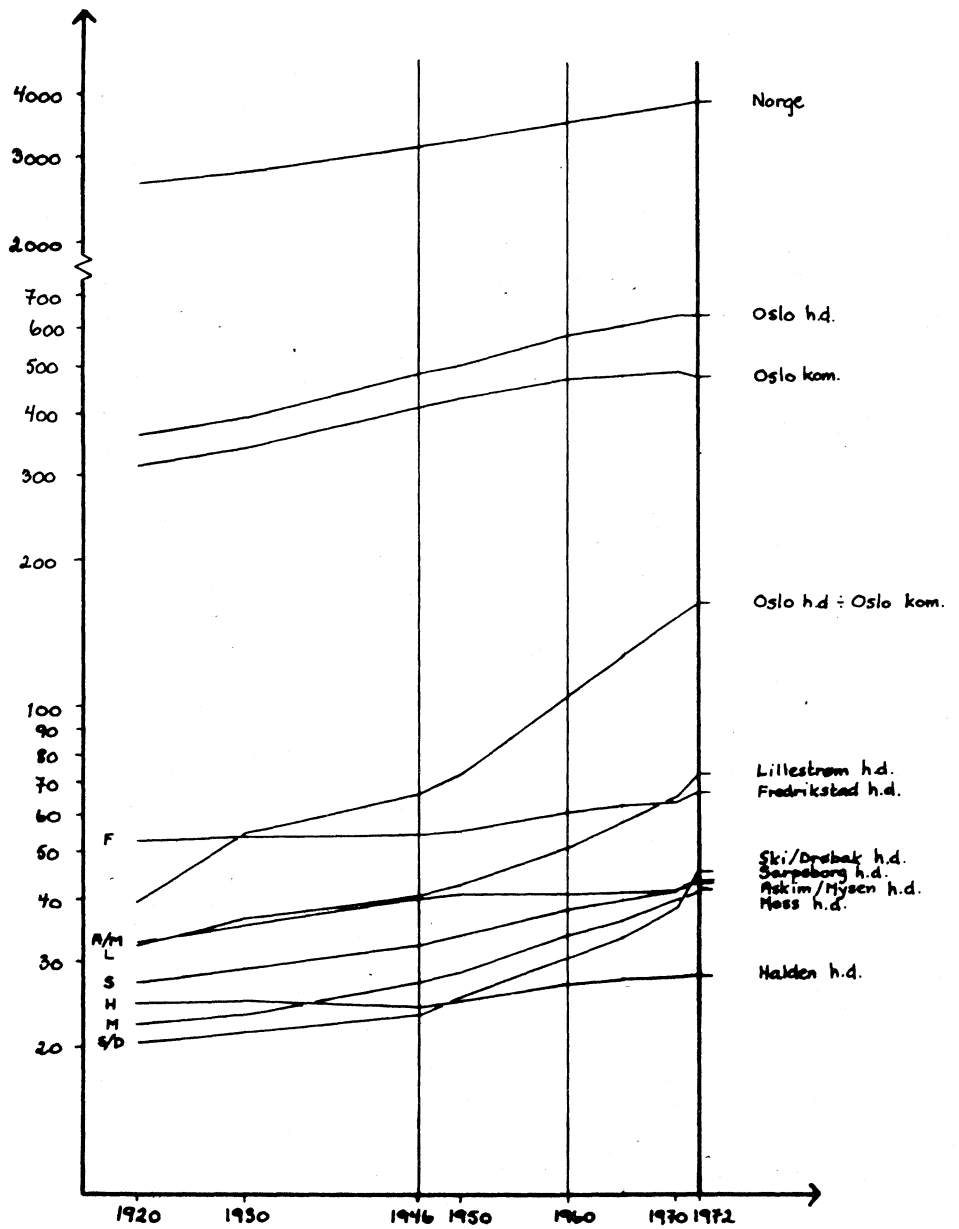

i) At 123 Oslo h.d. opprettholder sin relativt sterke vekst på 1,2-1,3 prosent pr. år, men med en sterk indre polarisering. Oslo kommunes vekstrate ligger nær den for landet som helhet, mens nabokommunene nå vokser med mer enn 3 prosent årlig.

ii) Den sterke veksten i Oslos nabokommuner brer seg til Ski/Drøbak h.d. med 2 prosent årlig vekst og til 114 Moss h.d. og Lillestrøm h.d. med omlag 1,5 prosent. Veksten i handelsdistriktene Halden, Fredrikstad og Sarpsborg er markert sterkere enn før krigen og ligger på eller i overkant av landsgjennomsnittet.

iii) Midt i dette geografiske området med generelt aksellererende og tildels sterkt aksellererende befolkningsøkning ligger Askim/Mysen h.d. og kan vise til stagnasjonstendenser med gjennomsnittlig årlig vekstrate på 0,2 prosent.

Utviklingen i området etter 1960, fram til 1972, preges av at 123 Oslo h.d., etter moderat vekst i 60-årene, stagnerer fullstendig i siste treårsperiode. Polariseringen innenfor 123 Oslo h.d. fortsetter ved at Oslos nabokommuner stabiliserer seg på en meget høy vekstrate, ca. 3 prosent pr. år, mens Oslos folketall stagnerer, for i tidsrommet etter 1969 å gå tilbake. Vekstraten i Ski/Drøbak h.d. fortsetter å øke og har de siste årene ligget nær 5 prosent pr. år. Den sterke veksten i Moss h.d. og Lillestrøm h.d. fortsetter i 60-årene og har hele tiden ligget mellom 1,5 og 3 prosent pr. år. De siste årene kan det i Indre Østfold registreres en svakt stigende vekstrate som den siste tre-årsperioden har ligget på landsgjennomsnittet. Dette er et interessant trekk som kan være et tegn på at den sterke forstadsveksten som har pågått i et stadig bredere belte rundt Oslo, også har nådd Indre Østfold.

Om vi går ned på kommunenivå, finner vi innenfor Askim/Mysen h.d. geografiske forskyvninger av folkemengden på samme måte som vi ovenfor har beskrevet på ulike høyere regionale nivå (figur 3.2). I perioden 1910-50, mens regionen hadde befolkningsøkning svært nær landsgjennomsnittet, var det stort sett en homogen befolkningsutvikling i området på kommunenivå, med jevn befolkningsøkning i alle kommunene unntatt Askim. I forbindelse med etableringen av A/S Askim Gummivarefabrikk (Viking/Askim) i 1920, fikk kommunen en eksplosjonsartet befolkningsvekst. I ti-årsperioden 1910-20 var den gjennomsnittlige årlige vekst omlag 5 prosent i perioden 1920-30 henimot 3 prosent. Fram til 1950 var veksten fortsatt

Figur 3.2. Folkemengden 1910-1972 i 121 Askim/Mysen handelsdistrikt, etter kommune

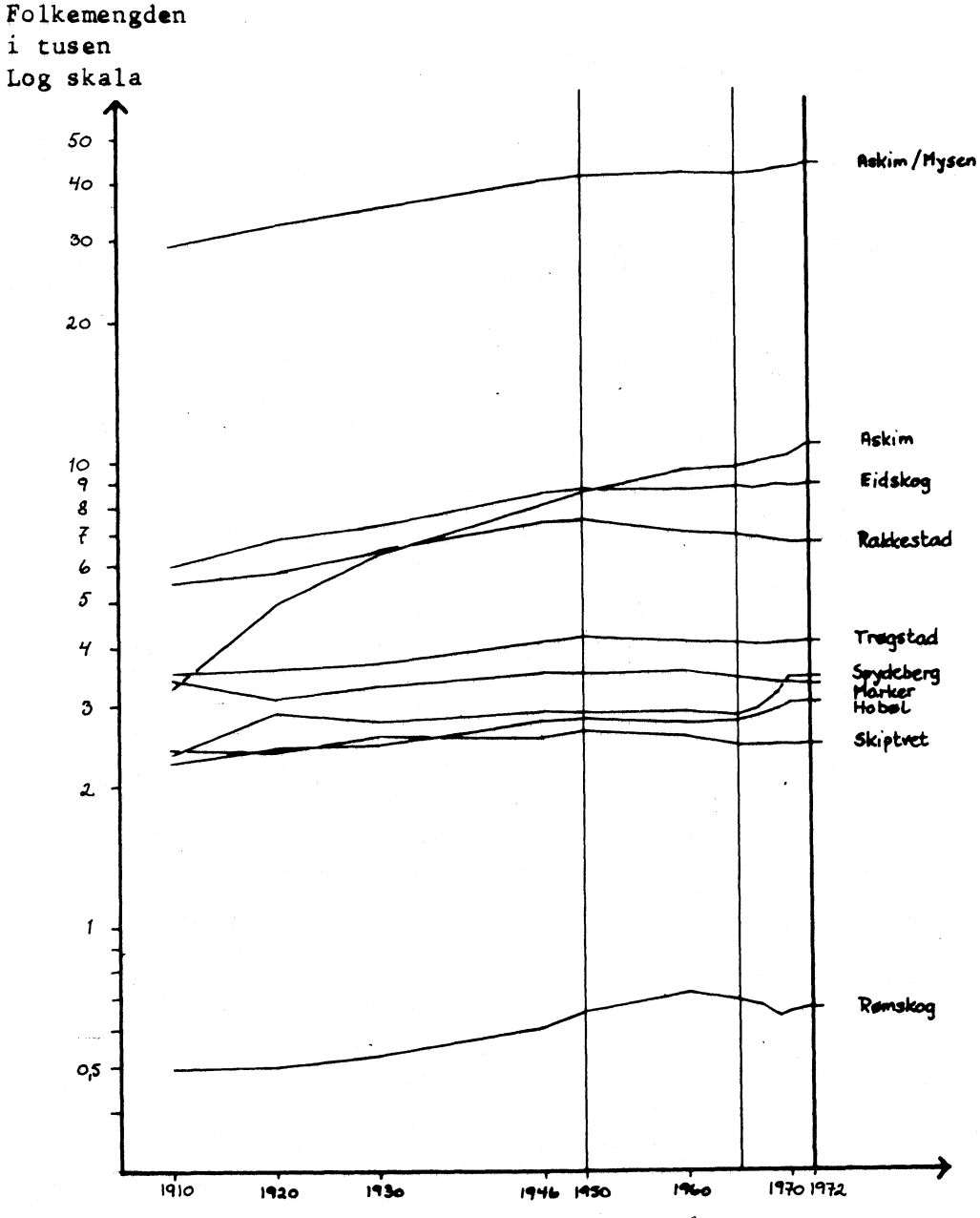

sterk, omlag det dobbelte av landsgjennomsnittet. Kommunen økte på disse førti årene sin andel av Indre Østfolds folketall fra 11,2 prosent til hele 20,8 prosent, tall som representerer et helt dominerende trekk ved Indre Østfolds befolkningsutvikling i denne perioden. Av de øvrige kommunene hadde Eidsberg, Rakkestad og Rømskog en økning nær gjennomsnittet for området. De resterende fem kommunene hadde en noe svakere vekst.

Etter 1950 er det inntrådt markerte endringer både i veksttakten i Indre Østfold som helhet og i vekstforholdene innen området. Fram til 1965 holder områdets folketall seg praktisk talt konstant. Bare Rømskog, Askim og Eidsberg har økende folketall. Askim med en gjennomsnittlig veksttakt lik landsgjennomsnittet, 0,8 prosent pr. år, Rømskog og Eidsberg med h.h.v. 0,4 prosent og 0,1 prosent. De øvrige seks kommunene har alle synkende folketall. Sterkest er nedgangen i Rakkestad og Skiptvet med 0,5 prosent pr. år.

Etter 1965 framtrer igjen nye trekk ved befolkningsutviklingen i Indre Østfold. Folketallet i området tar igjen til å stige, riktignok bare med gjennomsnittlig 0,3 prosent årlig fram til 1972. Hva som spesielt interesserer ved denne siste utviklingen, er den sterke økningen i områdets vestligste og Oslo-nære kommuner Spydeberg og Hobøl. En økende vekstrate kan også registreres i Askim. For Spydeberg er vekstraten pr. år i perioden 1965-72 3 prosent, for Askim 1,7 prosent og for Hobøl 1,4 prosent. Ellers i Indre Østfold representerer ikke utviklingen noe vesentlig avvik fra den generelle tendensen siden 1950. Folketallet synker i Rakkestad og Marker samt i folkefattige Rømskog. For Trøgstad, Eidskog og Skiptvet holder folketallet seg meget nær konstant.

Denne geografiske tredelingen av Indre Østfold med hensyn til befolkningsutviklingen de aller siste årene kan vi merke oss spesielt. Den blir nærmere behandlet i kapittel 4.3.

3.3. Urbaniseringen

Den generelle tendensen til omfordeling av folkemengden, som jeg har påvist for Indre Østfold med omland, mellom regioner og kommuner (nasjonal og regional konsentrasjon), kan også registreres innenfor kommunene (lokal konsentrasjon). Konsentrasjonstendensen, eller urbaniseringsprosessen i Norge de senere årene, er bl.a. behandlet av Myklebost (Myklebost 1968 og 1974). Den måles som økning i andelen av samlet folkemengde bosatt i tettbygde strøk (tettsteder). Tettsteder omfatter steder med minst 200 innbyggere og med visse krav til botetthet og næringsstruktur (Myklebost 1960).

På landsbasis har folketallet i tettstedene øket med gjennomsnittlig 19 promille pr. år. i 1960-årene, og var i 1970 nesten dobbelt så stor som den resterende folkemengden.

Som vist i tabell 3.1 hadde Indre Østfold en relativt liten tettstedsbefolkning i 1970 sammenliknet med omlandet og landet som helhet. Mens 48 prosent av Indre Østfolds befolkning i 1970 bodde i tettbygde strøk, var tilsvarende tall hele 75 prosent for Akershus og 80 prosent for Østfoldbyenes handelsområde.

Ser vi på utviklingen i 10-årsperioden 1960-70 har Indre Østfold hatt en vekst i tettstedsbefolkningen på hele 25 prosent. I forhold til utviklingen i Ytre Østfold og Akershus, er denne ikke spesielt sterk, særlig tatt i betraktning Indre Østfolds lave urbaniseringsgrad i 1960. I Akershus har økningen i tettstedsbefolkningen vært eksepsjonell; hele 70 prosent.

På kommunenivå er det store variasjoner i tettstedsandel og tettstedsandelenes vekst i perioden 1960-70. Askim inntar en særstilling med hele 80 prosent av befolkningen bosatt i tettsted i 1970. Tettbebyggelsen er konsentrert til ett område sentralt i kommunen.

Tabell 3.1. Folkemengden i alt og i tettbygde strøk i Indre Østfold, etter kommune. 1960 og 1970

Kommune/ region	Folkemengde 1960			Folkemengde 1970			Endring i folkemengde 1960-70	Endring i tettstedsbefolkning 1960-70
	I alt	Herav i tettbygde strøk		I alt	Herav i tettbygde strøk			
		Absolutte tall	Prosent		Absolutte tall	Prosent	prosent	prosent
0119 Marker ..	3 530	950	27	3 321	1 220	37	-6	28
0121 Rømskog..	721	-	-	655	-	-	-9	-
0122 Trøgstad.	4 055	801	20	4 035	1 275	32	0	59
0123 Spydeberg	2 872	599	21	3 362	1 294	39	17	116
0124 Askim ...	9 474	7 210	76	10 504	8 380	80	11	16
0125 Eidsberg.	8 704	4 098	47	8 834	4 412	50	1	8
0127 Skiptvet.	2 555	308	12	2 420	423	18	-5	37
0128 Rakkestad	7 024	1 784	25	6 617	2 392	36	-6	34
0138 Hobøl ...	2 721	449	17	2 979	909	31	9	102
Askim/Mysen h.d.	41 165	16 199	39	42 727	20 305	48	3	25
Østfoldbyenes h.0.	160 985	122 704	76	181 314[1)]	144 321	80	13	18
Akershus ...	233 747	146 089	62	332 894[1)]	248 327	75	42	70
Oslo	475 562	471 950	99,2	477 977	475 489	99,5	0,5	0,7

1) Tall pr. 1.1.1972.

Nest størst tettstedsandel har Eidsberg med 50 prosent. Her er tettstedsbefolkningen i det vesentlige (85 prosent) konsentrert til tettstedet Mysen. Foruten Rømskog, som er uten tettstedsbefolkning, har Skiptvet den laveste tettstedsandelen med 18 prosent i 1970. For de øvrige kommunene er andelene mellom 30 og 40 prosent.

Omfanget av urbaniseringsprosessen kommer bl.a. fram ved at alle kommunene, Rømskog unntatt, har hatt en betydelig økning i tettstedsbefolkningen. Selv kommunene med klar nedgang i folkemengde i 60-årene kan vise til økning i tettstedsbefolkningen med omlag 1/3 (Marker, Skiptvet og Rakkestad). Nedgangen i den spredte bosettingen er tilsvarende sterk. Den laveste prosentvise tettstedsøkningen finner vi i Eidsberg og Askim, og må sees i sammenheng med den relativt beskjedne spredtbebyggelsen i kommunene. Sterkest har økningen vært i de to vestligste kommunene Hobøl og Spydeberg som begge har fått tettstedsbefolkningen mer en fordoblet. Dette forklares hovedsakelig ved den spesielt sterke befolkningsøkningen gjennom innflytting de senere årene. Spydeberg og Hobøl har med dette fått utviklet betydelige tettsteder etter Indre Østfolds målestokk. I Spydeberg er hele tettstedsbefolkningen samlet i tettstedet Spydeberg, midt i kommunen. I Hobøl er tettstedsbefolkningen fordelt på Tomter med 624 innbyggere og Knapstad med knappe 300.

Øvrige tettsteder av betydning i regionen er Ørje i Marker med 1 220 innbyggere, Rakkestad med 2 253 innbyggere og Skjønhaug i Trøgstad med 913 innbyggere.

De fleste større tettstedene er lokalisert langs regionens viktigste kommunikasjonsårer. Spydeberg, Askim og Mysen ligger inntil både jernbane og E-18. Tomter og Rakkestad er lokalisert ved jernbanen, mens Ørje er gammel tollstasjon ved E-18.

Den lokale konsentrasjonsprosessen i bosettingsmønsteret som her er påvist, er av interesse for vår undersøkelse av flere grunner. Den viser detaljer i flyttemønsteret som ikke registreres i Det sentrale personregister. Prosessen består enten av kortdistanseflyttinger innenfor kommunene, geografiske forskjeller mellom fraflyttingsområdene og tilflyttingsområdene i den enkelte kommune ved interkommunale flyttinger eller en kombinasjon av disse.

Konsentrasjonsprosessen viser dessuten indirekte at uavhengig av netto-mobiliteten for den enkelte kommune får befolkningen ved flytting endret sine levekår. Befolkningens gjennomsnittlige avstand til sentrum

og servicegoder blir kortere. Samtidig foregår det betydelige endringer i kommunenes totale bomiljø når en stadig større andel av befolkningen overføres fra spredtbebyggelse til nye boligfelter i kommunens sentrale deler.

3.4. Arbeidsforholdene i Indre Østfold

Arbeidsmarkedssituasjonen i Indre Østfold er dominert av Askim som det lokale arbeidsmarkedssenter og av nærheten til Oslo som det overordnede arbeidsmarkedssenter. Området har en betydelig ubalanse mellom lokaliseringen av bosteder og lokaliseringen av arbeidssteder, og følgelig en betydelig pendling.

Når det her er tale om pendling, må det ikke uten videre oppfattes som negativt og spesielt belastende for de yrkesaktive. Kommunene i Indre Østfold er gjennomgående små i areal, og pendling mellom f.eks. Askim og nabokommunene ligger stort sett innenfor en hvilken som helst standard for akseptabel arbeidsreise. Sandal (1971) viser at mer enn 60 000 personer bor innenfor "akseptabel"[1] arbeidsreise til Askim i 1960. Videre viser han at bare helt perifere deler øst i Indre Østfold ligger utenfor "akseptabel" pendlingsavstand til enten Askim eller Mysen.

Tabell 3.2. viser at alle Indre Østfolds kommuner, med unntak av Askim, har underskudd på arbeidsplasser. Klart størst er underskuddet i Askims nabokommuner Trøgstad og Skiptvet med omlag 40 prosent og i Hobøl, hele 47 prosent av de yrkesaktive bosatt i kommunen. Dette kan også avleses i kommunenes pendlertall; meget stor utpendling og liten innpendling. Spydeberg, med et arbeidsplassunderskudd på 28 prosent, synes å ha noe overraskende store pendlingstall både ut og inn av kommunen. Forklaringen ligger sannsynligvis i de spesielt lette kommunikasjonene mellom tettstedet i Spydeberg og Askim. Askim synes å dominere pendlingsbildet i regionen. Med overskudd på arbeidsplasser har kommunen naturlig nok en relativt beskjeden utpendling og en meget betydelig innpendling. De 1 136 pendlerne inn til kommunen utgjør henimot 60 prosent av det samlede antall pendlere til Indre Østfolds kommuner.

De fire kommunene lengst i øst, Marker, Rømskog, Rakkestad og Eidsberg, har alle moderat underskudd på arbeidsplasser, med relativt beskjedne pendlingstall.

---

1) Sandal definerer akseptabel arbeidsreise som reise av varighet inntil 45 min. en vei.

Tabell 3.2. Yrkesaktive personer 16 år og over i arbeid, som har bosted eller arbeidssted i Indre Østfold 1. november 1970, etter kommune

	Bosted			Arbeidssted			Antall arbeidsplasser - antall yrkesaktive bosatt i kommunen	
	I alt	Av disse: Utpendlere		I alt	Av disse: Innpendlere			
		Absolutte tall	Prosent		Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent av antall bosatte
0119 Marker	1 468	234	16	1 281	47	4	-187	-13
0121 Rømskog ...	245	67	27	186	8	4	- 59	-24
0122 Trøgstad ..	1 784	586	33	1 261	63	5	-523	-41
0123 Spydeberg..	1 431	574	40	1 028	171	17	-403	-28
0124 Askim	4 710	937	20	4 909	1 136	23	199	+ 4
0125 Eidsberg ..	3 884	1 059	27	3 162	336	11	-723	-19
0127 Skiptvet ..	939	412	44	579	52	9	-360	-38
0128 Rakkestad .	2 942	416	14	2 618	92	4	-324	-11
0138 Hobøl	1 293	660	51	682	49	7	-611	-47
Indre Østfold i alt	18 697			15 706			-2 991	-16

K i l d e: Statistisk Sentralbyrå (1973 a).

Indre Østfold har i alt et underskudd på nærmere 3 000 arbeidsplasser. Dette viser entydig at det finner sted en betydelig pendling ut av regionen. Pendlingen inn til regionen omfatter bare 265 personer, hvorav 1/3 fra Østfoldbyenes handelsområde og halvparten fra Hovedstadens handelsområde. Disse pendlerne fordeler seg på arbeidssteder i alle Indre Østfolds kommuner, dog med en overvekt på Askim og Eidsberg (Statistisk Sentralbyrå (1973 a), tabell 20).

Et nærmere studium av arbeidsplasslokaliseringen for de yrkesaktive i Indre Østfold viser (tabell 3.3) at 83 prosent har arbeidssted innen Indre Østfold. Lavest er denne andelen for Hobøl med 55 prosent og for Rømskog og Spydeberg med 74. For de øvrige kommunene ligger andelen mellom 80 og 90 prosent. Hele 1 338 yrkesaktive (7 prosent) har Oslo handelsdistrikt som arbeidssted. Til sammenlikning har bare 231 sitt arbeidssted i Østfoldbyenes handelsområde og 411 i den mer perifere del av Osloregionen; handelsdistriktene Ski/Drøbak og Lillestrøm. I alt 1 273 pendlere har sine arbeidsplasser i mer fjerntliggende områder.

Tabell 3.3. Yrkesaktive personer 16 år og over i arbeid og bosatt i Indre Østfold, etter bostedskommune og arbeidssted 1. november 1970

Bosted	Arbeidssteder												
	Bostedskommunen		Askim		Indre Østfold i alt		Østfold byenes handelsområde	Oslo handelsdistrikt		Ski/Drøbak og Lillestrøm handelsdistrikt	Andre steder		I alt
	Abs.	Pst.	Abs.	Pst.	Abs.	Pst.	Abs.	Abs.	Pst.	Abs.	Abs.	Pst.	
0119 Marker ..	1 234	84	23	1	1 310	89	20	35	2	12	91	6	1 468
0121 Rømskog .	178	73	-	-	182	74	-	25	10	19	19	8	245
0122 Trøgstad.	1 198	67	159	9	1 458	82	8	117	7	68	133	7	1 784
0123 Spydeberg	857	60	162	11	1 060	74	8	203	14	37	123	9	1 431
0124 Askim ..	3 773	80	-	-	3 983	85	24	385	8	70	248	5	4 710
0125 Eidsberg.	2 826	73	446	12	3 371	87	28	175	5	58	253	7	3 885
0127 Skiptvet.	527	56	185	20	751	80	49	45	5	12	82	9	939
0128 Rakkestad	2 526	86	56	2	2 615	89	36	41	1	8	242	8	2 942
0138 Hobøl ...	633	37	33	3	714	55	58	312	24	127	82	6	1 293
Indre Østfold	13 752		1 064		15 444		231	1 338		411	1 273		18 697
		74		6		83	1		7	2		7	100

K i l d e: Statistisk Sentralbyrå (1973 a).

Det er betydelige kommunale variasjoner i Indre Østfolds tilknytning til arbeidsmarkedet i Oslo handelsdistrikt. Sterkest er tilknytningen for kommunene nærmest Oslo. Hele 24 prosent av de yrkesaktive bosatt i Hobøl pendler til Oslo handelsdistrikt. Tilsvarende tall for Spydeberg og Askim er henholdsvis 14 og 8 prosent. Lenger østover i regionen synker andelen til 1-2 prosent for Marker og Rakkestad. Rømskog med 10 prosent Oslo-pendlere er her et unntak, men det representerer ikke mer enn 25 personer.

Pendlingen mellom Indre Østfold-kommunene er sterkt dominert av arbeidsmarkedet i Askim. Relativt størst er pendlingen til Askim fra nabokommunen Skiptvet; hele 20 prosent av kommunens yrkesaktive. Fra nabokommunene Trøgstad, Spydeberg og Eidsberg er andelen pendlere omlag det halve. De øvrige kommunene har minimal pendling til Askim.

Det pendlingsmønsteret som her er beskrevet er typisk for flerkjernede regioner; et lite oversiktlig nettverk av pendlingsstrømmer der det inngår krysspendling mellom innpendlingsområder og etappependlinger. (Dette behandles bl.a. av Rasmussen (1966) og Sandal (1971)). Figur 3.3 er en enkel skisse av hovedtrekkene i pendlingsbildet for Indre Østfold.

3.5. Boligforholdene i Indre Østfold

I årsmeldingen for Østfold 1970 (Fylkesmannen i Østfold 1970) presenteres en oversikt over byggebehov og byggeprogram for boliger i perioden 1970-74. Byggebehovet er beregnet på grunnlag av antatt befolkningsutvikling i kommunene kontrollert ved hjelp av Statistisk Sentralbyrås framskriving av folketallet pr. 1.1.1975. Oversikten viser at fylket som helhet har et byggeprogram som stort sett tilsvarer det beregnede behov. Av fylkets ulike regioner har Mosseregionen et byggeprogram som ligger vesentlig under behovet. Dette skyldes at Moss trapper ned boligbyggingen til 300 pr. år mot et beregnet behov på 395. Indre Østfold har et byggeprogram som ligger vesentlig over det beregnede byggebehov; 311 boliger pr. år mens behovet bare er 244. Det er særlig Askim og Spydeberg som forserer boligbyggingen. Askims byggeprogram tilsier 50 nye boliger pr. år mer en antatt behov, Spydebergs program ligger 30 boliger over behovet. Det viser seg at Indre Østfold i begynnelsen av 1970-årene også har overoppfylt byggeprogrammet. De fire kommunene (Askim, Spydeberg, Eidsberg og Rakkestad) som deltar i Kommunal- og arbeidsdepartementets boligbyggeprogram, har tilsammen bygget omlag 20 prosent flere leiligheter enn programmert. (Fylkesmannen i Østfold, 1973.)

Vårt generelle kjennskap til det stramme boligmarkedet i Oslo og storparten av Akershus gjør at vi uten videre kan anta at den intense boligbyggingen, særlig i Indre Østfolds vestlige kommuner, direkte påvirker flyttingene til regionen.

Tabell 3.4. Bebodde boliger i Indre Østfold etter byggeår og kommune 1970. Prosent

Kommune	Byggeår							Tallet på bebodde boliger
	1900 og før	1901-1930	1931-1950	1951-1960	1961-1970	Uoppgitt	I alt	
0119 Marker ..	30	17	16	21	15	-	100	1 949
0121 Rømskog..	16	17	28	28	11	-	100	224
0122 Trøgstad.	25	21	20	17	17	-	100	1 369
0123 Spydeberg	29	17	12	14	29	-	100	1 083
0124 Askim ...	10	22	23	22	23	0	100	3 690
0125 Eidsberg.	21	25	18	19	17	-	100	3 091
0127 Skiptvet.	28	22	19	18	13	-	100	797
0128 Rakkestad	23	24	23	17	13	-	100	2 245
0138 Hobøl ...	27	18	17	15	23	-	100	963

K i l d e: Statistisk Sentralbyrå (1972 c-h og 1973 b-d).

Som en indikasjon på boligstandarden i Indre Østfolds kommuner er i tabell 3.4 vist aldersstrukturen på kommunenes boligmasse. Tallene avspeiler i sterk grad befolkningsutviklingen i kommunene. Askim, Hobøl og særlig Spydeberg har hatt betydelig boligbygging i perioden 1961-70. Lavest byggeaktivitet i denne perioden finner vi i kommunene Skiptvet, Rømskog, Rakkestad og Marker.

Den eldre boligmassen, byggeår 1930 eller tidligere, utgjør for de fleste kommunene et sted mellom 45 og 50 prosent av den totale boligmassen. Unntakene her er Rømskog med 33 prosent og Askim med 32 prosent.

3.6. Utdanningstilbudet i Indre Østfold

Indre Østfold har et relativt allsidig og godt undervisningstilbud. Som vist i tabell 3.5 gjelder dette i første rekke kommunene Askim og

Tabell 3.5. Skoler og elever i Indre Østfold etter skolekommune og skoleslag. 1971[1)]

Skolekommune, skoleslag	Skoler	Elever
0119 Marker	4	399
Barneskole/ungdomsskole	4	399
0121 Rømskog	1	72
Barneskole	1	72
0122 Trøgstad	4	552
Barneskole/ungdomsskole	4	552
0123 Spydeberg	3	638
Barneskole/ungdomsskole	3	638
0124 Askim	12	2 034
Barneskole/ungdomsskole	7	1 517
Realskole/gymnas	1	253
Fag- og yrkesskole	4	264
0125 Eidsberg	13	1 900
Barneskole/ungdomsskole/framhaldsskole	7	1 079
Spesialskole	1	58
Folkehøgskole	1	60
Realskole/gymnas	1	449
Fag- og yrkesskole	3	254
0127 Skiptvet	1	249
Barneskole	1	249
0128 Rakkestad	7	964
Barneskole/framhaldsskole	6	824
Realskole/gymnas	1	140
0138 Hobøl	3	288
Barneskole	3	288
Indre Østfold i alt	48	7 096

1) Pr. 1. oktober unntatt for fagskoler i landbruket der tellingstindspunktet er 31. oktober .

K i l d e: Statistisk Sentralbyrå (1973 a).

Eidsberg hvor det foruten realskole/gymnas er lokalisert henholdsvis fire og tre fag- og yrkesskoler.

Svakest rustet på skolesektoren er kommunene Rømskog, Skiptvet og Hobøl som ikke kan tilby obligatorisk undervisning på ungdomsskoletrinnet. Den ujevne fordeling av utdanningstilbudet i regionen gjør at en stor del av skoleelevene må søke sin utdanning utenfor bostedskommunen. Med hensyn til høyere utdanning og spesialutdanning har Indre Østfold et beskjedent tilbud i forhold til sitt nærområland, spesielt Oslo og Østfoldbyene. Dette fører til at et stort antall studenter og skoleelever oppsøker læresteder utenfor regionen.

Tabell 3.6 viser at 36 prosent av alle regionens studenter og skoleelever over 16 år har bostedskommunen som utdanningssted. Hele

Tabell 3.6. Skoleelever og studenter[1] 16 år og over med forskjellig bostedskommune i Indre Østfold, etter skole- og studiested pr. 1. november 1970

Bostedskommune	I kommunen		Askim	Eidsberg	Indre Østfold i alt		Østfoldbyenes handelsområde		Oslo		Ski	Andre kommuner utenfor Østfold	Annet sted	I alt	
	Abs.	Pst.	Abs.	Abs.	Abs.	Pst.	Abs.	Pst.	Abs.	Pst.	Abs.	Abs.	Abs.	Abs.	Pst.
0119 Marker..	18	15	1	57	76	62	15	12	16	13	-	15	1	123	-
0121 Rømskog.	-	-	-	7	7	29	1	4	2	8	-	13	1	24	-
0122 Trøgstad	35	20	14	66	115	66	12	7	23	13	-	17	6	173	-
0123 Spydeberg	26	15	62	15	103	58	15	8	29	16	2	26	3	178	-
0124 Askim ..	309	57	-	31	340	63	41	8	94	17	1	47	21	544	-
0125 Eidsberg	274	61	23	-	297	66	40	9	56	13	-	33	21	447	-
0127 Skiptvet	-	-	49	6	55	63	12	14	11	13	-	9	1	88	-
0128 Rakkestad	57	20	8	93	158	55	74	26	18	6	-	33	5	288	-
0138 Hobøl ..	-	-	13	-	18	16	18	16	27	25	24	21	2	110	-
Indre Østfold	719		(170)	(275)	1169		228		276		27	214	61	1975	
Prosent		36	9	14		59		12		14	1	11	3		100

1) Ekskl. skoleelever og studenter som ikke har oppgitt skole-/studiested.

K i l d e: Statistisk Sentralbyrå (1972 c-h og 1973 b-d).

41 prosent har sitt utdanningssted utenfor regionen, hovedsakelig fordelt på Østfoldbyenes handelsområde (12 prosent) og Oslo (14 prosent). De resterende 23 prosent tar i det alt vesentlige sin utdanning i de lokale utdanningssentrene Askim og Eidsberg. To kommuner får i spesielt sterk grad dekket sitt utdanningsbehov utenfor regionene. Aurskog-Høland er skolestedet for mer enn halvparten av elevene i Rømskog. Oslo og Ski er skolested for hver sin fjerdedel av elevene i Hobøl.

Skolelokaliseringen og skolependlingen som kommer fram av det foregående, må vi forvente fører til en del flyttinger.

3.7. Geografisk mobilitet

3.7.1. Generelt

I en nærmere analyse av flyttemønsteret til og fra kommunene i Indre Østfold, er det ønskelig å få besvart følgende spørsmål:

i) Hvor kommer innflytterne fra?

ii) Hvor flytter utflytterne til?

iii) Med hvilke områder har Indre Østfold netto innflytting og med hvilke områder har det netto utflytting?

iv) Hvor står Indre Østfold i det nasjonale og regionale flyttebildet?

v) Kan vi på grunnlag av flyttestatistikk og flytteteori utlede noe om de ulike regioners relative attraksjonsverdi som flyttemål?

Analysen vil i det vesentlige begrense seg til Indre Østfold med næromland (Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o.). Det ville vært ønskelig å kunne beskrive flyttemønsterets utvikling over et lengre tidsrom. Av flere grunner må jeg imidlertid begrense meg til å behandle flyttemønsteret i 1971; flyttingene som studeres i intervjuundersøkelsen.

3.7.2. Netto og brutto mobilitet. Indre Østfold i det nasjonale og regionale flyttebildet

De regionale variasjonene i landets flyttemønster er betydelige både når det gjelder intensitet (bruttomobilitet) og effekter på de regionale folketallene (nettomobilitet). Dette er vel kjent, og er behandlet av flere forfattere (bl.a. Østby 1970 og 1975).

I del 1 av hovedfagsoppgaven min (Stordahl 1974), har jeg utviklet en metode (flytteindeks) for beskrivelse av netto- og brutto-mobilitet på de regionale nivåene kommune, handelsdistrikt og handelsområde. Metoden fordeler de geografiske enhetene på hvert nivå etter netto- og bruttomobilitet i ti klasser. Fordelingen på klasser er tilnærmet normal. Klassebredden tilsvarer ½ standardavvik i normalfordelingen. Dette betyr at en gitt klasse inneholder tilnærmet den samme, kjente andel av elementmengden i alle de seks klassifiseringene. Klassene er definert i tabell 3.7.

Tabell 3.7. Kommuner, handelsdistrikt og handelsområder fordelt på ti klasser etter netto og brutto mobilitet i 1971. Klassifiseringen er utført på grunnlag av flytteindeksen (Stordahl, 1974). Klassenes verdiintervall er angitt i promille

	Mobilitetsklasse									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
NETTO mobilitet										
A Handels-område ...	≤ ÷ 8,8	÷ 8,7- ÷ 6,6	÷ 6,5- ÷ 4,3	÷ 4,2- ÷ 2,1	÷ 2,0- 0,2	0,3- 2,4	2,5- 4,7	4,8- 6,9	7,0- 9,2	≥ 9,3
B Handels-distrikt .	≤ ÷17,3	÷17,2- ÷12,9	÷12,8- ÷ 8,6	÷ 8,5- ÷ 4,2	÷ 4,1- 0,1	0,2- 4,4	4,5- 8,8	8,9- 13,1	13,2- 17,5	≥ 17,6
C Kommune ..	≤ ÷33,6	÷33,5- ÷23,1	÷23,0- ÷15,0	÷14,9- ÷ 6,3	÷ 6,2- 0,0	0,1- 6,8	6,9- 14,3	14,4- 22,1	22,2- 34,0	≥ 34,1
BRUTTO mobilitet										
D Handels-område ...	≤ 31,3	31,4- 37,4	37,5- 43,4	43,5- 49,5	49,6- 55,5	55,6- 61,5	61,6- 67,6	67,7- 73,6	73,7- 79,7	≥ 79,8
E Handels-distrikt .	≤ 49,9	50,0- 56,7	56,8- 63,3	63,4- 69,4	69,5- 76,1	76,2- 81,8	81,9- 89,5	89,6- 107,3	107,4- 131,8	≥131,9
F Kommune ..	≤ 54,8	54,9- 64,1	64,2- 71,5	71,6- 80,0	80,1- 89,2	89,3- 104,7	104,8- 120,0	120,1- 144,3	144,4- 166,3	≥166,4

I tabell 3.8 er kommuner, handelsdistrikt og handelsområder i Indre Østfold med næromland klassifisert på grunnlag av flytteindeksen. Askim/Mysen h.d. plasseres i flytteindeksens nettomobilitetsklasse B.6 og i bruttomobilitetsklasse E.3 i 1971. Dette betyr at regionen hadde moderat netto innflytting (4.5 - 8,8 promille), klart over medianverdien for landets handelsdistrikter. Bruttomobiliteten var derimot relativt lav. Klasse E.3 angir at bare omlag 15 prosent av handelsdistriktene tilhører en lavere

Tabell 3.8. Netto- og brutto-mobilitet i Indre Østfold med nærområland. Flytteindeksen anvendt på de seks variablene A-F; handelsområder (A), handelsdistrikt (B) og kommuner (C) etter netto-mobilitet, handelsområder (D), handelsdistrikt (E) og kommuner (F) etter brutto-mobilitet i 1971. Kommunene er ordnet etter handelsdistrikt og handelsområde

		Mobilitetsklasse Netto ABC	Mobilitetsklasse Brutto DEF
1-2	ØSTRE HANDELSFELT		
11	Østfoldbyenes handelsområde		
111	Halden handelsdistrikt		
	0101 Halden	766	332
	0118 Aremark	766	333
112	Fredrikstad handelsdistrikt		
	0103 Fredrikstad	763	316
	0111 Hvaler	768	315
	0113 Borge	769	316
	0131 Rolvsøy	767	317
	0133 Kråkerøy	768	317
	0134 Onsøy	765	314
113	Sarpsborg handelsdistrikt		
	0102 Sarpsborg	764	348
	0114 Varteig	768	345
	0115 Skjeberg	763	344
	0130 Tune	768	347
114	Moss handelsdistrikt		
	0104 Moss	744	366
	0135 Råde	746	366
	0136 Rygge	745	367
	0137 Våler	746	368
12	Hovedstadens handelsområde		
121	Askim/Mysen handelsdistrikt		
	0119 Marker	466	331
	0121 Rømskog	467	330
	0122 Trøgstad	465	334
	0123 Spydeberg	466	337
	0124 Askim	466	336
	0125 Eidsberg	464	334
	0127 Skiptvet	466	337
	0128 Rakkestad	466	334
	0138 Hobøl	466	337
122	Ski/Drøbak handelsdistrikt		
	0211 Vestby	495	396
	0213 Ski	499	398
	0214 Ås	496	398
	0215 Frogn	499	398
	0229 Enebakk	497	397
123	Oslo handelsdistrikt		
	0301 Oslo	433	334
	0216 Nesodden	434	337
	0217 Oppegård	434	337
	0219 Bærum	437	338
	0220 Asker	436	338
	0230 Lørenskog	434	339
	0233 Nittedal	437	339
124	Lillestrøm handelsdistrikt		
	0221 Aurskog-Høland	467	373
	0226 Sørum	467	376
	0227 Fet	467	376
	0228 Rælingen	465	379
	0231 Skedsmo	465	377
	0234 Gjerdrum	466	377
125	Brandbu handelsdistrikt		
	0533 Lunner	465	345
	0534 Gran	465	342
126	Øvre Romerike handelsdistrikt		
	0235 Ullensaker	477	368
	0236 Nes	475	363
	0237 Eidsvoll	476	364
	0238 Nannestad	476	365
	0239 Hurdal	477	365
127	Kongsvinger handelsdistrikt		
	0402 Kongsvinger	467	315
	0418 Nord-Odal	466	311
	0419 Sør-Odal	464	313
	0420 Eidskog	465	310
	0423 Grue	465	312

bruttomobilitetsklasse. Indre Østfold er med andre ord en region med relativt små (i landsmålestokk) flyttestrømmer til og fra, hvor forskjellen mellom dem gir et moderat innflyttingsoverskudd.

Indre Østfolds næromland er inndelt i ti handelsdistrikter. Bruttomobiliteten varierer sterkt i området, med jevn fordeling på klassene fra E.1 til E.9. Lavest mobilitet hadde Fredrikstad h.d. og Kongsvinger h.d. i klasse E.1 og Halden h.d., Askim/Mysen h.d. og Oslo h.d. i klasse E.3. Som den andre ytterligheten, med høy brutto mobilitet, finner vi Oslos forstadsområder Ski/Drøbak h.d. i klasse E.9 og Lillestrøm h.d. i klasse E.7. Om vi holder Oslo h.d. utenfor, finner vi en klar tendens til synkende bruttomobilitet fra de sentrale områdene nær Oslo, mot de mindre sentrale handelsdistriktene langs svenskegrensen.

Tabell 3.8 og kart 3.2 viser et relativt homogent område med hensyn til nettomobilitet i 1971. Hele 7 av de elleve handelsdistriktene tilhører klasse B.6; moderat netto innflytting. De eneste handelsdistriktene med netto utflytting er 123 Oslo h.d. i klasse B.3 og 114 Moss h.d. i klasse B.4. 122 Ski/Drøbak h.d. i klasse B.9 har som forstadsområde for Oslo en ekstremt sterk netto innflytting, klasse B.9. Det er spesielt grunn til å merke seg Oslo h.d.'s svake stilling. Av landets 104 handelsdistrikter er det bare omlag 15 prosent som er klassifisert med sterkere netto utflytting i 1971.

Bruttomobiliteten på kommunenivå var i 1971 gjennomgående meget høy, men med betydelige kommunale variasjoner. Diagram 3.4 viser at de 55 kommunene i handelsområdene Østfoldbyene og Hovedstaden har medianverdi i klasse F.6; omlag 1½ klassebredde høyere enn for alle landets kommuner under ett. (Grenseverdien mellom klassene F.4 og F.5 er medianverdi for alle landets kommuner.) Kommunene fordeler seg svært skjevt på klassene med klasse F.7 som modalverdi. Den skjeve fordelingen med overrepresentasjon på de høyere mobilitetsklassene gjelder kommunene i begge handelsområdene. Hovedstadens h.o. er imidlertid klart sterkest representert i de aller høyeste klassene, hovedsaklig ved kommunene nærmest Oslo.

Kommunene i Indre Østfold kan inndeles i tre grupper etter bruttomobilitet, hvor mobiliteten klart synes å avta med avtagende sentralitet. Lavest var mobiliteten langs svenskegrensen med 0119 Marker og 0121 Rømskog i klassene F.1 og F.0. Høyeste bruttomobilitet hadde regionens vestligste kommuner, med 0138 Hobøl, 0123 Spydeberg, 0124 Askim og 0127 Skiptvet i klassene F.6 og F.7. De øvrige kommunene tilhører klasse F.4.

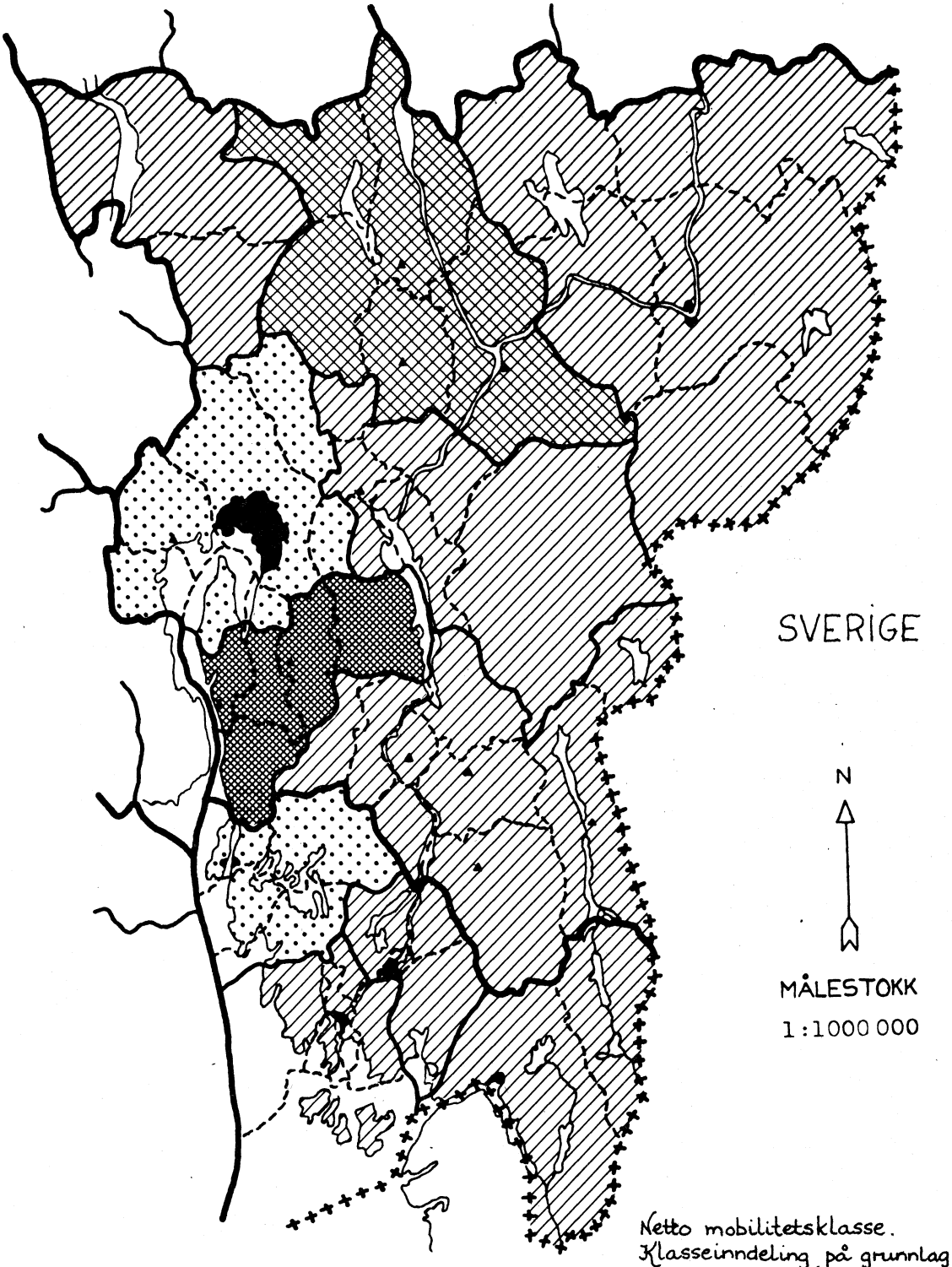

Netto mobilitetsklasse.
Klasseinndeling på grunnlag av flytteindeksen (Stordahl 1974).

Kart 3.2.

Handelsdistriktene i Østfoldbyenes handelsområde (h.o.) og Hovedstadens h.o. etter netto mobilitet i 1971.

Grense for handelsområde

Grense for handelsdistrikt

Kommunegrense

Klasse 8-9 (≥ 13,2 promille)

Klasse 7 (8,9 – 13,1 promille)

Klasse 6 (4,5 – 8,8 promille)

Klasse 5 (0,2 – 4,4 promille)

Klasse 3-4 (÷ 8,5 – 0,1 promille)

Diagram 3.4. Kommunene, angitt med kommunenummer, i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o., fordelt på brutto mobilitetsklasser i 1971 ved hjelp av flytteindeksen (Stordahl 1974)

								0234		
								0231		
								0217		
								0216		
							0227	0229	0235	
					0237		0226	0138	0220	
					0301	0402	0211	0127	0219	
					0128	0239	0124	0123	0215	
				0419	0125	0238	0135	0136	0214	
			0423	0236	0122	0533	0104	0130	0213	0228
	0420	0418	0534	0221	0115	0114	0113	0133	0137	0233
	0121	0119	0101	0118	0134	0111	0103	0131	0102	0230
Mobilitets-klasse	F.0	F.1	F.2	F.3	F.4	F.5	F.6	F.7	F.8	F.9

Netto-mobiliteten på kommunenivå for 1971 er presentert i diagram 3.5 og kart 3.3. Vi ser her hvordan kommunene i Indre Østfold med nærområland fordeler seg på mobilitetsklassene C.3-C.9, nokså nær symmetrisk om klasse C.6. Langt de fleste kommunene har netto innflytting. Alle klassene C.5-C.9 representerer netto innflytting. Sammenliknet med alle landets kommuner, som har grenseverdien mellom klassene C.4 og C.5 som medianverdi, hadde kommunene i Indre Østfold med nærområland i 1971 meget høy netto innflytting. Medianverdien var omlag 1½ klassebredde eller 10 promille høyere.

At 12 Hovedstadens h.o., hvor hele 33 av 39 kommuner hadde netto innflytting, likevel hadde netto utflytting (klasse A.4) i 1971, skyldes først og fremst Oslos stilling. Sammen med 0103 Fredrikstad og 0115 Skjeberg var 0301 Oslo, i klassen C.3, den kommune i vårt område som hadde sterkest netto utflytting. Ifølge flytteindeksen er det på landsbasis bare omlag 70 kommuner av i alt 443 som er klassifisert ved en sterkere netto utflytting i 1971. Som betydelige innflyttingskommuner framhever seg 0213 Ski og 0215 Frogn i Akershus og kommunene 0113 Borge, 0111 Hvaler, 0133 Kråkerøy, 0114 Varteig og 0130 Tune i Sarpsborg/Fredrikstad-regionen.

Indre Østfold-kommunene ligger bokstavelig talt sentralt i dette flyttebildet. (Kommunene er innrammet i diagrammet.) Hele åtte av de ni kommunene hadde netto innflytting, hvorav seks i klasse C.6. Rømskog, med

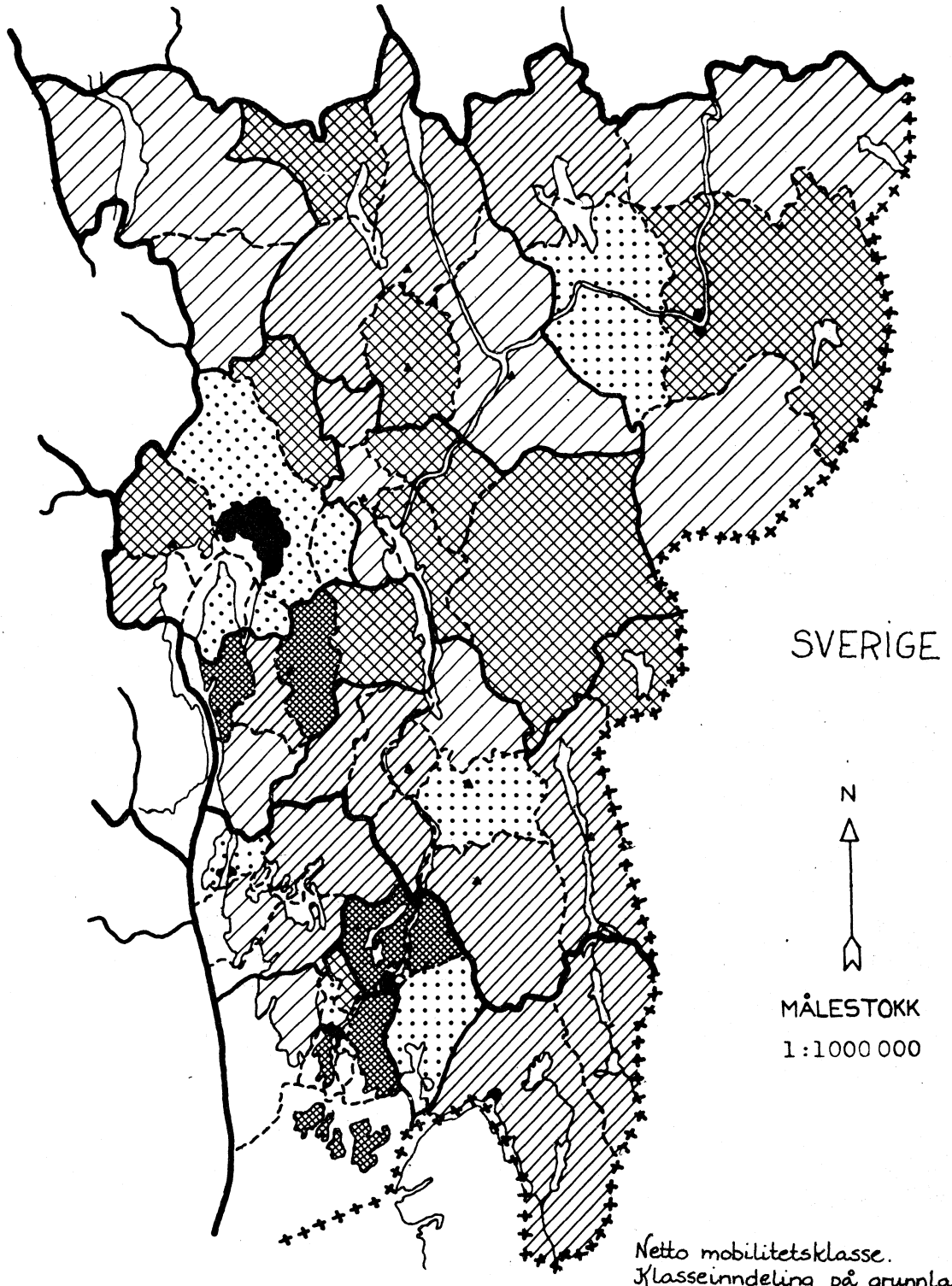

Netto mobilitetsklasse.
Klasseinndeling på grunnlag av flytteindeksen (Stordahl 1974).

Klasse 8-9 (≥ 22,2 promille)

Klasse 7 (14,4-22,1 promille)

Klasse 6 (6,9-14,3 promille)

Klasse 5 (0,1-6,8 promille)

Klasse 3-4 (÷14,9-0,0 promille)

Kart 3.3.

Kommunene i Østfoldbyenes handelsområde (h.o.) og Hovedstadens h.o. etter netto mobilitet i 1971.

Grense for handelsområde

Grense for handelsdistrikt

Kommunegrense

Diagram 3.5. Kommunene, angitt ved kommunenummer, i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. fordelt på netto-mobilitetsklasser i 1971 ved hjelp av flytteindeksen (Stordahl 1974)

				0418			
				0238			
				0237			
				0234			
				0220			
			0423	0214	0402		
			0420	0138	0239		
			0236	0128	0235		
			0534	0127	0227		
		0419	0533	0124	0226		
		0230	0231	0123	0221		
		0217	0228	0119	0233		
		0216	0211	0137	0219	0130	
	0301	0125	0122	0135	0229	0114	0215
	0115	0104	0136	0118	0121	0133	0213
	0103	0102	0134	0101	0131	0111	0113
Mobilitets-klasse	C.3	C.4	C.5	C.6	C.7	C.8	C.9

svært små absolutte flyttetall, tilhører klasse C.7. Bare 0125 Eidsberg i klasse C.4 hadde netto utflytting i 1971.

3.7.3. Flyttemønsteret i Indre Østfold med nærområland

Tabell 3.9 viser flyttestrømmene i 1971 mellom de elleve handelsdistriktene i Indre Østfold med nærområland. Tabellen antyder at vi har å gjøre med en samlet flytteregion der Oslo h.d. helt dominerer flyttebildet. Med unntak av Sarpsborg h.d., har hvert av de øvrige handelsdistriktene den største flytterutvekslingen med Oslo h.d. Sarpsborg h.d. har størst flytteutveksling med nabodistriktet Fredrikstad h.d. mens Oslo h.d. har størst utveksling med Lillestrøm h.d.

Holder vi Oslo h.d. utenfor, preges flyttemønsteret av at de største flyttestrømmene, så og si uten unntak, går mellom nabodistrikter. Matrisen viser dessuten en slående likhet i det geografiske mønsteret for flyttingen ut og inn av det enkelte handelsdistrikt. Alle flyttestrømmene synes å ha

Tabell 3.9. Matrise for antall flyttere i 1971 mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland. Handelsdistriktene er rangert etter tallet på tilflyttere

Fra \ Til	Handelsdistrikt										
Handelsdistrikt	111	112	113	114	121	122	123	124	125	126	127
111 Halden		89	93	22	72	22	132	19	1	10	16
112 Fredrikstad ..	114		325	106	43	51	331	14	-	15	8
113 Sarpsborg	123	334		60	119	20	215	31	2	11	9
114 Moss	54	172	56		80	92	327	29	2	26	22
121 Askim/Mysen ..	84	57	75	72		111	358	47	4	24	20
122 Ski/Drøbak ...	28	38	35	111	114		1 000	90	10	51	19
123 Oslo	189	470	293	395	563	2 146		2 197	323	1 165	498
124 Lillestrøm ..	16	34	24	20	79	126	1 377		37	285	68
125 Brandu	3	3	1	3	13	9	272	25		11	-
126 Øvre Romerike.	13	19	35	18	39	45	601	226	19		105
127 Kongsvinger ..	7	9	6	7	13	31	311	58	1	71	
I alt	631	1 225	943	814	1 135	2 892	4 924	2 736	399	1 669	765
Rangorden	10	5	7	8	6	2	1	3	11	4	9
I alt når Oslo h.d. holdes utenfor	442	755	650	419	572	746	-	539	76	504	267
Rangorden	7	1	3	8	4	2	-	5	10	6	9

en motstrøm av tilnærmet samme størrelse. Dette behandles mer inngående senere.

Hovedtrekkene ved flyttemønsteret får vi tydeligere fram ved en spesiell anvendelse av graph-teori. Nystuen og Dacey (1961) har benyttet graph-teori ved konstruksjon av nodale regioner på grunnlag av linjer for sterkeste kontakt mellom regioner. Metoden er kort presentert hos Haggett (1965, s. 251-253) og bl.a. benyttet av Østby, 1970.

Metoden tar utgangspunkt i interaksjonsmatrise mellom de geografiske enhetene som inngår i undersøkelsen. I vårt tilfelle er utgangpsunktet flyttematrisen i tabell 3.9. Et handelsdistrikts rang er bestemt av det totale antall tilflyttere (kolonnesummen). I tabellen er kolonnesummene rangert etter størrelse. Største tall har rang 1. Grupperingen av handelsdistriktene i regioner utføres på grunnlag av den største flyttestrømmen ut av et handelsdistrikt til et handelsdistrikt med høyere rang; "nodal strøm". I tabellen er disse tallene understreket. For å kunne

etablere hierarkiske regioner omkring en sentralregion eller "dominate region", definerer Nystuen og Dacey følgende tre tilleggskriterier (kriteriene beskrives ut fra det foreliggende materialet):

i) En region er "uavhengig" eller "sentral" dersom dens største flyttestrøm går til en region med lavere rang (en "mindre region") enn den selv. En tilordnet region har sin største flyttestrøm til en region med høyere rang ("større region").

ii) Tilordningen av transitiv. Det betyr at dersom region a er tilordnet region b og region b er tilordnet region c, så er region a tilordnet region c.

iii) En region kan ikke tilordnes noen region som er tilordnet dem selv. Følgelig er forholdet mellom regionene som studeres asyklisk, og hierarkisk med minst en"sentralregion".

Som vi ser av tabell 3.9, er det bare Oslo h.d. som har største flyttestrøm til handelsdistrikt med lavere rang. Oslo h.d. defineres følgelig som eneste "sentralregion". Med utgangspunkt i Oslo h.d., kan det enkelte handelsdistrikt ut fra sin "nodale strøm" enten direkte eller indirekte knyttes til Oslo h.d. med vektorer som vist i figur 3.6 (heltrukne vektorer).

Jeg har også anvendt metoden på flyttematrisen når Oslo h.d. holdes utenfor. Det framkommer da en slags sekundær regioninndeling, med Fredrikstad h.d., Ski/Drøbak h.d. og Lillestrøm h.d. som "sentralregioner". Undersøkelsesområdet blir delt i tre klart avgrensede flytteregioner (figur 3.6 stiplede vektorer). I sør danner Østfoldbyene en flytteregion. Moss h.d. og Sarpsborg h.d. er direkte tilordnet "sentralregionene" Fredrikstad h.d. Halden h.d. er indirekte tilordnet via Sarpsborg h.d. I nord har vi en tilsvarende flytteregion. Brandbu h.d. og Øvre Romerike h.d. er direkte tilordnet sentralregionen Lillestrøm h.d., mens Kongsvinger er indirekte tilordnet via Øvre Romerike h.d. Sentralt i området danner Ski/Drøbak h.d. og Askim/Mysen h.d. en tredje flytteregion.

I følge elementær flytteteori er de konstruerte flytteregionene sterkt påvirket av de betydelige ulikhetene i handelsdistriktenes folkemengde og av avstandsfaktoren. Oslo h.d.'s dominans kan i stor grad forklares ved sentral beliggenhet og stor folkemengde. Posisjonen som Kongsvinger h.d. og Halden h.d. har i hierarkiet, kan forklares ved en kombinasjon av liten folkemengde og stor avstand til de fleste handelsdistriktene.

Figur 3.6. Handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland gruppert i flytteregioner etter absolutt mobilitet ved bruk av graph-metoden (Nystuen og Dacey, 1961). Handelsdistriktene er angitt som punkter

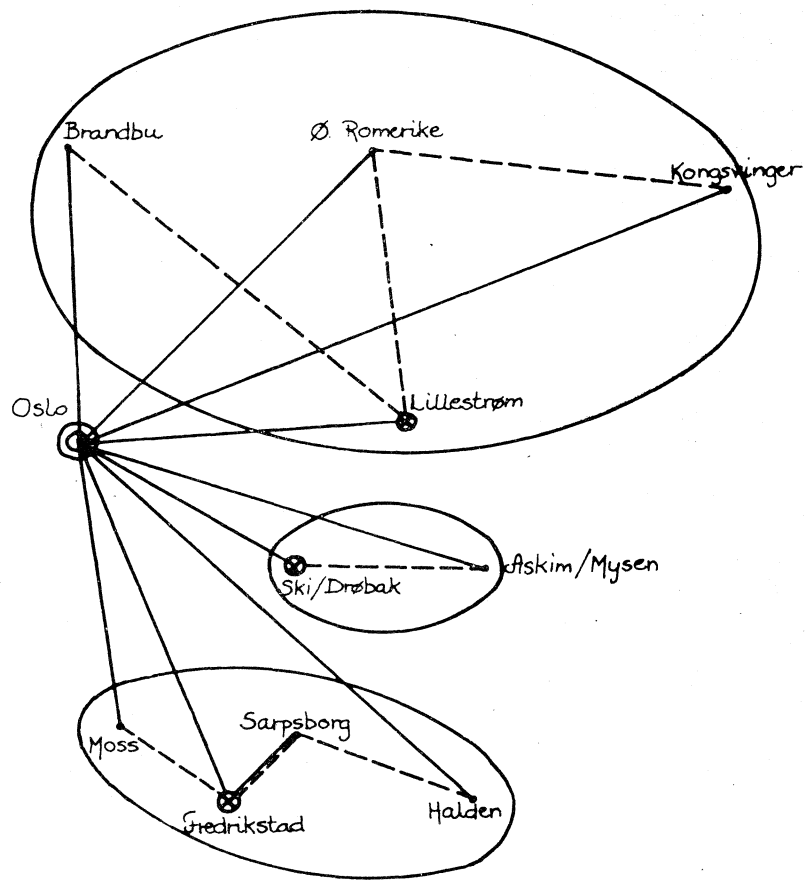

————	"Nodal strøm"
--------	"Nodal strøm" når Oslo h.d. holdes utenfor
(0)	"Sentralregion" (region = handelsdistrikt)
• ⊗	Handelsdistrikt tilordnet sentralregion
⊗	"Sentralregion" når Oslo h.d. holdes utenfor.

Intraksjons- eller gravitasjonsmodellen, på følgende form,

$$M_{ij} = k\frac{P_i \cdot P_j}{d_{ij}^b}$$

er en enkel og allment akseptert modell for beskrivelse av flyttemønster.

M_{ij} er antall flyttere mellom stedene i og j

P_i er folkemengden på sted i

P_j er folkemengden på sted j

d_{ij} er avstanden mellom stedene i og j

k og b er konstantfaktorer

Formelen sier at antall flyttinger (generelt interaksjon) mellom to steder i og j øker proporsjonalt med produktet av folkemengden på hvert av stedene, og avtar med økende flytteavstand d_{ij}. Avstandseksponenten b forteller hvor sterkt mobiliteten varierer med avstanden. Funksjonen er en ren tilpasningsfunksjon der en søker den b-verdien som best beskriver det flyttemønsteret som undersøkes. Fra ulike flyttestudier kjenner en 0,3 og 3,5 som ekstremalverdier for b, (Østby, 1970).

Konstantfaktoren k angir nivået på interaksjonen og kan tolkes som et mål på den flyttebefordrende kraften mellom utvekslingsområdene. Østby betegner den som attraksjonskraften. En nærmere diskusjon av modellen er gjort av bl.a. Jakobsson (1969).

I det følgende skal vi studere de relative flyttestrømmene mellom handelsdistriktene ved å eliminere effekten av folketallet $P_i \times P_j$ i hvert par av handelsdistrikter ij. Flyttematrisen med relative flyttetall, tabell 3.10, viser hvordan Oslo h.d. nå fullstendig har tapt sin dominerende rolle. Bare Brandbu h.d. har Oslo h.d. som viktigste flyttemål. Ved å anvende graph-metoden på materialet, framkommer fire "sentrale regioner".

Tabell 3.10. Matrise for relative flyttetall i 1971, $M_{ij} \cdot \frac{10^9}{P_i \cdot P_j}$, mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med nærområland. Handelsdistriktene er rangert på grunnlag av kolonnesummene

Fra / Til	Handelsdistrikt										
Handelsdistrikt	111	112	113	114	121	122	123	124	125	126	127
111 Halden.....		47	74	18	58	16	7	9	1,7	6,6	14
112 Fredrikstad..	60		112	38	15	17	8	2,8	0	4,2	3
113 Sarpsborg ...	98	115		32	62	10	7,5	10	2,5	4,5	5
114 Moss	45	62	30		44	48	12	9,5	2,6	12	13
121 Askim/Mysen..	68	20	39	39		56	12,6	15	5	10	11,5
122 Ski/Drøbak...	22	12,6	17,4	58	58		34	28	12	21,4	10,6
123 Oslo	10,3	11	10,3	14,6	20	74		48	28	34,6	19,7
124 Lillestrøm ..	8	7	7,6	13,4	25,6	39,2	30		28,7	76,6	24,4
125 Brandbu	5,5	2,2	1.1	3,8	16	10,5	23,2	19,3		11	0
126 Øvre Romerike	8,5	5,3	15	8	16,9	18,8	17,7	60,6	20		50,9
127 Kongsvinger .	6,1	3,3	3,3	4	7,3	17,3	12,2	20,6	1,2	34,3	
I alt	331	285	310	229	323	307	164	223	102	215	152
Rangorden ...	1	5	3	6	2	4	9	7	11	8	10

Halden h.d., Fredrikstad h.d., Ski/Drøbak h.d. og Lillestrøm h.d. er "sentralregion" i hver sin klart geografisk avgrensede flytteregion (figur 3.7). Forskjellene mellom denne regioninndelingen og den fore-

Figur 3.7. Handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland gruppert i flytteregioner etter relativ mobilitet ved bruk av graph-metoden (Nystuen og Dacey, 1961). Handelsdistriktene er angitt som punkter

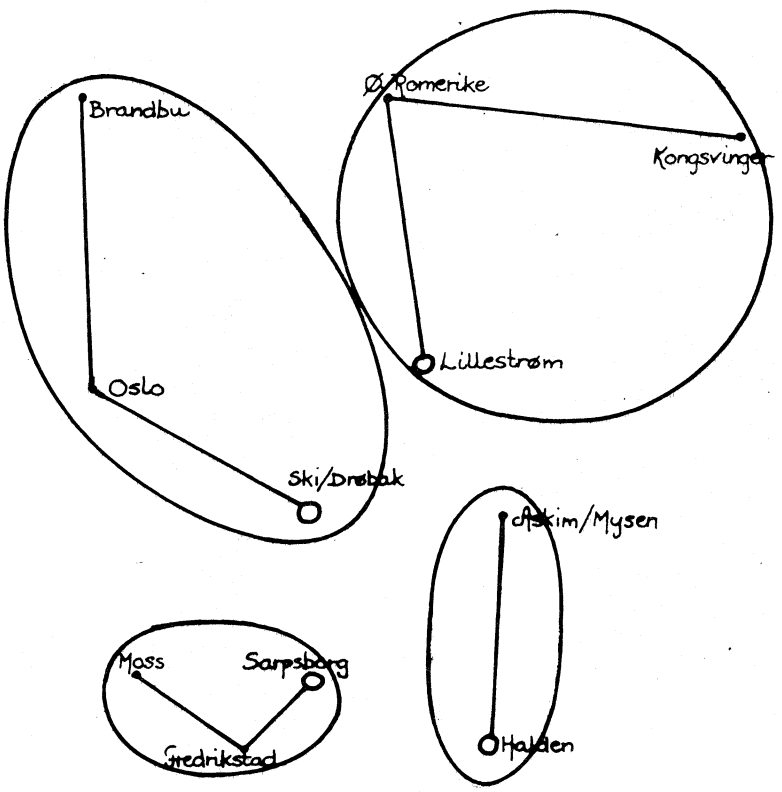

——— "Nodal strøm"

O "Sentralregion" (region = handelsdistrikt)

. Handelsdistrikt tilordnet "sentralregion"

gående er meget klare. Askim/Mysen h.d. er på grunnlag av relativ mobilitet tilordnet Halden h.d. Tabell 3.10 viser at Askim/Mysen dessuten har høy relativ mobilitet til nabodistriktene Ski/Drøbak og Sarpsborg. De øvrige handelsdistriktene fordeler seg på tre klart hierarkiske og avgrensede regioner; Fredrikstad (direkte) og Moss (indirekte) tilordnet "sentral-regionen" Sarpsborg h.d., Oslo (direkte) og Brandbu (indirekte) tilordnet "sentralregionen" Ski/Drøbak, Øvre Romerike (direkte) og Kongsvinger (indirekte) tilordnet "sentralregionen" Lillestrøm.

Fortsatt spiller avstandsfaktoren en betydelig rolle ved region-inndelingen. Dette kommer til syne ved at de største flyttestrømmene konsekvent går mellom nabodistrikter.

Den relative mobiliteten mellom Indre Østfold og de øvrige handels-distriktene viser to interessante trekk (tabell 3.11) som bør nevnes:
i) Mobiliteten er klart sterkest til og fra nabodistriktene. Sterkest er mobiliteten til/fra områdene i sør og vest. Flytterutvekslingen med handelsdistriktene i nord er betydelig lavere og avtagende med økende

Tabell 3.11. Relativ mobilitet, $M_{ij} \cdot \frac{10^9}{P_i \cdot P_j}$, mellom Indre Østfold og hvert av handels-distriktene i næromlandet i 1971

Handelsdistrikt	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til ÷ fra
111 Halden	58	68	- 10
112 Fredrikstad .	15	20	- 5
113 Sarpsborg ...	62	39	23
114 Moss	44	39	5
122 Ski/Drøbak ..	58	56	2
123 Oslo	20	13	7
124 Lillestrøm ..	26	15	11
125 Brandbu	16	5	11
126 Øvre Romerike	17	10	7
127 Kongsvinger .	7	12	- 4

avstand . ii) Det er en slående likhet mellom det geografiske mønsteret for flyttingene fra Indre Østfold og flyttingene til Indre Østfold. Dette betyr at de enkelte flyttestrømmene har en motstrøm av omtrent samme størrelse. Egenskapene synes å ha generell gyldighet for geografisk mobilitet, og er allerede formulert i Ravensteins 3. lov (Ravenstein 1885). I Norge er den utførlig behandlet av Østby (1970 og 1975). I Sverige er forholdet bl.a. påvist av Hägerstrand (1957) for en rekke kommuner.

Tabellen viser imidlertid noen interessante nettotall. Vi ser at Indre Østfold har nettoinnflytting fra sju av de ti handelsdistriktene Klart sterkest er nettoflyttingen fra Sarpsborg h.d. Nettoutflytting har Indre Østfold til nabodistriktet Halden h.d. samt til Fredrikstad h.d. og Kongsvinger h.d.

Flyttemønsteret på kommunenivå er vist i tabellene 3.12 og 3.13.

Tabell 3.12. Flytting til hver av kommunene i Indre Østfold i 1971, etter fraflyttingsområde. Prosent

Til \ Fra	111 Halden h.d.	112 Fredrikstad h.d.	113 Sarpsborg h.d.	114 Moss h.d.	121 Askim/Mysen h.d.	122 Ski/Drøbak h.d.	123 Oslo h.d.	123 Herav Oslo komm.	124 Lillestrøm h.d.	125 Brandbu h.d.	126 Øvre Romerike h.d.	127 Kongsvinger h.d.	Sum nærområdet	Resten av landet	Hele landet	Tallet på flyttere
0119 Marker	8	3	1	1	15	5	17	(16)	3	-	1	-	54	46	100	172
0121 Rømskog	-	5	-	-	5	-	38	(19)	23	-	-	-	71	29	100	21
0122 Trøgstad	2	1	2	2	21	1	14	(11)	10	0	2	-	55	45	100	274
0123 Spydeberg ...	-	-	4	1	19	5	23	(20)	1	1	-	1	55	45	100	326
0124 Askim	2	1	2	2	17	2	19	(15)	1	0	1	0	47	53	100	1 045
0125 Eidsberg	2	2	3	1	24	2	12	(9)	2	-	1	1	50	50	100	519
0127 Skiptvet	-	3	3	3	20	6	7	(5)	2	0	5	-	49	51	100	257
0128 Rakkestad ...	5	3	12	6	10	0	14	(9)	0	0	1	1	52	48	100	445
0138 Hobøl	1	0	1	3	9	11	23	(20)	2	1	1	1	53	47	100	314
I a l t	2	1	3	2	18	4	17	(12)	2	0	1	0	51	49	100	3 373

Tabell 3.13. Flytting fra hver av kommunene i Indre Østfold i 1971, etter tilflyttingsområde. Prosent

Fra \ Til	111 Halden h.d.	112 Fredrikstad h.d.	113 Sarpsborg h.d.	114 Moss h.d.	121 Askim/Mysen h.d.	122 Ski/Drøbak h.d.	123 Oslo h.d.	123 Herav Oslo komm.	124 Lillestrøm h.d.	125 Brandbu h.d.	126 Øvre Rimerike h.d.	127 Kongsvinger h.d.	Sum nærområdet	Resten av landet	Hele landet	Tallet på flyttere
0119 Marker	8	1	-	6	11	2	19	(9)	4	-	1	1	53	47	100	127
0121 Rømskog	17	-	-	-	-	-	50	(50)	-	-	-	-	67	33	100	6
0122 Trøgstad	4	0	1	0	20	3	11	(8)	7	0	-	3	49	51	100	252
0123 Spydeberg ...	2	2	2	2	21	5	19	(13)	1	1	2	-	57	43	100	296
0124 Askim	1	2	3	2	21	5	12	(10)	1	-	1	1	49	51	100	835
0125 Eidsberg	2	2	3	1	29	3	12	(10)	1	-	-	1	54	46	100	560
0127 Skiptvet	1	0	0	5	25	4	6	(3)	1	-	2	0	44	56	100	223
0128 Rakkestad ...	9	5	7	4	13	2	10	(7)	0	-	0	-	50	50	100	338
0138 Hobøl	2	2	-	6	16	7	14	(11)	0	-	-	-	47	53	100	250
I a l t	3	2	3	2	20	4	12	(9)	2	0	1	1	50	50	100	2 887

Som tabellene viser, foregår bare omlag halvparten av det totale antall flyttinger til og fra kommunene i Indre Østfold innenfor nærområdet. Andelen er nokså nær den samme for de enkelte kommuner og for flyttingene til og fra. Flyttingene mellom kommunene i Indre Østfold utgjør omlag 1/5 av det totale antall flyttinger. Den resterende tredjedelen av flyttingene fordeler seg på flyttestrømmene mellom Indre Østfold og Østfoldbyenes h.o. (ca. 10 prosent), Ski/Drøbak h.d. (3-4 prosent), Oslo h.d. (ca. 15 prosent, hvorav Oslo kommune omlag 11 prosent) og de fire handelsdistriktene i nord (3-4 prosent).

Avstandsfaktorene synes å ha avgjørende innflytelse på de enkelte kommunenes utveksling med de forskjellige delområdene av omlandet. Kommunene i vest (Hobøl, Spydeberg og Askim) har klart størst andel av tilflytterne fra Oslo h.d. og tildels fra Ski/Drøbak h.d. Tilsvarende finner vi at Marker og Rakkestad har sterkest flytterutveksling med naboområdene i sør, mens Trøgstad har en tilsvarende sterk utveksling med naboområdet Lillestrøm h.d. i nord. Flyttetallene for Rømskog er svært små, men de viser en påfallende sterk utveksling med Oslo h.d.

Nettostrømmene, som kan leses ut av tabellene, er jevnt over små. Det er imidlertid av interesse å registrere at Indre Østfold har en betydelig flyttegevinst fra Oslo h.d., særlig fra Oslo kommune. Gevinsten fordeles først og fremst på kommunene Hobøl, Spydeberg og Askim.

Flyttingene i 1971 mellom kommunene i Indre Østfold er vist i tabell 3.14. Tabellen viser hvordan de to folkerikeste kommunene, Askim

Tabell 3.14. Antall flyttere i 1971 mellom kommunene i Indre Østfold

Fra \ Til	Kommune									I alt
	0119	0121	0122	0123	0124	0125	0127	0128	0138	
0119 Marker ..	-	-	1	-	3	7	-	3	-	14
0121 Rømskog .	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0122 Trøgstad.	5	-	-	-	10	28	5	1	-	49
0123 Spydeberg	1	-	4	-	28	12	8	-	7	60
0124 Askim ...	5	1	28	36	-	52	33	7	12	174
0125 Eidsberg.	13	-	23	5	78	-	5	33	8	165
0127 Skiptvet.	-	-	1	12	30	9	-	1	3	56
0128 Rakkestad	3	-	4	1	9	25	-	-	-	42
0138 Hobøl ...	-	-	2	10	19	9	-	1	-	41
I alt ...	27	1	63	64	177	142	51	46	30	601

og Eidsberg, dominerer flyttebildet. Rømskog er den andre ytterligheten med bare en registrert flytting (fra Askim).

Ved anvendelse av graph-metoden framkommer Askim som Indre Østfolds eneste "Sentralkommune" (figur 3.8). Kommunene Hobøl, Spydeberg, Skiptvet og Eidsberg er alle direkte tilordnet Askim. "Nodalstrømmene" er understreket i tabell 3.13.

Figur 3.8. Kommunene i Indre Østfold framstilt som flytteregion etter flyttingene i 1971 ved bruk av graph-metoden (Nystuen og Dacey, 1961). Kommunene er angitt som punkter

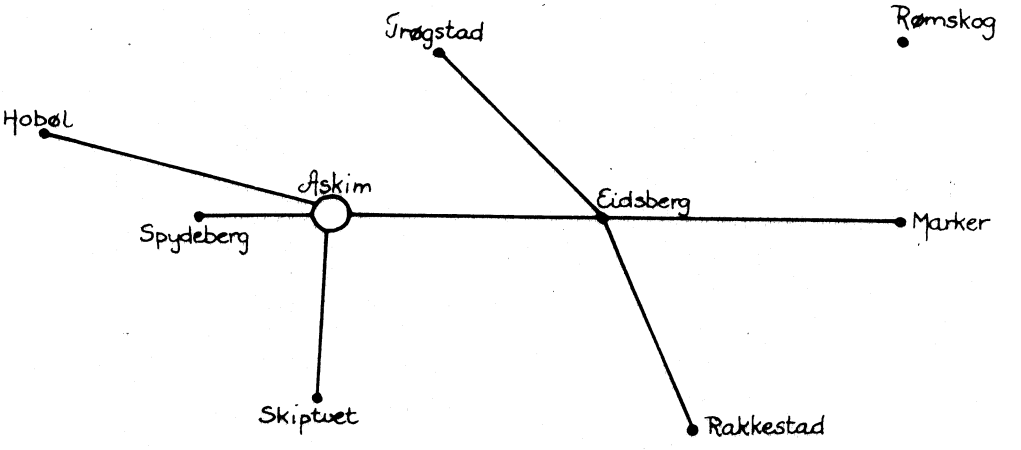

——— "Nodal strøm"

O "Sentralkommune"

. Kommune tilordnet "sentralkommune"

De øvrige kommunene er indirekte tilordnet via Eidsberg. Rømskog faller utenfor da kommunen ikke fikk registrert flyttinger til Indre Østfold i 1971.

3.8. Befolkningens kjønn- og alderssammensetning

Geografiske variasjoner i befolkningsutviklingen, som er behandlet i det foregående, skriver seg i første rekke fra mobilitet. Da mobiliteten er selektiv med hensyn på kjønn og alder vil den lett kunne påvirke befolkningens kjønn- og alderssammensetning både på fra- og tilflyttingsstedet. Tabell 3.15 viser en del klare forskjeller i befolkningen både mellom kommunene i Indre Østfold og mellom Indre Østfold og ulike deler av nærområdet. Ut fra det generelle kjennskapet til flytternes personegenskaper vet vi at ulikhetene i befolkningens kjønn- og alderssammensetning vil

Tabell 3.15. Folkemengden i Indre Østfolds kommuner, og Østfold, Akershus og Oslo, etter kjønn og alder pr. 31. desember 1970. Prosent

Kommune/ region	Kjønn	Aldersgruppe				I alt	Tallet på bosatte i kommunen
		0-15	16-24	25-44	45 og over		
Marker	M	11	8	10	24	53	3 309
	K	9	6	10	22	47	
Rømskog	M	11	6	11	21	49	651
	K	12	5	10	24	51	
Trøgstad	M	12	8	11	20	51	4 008
	K	11	7	10	21	49	
Spydeberg	M	13	8	12	18	51	3 351
	K	12	8	12	17	49	
Askim	M	12	9	12	17	50	10 604
	K	12	8	11	19	50	
Eidsberg	M	11	8	11	21	51	8 846
	K	11	7	11	20	49	
Skiptvet	M	13	9	11	19	52	2 413
	K	12	6	10	20	48	
Rakkestad	M	11	9	10	21	51	6 619
	K	11	7	10	21	49	
Hobøl	M	13	8	12	17	50	2 975
	K	13	7	12	18	50	
Indre Østfold	M	13	8	11	19	51	42 776
	K	12	7	11	19	49	
Østfold	M	12	8	12	18	50	221 386
	K	12	7	11	20	50	
Akershus	M	14	8	14	14	50	324 390
	K	13	8	14	15	50	
Oslo	M	9	7	12	18	46	481 548
	K	8	8	12	26	54	

K i l d e: Statistisk Sentralbyrå (1971a).

påvirke både brutto-mobiliteten ut av de enkelte områder og motivstrukturen i ulike flyttestrømmer. Ulikheten i de mest mobile aldersgruppene (16-44 år) vil sannsynligvis være mest utslagsgivende. Jeg skal ikke her gå nærmere inn på verken detaljene i tabellen eller effektene av ulikheter i kjønn- og alderssammensetningen. Tabellen kan imidlertid gi nyttige informasjoner i tilknytning til analysen av flyttemotiver (kapittel 6).

4. OM KARTLEGGING AV ÅRSAKER TIL FLYTTING TIL OG FRA INDRE ØSTFOLD. NOEN TEORETISKE OG PRAKTISKE TILNÆRMINGER

Presentasjonen av Indre Østfold med næromland viser tildels store forskjeller mellom de enkelte regioner med hensyn til kjennetegn som er av betydning for flytting. Forskjellene er av en slik art at en intuitivt vil forvente at de er direkte årsak til et stort antall flyttinger. Med grunnlag i tilgjengelig flytteteori skal vi i det følgende se at det også er teoretisk belegg for slike antakelser.

En nærmere gjennomgåelse av ulike flyttemodeller og -teorier finner vi blant annet hos Jakobsson (1969), Jansen (1970) og Østby (1970). I stor grad er dette teorigrunnlaget benyttet ved gjennomføringen av undersøkelsen. Det er mer utførlig presentert hos Foss et al. (1974). Her skal jeg ganske kort presentere det teoretiske grunnlaget for og den praktiske utførelsen av et forsøk på å definere noen push- og pull-faktorer i noen nærmere definerte flyttestrømmer.

4.1. Om forutsetningene for flytting

Abler et al. gir i følgende korte formulering betingelsene for at generell interaksjon skal kunne komme i stand; "Severe inequalities from place to place can result in interaction if the three conditions for spatial interaction are satisfied: complementarity, lack of intervening opportunities, and transferability." (Abler et al. 1971, s. 196). Anvendt på flytting, innebærer sitatet at ulikheter mellom områder virker flyttebefordrende dersom alternative bosteder kan tilby forhold langs en eller flere faktorer som oppfattes som bedre enn de tilsvarende forhold på det faktiske bostedet. Dette kan f.eks. gjelde faktorer som arbeidsforhold, boligforhold, utdanningstilbud m.v. Flytting vil imidlertid sjelden komme istand på grunnlag av en konstatering av at det alternative bostedet er bedre med hensyn til <u>en</u> faktor. En må forvente at beslutningen

vanligvis tas ut fra sammenlikning av bostedet og det potensielle tilflyttingsstedet langs et sett av faktorer. Etter en slik mer omfattende vurdering, vil den potensielle flytter som oftest ha en rekke argumenter både for og mot flytting. Fra undersøkelsesområdet har vi f.eks. grunnlag for å anta at flytting fra Oslo til Indre Østfold med relativt stor sannsynlighet vil kunne gi bedre boligforhold og miljøforhold med hensyn til støy og forurensing. På den annen side kan flyttingen gi dårligere serviceforhold og arbeidsforhold (langt til arbeidssted og større tettsted).

Erikson (1971, s. 66-67) gir et illustrerende eksempel på denne type avveininger og deres forventede utfall. Han skiller ganske enkelt mellom stedenes "arbetsvärde" og "lokalvärde" og setter opp følgende utfallstabell (tabell 4.1). Erikson antar at det kreves en viss for-

Tabell 4.1. Forventet flytteadferd under noen gitte betingelser. Erikson (1971, s. 67)

Bostedets "arbeidsvärde" sammenliknet med tilflyttingsstedets		Bedre	Det samme	Dårligere
Bostedets "lokalvärde" sammenliknet med tilflyttingsstedets	Bedre	Blir	Blir	?
	Det samme	Blir	Blir	Flytter
	Dårligere	?	Flytter	Flytter

bedring totalt sett, for at flyttingen skal komme istand. Cellene med spørsmålstegn innebærer et problem for flytteren. I disse tilfellene innebærer flytting en forverring langs en faktor, mens det å ikke flytte innebærer en forsakelse i form av en uteblitt forbedring. Framstillingen til Erikson vil helt klart ikke ha generell gyldighet uavhengig av f.eks. flytternes personkjennetegn. Den må oppfattes som illustrasjon av en side ved beslutningsprosessen fram til eventuell flytting.

Betingelsen "lack of intervening opportunities" i sitatet foran, kan synes å ha fått en noe for kategorisk form om den gjøres gjeldende for flytting. Fra vårt undersøkelsesområde vil det for eksempel ikke overraske om det viser seg å foregå flyttinger fra Trøgstad til Moss med arbeidsforhold som flyttemotiv. Dette til tross for at Askim, som mellomliggende mulighet, eventuelt vurderes som likeverdig med Moss både med hensyn til arbeidsforhold og andre forhold av betydning for flyttingen. Stouffer (1940) tillegger mellomliggende muligheter en mindre definitiv betydning. Han hevder at antall flyttinger over en gitt avstand er omvendt proporsjonalt med antall mellomliggende muligheter.

Betingelsen "transferability" har også gyldighet i flytteteorien. Selv om en sammenlikning mellom alternative bosteders kvaliteter med tanke på flytting isolert sett faller ut til fordel for flytting, gjenstår det å ta med i regnestykket fysiske og psykiske skranker eller kostnader forbundet med flyttingen. Lee (1969) innarbeider denne faktoren i sin enkle flyttemodell under betegnelsen "intervening obstacles". Lees modell er på mange måter et konsentrat av de betraktninger som er gjort her. Jeg vil derfor presentere den for i neste omgang å anvende en variant av den på undersøkelsesområdet.

Lee opererer med fire grupper av faktorer som inngår i beslutningsprosessen forut for eventuell flytting;

i) faktorer knyttet til fraflyttingsstedet,
ii) faktorer knyttet til tilflyttingsstedet,
iii) "intervening obstacles" og
iv) personlige faktorer

Alle steder forutsettes å ha et sett av egenskaper, pullfaktorer (+), som virker stabiliserende på befolkningen og tiltrekkende på potensielle tilflyttere. Tilsvarende har hvert sted et sett av egenskaper, pushfaktorer (÷), som virker flyttebefordrende på hele eller deler av befolkningen og frastøtende på potensielle tilflyttere. Et tredje sett av egenskaper er mer eller mindre likegyldige (0).

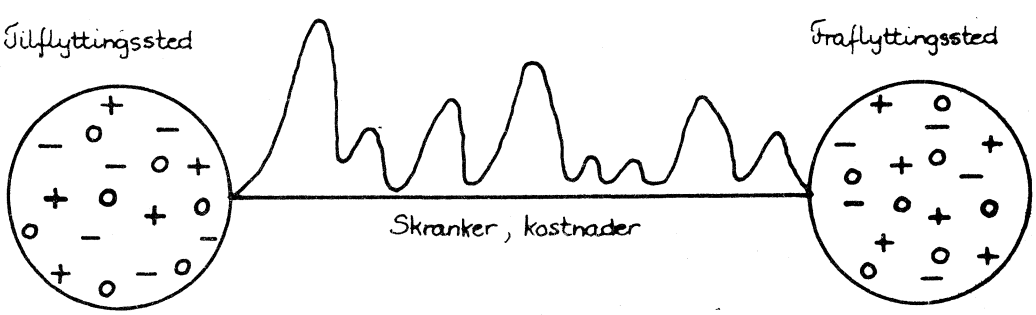

Hvert sett av faktorer kan ikke gis en generell definisjon. Effekten av den enkelte faktor vil variere både med den potensielle flytters personkjennetegn og med arten av komplementaritet mellom fra- og tilflyttingsstedet.

4.2. Om kartlegging av årsaker til flytting

Om en ønsker å kartlegge årsakene til flytting, har en minst tre alternative framgangsmåter å velge mellom. En kan basere undersøkelsen på intervjuer der flytterne selv oppgir sine motiver for å flytte. En kan slutte seg til flytteårsakene ut fra studier av objektive faktorer på til- og fraflyttingsstedet som virker flyttebefordrende. Eller en kan, som en tredje mulighet, kombinere de to metodene ved både å benytte flytternes subjektive flyttemotiver og de objektive flyttegrunnene som er avledet av kjennskapen til flyttingenes start- og endepunkt. Den sistnevnte framgangsmåten er bl.a. benyttet av Taylor (1969) i en undersøkelse fra West Durham.

Flyttemotivundersøkelsen 1972 er hovedsakelig basert på den første framgangsmåten med intervjuing av flytterne. Undersøkelsen er imidlertid lagt opp slik at den også samler opplysninger om til- og fraflyttingsstedet både via spørreskjemaet og i noen grad via tilgjengelig statistikk. En landsomfattende utvalgsundersøkelse av dette slaget har imidlertid klare begrensninger på dette punktet, idet den i svært liten grad gir anledning til å behandle flyttestrømmer mellom avgrensede og homogene regioner. Kartleggingen av til- og fraflyttingssteder må følgelig bli mer overfladiske karakteristikker av regiontyper.

På dette punktet har den foreliggende undersøkelsen, som er begrenset til et lite og relativt oversiktlig område, klare fortrinn. På grunnlag av presentasjonen av området i kapittel 3 og intervjuundersøkelsen i det følgende kapittel, har vi grunnlag for å kombinere en objektiv og en subjektiv kartlegging av årsakene til flytting. Fordelene ved en slik framgangsmåte er at vi både kan oppnå en bedre forståelse av årsakene til flyttingene i dette spesielle området og kan få et bedre grunnlag for å teste spørreskjemaet - hovedinstrumentet i Flyttemotivundersøkelsen.

En vil støte på mange og til dels alvorlige vanskeligheter ved kartlegging av flytteårsaker, uansett hvilken framgangsmåte en måtte velge. Vanskeligheter i tilknytning til intervjuundersøkelsen i Flyttemotivundersøkelsen 1972 behandlet av Foss et al. (1974). For den foreliggende undersøkelsen vil jeg spesielt nevne to forutsetninger som representerer betydelige feilkilder om de ikke er oppfylt.

Forutsetning 1: Områdebeskrivelsen er en indikasjon på flytternes situasjon med hensyn til de faktorer som er bestemmende for flytting. Dette

innebærer i første omgang at jeg i beskrivelsen av til- og fraflyttingssted har valgt riktige kjennemerker og presentert dem nær opp til den faktiske situasjon. Dessuten innebærer det at beskrivelsen av situasjonen for totalbefolkningen også gir et tilnærmet riktig bilde av situasjonen på til- og fraflyttingsstedet for gruppen av flyttere. I beste fall er flytterne et tverrsnitt av befolkningen med hensyn til levekår (utdanningsforhold, arbeidsforhold, boligforhold m.v.) både på fra- og tilflyttingssted.

Forutsetning 2: Flytternes subjektive oppfatning av egenskapene og dermed forskjellene mellom fraflyttings- og tilflyttingsstedet, samsvarer i rimelig grad med de objektive forskjellene. Forutsetningen innebærer med andre ord at flytterne har gode informasjoner om de to stedene.

Abler et al. (1971) viser at informasjon om omverden varierer både geografisk og individuelt. Ulike mennesker påvirkes av ulike informasjonsstrømmer og har ulike evner til å nyttiggjøre seg informasjon. Dette gjør at en på individnivå bare kan operere med ulike grader av sannsynligheter for gitte avgjørelser. På aggregatnivå vil en imidlertid finne betydelig samsvar mellom befolkningens oppfatning av bosted og alternative bosteder, og den objektive situasjon på de ulike stedene. Samsvaret har avstand som en begrensende faktor. Abler et al. viser med sine persepsjonsflater (s. 515-519) at informasjonen om omverden avtar raskt med økende avstand fra bostedet. Dette gir blant annet som resultat at en gradering av bosteder etter godhet eller attraksjonsverdi, med få unntak går i favør av de nære områder. Denne konstateringen bidrar både til å forklare at langt de fleste flytter over korte avstander, og at flytteintensiteten avtar med økende antall mellomliggende muligheter.

Holbarheten av de to forutsetningene har jeg ikke forutsetninger for å komme nærmere inn på. Dette understreker nødvendigheten av at vi har dem in mente under den videre gjennomgåelsen.

Jeg har ikke, ut fra kjennskapet til undersøkelsesområdet, grunnlag for å gi noen fullstendig oversikt over årsakene til flytting i området. Det er heller ikke grunnlag for å rangere to eller flere definerte årsakskategorier etter deres relative betydning. Hva jeg kan gjøre, er å definere noen push- og pullfaktorer som vi kan forvente vil gi utslag i motivstrukturen i noen nærmere definerte flyttestrømmer. En kontroll på faktorenes betydning vil vi eventuelt få ved sammenlikning med flytternes oppgitte flyttemotiver. En slik sammenlikning bygger på ytterligere to

forutsetninger som bør nevnes.

Forutsetning 3: Det er samsvar mellom flytternes faktiske flyttårsaker og deres oppgitte motiver for flyttingen, Taylor (1969, s. 100-101) og Foss et al. (1974) hevder at forutsetningen kan være uholdbar for en større andel av flyttingene. Det kan f.eks. tenkes at flyttinger som ikke svarer til forventningene, likevel forsøkes rettferdiggjort av flytteren, bevisst eller ubevisst. På spørsmål om årsakene til flyttingen, kan svaret i et slikt tilfelle lett bli preget av ønsket om å framstille den som mest mulig rasjonell og vellykket. Taylor refererer Mills (1954) som omtaler svar av denne typen som "an acceptable vocabulary of motives".

Forutsetning 4: Årsakskategoriene må ved de to registreringsmåtene defineres slik at de gir grunnlag for sammenlikninger av resultatene.

4.3. Geografiske analyseenheter i Indre Østfold. Noen push- og pull-faktorer

I analysene av intervjuundersøkelsens data ønsker jeg å studere flyttingene til og fra de forskjellige deler av Indre Østfold separat. Analyser på kommunenivå vil bety en for sterk oppsplitting av utvalget (350 intervjuobjekter) i 2 x 9 undergrupper. En inndeling av regionen i fem geografiske strata vil være tilfredsstillende.

Som retningslinjer for en kommunegruppering er valgt de tre kriteriene:

i) Kommunene som grupperes sammen bør være mest mulig homogene med hensyn til faktorer som er antatte årsaker til flytting

ii) Kommunegruppene skal være geografisk sammenhengende

iii) Grupperingen bør ikke redusere mulighetene for detaljstudier i regionens vestligste deler; nærmest Oslo-regionen.

Variablene jeg hovedsakelig har lagt til grunn for grupperingen er presentert i tabell 4.2 sammen med kommunegruppene, stratum I-V. Grupperingen kan sikkert diskuteres. Jeg skal derfor oppsummere de viktigste argumentene for den valgte løsningen i tilknytning til tabell 4.3. Tabellen er utarbeidet på grunnlag av sammenlikning av hvert av de geografiske strataene med Indre Østfold som helhet. Sammenlikningen er foretatt langs kjennemerkene arbeidsforhold, boligforhold, utdanningsforhold og serviceforhold. Et kjennemerke er angitt som relativ pushfaktor (÷) når sammenlikningen faller ut i stratumets disfavør, som relativ pullfaktor (+) når sammenlikningen faller ut i stratumets favør. Relativt

Tabell 4.2. Kommunene i Indre Østfold i forskjellige geografiske strata (I-V), etter kommunetype, arbeidsplasslokalisering, mobilitet 1971, avstand til Oslo og avstand til Askim

Geografisk stratum	Kommune	Kommunetype[1]	Lokalisering av de yrkesaktives arbeidsplasser 1970[2]: Andel i bostedskommunen	Andel i viktigste tilpendlingskommunene		Netto og brutto mobilitetsklasse 1971[3]: Netto	Brutto	Avstand[4] til Oslo i km	Avstand[4] til Askim i km
	0119 Marker	LI-2-0A	84%	Eidsberg	3%	6	1	68	30
I	0121 Rømskog	LI-2-0A	73%	Oslo	8%	7	0	61	29
	0128 Rakkestad	LI-2-2A	86%	Askim	2%	6	4	67	26
	0122 Trøgstad	LI-2-3A	67%	Askim	9%	5	4	42	11
II	0125 Eidsberg	IL-4-3A	73%	Askim	12%	4	4	53	12
	0127 Skiptvet	IL-1-2A	56%	Askim	20%	6	7	53	13
III	0123 Spydeberg	IL-2-3A	60%	Oslo	13%	6	7	39	4
IV	0124 Askim	I-6-3A	80%	Oslo	8%	6	6	42	-
V	0138 Hobøl	IL-2-3A	49%	Oslo	23%	6	7	35	11

1) Kilde: Grunnkoden i Byråets kommuneklassifisering (Rideng, 1974).
2) " : Statistisk Sentralbyrå (1972 c-h og 1973 b-d).
3) " : Flytteindeksen (Stordahl, 1974).
4) Luftlinjeavstand mellom befolkningstyngdepunktene (Stokkan, 1970).

likegyldig (0) indikerer at stratumet ikke skiller seg ut fra Indre Østfold som helhet langs det spesielle kjennemerket. Det er rimelig å anta at push- og pullfaktorene for flyttingene fra de respektive strata vil gi henholdsvis høye og lave verdier på de korresponderende motivgrupper. Omvendt for til-flytterne. Sammenlikningen er foretatt på grunnlag av den foregående beskrivelse av området. På grunn av den nødvendigvis noe overfladiske beskrivelsen vil i enkelte tilfeller grunnlaget for sammenlikninger være særlig mangelfullt. Slike tilfeller er angitt med et spørsmålstegn.

Stratum I består av de tre kommunene lengst i øst; Marker, Rømskog og Rakkestad. For alle kommunene er adgangen til større tettsteder relativt dårlig, med stor avstand til Oslo (mer enn 60 km) og Askim (mer enn 25 km). Grunnkoden i Byråets kommunetypifisering skiller klart mellom Rakkestad (kode 2A) og Marker/Rømskog (kode 0A) med hensyn til sentralitet.

Tabell 4.3. Kommuner og geografiske strata i Indre Østfold med sentrale kjennemerker angitt som relative push (÷)- eller pull (+)-faktorer eller som nøytrale (0) faktorer. Særlig sterke push- eller pullfaktorer er angitt med dobbelt tegn. Faktorene defineres i forhold til kjennemerkeverdiene for Indre Østfold som helhet

Stratum/ kommune	Arbeidsforhold: Dekningsgrad	Arbeidsforhold: Pendling; omfang og reisetid	Boligtilbud	Utdanningstilbud	Servicetilbud
Stratum I	+	+	0	÷	0
Marker	(+)	(+)	(0)	(÷)	(0)
Rømskog	(0)	(÷)	(0)	(÷)	(÷)
Rakkestad ..	(+)	(+)	(0)	(÷)	(0)
Stratum II.....	0	0	0	0	+
Trøgstad.....	(÷)	(0)	(0)	(÷)	(0)
Eidsberg.....	(0)	(+)	(0)	(+)	(+)
Skiptvet.....	(÷)	(0)	(0)	(÷)	(÷)
Stratum III ...	÷	÷	+	÷	0
Stratum IV.....	+	+	+	+	+
Stratum V	÷÷	÷	?	÷	0

Skillet er imidlertid mest av teoretisk interesse ved klassifisering. Forskjellen mellom Markers og Rakkestads sentralitet er minimal både med hensyn til nærhet til større tettsteder (Oslo, Askim og Østfoldbyene) og til det lokale tettstedet Mysen.

Næringslivet preges i alle tre kommunene av at landbruk og industri er de to største vareproduserende næringer. Landbruket er viktigst uten å dominere. Kommunene har dessuten spesielt liten pendling, uten noe tilpendlingssted som framhever seg.

Kommunene har et beskjedent skoletilbud for ungdom 16 år og eldre. Mindre enn 20 prosent av skoleungdommen får dekket sitt utdanningsbehov i bostedskommunene (se tabell 3.6). Alle tre kommunene har Mysen som regionalt utdanningssenter.

Kommunene hadde i 1971 en moderat netto-innflytting og lav bruttomobilitet, ekstremt lav i Marker og Rømskog.

De små absolutte flyttetallene for Marker og særlig for Rømskog, peker sterkt i retning av sammenslåing.

Stratum II består av de tre kommunene Trøgstad, Eidsberg og Skiptvet. Felles for kommunene er at de ligger noenlunde midt i regionen og er sterkt knyttet til arbeidsmarkedet i Askim ved en betydelig pendling. Pendlingen til Oslo er mer beskjeden. Byråets sentralitetsindeks skiller

mellom Skiptvet (kode 2A) og Trøgstad/Eidsberg (kode 3A). Forskjellen mellom kommunenes adkomst til Oslo og Askim er imidlertid så liten at de her bør slås sammen. M.h.t. sentralitet skiller de seg klart ut i forhold til kommunene i stratum I.

Næringslivet preges, som i stratum I, av landbruk og industri som de to største vareproduserende næringer. For Eidsberg og Skiptvet er industrisysselsettingen viktigst, uten å dominere.

Stratumet er det eneste av de fem som har netto-utflytting i 1971, selv om denne er beskjeden. Skiptvet utmerker seg med relativt høy brutto-mobilitet.

Kommunene er relativt ulike med hensyn til utdanningstilbud og urbanisering. Eidsberg har et godt utdanningstilbud og er det regionale utdanningssenter for Trøgstad. Askim er det regionale utdanningssenter for Skiptvet. Forskjellene er imidlertid ikke av så stor betydning at en annen kommunegruppering synes mer naturlig.

De tre kommunene Spydeberg, Askim og Hobøl skiller seg klart ut i forhold til stratum I og II. Forskjellene går dels på sentraliteten og dels på næringslivet. De innbyrdes forskjellene mellom de tre kommunene er samtidig så betydelige at jeg har valgt å operere med dem som selvstendige enheter i analysen.

Stratum III, Spydeberg, har god adkomst til arbeidsmarkedene i Askim og Oslo. Hele 40 prosent av kommunens yrkesaktive er pendlere, hovedsakelig til Oslo (13 prosent) og Askim (11 prosent). Næringslivet er preget av industri og landbruk, med industri som den viktigste vareproduserende næring.

Boligbyggingen ligger betydelig over behovet ifølge befolkningsprognosene. Den meget sterke befolkningsøkningen de senere årene må sees i sammenheng med boligprogrammet. I 1971 hadde kommunen en beskjeden netto innflytting og en relativt sett noe sterkere brutto mobilitet. Undervisningstilbudet i kommunen er begrenset til barne- og ungdomsskoletrinnet.

Stratum IV, Askim, er regionens desiderte industrisentrum. Næringslivet er dominert av industri og overskudd på arbeidsplasser. Kommunen har en betydelig innpendling fra de fleste av regionens øvrige kommuner. Bare 20 prosent av de yrkesaktive pendler ut av kommunen, hvorav 8 prosent til Oslo. Befolkningen er hovedsakelig bosatt i tettstedet og har et

relativt godt undervisningstilbud. Som i Spydeberg ligger boligbyggingsprogrammet over behovet ifølge befolkningsprognosene. Kommunen har ikke de senere årene hatt nettoinnflytting av særlig omfang. I 1971 hadde kommunen en moderat brutto mobilitet og moderat netto innflytting.

Stratum V Hobøl er regionens vestligste og mest Oslo-orienterte. Næringslivet er dominert av industri og jordbruk og mer enn halvparten av de yrkesaktive har sine arbeidsplasser utenfor kommunen. Mest omfattende er pendlingen til Oslo (23 prosent) og Oslos forstadskommuner (10 prosent). Pendlingen til kommuner i Indre Østfold er beskjeden. Kommunen har liten tettstedsbefolkning og et beskjedent utdanningstilbud. Flyttingene i 1971 preges av svak netto innflytting og relativt høy brutto mobilitet. Hobøl sto på intervjutidspunktet, i 1972, meget sentralt i diskusjonen omkring plassering av landets hovedflyplass. Vi må forvente at denne diskusjonen var av så vital betydning for kommunen at det kan ha innflytelse på folks holdninger til stedet som framtidig bosted.

4.4. Geografiske analyseenheter i Indre Østfolds næromland. Noen push- og pullfaktorer

I analysen av intervjuundersøkelsens data vil jeg forsøke å dele Indre Østfolds næromland i tilnærmet homogene regioner - hva vi kan kalle Indre Østfolds utvekslingsregioner. Som utgangspunktet for en slik inndeling har jeg benyttet Byråets kommunetypifisering, (Rideng, 1974), og den beskrivelse som er gitt av næromlandet i det foregående. En presentasjon av utvekslingsregionene gir jeg i tilknytning til tabell 4.4. Tabellen er utarbeidet på grunnlag av sammenlikning av Indre

Tabell 4.4. Indre Østfold med sentrale kjennemerker angitt som relative push (÷)- eller pull (+)-faktorer, eller som nøytrale (0) faktorer. Faktorene defineres i forhold til kjennemerkeverdiene i de ulike utvekslingsregionene

Utvekslings-region	Arbeidsforhold		Bolig-tilbud	Utdanning-stilbud	Service-tilbud
	Dekningsgrad	Pendling; omfang og reisetid			
Østfoldbyenes h.o.	0	0	+	÷	÷
Ski/Drøbak h.d. ..	?	0	?	0	?
Oslo kommune	÷	÷	+	÷	÷
Rest næromland ...	?	?	?	?	?
Næromlandet i alt.	÷	÷	+	÷	÷

Østfold med de respektive utvekslingsregioner. Sammenlikningen er gjort langs kjennemerkene arbeidsforhold, boligforhold, utdanningsforhold og serviceforhold. Tilsvarende som ved presentasjon av Indre Østfolds kommuner, har jeg benyttet en variant av Lee's terminologi. Et kjennemerke er angitt som relativ pushfaktor (÷) når sammenlikningen faller ut i Indre Østfolds disfavør og som pullfaktor (+) når den faller ut i Indre Østfolds favør. Minimale forskjeller angis ved 0, mens ? angir sviktende grunnlag for sammenlikning. Her er det rimelig å forvente at push- og pullfaktorene for flyttingene fra Indre Østfold til de respektive utvekslingsregionene vil gi henholdsvis høye og lave verdier på de korresponderende motivgruppene. Forholdet vil være omvendt for de motsatte flyttestrømmene.

Byråets kommunetypifisering deler næromlandet grovt i tre områdetyper, kart 4.1.

I. Østfoldbyenes h.o. som fullstendig domineres av"sentrale industrikommuner" er egen utvekslingsregion. Større kommuner som avviker fra denne karakteristikken er de "blandede tjenesteytings- og industrikommunene" Fredrikstad, Rygge og Råde. Handelsområdet kan karakteriseres ved meget stor tettstedsbefolkning med gode utdannings- og øvrige servicetilbud. Området hadde i 1971 sterk netto innflytting og boligprogram som lå noe under behovet ifølge befolkningsprognosene. Arbeidsmarkedssituasjonen førte til minimal pendlerutveksling med Indre Østfold.

II. Et område med "særlig sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner" finner vi som et bredt belte omkring Oslo, Oslo inkludert. Området omfatter alle kommunene i handelsdistriktene Oslo og Ski/Drøbak og de tilgrensende kommunene i nord. Området kjennetegnes ved en sterk polarisering med hensyn til lokalisering av bosteder og arbeidssteder. Oslo kommune preges av et stort overskudd på arbeidsplasser og et meget stramt boligmarked og nettoutflytting. De øvrige kommunene har stort sett et stramt boligmarked og betydelig innpendling til Oslo (Rasmussen, 1966 og Rideng, 1970). Området faller meget nær sammen med Rasmussens definisjon av Oslos pendlingsomland i 1960. Bolig- og arbeidsmarkedet preger også Indre Østfolds forhold til området. Indre Østfold har betydelig pendling til området, særlig til Oslo, og ubetydelig innpendling fra området. Den sterke nettoinnflyttingen til Indre Østfolds mest Oslo-nære kommuner må bl.a. sees i sammenheng med områdets stramme boligmarked.

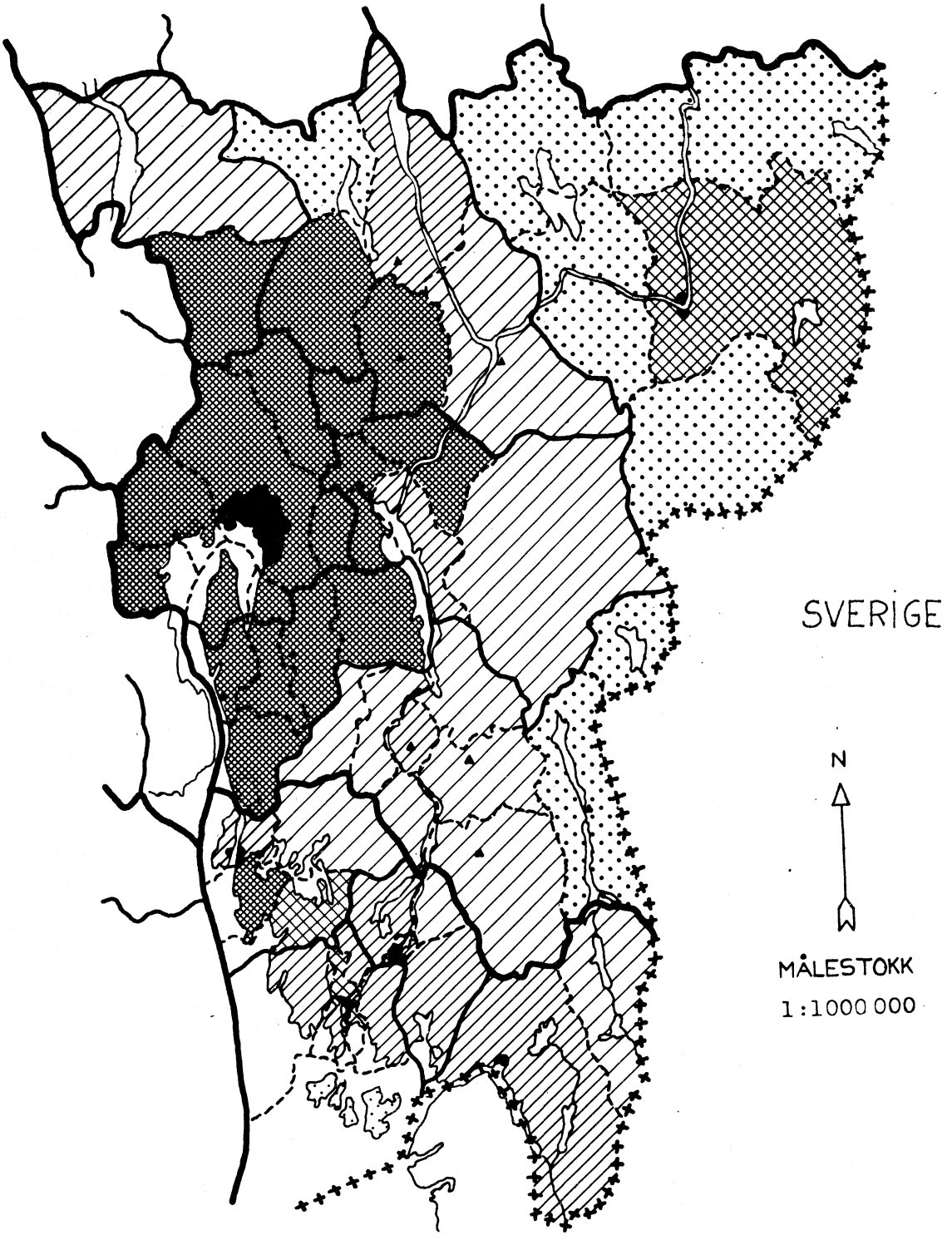

Kart 4.1.

Kommunene i Østfoldbyenes handelsområde (h.o.) og Hovedstadens h.o. etter Statistisk Sentralbyrås kommunetypifisering 1974. (Rideng, 1974)

Grense for handelsområde

Grense for handelsdistrikt

Kommunegrense

2 Mindre sentrale bl. landbruks- og industrikommuner

3 Sentrale bl. landbruks- og industrikommuner

4 Fiskerikommuner

6 Sentrale industrikommuner

7 Særlig sentrale bl. tjenesteytings- og industrikommuner

8 Øvrige bl. tjenesteytings- og industrikommuner

I analysen velger jeg å skille ut Oslo kommune og Ski/Drøbak h.d. som egne utvekslingsregioner. Oslo er interessant som utvekslingsregion på grunn av sin helt spesielle stilling. Ski/Drøbak er valgt dels som representant for vekstsonen omkring Oslo med sine spesielle forhold og dels fordi regionen må forventes å fungere som en "intervening opportunity" for flyttingene mellom Oslo og Indre Østfold.

III. Det tredje området (kart 4.1) består hovedsaklig av "blandede landbruks- og industrikommuner" med ulik sentralitet og dekker stort sett de østre og nordre delene av Hovedstadens h.o. Mobiliteten mellom Indre Østfold og området er relativt liten. Utvekslingsregionen "rest næromland" består av Hovedstadens h.o. minus Oslo kommune og handelsdistriktene Ski/Drøbak og Askim/Mysen. Regionen er svært heterogen både med hensyn til sentralitet, næringsstruktur og de kjennemerkene som inngår i tabell 4.3. En sammenlikning mellom Indre Østfold og utvekslingsregionen langs disse kjennemerkene er følgelig vanskelig.

5. INTERVJUUNDERSØKELSEN

I dette kapitlet presenterer jeg de tekniske hovedelementene i gjennomføringen av intervjuundersøkelsen. Det er lagt særlig vekt på å presentere feil og mangler ved det valgte opplegget, og å legge fram de forbedringene som ble valgt i opplegget av Flyttemotivundersøkelsens hovedundersøkelse (se kapittel 2 om formålet).

Innledningsvis presenteres to hovedelementer i det teoretiske grunnlaget for undersøkelsen.

5.1. Teoretisk grunnlag for intervjuundersøkelsen

Ved utarbeidelsen av skjemaet har vi som utgangspunkt hatt Colemans (1971) teori om frambragt sosial endring, Nordjyllandundersøkelsen (Kristensen, 1971) og Levekårsundersøkelsen (Johansson, 1970). En mer utførlig beskrivelse av den teoretiske bakgrunn for variabelvalg og operasjonalisering foreligger i Foss et al. (1974, kap. 3) Colemans begrepsapparat og tankegang kan betraktes som en klargjørende videreføring av Lees modell for flytting. Som en innføring i tankegangen som ligger til grunn for utarbeidelsen av spørreskjemaet, vil jeg her gjengi Coleman slik han er presentert hos Foss et al.

"I Colemans terminologi disponerer individene til enhver tid over et gitt sett av ressurser. Disse ressursene kan settes inn i form av aktiviteter på egnede handlingsarenaer. Aktiviteten på arenaene resulterer i avkastning i form av behovstilfredsstillelse og et nytt sett av ressurser som kan investeres i neste periode.

Ressursene kan være utdanning, inntekt, helse etc. Ressursene konverteres på tilsvarende arenaer, arbeidsmarkedet, boligmarkedet, gjennom politiske institusjoner etc. Tankegangen kan illustreres ved en enkel figur.

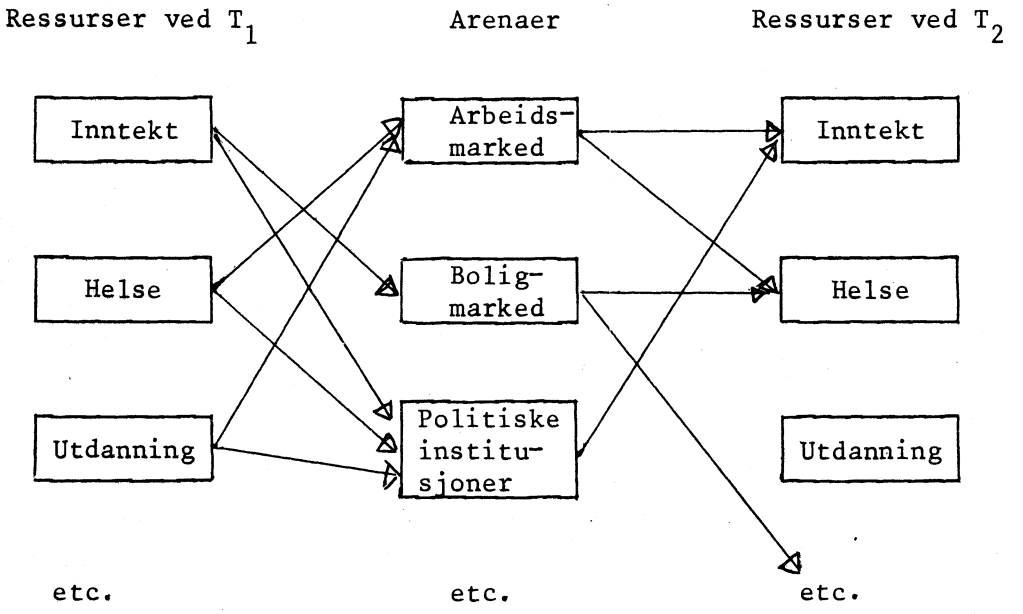

Figuren viser individets ressurser ved tidspunkt T_1. Disse ressursene nytter individet til å utføre aktiviteter på ulike handlingsarenaer. Aktivitetene gir som utbytte et nytt sett ressurser ved tidspunkt T_2, som kan nyttes til umiddelbar behovstilfredsstillelse eller investeres på nytt i områdets arenaer (evt. andre områders arenaer ved flytting).

Med et gitt sett personlige ressurser er avkastningen avhengig av hvilke handlingsarenaer som er tilgjengelige og de tilgjengelige arenaers struktur. Utdanning er i liten grad et middel til å oppnå økonomisk avkastning dersom det ikke finnes et arbeidsmarked å investere denne ressursen på. Arbeidsmarkedets struktur avgjør hvordan ressursen utdanning kan anvendes og hvor nyttig ressursen er for individet.

De forskjellige fasene i livssyklusen og hvert trinn i den kjede av beslutninger som konstituerer individets karriere definerer sine

spesielle premisser for individets ressursbehov og -situasjon, og således dets krav til omgivelsene (arenaer og arenastrukturer).

Det trinn i livssyklusen og de beslutninger som er fattet og etterlevet (eller planlagt etterlevet) framstår således som viktige variable når formålet er å studere flytteårsaker på individnivå. Bak et slikt resonnement ligger antakelsen om at relasjonen ressurser/arenaer kan studeres som de levekår individet har ved hvert stadium, målt ved slike egenskaper som vi antar at de ulike stadier genererer ulike krav til. Kristensen (1971) sammenfatter dette resonnementet slik: ".... at mennesker inngår i forskjellige livssyklusfaser, og at man i disse faser foretager rationelle afvejninger af, hvilke levevilkår der kan opnås i de lokale omgivelser contra andre steder, med de givne ressourcer som husstanden råder over materielt og immaterielt, og at man dernæst handler udfra denne afvejning ved at beslutte sig til enten at flytte eller at blive" (s. 26). Levekårene kan således betraktes som et mål for kvaliteten av det samspill som foregår mellom livssyklusgruppene (med gitte ressurser) og omgivelsene. I sammenheng med flytting vil individenes ressurssituasjon også være en viktig indikator på den mobilitetskapasitet som finnes hos individet.

Med Colemans begrepsapparat kunne vi utviklet og presisert resonnementene nær opp til en omfattende teori om flytting. (Dette er forsøkt gjort i et nylig utkommet arbeidsnotat (Asheim, 1974). Colemans teori har imidlertid i hovedsak tjent som en hjelp til å strukturere problemområdet og danne kriterier for valg og operasjonalisering av de sentrale variable. Den enkle framstillingen som er gitt her, er dekkende for det arbeidsgrunnlaget vi hadde under planleggingen av Flyttemotivundersøkelsen."

Colemans resonnement kan gi inntrykk av at flytterne har en valgfrihet som langt overstiger realitetene. Når en person overveier å flytte, kan han vurdere mulige tilflyttingssteder på grunnlag av deres arenaer og arenastrukturer. Flytting til det som subjektivt (og objektivt) synes å være det optimale stedet forutsetter imidlertid at det foreligger en eller flere ledige roller eller vakanser som kan fylles. Det er ikke nok å konstatere at stedet har interessante arbeidsplasser, gode boliger eller passende utdanningsinstitusjoner.

Hägerstrand (1969) hevder at majoriteten av alle flyttingene representerer oppfylling av vakanser, erstatningsflyttinger som han kaller det. Avhengig av hvilke kvalitetskrav som stilles til den som på arbeidsmarkedet skal fylle en ledig plass, vil det oppstå kortere

eller lengre flyttekjeder. Hägestrand illustrerer sitt resonnement som vist i figur 5.1 ved hjelp av sin livsløpsmodell i tid/rom. A representerer arbeidsplasser som ikke forutsetter spesiell yrkesopplæring eller erfaring, B er arbeidsplasser som forutsetter utdanning over et visst nivå.

Figur 5.1. To eksempler på hvordan en ledig stilling er utgangspunktet for flyttinger, framstilt ved hjelp av Hägerstrands livsløpsmodell i tid/rom (Hägerstrand, 1969)

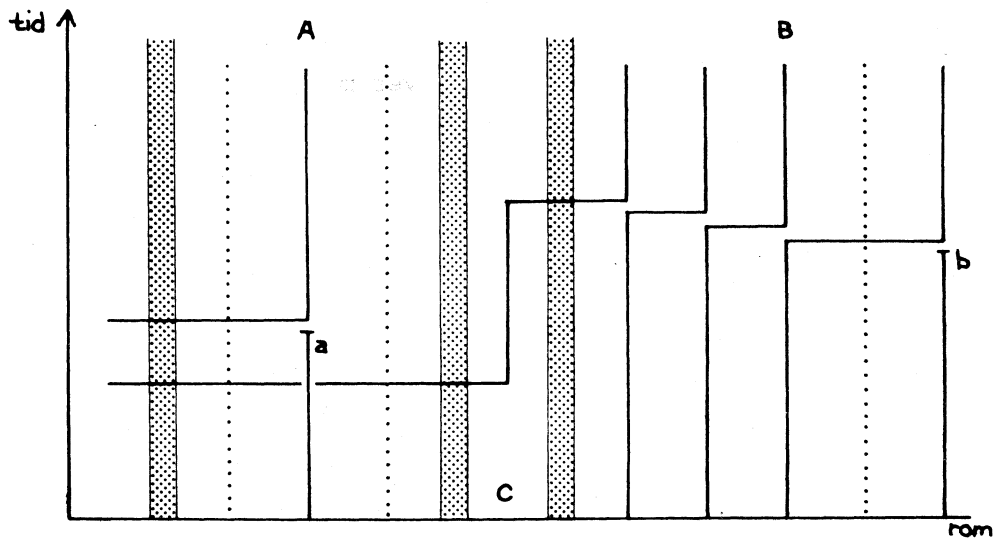

A: Stillinger for ufaglærte

B: Stillinger for faglærte

C: Utdanningsinstitusjon

a: Ledig stilling besettes umiddelbart av en ungdom som forlater oppveksthjemmet

b: Ledig stilling besettes ved en serie forfremmelser, i siste ledd av en ungdom som nettopp har avsluttet passende utdanning

En ledig arbeidsplass a i A fylles i prinsippet umiddelbart av en yngre og mindre erfaren person. Besettelse av arbeidsplassen gir opphavet til en flytting. En ledig arbeidsplass b i B gir ved besettelse, i eksemplet, opphav til fire flyttinger. Arbeidsplassen besettes ved at en person flytter og etterlater seg en ledig arbeidsplass, som besettes ved at en person flytter osv. I eksemplet besettes den fjerde vakansen av en person som kommer direkte fra fullførte studier (c).

Eksemplet illustrerer på den ene side noe ved de prosessene som skaper flyttinger og på den annen side hvilke restriksjoner som legges på flytternes valgfrihet med hensyn til tilflyttingssted. Eksemplet bidrar dessuten til å forklare hvorfor områder med spesielt gunstige arenastrukturer ikke overbefolkes i sterkere grad enn hva som er tilfellet. Hägerstrand hevder at det store antallet erstatningsflyttinger er direkte årsak til at de relativt store brutto-flyttestrømmene med få unntak gir små netto-effekter på folketallet.

5.2. Definisjon av undersøkelsens flytterpopulasjon

Utgangspunktet for vår definisjon av flytterpopulasjon er i første omgang opplysningene om interkommunale flyttinger som meldes til Det sentrale personregister i Statistisk Sentralbyrå. Prinsipielt ville det ikke vært noe i veien for å la alle personer som har fått registrert flytting til eller fra kommuner i 121 Askim/Mysen h.d. inngå i vår flytterpopulasjon. Vi har imidlertid ut fra en rekke avveininger valgt å avgrense populasjonen m.h.t. alder, flyttetidsrom og flytteavstand.

Flyttetidsrom. Flytterpopulasjonen ble i utgangspunktet avgrenset til å omfatte personer som i 1971 hadde fått registrert flytting i Det sentrale personregisteret. Ved den videre avgrensingen var det særlig fem hensyn som var utslagsgivende:

i) Flyttingen bør være foretatt senest mulig i forhold til intervjutidspunktet for at flytterne skal ha forholdene omkring flyttingene friskest mulig i erindringen.

ii) Personer som nylig har flyttet er, som gruppe betraktet, spesielt mobile. En stor andel av disse vil flytte videre etter kort tid (Borge, 1969). Flyttingene bør derfor være foretatt senest mulig for å unngå stort frafall, evt. en omfattende oppfølging av videreflyttere.

iii) Flyttingen bør være foretatt for såpass lang tid tilbake at flytteren har fått etablert seg på sitt nye bosted. Dette er som regel en forutsetning for at han skal ha rimelig grunnlag for å vurdere tilflyttingsstedet og kunne redegjøre for ulike konsekvenser av flyttingen.

iv) I folketellingsåret 1970 ble det p.g.a. tregheten ved innsending av flyttemelding registrert spesielt mange flyttinger, ca. 30 000 flere enn "normalt" (Østby 1971, Berge 1973). Virkningene av folketellingen forplanter seg i noen grad til det etterfølgende året 1971 som p.g.a. treghet i registreringen får for lavt flyttetall.

For oss gjelder det å unngå tidsrom med atypiske flyttetall, særlig gjelder dette året 1970.

v) I en undersøkelse som pretenderer å si noe om dagens samfunn er det viktig å framskaffe mest mulig ferske data.

Alder. Som nedre aldersgrense ble valgt 16 år i 1971; personer født før 1/1 1956. Her forsøkte vi å ta hensyn til kravet om sammenliknbarhet med andre intervjuundersøkelser. Dette ble imidlertid vanskeliggjort da beslektede undersøkelser opererer med nedre aldersgrenser fra 12 til 18 år. Hva som ble utslagsgivende var antagelsen om at innføringen av 9-årig skole i betydelig grad bremser flyttehyppigheten blant ungdom under 16 år. Flyttestatistikken viser at det i 1971 var dobbelt så mange 16-åringer som 15-åringer blant flytterne.

Som øvre aldersgrense ble valgt 74 år; personer født 1/1 1897 eller senere. Vi ønsket her å få med personer som flyttet p.g.a. oppnådd pensjonsalder, men også å eliminere de aller eldste av hensyn til frafallet og til intervjuobjektet selv. Aldersgrensen 74 år er ellers hyppig brukt i andre undersøkelser.

Flytteavstand. Det geografiske aspektet ved flyttedefinisjoner ble bestemt dels av egenskaper ved personregisteret og dels av økonomiske grunner. Personregisteret dekker ikke flyttinger foretatt innenfor kommunegrensene. Det vil si at vi er henvist til bare å la undersøkelsen omfatte interkommunale flyttinger.

En del av langdistanseflytterne var det også nødvendig å utelukke. Det ville kreve en stor stab av intervjuere om vi lot alle flytterne fra Indre Østfold inngå i populasjonen, da disse er spredt over hele landet. Selv med bruk av Byråets faste intervjuerkorps og bruk av en moderert utgave av Byråets utvalgsplan, ville omkostningene bli meget store sett i forhold til det faglige utbytte. Vi valgte derfor å eliminere flyttinger fra Indre Østfold til kommuner utenfor handelsområdene 11 Østfoldbyenes h.o. og 12 Hovedstadens h.o.

Konklusjon. Vår flyttepopulasjon omfatter, ut fra det foregående, personer født i tidsrommet 1/1 1897 - 31/12 1955 som i løpet av kalenderåret 1971 fikk registrert i) flytting fra en norsk kommune til en av de ni kommunene i 121 Askim/Mysen h.d., eller ii) flytting fra en av de ni kommunene i 121 Askim/Mysen h.d. til en annen kommune i det geografiske området som omfatter 11 Østfoldbyenes h.o. eller 12 Hovedstadens h.o.

Selv med den geografiske begrensingen av fraflytterne omfatter flytterpopulasjonen fortsatt alle kortdistanseflyttere og alle flyttere til de nære byregionene (Oslo, Østfold-byene og Kongsvinger), i alt ca. ½ av alle flyttere ut fra 121 Askim/Mysen h.d. i 1971.

5.3. Utvalgsmetoden

5.3.1. Generelt

Den utvalgsmetoden som er brukt er utarbeidet på grunnlag av spesifiserte krav til analysemuligheter og krav til praktisk gjennomføring. Ut fra oppgavens analyseformål skal utvalgsmetoden gi anledning til å utføre enkle, separate analyser av flyttinger til og fra de geografiske enhetene handelsdistrikt og kommune/kommunegruppe. Et krav til gjennomføring av intervjuingen var at Byråets faste intervjuere skulle benyttes. Kravene er av en slik art at utvalgsmetoden nødvendigvis må bli noe omstendelig. Den er utarbeidet i eget notat (Dagsvik, 1972).

5.3.2. Om Byråets utvalgsplan

I den utvalgsplanen som er benyttet har vi tatt utgangspunkt i Byråets standard utvalgsplan (Tamsfoss, 1970) idet Byråets faste intervjuerstab skulle utføre feltarbeidet.

Byråets utvalgsplan bygger på en metode med to-trinns trekking av intervjuobjektene (IO-ene). Første trinn består i å trekke et utvalg av på forhånd definerte geografiske områder; primære utvalgsenheter. Dette innebærer at intervjuingen kan begrenses til et relativt lite antall geografisk avgrensede områder. Annet trinn består i å trekke IO-ene fra de primære utvalgsenhetene.

Utgangspunktet for trekking av primære utvalgsenheter ("utvalgsområder") er en inndeling av landet i 1 502 primærområder, hvert med ca. 2 000 innbyggere. De 1 502 primærområdene er stratifisert (gruppert etter gitte kriterier) etter geografisk beliggenhet og næringsstruktur i tilsammen 56 strata. Den geografiske stratifiseringen er foretatt ved en inndeling av landet i sju geografiske enheter; de tre byene Oslo, Bergen og Trondheim og resten av landet i de fire handelsfeltene Østre h.f., Vestre h.f., Midtre h.f. og Nordre h.f.

Stratifiseringen etter næringsstruktur er foretatt separat innen hvert geografisk stratum ut fra sammensetningen av de fire næringsgruppene

i) Jordbruk og skogbruk, ii) Industri m.v., iii) Fiske og fangst og iv) Tjenesteyting. Stratumgrensene er satt slik at hvert stratum i handelsfeltene inneholder omtrent like mange primærområder, 30-38. For Bergen og Trondheim er antallet 15-18 i hvert stratum. I Østre handelsfelt er primærområdene fordelt på 16 strata. I hvert av de 40 strata utenom Oslo, Bergen og Trondheim er det trukket 6 utvalgsområder rent lotterisk. Fra hvert av de 3 strataene i henholdsvis Bergen og Trondheim er det trukket 3 utvalgsområder. Oslo består av ett stratum, og her trekkes personene rent tilfeldig slik at utvalgsområdet er identisk med stratumet. Til sammen får vi da 259 utvalgsområder.

Som vi ser er de primære utvalgsenhetene trukket med forskjellig trekkesannsynlighet. Trekkesannsynligheten for de sekundære utvalgsenhetene (IO-ene) er fastsatt ut fra målsettingen at utvalget skal være "selv-veiende", dvs. at alle IO-ene skal bidra med samme vekt i estimatene.

5.3.3. Undersøkelsens utvalgsplan

Fra den totale flyttepopulasjonen er det trukket et utvalg på 350 intervjuobjekter (IO). I forhold til vanlige prøveundersøkelser i Byråregi er dette et stort utvalg. Som testgrunnlag for planlegging av en intervjuundersøkelse gir det meget gode muligheter for innsamling av nødvendige erfaringer. Som grunnlag for mer inngående analyser av flyttinger er utvalget beskjedent. Økonomiske betraktninger og det forhold at Indre Østfold-undersøkelsen primært er en prøveundersøkelse gjorde at utvalget ble begrenset til 350 IO.

For analyseformål ble flytterpopulasjonen delt inn i 10 strata (flytterstratum 1-10) som vist i skissen under. Flytterstratum 1-5 om-

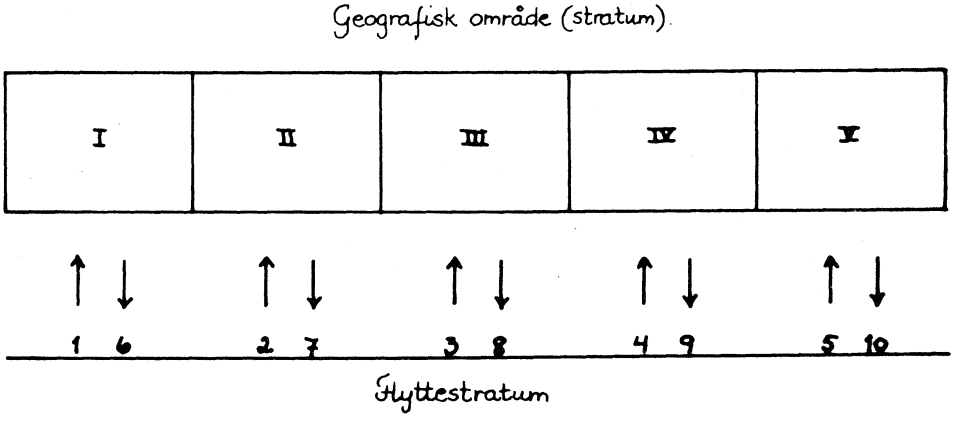

fatter flyttere til en av kommunene i henholdsvis geografisk stratum I-V. Stratum 1-5 omfatter også flyttinger mellom kommuner innen Indre Østfold og mellom kommuner i samme geografiske område. Flytterstratum 6-10 omfatter flytterne fra kommunene i henholdsvis geografisk stratum I-V til kommuner i Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. utenom Indre Østfold. Flytterpopulasjonen fordeler seg på de respektive flytterstrataene som vist i tabell 5.1.

Tabell 5.1. Flytterpopulasjonen N fordelt på flytterstratum i=1,2,...,10

Flytterstratum	1	2	3	4	5	
Geografisk område	I Marker Rømskog Rakkestad	II Trøgstad Eidsberg Skiptvet	III Spydeberg	IV Askim	V Hobøl	I alt
Antall flyttere	430	702	222	691	209	2 254
Flytterstratum	6	7	8	9	10	
Geografisk område	I	II	III	IV	V	I alt
Antall flyttere	182	291	129	231	76	909

I hvert av strataene 1-5 er utvalget trukket rent lotterisk. I de resterende strataene er utvalget trukket i to trinn. I første trinn er det trukket et utvalg av kommuner innenfor handelsområdene Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. utenom Indre Østfold. I annet trinn ble det fra hver av de uttrukne kommunene trukket et utvalg intervjuobjekter rent lotterisk. Størrelsen på stratum-utvalgene er valgt slik at en grovt regnet har samme relative usikkerhet for estimatene i hvert stratum.

I det følgende skal jeg ganske kort gi hovedpunktene i trekkeprosedyren og presentere utvalget.

Trekking av kommuner

I stratum 6-10 er de av kommunene i handelsområdene Østfoldbyenes h.o. og Hovedstadens h.o. utenom Indre Østfold som har intervjuere (fra Byråets intervjuerstab), med i utvalget. Sannsynligheten f_{1k} for at en kommune skal komme med i utvalget, er lik sannsynligheten for at minst ett av primærområdene i kommunen skal bli trukket ut i Byråets faste utvalgsplan. Disse sannsynlighetene er beregnet for hver av de 21 kommunene og presen-

Tabell 5.2. Populasjonen i flytterstratum 6-10 fordelt på kommuner

	Stratum —		6	7	8	9	10	Pop.
	Kommuner	f_{1k}	N_{6k}	N_{7k}	N_{8k}	N_{9k}	N_{10k}	$\sum_i N_{ik}$
0101	Halden ...	0,44	35	11	4	5	2	57
0103	Fredrikstad	0,92	4	3	2	0	2	11
0104	Moss	0,43	7	11	1	9	9	37
0115	Skjeberg ..	0,33	6	2	1	2	0	11
0134	Onsøy	0,38	1	1	0	3	0	5
0136	Rygge	0,33	5	2	0	0	0	7
0213	Ski	0,13	2	8	3	9	8	30
0217	Oppegård ..	0,43	1	4	3	5	4	17
0219	Bærum	0,95	9	9	1	3	2	24
0220	Asker	0,60	1	2	3	1	0	7
0226	Sørum	0,13	0	3	0	1	0	4
0229	Enebakk ...	0,33	0	2	6	1	4	13
0230	Lørenskog .	0,50	7	1	1	1	0	10
0236	Nes	0,66	1	0	0	0	0	1
0237	Eidsvoll ..	0,21	0	0	2	1	0	3
0402	Kongsvinger	0,38	0	5	0	0	0	5
0418	Nord-Odal .	0,43	0	0	0	0	0	0
0420	Eidskog ...	0,25	0	0	0	2	0	2
0423	Grue	0,29	1	0	0	2	0	3
0533	Lunner	0,07	0	0	1	0	0	1
0301	Oslo	1,00	31	65	22	52	18	188
	$\sum_k$		111	129	50	97	49	436

tert i tabell 5.2. I tabellen er det videre angitt hvordan vår flytterpopulasjon[1)] i stratum 6-10 fordeler seg på de samme 21 kommunene.

Trekking av intervjuobjekter

Trekkesannsynligheten for intervjuobjektene ble fastsatt under den forutsetning at fordelingen av utvalget med grov tilnærmelse skulle

1) Disse tallene er ikke identiske med vår flytterpopulasjon. Som beregningsgrunnlag benyttet vi foreløpige flyttetall for perioden 1/11 1970 - 1/11 1971.
K i l d e: Maskintabeller, Statistisk Sentralbyrå (1971b).

gi samme relative usikkerhet for alle flytterstrata (1-10). Utvalget ble fordelt på de enkelte flytterstrata som vist i tabell 5.3.

Tabell 5.3. Utvalget av 350 flyttere fordelt på de ti flytterstrataene 1-10

Flyttestratum	1	2	3	4	5	
Geografisk stratum	I Marker, Rømskog, Rakkestad	II Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet	III Spydeberg	IV Askim	V Hobøl	I alt
Antall tilflyttere	35	38	31	39	31	174
Flyttestratum	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	
Geografisk stratum	I Marker, Rømskog, Rakkestad	II Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet	III Spydeberg	IV Askim	V Hobøl	I alt
Antall fraflyttere	40	42	28	38	28	176

Flytterne fra Indre Østfold (stratum 6-10) ble fordelt på tilflyttingskommuner (våre utvalgsområder) som vist i tabell 5.4.

5.3.4. En merknad til bruk av ikke selvveiende utvalg

Vår utvalgsplan bygger blant annet på den forutsetningen at den relative usikkerhet skal være noenlunde konstant for alle strataene (1-10). Med det menes at den prosentvise feil skal være den samme for alle estimater (f.eks. tall i tabeller). Fordelen ved dette er bl.a. at sammenlikninger av små tall blir like pålitelige som sammenlikninger av store tall.

En vesentlig ulempe ved en slik utvalgsplan er imidlertid at utvalget dermed blir selvveiende bare innenfor det enkelte flytterstratum. I aggregater av flere flytterstrata vil IO-ene fra de ulike strataene bidra med ulik vekt i estimatorene. Dette kan teoretisk sett ganske enkelt korrigeres ved at hvert stratum får seg tildelt vekter som er bestemt av utvalgsbrøken i hvert stratum. I praksis representerer det et betydelig merarbeide ved utarbeidelse av tabeller. De erfaringene jeg høstet med en slik vekting tilsier at såsant meget tungtveiende grunner ikke tilsier noe annet, bør selvveiende utvalg benyttes.

Tabell 5.4. Utvalget i stratum 6-10 fordelt på kommuner

	Stratum →	6	7	8	9	10	Utvalg
	Kommuner ↓	n_{6k}	n_{7k}	n_{8k}	n_{9k}	n_{10k}	$\sum_i n_{ik}$
0101	Halden	15	4	3	2	1	25
0103	Fredrikstad ...	2	1	1	0	1	5
0104	Moss	3	4	1	4	5	17
0115	Skjeberg	3	1	1	1	0	6
0134	Onsøy	0	0	0	2	0	2
0136	Rygge	3	1	0	0	0	4
0213	Ski	2	8	3	9	8	30
0217	Oppegård	0	2	1	2	3	8
0219	Bærum	2	2	1	2	1	8
0220	Asker	0	1	2	0	0	3
0226	Sørum	0	3	0	1	0	4
0229	Enebakk	0	2	5	1	3	11
0230	Lørenskog	3	0	1	1	0	5
0236	Nes	0	0	0	0	0	0
0237	Eidsvoll	0	0	2	1	0	3
0402	Kongsvinger	0	3	0	0	0	3
0418	Nord-Odal	0	0	0	0	0	0
0420	Eidskog	0	0	0	1	0	1
0423	Grue	1	0	0	1	0	2
0533	Lunner	0	0	1	0	0	1
0301	Oslo	6	10	6	10	6	38
	$\sum_k$	40	42	28	38	28	176

5.4. Feltarbeidet

Feltarbeidet ble utført i tiden 5. april - 15. mai 1972. I alt 29 av Statistisk Sentralbyrås faste intervjuere deltok sammen med planleggerne i Flyttemotivundersøkelsens prosjektgruppe.

To uker før feltperioden startet ble det sendt ut introduksjonsbrev til intervjuobjektene (vedlegg 1). Hver intervjuer ble forsynt med navn- og adresseliste over personer de skulle oppsøke. Av øvrig materiale fikk de spørreskjema (vedlegg 2) for hvert IO, orientering og instruks (vedlegg 6 og 7) til bruk under intervjuet, frafallsskjema (vedlegg 3)

for utfylling der intervjuet av en eller annen grunn ikke kunne gjennomføres og en "kortstokk" med 24 kort. Kortene var påført svarkategorier og skulle nyttes under intervjuet i tilknytning til spesielle spørsmål. Orientering til intervjuerne om bakgrunnen for undersøkelsen og noen praktiske opplysninger ble gitt i egne notater (vedlegg 4 og 5).

Vi var forberedt på at frafallet kunne bli relativt stort. En kjenner til at personer som har flyttet, med større sannsynlighet enn andre vil flytte i framtida. Vi la derfor arbeid i å samle erfaringer som kunne gi et sikkert grunnlag for utarbeidelse av en oppfølgingsprosedyre for hovedundersøkelsen.

Vi la mye arbeid i å redusere frafallet. Videreflyttere ble oppsøkt på sitt nye bosted i de tilfellene hvor det lå innenfor ca. ½ times reiseavstand fra en av intervjuerne. Personer som var bortreist/ikke til stede ved intervjuerens første besøk, ble oppsøkt på nytt. Antall besøk, før det ble fylt ut frafallsskjema, varierte bl.a. med reiseavstanden. Enkelte IO ble oppsøkt opptil elleve ganger. At vi opererte innenfor et relativt lite geografisk område med gode kommunikasjoner og at vi selv, utstyrt med bil, kunne delta aktivt i intervjuingen, gjorde at arbeidet med å redusere frafallet kunne drives vesentlig mer intenst enn hva vi kunne gjøre regning med i hovedundersøkelsen.

Av hensyn til den etterfølgende hovedundersøkelsen ble det lagt særlig vekt på å innhente reaksjoner, både av spesiell og generell art, fra intervjuere og intervjuobjekt. IO-enes vurderinger av intervjuet ble innhentet gjennom to spørsmål (195 og 196) til slutt i intervjuet. På spørreskjemaets siste side var satt av plass for intervjuernes merknader om vanskeligheter eller spesielle erfaringer med de enkelte spørsmål. Disse ble notert fortløpende under intervjuet. Det var også satt av plass for intervjuerens eventuelle merknader om IO og intervjusituasjonen. Intervjuerne ble pålagt ved avslutningen av feltperioden å fylle ut et rapportskjema (vedlegg 8). Her ble intervjueren bedt om å gi reaksjoner på en rekke forhold omkring undersøkelsen som forhåndsorientering, detaljer ved instruksen (se kap. 5.6.5) og tekniske detaljer ved spørreskjemaet.

5.5. Noen erfaringer fra feltarbeidet

I tidligere rapporter fra Byråets prøveundersøkelser blir ofte de enkelte spørsmål gitt en omfattende behandling med angivelse av antall feil, gjengivelse av kommentarer fra intervjuerne, delvis gjengivelse av

svarfordelinger osv. (se Lingsom og Olsen (1972), Andersen og Houg (1973) og Otnes (1974).) Jeg har i denne rapporten valgt å gi en kort oppsummering av de viktigste erfaringene med vårt opplegg av feltarbeidet, med spørreskjemaet og med undersøkelsens sentrale definisjoner.

5.5.1. Feltperioden

Opprinnelig var feltarbeidet tenkt utført i tidsrommet 5.-15. april. Det viste seg snart at vi trengte lenger tid for å få en tilfredsstillende gjennomføring. Viktigste grunn til forsinkelsene var arbeidet med å følge opp de mange som hadde flyttet og de som var midlertidig fraværende. Her lå det store muligheter for å få frafallet betydelig redusert, dels ved oppfølging på den nye adressen, dels ved forlengelse av feltperioden. Feltarbeidet ble endelig avsluttet ca. en måned senere enn planlagt.

5.5.2. Frafallet[1)]

Resultatet av den omfattende oppfølgingen ble at frafallet begrenset seg til 19 prosent; 66 personer (tabell 5.5). Frafallene fordelte seg med 25 blant flytterne til Indre Østfold, jevnt fordelt på kommunene, og 41 blant flytterne fra Indre Østfold. Hele 28 av de 41 frafallene fikk vi i Hovedstadens h.o. Tabellen viser frafallene fordelt på frafallsgrunn, kjønn og alder. Tabellen viser at frafallet er større blant menn enn blant kvinner og større blant yngre enn blant eldre.

Av dem som nektet å la seg intervjue oppgav fem personer mistillit til Statistisk Sentralbyrå som grunn. Sju personer oppgav manglende interesse eller manglende tid, mens åtte oppgav andre grunner (herunder uspesifisert).

Av de 20 som var anbrakt på institusjon hadde 15 flyttet til et hjem for psykisk utviklingshemmede. Det store tallet skyldes hovedsakelig endringer av reglene for registrering av denne type flyttinger fra 1.2.1971. Om vi tillater oss å se bort fra denne frafallskategorien, står vi igjen med en frafallsprosent på snaue 15 - tilnærmet den samme for flyttere til og fra Indre Østfold.

Dahl (1973) viser at av 21 intervjuundersøkelser foretatt av Statistisk Sentralbyrås intervjuorganisasjon fram til 1972, har 13 en frafallsprosent under 15. Ytterligere tre undersøkelser har frafall

---

1) Anvendt litteratur: Thomsen (1971).

Tabell 5.5. Antallet som ikke svarte (frafallet) blant flyttere i forskjellige grupper for kjønn, alder og flytteretning, etter årsaken til frafallet

	Årsak til frafallet							Frafallsprosent
	Nekt	Bortreist midlertidig	Flyttet utenfor rekkevidde	Sykdom/død	Anbrakt i institusjon (ikke oppsøkt)	Annet	Sum	
Kjønn:								
Menn	12	6	5	0	9	7	39	23
Kvinner	8	2	4	0	11	2	27	15
Alder:								
16-24	8	4	6	0	14	5	37	20
25-49	10	4	3	0	2	3	22	20
50-74	2	0	0	0	4	1	7	13
Flytteretning:								
Til eller innenfor Indre Østfold	9	4	4	0	5	3	25	14
Fra Indre Østfold	11	4	5	0	15	6	41	23
I alt	20	8	9	0	20	9	66	
Prosent av hele utvalget	5,7	2,4	2,6	0	5,7	2,6		19,0

mellom 16 og 20 prosent. Hun viser dessuten at det blant åtte forbruksundersøkelser i samme tidsrom var tre med frafallsprosent mindre enn 20. Mot denne bakgrunn, og vårt intense oppfølgingsarbeid tatt i betraktning, gav 19 prosent frafall grunn til å ta frafallsproblemet meget alvorlig i hovedundersøkelsen.

En andel nekt på 5-6 prosent understreker nødvendigheten av en grundig forberedt introduksjon av hovedundersøkelsen overfor intervjuobjektene.

5.5.3. Rapportskjemaet (vedlegg 8)

Rapportskjemaet skulle fylles ut av intervjuerne når all intervjuingen var fullført. Skjemaet var ment å skulle oppsummere intervjuernes inntrykk fra feltarbeidet. Sju av de 29 intervjuerne savnet orientering om undersøkelsens formål og gjennomføring. For to intervjuere hadde dette ført til vanskeligheter under intervjuingen. Fjorten av intervjuerne mente at instruksen til de enkelte spørsmål enten var uklar eller ufullstendig. Til 34 av spørsmålene ble det gitt til dels meget nyttige merknader om behovet for instruks.

Tolv intervjuere mente de hadde vansker med å forstå henvisninger i skjemaet. Det ble konkret vist til 17 av spørsmålene. Over halvparten av intervjuerne oppgav dessuten at det var vanskeligheter med å oppfatte enkelte av spørsmålene. Problemene gikk hovedsakelig på formuleringer og bruk av mindre kjente ord og uttrykk. Seksten spørsmål ble nevnt spesielt.

Vi var oppmerksomme på at skjemaet som ble benyttet kunne virke noe omfattende og omstendelig. Derfor stilte vi spørsmålet: "Synes De stort sett at dette skjemaet er letter, omtrent som vanlig eller vanskeligere å bruke enn andre intervjuskjemaer De har brukt?" Halvparten svarte "vanskeligere", mens én svarte "lettere". De som svarte vanskeligere, begrunnet dette med at det først og fremst var for mange og for lange spørsmål og at skjemaet var for dårlig redigert. Dernest ble det pekt på noen rent rekniske svakheter.

5.5.4. Spørsmål 195 og 196

Til slutt i skjemaet hadde vi to spørsmål som skulle gi intervjuobjektenes reaksjoner på skjemaets totale innhold, de enkelte spørsmål og på intervjusituasjonen. Vi fikk i alt mer enn 500 reaksjoner. En del av kommentarene var konstruktiv kritikk som vi kunne nyttiggjøre oss.

Mange mente intervjuet var for langt og omfattende, mens bare én syntes det var for lite omfattende. Seksten reagerte på at spørsmål ble gjentatt, mens 12 pekte på at spørsmål var tungt formulert eller uklare.

5.5.5. Spørreskjemaets siste side

Siste side i skjemaet var laget for løpende kommentering av enkeltspørsmål under intervjuet. Intervjuerne hadde instruks om å gjøre merknader til spørsmål hvor det oppstod misforståelser eller andre vanskeligheter. Omlag halvparten av spørsmålene ble kommentert.

5.6. Noen forbedringer av undersøkelsesopplegget

5.6.1. Definisjon av hovedflytting

I undersøkelsen definerte vi hovedflyttingen som den siste registrerte flyttingen i 1971, dvs. den flyttingen som IO var blitt trukket ut på grunnlag av. Dette viste seg i en del tilfeller å skape vanskeligheter for personer som hadde flyttet videre i tiden mellom 1971 og intervjutidspunktet.

Beskrivelse av situasjonen etter flytting gjaldt i alle tilfeller situasjonen på intervjutidspunktet. Også dette skapte vanskeligheter. Feltarbeidet viste at det virket kunstig på IO å operere med dagens situasjon som situasjonen etter en flytting som ikke var den siste. Likedan var det vanskelig å vurdere effektene av en flytting ved sammenlikning av to situasjoner med mer enn en mellomliggende flytting. Vanskelighetene ble bekreftet ved kontroller som i enkelte tilfeller viste manglende samsvar mellom den flyttingen som ble beskrevet i intervjuet og den flyttingen som det ifølge IO-listen skulle være intervju om.

Dette representerer utvilsomt en feilkilde ved materialet vårt. Blant annet fant jeg at personer, som i følge instruksen skulle vært intervjuet om sin flytting til Indre Østfold, oppgir stor by som tilflyttingssted. Disse har sannsynligvis latt seg intervjue om en senere flytting til Oslo.

Uten at jeg kan kvantifisere feilen som følge av vår flyttedefinisjon, har jeg rimelig grunn til å anta at den ikke representerer noen alvorlig svekkelse av dataene.

Vi valgte i hovedundersøkelsen å definere hovedflyttingen som den siste foretatte flytting mellom to kommuner. Situasjonen etter flytting ble fortsatt definert som dagens situasjon. Dette gjelder også flyttere som etter den registrerte flyttingen i 1971 har flyttet innen tilflyttingskommunen.

5.6.2. Definisjon av sted/bosted

Et sentralt begrep i undersøkelsen er "sted" eller "bosted". Begrepet går igjen i en rekke spørsmål om skifte av bosted og beskrivelse av ulike sider ved bostedet (bostedstype, kommunikasjonsforhold osv.). I instruksen definerte vi "sted" slik (vedlegg 6,sp.m. 10):

> "Steder omfatter hvert sted - hver adresse - hvor IO har vært bosatt. Hver enkelt adresse innenfor den samme kommune regnes som eget bosted. Steder hvor IO har bodd to eller flere ganger regnes som to eller flere steder.
>
> Bosteder utenlands regnes også med. Ferieopphold regnes ikke med, heller ikke fast opphold på sommersted i sommerhalvåret.
>
> For sjøfolk regnes deres registrerte boligadresse på land som bosted."

Definisjonen viste seg å skape en del vansker. Den lar f.eks. uvesentlige flyttinger innenfor samme hus registrere som skifte av bosted. Dessuten gir den ingen anvisning for avgrensing av bosted ved spørsmål som går på kvaliteter som f.eks. kommunikasjonsforhold. Problemet er også berørt i kap. 5.6.4.6 spm. 49.

For hovedundersøkelsen gav vi en mer detaljert og i innhold noe annerledes definisjon:

> "Hva menes med "sted"? Her og ellers hvor "sted" eller "bosted" forekommer overlater vi til en viss grad til IO å avgjøre hva som er et "sted". Folk som blir spurt har som regel en umiddelbar oppfatning av "stedet" de bor på, uten at "sted" kan gis en generell definisjon. Vår mening er at "sted" skal omfatte mer enn hva som vanligvis er en boligadresse (gatenavn/-nummer eller gårdsnavn).
>
> Samtidig mener vi det vanligvis skal omfatte noe mindre enn en hel kommune. "Sted" kan altså være en bydel, en grend eller en del av en kommune. Som oftest vil et "sted" ha eget navn.
>
> Dette medfører at endring av bosted minst krever flytting fra en grend til en annen eller fra en bydel til en annen. Enhver endring av bostedskommune er imidlertid også endring av bosted. Et "sted" hvor IO har bodd to eller flere ganger teller som to eller flere steder.
>
> "Bosteder" utenlands regnes med. Ferieopphold regnes ikke med, heller ikke fast opphold på sommersted i sommerhalvåret el.l.
>
> "For sjøfolk regnes deres registrerte boligadresse på land som bosted."

5.6.3. IO-brevet (introduksjonsbrev til intervjuobjektene, vedlegg 1)

Intervjuobjektene burde gjennom IO-brevet i god tid før intervjutidspunktet vært gjort bedre kjent med formålet med undersøkelsen. Det kan også tenkes at en mer aktiv oppmuntring til å delta i undersøkelsen ville gitt mindre frafall i kategorien nekting. I hovedundersøkelsens IO-brev lovte vi derfor å sende hvert IO en kort oversikt over undersøkelsens viktigste resultater.

5.6.4. Spørreskjemaet (vedlegg 2)

5.6.4.1. Generelt

Det spørreskjemaet som ble benyttet i undersøkelsen bærer noe preg av å være ikke endelig avsluttet. Vi skal ved vurderinger av det være klar over at det inngår i en prøveundersøkelse for en større undersøkelse der ett av formålene er å høste erfaringer med tanke på utbedring av skjemaet.

Vi skal også være klar over at vi har å gjøre med et skjema som er langt mer omfattende enn hva undersøkelsen i Indre Østfold forutsetter. Utformingen er bestemt av den omfattende målsettingen for Flyttemotivundersøkelsen 1972. Jeg skal i dette kapitlet redegjøre for innhold og oppbygging av spørreskjemaet samt presentere dets mer betydelige svakheter slik de kom fram under feltarbeidet.

5.6.4.2. Spørreskjemaets innhold og utforming

For å lage et godt skjema er det en lang rekke forhold en må ta hensyn til. Dette er utførlig behandlet i Foss et al. (1974, kap. 4.3). Her skal jeg kort nevne noen hovedpunkter.

Skjemaet må ikke være for langt. Det fins ingen klare regler for hvor langt et spørreskjema kan være. Men det fins utvilsomt grenser for hvor mange spørsmål som kan stilles til et intervjuobjekt før det går ut over kvaliteten på svarene. En generell regel bør være at skjemaet skal være kortest mulig. I dette tilfellet hadde vi en økonomisk ramme som sa at gjennomsnittlig intervjutid for flytterne i hovedundersøkelsen ikke måtte overskride 70 minutter. En annen faktor som i sterk grad bidro til å dimensjonere spørreskjemaet, var undersøkelsens formål. Denne er presentert i kap. 2.1.

En må forsikre seg om at de valgte variabelgruppene er nødvendige og tilstrekkelige ut fra formålet med undersøkelsen. Den enkelte variabelgruppe må utformes ved det antall spørsmål som er nødvendig og tilstrekkelig ut fra formålet med variabelgruppen. Hvert enkelt spørsmål skal være entydig, klart formulert og enkelt å forstå for alle intervjuobjektene. En må avgjøre hvilke spørsmål som skal være prekodet og med hvilke svarkategorier.

Vi trenger å vite om IO kan forutsettes å gi rimelig pålitelige svar på våre spørsmål om forhold langt tilbake i tid (oppvekst), spørsmål som forutsetter detaljkunnskaper (økonomi), spørsmål som kan oppfattes som ubehagelige (familieforhold, helse), spørsmål som går på framtidig atferd (flytteplaner) osv.

Variabelgrupper og enkeltspørsmål må komme i en rekkefølge som er logisk og psykologisk fornuftig, og det må være helt klart hvilket spørsmål som er det neste i spørsmålsrekken for de ulike kategorier av intervjuobjekt.

Vi valgte å redigere skjemaet med utgangspunkt i de enkelte variabelgruppene. Spørsmål som gjaldt forhold på forskjellige tidspunkt ble redigert sammen innen de respektive spørsmålssekvenser. Spørsmålssekvensene fikk denne rekkefølgen (vedlegg 2):

Spørsmåls nummer	Spørsmålssekvens
1- 3	Husholdningen umiddelbart før siste flytting
4- 8	Husholdningen i dag
9-17	IO's oppvekst (inntil fylte 16 år)
18-47	Siste registrerte flytting

48-50	Flyttinger etter fylte 16 år
51-55	Framtidig flytting
56-70	Bolig- og bostedsforhold før flyttingen
71	Spørsmålet eksisterer ikke
72-74	Om den siste flyttingen
75-91	Bolig- og bostedsforhold i dag
92-99	Personlige kontakter før flyttingen
100-108	Personlige kontakter i dag
109-126	Utdanning, utdanningsplaner
127-131	Helseforhold
132-154	Arbeidsforhold før flyttingen
155-182	Arbeidsforhold etter flyttingen
183-188	Økonomiske forhold før flyttingen
189-194	Økonomiske forhold etter flyttingen
195-196	IO's vurdering av intervjuet

Spørsmålsrekkefølgen går fram av spørreskjemaet. Hver sekvens har vi forsøkt å starte med de spørsmålene som gjelder de enklere og mer grunnleggende forhold. Der vi har benyttet en kombinasjon av fakta-spørsmål og vurderingsspørsmål på samme variabel, har vi latt vurderings-spørsmålene komme sist. Dette for at svarene på den ene spørsmålstypen minst mulig skal kunne påvirke svarene på den andre.

Som det framgår av erfaringene fra feltarbeidet (kap. 5.5), viste det seg at spørreskjemaet hadde betydelige svakheter. Jeg skal her presentere en del av de mer betydelige forandringene som ble gjort med skjemaet til hovedundersøkelsen. Dette skjemaet er presentert i Foss et al. (1974, vedlegg 2).

5.6.4.3. Redigeringsprinsippet

Den måten vi redigerte spørsmålssekvensene på, gjorde at intervjuet fikk et forløp med mange skiftinger mellom nåtid og fortid. På grunnlag av de mange reaksjoner og argumenter mot en slik redigering, valgte vi i hovedundersøkelsen å redigere skjemaet etter et strengere kronologisk mønster. Vi skilte der strengt mellom situasjonen før flyttingen og situasjonen på intervjutidspunktet.

5.6.4.4. De enkelte spørsmålssekvenser

Undersøkelsen gav flere indikasjoner på at spørreskjemaet burde gjøres mindre omfattende i hovedundersøkelsen. Intervjutid på 75 minutter var tilstrekkelig argument for å redusere skjemaet. Den omfattende opp-

følgingsprosedyren som vi så oss nødt til å velge, ville belaste budsjettet hardere enn på forhånd antatt, og gjorde det ytterligere ønskelig med en nedskjæring av skjemaet. Hensynet til intervjuobjektet pekte i samme retning. Flere IO og intervjuere reagerte på intervjuets lengde.

En del kuttinger i skjemaet var det en forutsetning at vi skulle gjøre. Dette gjaldt først og fremst opplysninger for konstruksjon av indekser, hvor vi var henvist til i noen grad å prøve oss fram. En del problemstillinger som ble testet viste seg å være mindre interessante. Disse ble helt eller delvis tatt ut. Øvrige kuttinger i skjemaet ble gjort etter prinsippet; best mulig kartlegging av forhold som gjelder IO personlig, mindre vekt på opplysninger om husholdningsmedlemmer, spesielt hovedinntektstaker. Alle spørsmål som innebar vurderinger på vegne av tredjeperson ble konsekvent utelatt.

Jeg skal i det følgende presentere noen av de mer betydelige forandringer som ble gjort med enkelte av spørsmålssekvensene.

Husholdningen. Det ble gjort en meget omfattende kartlegging av husholdningsmedlemmenes personkjennetegn og slektskapsforhold til IO. Spørsmålene viste seg å være tunge å administrere og gi en informasjonsmengde som klart lå over hva som kan nyttiggjøres og hva som kreves for våre analyseformål i hovedundersøkelsen. I hovedundersøkelsen ble variabelgruppen dekket gjennom enklere spørsmål, spm. 20-24.

Flytting. Kartleggingen av flytting og flyttemotiver tilla vi, naturlig nok, stor vekt. Oppgitt(e) grunn(er) til hovedflyttingen ble kartlagt gjennom åtte spørsmål (vedlegg 2, spm. 20-27). Vi stilte innledningsvis to åpne spørsmål der IO redegjorde for årsakene til flyttingen. Intervjuer skrev ned svarene og grupperte dem under en eller flere av seks oppstilte hovedkategorier. Hver av hovedkategoriene ledet til nye spørsmål der IO ved hjelp av kort, som var påført nyanserte svarkategorier, kunne gi mer detaljerte opplysninger om flyttemotivene. Vi valgte her å skille mellom flyttegrunner som var knyttet til IO selv, og flyttegrunner knyttet til eventuelt andre i husholdningen.

Hovedtrekkene i dette prinsippet beholdt vi i hovedundersøkelsen, men med to vesentlige endringer.

i) Vi valgte ikke å skille mellom flyttegrunn for IO og for andre husholdningsmedlemmer. Erfaringene tyder på at en slik distinksjon fungerer vilkårlig.

ii) I de detaljerte motivspørsmålene ble det ofte angitt to eller flere motiv innenfor samme motivgruppe. I hovedundersøkelsen gav vi anledning til å oppgi inntil tre flyttegrunner innen hver motivgruppe og la vekt på at motivene ble rangert etter viktighet.

Vi kartla IO's flyttehistorie med angivelse av flyttegrunn for de inntil tre siste flyttingene forut for hovedflyttingen (vedlegg 2, spm. 48-50). Bakgrunnen for et slikt opplegg var å kunne utføre analyser ut fra hypotesen om at flyttegrunn varierer med livssyklusfase og type flytting i flyttekarrieren.

I hovedundersøkelsen valgte vi å utelukke spørsmålene om grunner for tidligere flyttinger. Begrunnelsen for dette var først og fremst at kartlegging av flyttegrunner er en vanskelig oppgave som krever flere spørsmål. Resultatene fra Indre Østfold viser dette klart ved at svarene ble for generelle og for dårlige. Selektiv glemselseffekt vil ytterligere forringe verdien av opplysninger om flyttegrunner fra lenger tid tilbake.

Helseforhold. Helseforholdene i IO's husholdning ble viet relativt stor oppmerksomhet. Vi forsøkte gjennom spørsmålene 127-131 (vedlegg 2) å kartlegge husholdningens helsetilstand, behandlingsmuligheter på bostedet og helsemessige konsekvenser av flyttingen for den/de med nedsatt helse. Bakgrunnen for at vi dekket dette aspektet relativt godt var usikkerhet omkring flytteres helsetilstand og i hvilken grad helseforhold var medvirkende årsak til flytting. Resultatene viste at bare 3-4 prosent av flytterne oppgav helseforhold som flyttemotiv. Dessuten kunne vi ut fra enkle tabellkjøringer på materialet konstatere at variasjonsbredden i svarene var svært liten.

I hovedundersøkelsen er helseforhold blant de hovedvariable som vi forsøker å kartlegge flyttegrunner langs. Av denne grunn valgte vi å ta med ett spørsmål om flyttingens konsekvenser for helseforholdene (spm. 36 i hovedundersøkelsens skjema). Spørsmålene ble bare stilt til personer som hadde oppgitt helseforhold som en grunn til flyttingen.

Kontaktforhold. Vi opererte med en variabelgruppe kontaktforhold, dekket ved 17 spørsmål (92-108, vedlegg 2). Bakgrunnen for å ha med variabelgruppen var en antakelse om at kontaktmønster og kontakthyppighet på og utenfor bostedet kunne ha betydning for beslutningen om å flytte og spesielt påvirke valget mellom alternative flyttemål.

Vi utelot denne problemstillingen i hovedundersøkelsen. Dels syntes den å være perifer. Dels syntes det vanskelig å få den tilfredsstillende

dekket. Etablering av kontakter eller endring av kontaktmønster foregår vanligvis over lenger tid. Flyttemotivundersøkelsen, der flytteren oppsøkes relativt kort tid etter etableringen på et nytt bosted synes derfor ikke å egne seg for en slik kartlegging.

I hovedundersøkelsen begrenset vi oss til å ta med to spørsmål om deltakelse i lags- og foreningsvirksomhet før flyttingen (spm. 70 og 71 i hovedundersøkelsens skjema).

Utdanning. Også variabelgruppe utdanning viste seg å være for stort lagt opp med hele 16 spørsmål (109-124, vedlegg 2). Noen av spørsmålene som angikk andre husholdningsmedlemmer syntes IO å ha dårlige forutsetninger for å besvare. Dessuten ville opplysningene være perifere for de fleste analyseformål. I hovedskjemaet (spm. 98-102) konsentrerte vi oss om IO's utdanning, med noe mer vekt på utdanningsplaner enn i Indre Østfold-skjemaet.

Økonomi. Kartlegging av de økonomiske forholdene vurderte vi som viktig både for beskrivelse av "sosioøkonomisk status" og som en sentral variabel ved kartlegging av effekter av flyttingen. Vi planla denne spørsmålssekvensen ut fra en frykt for at spørsmål om økonomi lett kunne vekke uvilje hos IO. Vi unngikk bevisst å nevne inntektsbeløp direkte ved å la IO få seg forelagt et kort hvor det var påført svarkategorier. IO kunne så velge svarkategori og oppgi svaret i kode.

Erfaringene var overraskende på dette punktet. IO-ene var langt mer åpne og samarbeidsvillige enn hva vi antok. Visse vanskeligheter med å huske tall, særlig boutgifter, gjorde at det i mange tilfelle ble trukket fram regnskap og selvangivelser som grunnlag for svaret, eller at spørsmålene ble diskutert med andre i husholdningen. Resultatet av disse erfaringene ble at vi i hovedundersøkelsen (spm. 144-157) valgte å operere åpent med tall, og la delvis opp til at intervjuer og IO i fellesskap beregnet rådighetsbeløpet. For å lette dette arbeidet og spare tid, bad vi i IO-brevet om at IO på forhånd gjorde et overslag over sine/husholdningens boutgifter.

5.6.4.5. Bruk av vurderingsspørsmål

Vi utformet vårt skjema ut fra den antakelsen at vi ville få sikrere opplysninger ved å redusere omfanget av vurderingsspørsmål til fordel for objektive kartlegginger. Ut fra enkle analyser av dataene fra prøveundersøkelsen valgte vi i hovedundersøkelsen i noe større grad

å ta inn vurderingsspørsmål, hovedsakelig som supplement til objektiv kartlegging. Eksempel på dette er hovedundersøkelsens spørsmål 45-47 om IO's subjektive oppfatning av effekten av flyttingen. Spørsmålene 46 og 47 gir der vår eneste anledning til direkte rangering av de forskjellige effektene etter viktighet.

5.6.4.6. Tre eksempler på vanskelige spørsmål

Et av formålene med Indre Østfold-undersøkelsen som prøveundersøkelse var å vurdere utformingen av en del spørsmål. Dette gjaldt dels spørsmålsformuleringer, dels lukking av åpne spørsmål eller testing av allerede utformede svaralternativer.

Vi oppnådde å lukke de spørsmål vi mente det var ønskelig å lukke (stille spørsmålene med ferdige og utfyllende svaralternativer). Videre oppnådde vi å supplere eller omarbeide en del svarkategorier.

Mange spørsmål ble helt utelukket fra hovedundersøkelsen, og noen nye spørsmål ble tatt inn. Om vi ser bort fra at enkelte spørsmål ble splittet opp i flere mindre, mens andre ble slått sammen, reduserte vi Indre Østfold-skjemaet med ca. 40 spørsmål eller ca. 20 prosent.

Vi vil her gå nærmere inn på bakgrunnen for noen av de mest interessante typer av endringer, vist ved tre eksempler.

E k s e m p e l 1. Spørsmål som IO har manglende forutsetninger for å besvare

Spørsmål 16 (vedlegg 2)

Kan De oppgi hvor lang tid til sammen Deres hovedforsørger hadde vært under utdanning. Regn med all utdanning, allmennutdanning såvel som yrkesutdanning. Oppgi antall år (inkl. folkeskole)

Antall år

Det viste seg at IO ofte hadde manglende forutsetninger for å besvare spørsmålet. Litt overraskende var det å konstatere at dette spørsmålet, kanskje mer enn noe annet, brakte IO i en slags forlegenhet. At IO's foreldregenerasjon gjennomgående har lite utdanning avfødte påfallende mange unnskyldende eller forklarende kommentarer. IO hadde i mange tilfeller små forutsetninger for å besvare spørsmålet. Effekten av glemsel og manglende detaljkunnskaper gjorde seg gjeldende.

På dette grunnlaget valgte vi i hovedundersøkelsen en mindre krevende formulering:

Spørsmål 5

Hadde Deres hovedforsørger noen utdanning utover vanlig folkeskole?

☐ Ja
☐ Nei

E k s e m p e l 2. Spørsmål der svarene er vanskelige å tolke

Spørsmål 17 (vedlegg 2)

Hvordan vil De stort sett si at de økonomiske forholdene i oppvekts-hjemmet Deres var?

(LES OPP SVARALTERNATIVENE 1-5)

☐ Svært gode
☐ Gode
☐ Middels
☐ Dårlige
☐ Svært dårlige
☐ Svært varierende

Spørsmålet var ment å inngå som et element i kartleggingen av sosioøkonomisk status under oppveksten. Slik spørsmålet er formulert, er det ikke klart hvilken referanse som legges til grunn for vurderingene. Erikson (1971, s. 43) drøfter påliteligheten av et liknende spørsmål i Låginkomstutredningen:

> "Hade Er familj det svårt ekonomiskt under Er uppvexttid?"

Io kan nytte som referanse en eller annen familie han/hun kjente til i oppvekstiden. Referansen kan også være IO's egen eller en annen families situasjon i dag. I Låginkomstutredningen gav de i instruksen beskjed om at dersom diskusjon oppstod omkring valg av referanse, så skulle vurderingen foretas med referanse til forholdene i oppvekstiden. Instruksen viste seg sjelden å komme til anvendelse, da diskusjonen om referansen som regel uteble.

Vi overveide som en løsning å innarbeide en liknende instruks i selve spørsmålet. Men problemet ville fortsatt være uløst. Vi ville ikke få vite om referansen var familie(r) med eller uten økonomiske vanskeligheter. Overveielsene resulterte i at spørsmålet ble utelukket fra undersøkelsen.

E k s e m p e l 3. Spørsmålsformulering som skaper vanskeligheter i intervjusituasjonen

Spørsmål 49

Spørsmålet ble innledet med et spørsmål 48:

Spm.48 Kan vi først få vite hvor mange steder De i alt har bodd etter at de fylte 16 år. Regn ikke med nåværende bosted

(REGN IKKE MED FERIEOPPHOLD, VERNEPLIKTS-TJENESTE ETC. ELLERS ALLE BOSTEDER)

Antall steder _____

Spm.49	Hvilket sted/hvilke steder var dette? Oppgi stedsnavn og kommune.	Bosted nr.	Stedsnavn	Kommune	År	Stedstype
	(START MED FORRIGE BOSTED, TA MED INNTIL DE SYV SISTE BOSTEDER)	1				
		2				
	(DERSOM FLERE ENN ETT STED)	3				
	Vi vil også gjerne vite hvilket år De flyttet til stedet/hvert sted.	4				
	Kan vi også få vite hva slags sted/steder dette var?	5				
	(VIS KORT NR. 10)	6				
		7				

Spørsmål 49 er ett av flere eksempler på at vi forsøkte å komprimere spørsmålene for mye.

Fra intervjuerne fikk vi bl.a. følgende kommentarer: "Spørsmålet er klosset formulert og vil være altfor tidkrevende", "Var vel unødvendig når IO oppga "ett sted" i spm. 48", "IO syntes det var bakvendt at en skulle begynne med forrige bosted, og gå bakover i tiden", "IO ble født i en kommune, gikk på skole i en annen, men var ikke registrert bosatt der".

Mengden av kommentarer og de mange ulike aspektene som kommenteres, indikerer at spørsmålet på flere punkter skapte vansker både for IO og for intervjuer. Allerede tolkingen av spørsmålet byr på problemet: Hva er et bosted og hva er kriteriet på skifte av bosted? Instruksen gav ikke tilfredsstillende svar på spørsmålet. Definisjon av bosted er behandlet i kap. 5.6.2.

For best mulig å imøtekomme kommentarene, valgte vi i hovedundersøkelsen å erstatte spm. 49 med i alt 11 enkle spørsmål og la større vekt på å instruere om hvem spørsmålene skulle stilles til (spm. 6-19 i hovedundersøkelsens skjema).

5.6.5. Orientering og instruks (vedlegg 6 og 7)

I vår orientering og instruks til intervjuerne ga vi opplysninger knyttet til enkeltspørsmål som skulle tjene som støtte og veiledning under intervjuet. Vi la vekt på å gjøre instruksen så kort og oversiktlig som mulig, samtidig som vi sørget for å dekke alle de spørsmålene hvor vi forutså et klart behov for instruks. I alt ble 53 spørsmål, eller en drøy fjerdedel, gitt instruks. Cirka 30 av disse inneholdt definisjoner og mer omfattende presiseringer.

Slik det kommer fram av erfaringene fra feltarbeidet (kap. 5.5), var verken instruksen til spørsmålene eller orienteringen om undersøkelsen tilstrekkelig omfattende for alle intervjuerne.

Dette førte til at vi for hovedundersøkelsen utarbeidet en langt mer omfattende orientering og instruks. Ca. 90 spørsmål eller vel 50 prosent av spørsmålene ble gitt en kommenterende tekst. Videre fikk intervjuerne en to siders orientering om undersøkelsen.

Som veiledning for det praktiske feltarbeid,oppsummerte vi bl.a. noen av erfaringene fra prøveundersøkelsen og la særlig vekt på å gi klare instrukser for oppfølging av IO som var fraværende eller hadde flyttet. I Indre Østfold var vi i stor grad henvist til å improvisere denne viktige detaljen i datainnsamlingen.

I den oppfølgingsprosedyren vi valgte inngikk tre hovedelementer:

i) IO-brevene ble sendt ut med beskjed til postkontoret om ikke å omadressere brev til IO som har oppgitt ny adresse til postverket, med returnere det til Byrået med opplysning om den nye adressen.

ii) Intervjuerne ble bedt om at frafallsskjema med frafallsgrunn "videreflytting" ble påført IO's nye adresse og snarest mulig returnert Byrået.

Gjennom punktene i) og ii) regnet vi med å få kartlagt videreflytterne. Som punkt iii) skulle vi i neste omgang sende ut nye IO-brev og fordele videreflytterne på nærmeste intervjuer. Videreflytterne, bosatt klart utenfor rekkevidde, ville vi i Byrået kunne klassifiere som frafall ved å sammenholde intervjuernes adresse med IO's adresse.

For ytterligere å skjerpe oppfølgingen ble intervjuerne instruert om i en del tilfeller å foreta intervju utenfor grensene for sine utvalgsområder. Dette ble gjort når IO ikke bodde for langt unna. Som grense satte vi her ca. ½ times reisetid med bil og overlot avgjørelsen i noen grad til intervjuernes skjønn.

6. REGISTRERTE ÅRSAKER TIL FLYTTING

6.1. Innledning

Formålet med dette kapitlet er først og fremst å identifisere og kvantifisere de ulike årsaker til flyttingene fra og til Indre Østfold. Jeg vil forsøke å se intervjuundersøkelsens resultater i sammenheng med

de push- og pull-faktorene som ble definert og lokalisert i kapitlene 4.3 og 4.4. Som en del av prøveundersøkelsen vil jeg ta opp eventuelle feil og svakheter også ved denne delen av undersøkelsesopplegget.

Hvilke faktorer som er avgjørende for beslutningen om å flytte, er behandlet av mange forfattere. En generell oppfatning blant ulike faggrupper synes å være at arbeids- og lønnsforhold er den mest betydelige faktoren. Geografene Rødevand (1959) og Rasmussen (1966) legger særlig vekt på arbeidsreisens (pendlingens) betydning.

Hansen (1969) inndeler flyttingene i følgende seks typer:

i) Flytting fra områder med akutte eller kroniske strukturproblemer
ii) Flyttinger som følge av avansement i yrke
iii) Flyttinger som primært har ikke-økonomiske motiver
iv) Flyttinger i forbindelse med utdanning
v) Flyttinger som bare medfører endret bosted, uten endring av arbeidssted
vi) Flyttinger foretatt av passive medflyttere

Aubert og Karlsen (1965) er særlig opptatt av norske utkantstrøk og nevner følgende generelle flyttebefordrende faktorer: "Desperate transportforhold med risiko ved skoleføring, i sykdomstilfelle, ved høy alder og når mannfolkene er borte på fiske. Rasfare og liknende som betinger støtte fra Naturskadefondet. Mulighet for å bli definert som "utvær" og få fraflyttingsbidrag. Eksistensen av et tilflyttingssted som tillater det samme slags næringsliv, eller endog fortsatt utnyttelse av de gamle naturressurser, et sted hvor en er kjent, har slektninger og eldre forretningsforbindelser, og som administrativt ligger i samme kommune." (s. 190). Som individuelle flytteårsaker nevner Aubert og Karlsen spesielt:

- mangel på muligheter for lønnet arbeid, eller høgere kontant-inntekter i tettsted og by,
- mulighet for høgere skolegang,
- stor avhengighet hjemme,
- flere alternativer og valgmuligheter i tettsted og by,
- moderne vurderinger av de gode ting i livet,
- eventuelle nødsituasjoner som muliggjør isolert liv og
- utferdstrang.

Jeg har her nevnt noen faktorer som anses å forårsake flyttinger i Norge. Det gjenstår imidlertid å se om disse faktorene kan forklare alle flyttinger og eventuelt å kvantifisere deres betydning. Noe vet vi om de ulike faktorenes betydning ut fra kjennskapet til endringer i næringsstruktur og den senere tids arbeidsplasslokalisering. Noe vet vi på grunnlag av intervjuundersøkelser fra utlandet. Noe vet vi også på grunnlag av enkelte intervjuundersøkelser utført i Norge.

Jeg vil her presentere et utvalg av slike undersøkelser, og trekke noen konklusjoner på grunnlag av disse.

6.2. Om kjennskapet til flytteårsakene i Norge

6.2.1. Resultater fra noen intervjuundersøkelser

Den eneste landsomfattende intervjuundersøkelsen som har berørt flyttingenes årsaker i Norge er Boligundersøkelsen 1967 (Statistisk Sentralbyrå 1968 b). Spørsmål om årsaker til flytting ble her stilt til et representativt utvalg av husholdninger som hadde byttet bolig i 1955 eller senere, og som dessuten hovedsakelig besto av de samme personer før flyttingen som på intervjutidspunktet. En merker seg at flyttingen ikke er knyttet til avstandskriteriet, eksempelvis kryssing av kommunegrense. Følgelig er korttdistanseflytterne særlig sterkt representert. Videre vil yngre enslige flyttere være underrepresentert i forhold til sin andel i den totale flyttermasse, idet det kreves av flytterne at de skal tilhøre tilnærmet samme husholdning på to tidspunkter som har en tidsavstand på inntil 10-12 år.

Spørsmålet om årsaken til flytting ble stilt slik:

34. Hva var årsaken til at De/dere flyttet fra den forrige boligen? (Flere alternativer kan avmerkes)

0 ☐ Boligen var for liten
1 ☐ Boligen var for stor
2 ☐ Boligen var for dyr
3 ☐ Boligen var umoderne, dårlig
4 ☐ Ønsket å bo i en annen hustype
5 ☐ Skiftet arbeid
6 ☐ Ønsket å bo nærmere arbeidsstedet
7 ☐ Ønsket å bo mer sentralt
8 ☐ Trivdes ikke i boligområdet, på stedet
☐ Annen årsak: _____

_____

9 ☐ Vet ikke, ingen spesiell grunn

Svarene fordelte seg med 56 prosent på boligforhold, 14 prosent på arbeidsforhold (mer presist: skiftet arbeid, ønsket å bo nærmere arbeids-

sted), 2 prosent ønsket å bo mer sentralt, 2 prosent trivdes ikke på stedet og 26 prosent oppga enten andre motiver eller unnlot å svare. Uten at jeg skal gi noen kritisk vurdering av resultatene, skal vi her være klar over at både det spesielle utvalget og spørsmålets formulering og kontekst kan ha resultert i en noe spesiell svarfordeling. At spørsmålet inneholder ordet bolig og at det av ti svaralternativer er hele fem som går på ulike boligkvaliteter, kan lett tenkes å ha ledet svarene i retning boligmotiver. At spørsmålet dessuten stilles i en generell boligundersøkelse styrker antakelsen om at boligmotivene kan være overestimert. (Problemet med ubevisste forutsetninger ved formulering av problemstillinger er behandlet av bl.a. Hellevik (1973) s. 30 og av Moser og Kalton (1971) s. 24.)

Av mer lokalorienterte undersøkelser har Salomon (1969) på Ytre Senja kartlagt noe så uforpliktende som: "Har De noengang tenkt å flytte herfra?", og årsakene til eventuell flytting. Han finner at flytteårsakene fordeler seg med ca. halvparten på kommunikasjonsforhold og ca. 1/3 på dårlig eller lite variert arbeidstilbud. Omlag 6 prosent oppgir dårlig utdanningstilbud mens 4 prosent oppgir lite variert fritidsliv. Andre spesifiserte flytteårsaker er "trives ikke", "helsemessige årsaker" og "utferdstrang". Svarfordelingen gir en slags karakteristikk av et spesielt stykke utkants-Norge med sine spesielle problemer.

Dolven (1965) angir i sin undersøkelse fra Aurskog-Høland at følgende faktorer frister folk til å flytte til Oslo-området:

- Mange godt betalte stillinger
- Mange slags stillinger, bl.a. for folk med høyere utdannelse
- Utferdstrang
- Ønske om å komme nærmere sentrum
- Oppfatning av at barna har bedre muligheter i byen.

Dolven gir ingen direkte kvantifisering av de ulike faktorene. Men han poengterer at arbeidsforhold er av vesentlig betydning.
Når det gjelder flytterne <u>til</u> Aurskog/Høland presenterer Dolven følgende motivfordeling: Arbeid 39 prosent, giftermål 31 prosent, tomt eller leilighet 7 prosent, andre årsaker 8 prosent og uoppgitt 13 prosent. Flyttemotivet giftermål er her spesielt interessant både ved sin store prosentandel og ved at det er klart viktigste motiv for kvinner med hele 43 prosent mot 11 prosent for menn. I Dolvens undersøkelse ble spørsmålene stilt til personer i alderen 18-47 år.

Av andre norske undersøkelser kan nevnes Arnljots undersøkelse fra Hægebostad (Arnljot, 1969) og Jamstillingskomiteens innflytter-undersøkelse 1947, (Jamstillingskomiteens innstilling, 1951). Den ene kartlegger motivene for flytting fra en utkantkommune på grunnlag av et svært lite utvalg. Den andre undersøkelsen kartlegger motivene for flytting til Oslo umiddelbart etter den annen verdenskrig. Begge undersøkelsene viser at forhold som knytter seg til arbeidssituasjonen er viktigste motivgruppe for flyttingene.

Også utenlandske undersøkelser understreker betydningen av arbeidsforhold som flyttemotiv. Gerger (1969) intervjuet et utvalg av 12 000 personer bosatt i Sverige, som var i alderen 14-75 år og hadde flyttet fra en kommune til en annen i tidsrommet 1964-1967. Undersøkelsen viste at folks flyttemotiver fordeler seg slik: Arbeids- og lønnsforhold 45 prosent, bostedsforhold 21 prosent, familieforhold 18 prosent, miljøforhold 9 prosent, utdanningsforhold 4 prosent og andre forhold 1 prosent. At arbeids- og lønnsforhold er den dominerende motivgruppen understrekes av andre undersøkelser utført av Gerger i Västervik og Norrbotten.

I en flytteundersøkelse i Ungarn skiller Compton (1971) mellom aktive og passive flyttere og mellom permanente og temporære flyttinger. Kategorien passive flyttere, som omfatter gifte kvinner og barn, utgjorde i 1968 vel 1/3 av de permanente flyttingene og 1/10 av de temporære. Motivgruppen arbeidsforhold dominerte med 1/4 av de permanente flyttinger og hele 60 prosent av de temporære. Andre motivgrupper var: Giftermål 14 prosent for permanente og 3 prosent for temporære flyttinger, boligforhold 9 og 2 prosent henholdsvis, og utdanning 1 prosent og 15 prosent. Helseforhold ble praktisk talt ikke nevnt som motiv for de permanente flyttingene, men for omlag 5 prosent av de temporære.

Jeg vil også referere motivfordelingene i to franske undersøkelser. Girard et al. (1970) kartla flyttemotivene for voksne personer bosatt utenfor Paris-regionen i januar/februar 1961. Undersøkelsen viste at 50 prosent hadde flyttet på grunn av arbeidsforhold, 32 prosent med motiv familieforhold (22 prosent for å inngå ekteskap), 2 prosent med motiv helseforhold og 6 prosent for å trekke seg tilbake (to retire). Seks prosent oppga andre motiver. I tilknytning til denne undersøkelsen gjennomførte Purcher (1970) en liknende studie av personer bosatt i Paris. Her var fordelingen på de ulike motivgruppene slik: 59 prosent arbeidsforhold, 9 prosent utdanningsforhold og 26 prosent familieforhold hvorav 14 prosent ekteskapsinngåelse. Seks prosent oppga andre motiver.

6.2.2. Noen konklusjoner på grunnlag av tidligere intervjuundersøkelser

En konklusjon som kan trekkes på grunnlag av de refererte undersøkelsene, er at arbeidsforhold og familieforhold (spesielt giftermål) er viktige årsaker til flytting. Med unntak først og fremst av Boligundersøkelsen, synes det også klart at arbeidsforholdene er den klart viktigste motivgruppen. Videre er det klart at miljøforhold, utdanningsforhold og helseforhold er årsaker til flytting, men at de er av mindre betydning. At service- og kommunikasjonsforhold ikke kommer fram som flyttemotiv, kan skyldes to forhold; enten at motivgruppen er inkorporert i andre motivgrupper (kategori "annet" i Boligundersøkelsen og hos Dolven, kategori "bostedsforhold" hos Gerger), eller at den er uten betydning. Salomon viser at motivgruppen eksisterer, og synes å være ganske betydelig på Senja. Boligforholdenes betydning som flyttemotiv synes særlig vanskelig å kvantifisere på grunnlag av det foregående. Gerger, Boligundersøkelsen og de franske undersøkelsene tildeler motivgruppen svært forskjellig betydning.

At resultatene i de refererte undersøkelsene er såpass forskjellige, når formålet for alle er å kartlegge det samme fenomenet, kan ha flere årsaker. En mulig årsak er at de registrerer forhold som er objektivt forskjellige. En annen mulig og sannsynlig årsak er at forskjellene for en stor del skriver seg fra ulikheter ved opplegget av undersøkelsene. Vi skal se nærmere på fire faktorer som støtter en slik forklaring.

i) Definisjon av flytter

Vi kjenner til fra flyttestatistikken at flyttetilbøyeligheten varierer med personkjennetegn som kjønn og alder. Uten å gå i detaljer kan vi konstatere at kvinner og de yngre aldersgrupper (20-35 år) er overrepresentert blant flytterne. Vi vet også at årsakene til flytting varierer med de samme personkjennetegnene. Gerger (1969) viser eksempelvis at de unge flytterne langt oftere enn eldre oppgir utdanningsforhold og familieforhold som flyttemotiv. Familieforhold oppgis særlig hyppig som flyttemotiv for kvinnene.

ii) Definisjon av flytting

Også valget av flyttedefinisjon påvirker resultatene ved kartlegging av flytteårsaker. At flyttemotivene varierer med flytteavstand er vist bl.a. av Gerger. Motivgruppene arbeidsforhold og boligforhold

øker henholdsvis proporsjonalt og omvendt proporsjonalt med økende flytteavstand. Dessuten vet vi at flytteintensiteten avtar med flytteavstanden. Resultatet av dette er at betydningen av de nevnte motivgruppene vil være nær knyttet til avstandsfaktorens plass i flyttedefinisjonen. Resonnementet gir noe av forklaringen på at boligforholdene er største motivgruppe i Boligundersøkelsen.

iii) Faktisk kontra planlagt flytting

I de refererte undersøkelsene er utgangspunktet dels faktisk gjennomførte flyttinger, dels hypotetiske flyttinger. Vi kjenner i dag lite til sammenhengene mellom planlagt flytting og i hvilken grad planene blir satt ut i livet. Det generelle problemet med prediksjon på grunnlag av hypotetiske spørsmål er bl.a. behandlet av Foss (1974). Når det gjelder flytting, vil sannsynligvis bare en del av dem som har flytteplaner få gjennomført planene sine. På den annen side kan vi vente at noen av dem som oppgir at de ikke har flytteplaner, likevel kommer til å flytte. En kan lett tenke seg at enkelte oppgitte grunner for framtidig flytting har mindre gjennomslagskraft med hensyn til realisering enn andre grunner. Dette kan medføre at motivstrukturen for planlagte flyttinger avviker mer eller mindre fra motivstrukturen som gjelder for den faktiske flytteadferd. Problemet er nærmere behandlet i kapittel 7.4.

iv) Definisjon av motivgrupper

Jeg har tidligere påpekt at service- og kommunikasjonsforhold i de refererte undersøkelsene er inkorporert i ulike motivgrupper. Når boligforhold har så ulik betydning i de refererte undersøkelsene, er det grunn til å søke noe av forklaringen i motivgruppens definisjon i de ulike undersøkelsene.

De momentene som er behandlet under punktene i)-iv) antyder hvilke problemer en står overfor om en ønsker å sammenlikne resultatene fra forskjellige undersøkelser om emnet flytting og årsaker til flytting. Det som umiddelbart kan synes å være forskjeller som skriver seg fra ulike forhold ved flytternes situasjon, kan vise seg i større eller mindre grad å måtte tilskrives ulikheter i undersøkelsesoppleggene. Skal norske og utenlandske undersøkelser av flyttemotiver være direkte sammenliknbare, er det en betingelse at flyttedefinisjonen på samme måte er knyttet til avstandsfaktoren. Krav om kryssing av en kommunegrense forutsetter da eventuelt at kommuneinndelingen (eller tilsvarende regional inndeling) er tilnærmet lik i de respektive land med hensyn på areal.

En hovedkonklusjon på grunnlag av resonnementene foran synes å være at det ikke foreligger grunnlag for å estimere motivstrukturen for norske flyttinger på landsbasis på grunnlag av de refererte intervjuundersøkelsene. Konklusjonen understreker ytterligere behovet for å gjennomføre en undersøkelse av typen Flyttemotivundersøkelsen 1972.

6.3. Flyttemotivundersøkelsen i Indre Østfold

6.3.1. Hvem er flytterne i utvalget?

Før vi går nærmere inn på resultatene fra intervjuundersøkelsen i Indre Østfold er det nødvendig å presentere utvalget (de personene som besvarte spørreskjemaet) med hensyn på noen sentrale personkjennetegn. Det er kjent at det blant flytterne i Norge er overrepresentasjon av kvinner (53 prosent), ungdom (49 prosent i alderen 16-24 år) og ugifte (39 prosent) i forhold til totalbefolkningen (Statistisk Sentralbyrå, 1974, tabell B).

I tabell 6.1 er vårt utvalg fordelt etter kjønn, alder, ekteskapelig status, livssyklusfase og viktigste gjøremål. Kjennemerkene refererer til situasjonen før flytting. Livssyklusfase er utkast til et flerdimensjonalt personkjennetegn som ble prøvet i denne undersøkelsen. Tabellen viser at kvinnene i utvalget er overrepresentert i alle flyttestrataene med unntak av flytterne fra Spydeberg (stratum 8) og fra Hobøl (stratum 10). Kvinnene er ellers sterkere overrepresentert blant flytterne til enn blant flytterne fra Indre Østfold.

En direkte sammenlikning av flyttestrømmer med deres motstrømmer er ikke tilrådlig på grunnlag av tabellen, da flytterne fra Indre Østfold ikke omfatter langdistanseflytterne. Tabellen gir derfor ikke grunnlag for uten videre å utlede noe om regionale effekter av flyttingene.

Alderssammensetningen i utvalget vårt ligger nær opp til den for landets samlede flyttermasse. Flytterne til Indre Østfold synes imidlertid å være gjennomgående noe eldre enn fraflytterne. Det sterkeste innslaget av helt unge finner vi blant flytterne fra kommunene i øst, geografisk stratum I og II. Alderssammensetningen blant flytterne fra Hobøl er noe spesiell idet hele 1/3 er 45 år eller eldre; mer enn det dobbelte av andelen i de øvrige ni flytterstrataene.

Betrakter vi flytternes ekteskapelige status, finner vi at flytterne til Indre Østfold ligger meget nær landets totale flyttermasse. Dette er også tilfellet om vi betrakter flytterne til de respektive

Tabell 6.1. Utvalget i de forskjellige flytterstrataene og totalt til og fra kommunene i Indre Østfold etter kjønn, alder, ekteskapelig status, livssyklusfase og viktigste gjøremål før flyttingen[1]. Prosent

	Geografisk stratum										Totalt til/fra kommunene i Indre Østfold	
	I Marker, Rømskog, Rakkestad		II Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet		III Spydeberg		IV Askim		V Hobøl			
	Til	Fra	Til	Fra	Til	Fra	Til	Fra	Til	Fra	Til	Fra
Kjønn												
Menn	43	37	31	49	48	58	43	40	63	48	41	45
Kvinner	57	60	66	51	52	42	57	60	37	48	58	54
Uoppgitt	-	3	3	-	-	-	-	-	-	4	1	1
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alder												
16 - 24 år	43	60	50	54	37	42	41	42	41	40	44	50
25 - 44 år	43	30	44	31	59	54	48	49	52	28	47	39
45 - 74 år	14	10	6	15	4	4	11	9	7	32	9	11
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ekteskapelig status												
Ugift	39	67	38	59	37	50	38	28	41	44	38	50
Gift	57	30	62	38	59	50	56	68	55	56	59	47
Før gift	4	3	-	3	4	-	6	4	4	-	3	3
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Livssyklusfase												
Yngre enslig	21	20	15	8	15	4	11	13	7	-	15	11
Yngre gift u/barn.	7	7	6	-	4	8	5	9	7	8	6	6
Yngre gift m/barn.	36	7	34	23	44	42	43	38	41	4	39	22
Eldre gift m/barn	-	7	6	8	4	-	-	6	-	4	2	6
Eldre gift u/barn	11	-	-	3	-	-	3	-	4	16	3	3
Eldre enslig	-	3	-	3	-	4	3	-	-	-	1	2
Annen fase	25	56	38	55	33	42	35	34	41	68	34	50
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Viktigste gjøremål												
Inntektsgivende arbeid	82	50	66	67	74	66	57	66	58	76	66	63
Husarbeid	7	13	25	-	7	17	24	23	19	4	19	11
Skole	4	20	9	18	15	17	11	2	4	4	9	13
Annet	7	17	-	15	4	-	8	9	19	16	6	13
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte[1] ...	28	30	32	39	27	24	37	47	27	25	151	165

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold, i alt 36, inngår her både som tilflyttere og fraflyttere.

underområdene (geografisk stratum I-V). Blant fraflytterne er andelen ugifte spesielt stor (50 prosent), men med meget store variasjoner mellom flytterstrataene. Andelen ugifte flyttere fra Indre Østfold synker raskt fra 67 prosent for stratum I lengst i øst til 44 prosent for Hobøl og bare 28 prosent for Askim.

Med kjennemerket livssyklusfase mente vi å bygge sammen opplysninger om alder, ekteskapelig status og barn i familien. Som "yngre" ble regnet personer 44 år eller yngre. Kjennemerket har fått en uheldig utforming idet mer enn 40 prosent av personene ble tilhørende "annen fase". Dette forklares hovedsakelig ved at mer enn 30 prosent av flytterne var yngre og ugifte personer som ikke er enslige, men bor sammen med sin oppvekst-familie eller andre. I hovedundersøkelsen er kategorien "enslig" definert som personer som ikke har ekteskapelig status "gift".

Foruten livssykluskategori "annen fase" er "yngre gift m/barn" og "yngre enslig" de mest betydelige med henholdsvis ca. 30 og 12-13 prosent. Om vi skiller mellom tilflyttere og fraflyttere, finner vi betydelige forskjeller langs dette kjennemerket som ikke utelukkende kan tilskrives langdistanseflytterne. Flytterne til Indre Østfold er, sammenliknet med fraflytterne, særlig sterkt representert i kategorien "yngre gift m/barn" og tilsvarende svakt representert i kategori "annen fase". Dette gjenspeiles også i flytternes viktigste gjøremål. En relativt stor andel av tilflytterne har husarbeid, mens tilsvarende få har skole og "annet" som viktigste gjøremål.

6.3.2. Hvorfor flytter folk til og fra kommunene i Indre Østfold?

Som grunnlag for kartlegging av årsakene til flytting er benyttet svarene på de åpne spørsmålene 20 og 21 (vedlegg 2). Spørsmålene gjelder den samlede husholdningens viktigste grunner til flytting. Dette innebærer to forhold som vi skal være oppmerksomme på ved tolkingen av resultatene. Svarene er ikke representative for de individer som inngår i utvalget vårt, men for de husholdninger som er representert i utvalget. Resultatet er bl.a. at alle IO dermed kan forventes å kunne oppgi faktoren som har påvirket flyttebeslutningene. Svar med opplysninger om at IO var passiv medflytter eller at de andre tok avgjørelsen bør følgelig ikke forekomme. Det andre forholdet gjelder påliteligheten av svarene. At et relativt vilkårlig medlem av en husholdning (med flere enn ett medlem) oppfordres til å uttale seg på vegne av hele husholdninge, kan resultere i svar som er påvirket av mangelfull informasjon, manglende kompetanse, subjektive vurderinger m.v.

Spørsmål 20 gjør det mulig å sile ut "den aller viktigste grunnen" til flyttingen. Analysen bygger utelukkende på denne. Svarene er kodet på i alt 24 motivtyper som igjen er slått sammen til åtte motivgrupper.

I tabell 6.2 er vist hvordan flyttermassen fordeler seg på de enkelte motivgruppene. For det samlede utvalget er motivgruppen arbeids-

Tabell 6.2. Flyttere mellom kommunene i Indre Østfold (A/M h.d.) og mellom Indre Østfold og ulike deler av omlandet etter viktigste grunn til flyttingen. Prosent

Viktigste oppgitte grunn til flyttingen	Mellom kommunene i A/M h.d.	Til A/M h.d. fra nærområdet	Til A/M h.d. fra resten av landet.	Totalt ekskl. intra A/M h.d.		Alle flytterne
				Til A/M h.d. fra hele landet	Fra A/M h.d. til nærområdet.	
	Kortdistanse	Mellomdistanse	Langdistanse		Mellomdistanse	
Familie- og livssyklusforhold	40	17	6	14	18	17
Helseforhold	4	4	5	4	3	4
Serviceforhold		2		2	0	1
Kommunikasjonsforhold ..					0	0
Utdanningsforhold		1	6	3	7	5
Arbeidsforhold	14	36	74	48	46	44
Boligforhold	29	28	5	21	16	20
Bomiljø/miljøforhold ...	13	12	4	10	10	10
I a l t	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	36	82	33	115	129	280

forhold det klart største. Hele 44 prosent angir dette som viktigste grunn til flyttingen. Hver femte flytter angir boligforhold som viktigste motiv, mens omlag hver sjette angir familie- og livssyklusforhold. Av mindre betydning er motivgruppene bomiljø/miljøforhold med 10 prosent, utdanningsforhold med fem prosent og helseforhold med fire prosent. Kommunikasjonsforhold og serviceforhold synes å være uten betydning.

Sammenlikner vi den foreliggende motivfordelingen med de undersøkelser som er referert foran, viser det seg at resultatet praktisk talt er identisk med den fordelingen som Gerger fant i sin undersøkelse fra Sverige. Et lite forbehold må tas når det gjelder detaljene i definisjonen av den enkelte motivgruppe. Likhetspunktene mellom de to undersøkelsene er klare nok når det gjelder sentrale definisjoner og

opplegg av undersøkelsen. Helt vesentlige forskjeller består bl.a. i at vår populasjon er strengt knyttet til en geografisk sett meget liten og hovedstadsnær region, og at langdistanseflytterne er betydelig underrepresentert. Dette gjør at de sammenfallende resultatene likevel må karakteriseres som overraskende og vel også ikke spesielt interessante.

Tabellen viser også motivfordelingen innenfor sentrale undergrupper i flyttermassen; intraflyttere i Indre Østfold, flyttere til Indre Østfold og flyttere fra Indre Østfold. Av analysehensyn er flytterne til Indre Østfold splittet på flyttere fra næromlandet og fra resten av landet. Dette tjener to formål: i) å muliggjøre direkte sammenlikninger mellom fraflyttere og en geografisk sett tilsvarende gruppe av tilflyttere, og ii) å inndele flytterne etter flytteavstand i kortdistanseflyttere (intraflytterne i Indre Østfold), langdistanseflyttere (flyttere til Indre Østfold fra områder utenfor næromlandet) og mellomdistanseflyttere (mellom Indre Østfold og næromlandet).

Av tabellen går det fram at motivfordelingen viser både markerte likhetspunkter og forskjeller når en sammenlikner flyttestrømmen til Indre Østfold fra næromlandet med dens motstrøm. Likheten er representert ved de tre motivgruppene familie- og livssyklusforhold, helseforhold og bomiljø/miljøforhold, hvor motivgruppene er tilnærmet like store i begge flytteretninger. Forskjellene mellom de to flyttestrømmene kommer klart fram i motivgruppene utdanningsforhold, arbeidsforhold og boligforhold. Blant fraflytterne finner vi, som vi kunne vente, at motivgruppene utdanningsforhold (med 7 prosent) og arbeidsforhold (med 46 prosent) står relativt sett meget sterkt. Tilsvarende tall for flytterne til Indre Østfold er 1 prosent og 37 prosent. Boligforholdene er relativt svakt representert blant fraflytterne, med 16 prosent, mot hele 28 prosent blant tilflytterne.

Resultatene stemmer godt overens med de forventede resultatene, presentert i kapittel 4.4. Vi skal imidlertid være varsomme med å tolke prosentandelene som uttrykk for Indre Østfolds relative push- og pullfaktorer, uten å ta hensyn til flyttestrømmenes størrelsesforskjell. Dette vil bli gjort senere (kap. 6.3.7).

Vi har hittil benyttet relativt grove motivgrupper som synes å være godt egnet som redskap til å tegne hovedtrekkene i folks motiver for å flytte. Det er imidlertid ønskelig å kunne tegne et mer nyansert bilde av årsakene til flytting. Eksempelvis savnes en kartlegging av forholdet mellom push- og pullfaktorer og betydningen av enkelte, mer homogene motivtyper som her er slått sammen til store og heterogene motivgrupper. I det

Helseforhold består av de tre motivtypene:

- Måtte skifte klima/bolig p.g.a. helseforhold
- Måtte slutte å arbeide/skifte arbeid p.g.a. helseforhold
- Skulle pleie/stelle syke/gamle slektninger/venner på tilflyttingsstedet

De to første motivtypene går på helseforhold i husholdningen, den siste på helseforhold utenfor husholdningen før flytting. På grunnlag av et beskjedent tallmateriale kan vi bare summarisk konstatere at de tre motivtypene synes å være omtrent like sterkt representert, og at det synes å være omtrent samme fordeling for tilflyttere og fraflyttere.

Serviceforhold og kommunikasjonsforhold består begge av bare en motivtype:

12 Serviceforhold: Misnøye med avstand til/kvalitet og mengde av butikker og andre servicefunksjoner. Bedre tilbud på tilflyttingsstedet.

13 Manglende, dårlige eller utilstrekkelige kommunikasjoner.

Utdanningsforhold

Motivgruppen utdanningsforhold består av de to motivtypene:

14 Ønsket bedre utdanningsmuligheter for barna, dårlige utdanningsmuligheter på fraflyttingsstedet, gode/bedre utdanningsmuligheter på tilflyttingsstedet.

og 15 For å kunne ta utdanning/gå på skole/slippe å bo borte under utdanning/for å få kortere reise til utdanningssted (IO selv og andre).

Intensjonene med disse var bl.a. å skille mellom flyttinger som skyldes at husholdningen øyner vanskeligheter av en eller annen art i tilknytning til utdanning i en nær framtid, motivtype 14, og vanskeligheter som er knyttet til utdanning en i dag holder på med, motivtype 15. Det er grunn til å tro at skillet ikke er særlig fruktbart og at motivtypene dermed heller ikke oppfyller intensjonene. Se nærmere kommentarer side 77.

Arbeidsforhold

I motivtype 16 er det samlet motiver som går på svikt i husholdningens livsgrunnlag, tabell 6.4. Svikten har i det alt vesentlige sin rot i strukturendringer i næringslivet med rasjonaliseringer og konkurser. Motivtypen er relativt betydelig, henimot 20 prosent av hele motivgruppen. Motivtype 20 er ment å fange opp en annen betydelig tendens i samfunnsutviklingen; den stadig økende avstand mellom arbeidssted og bosted.

Tabell 6.4. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med viktigste grunn til flyttingen i motivgruppe arbeidsforhold, etter motivtype. Prosent

	Motivtype	Flyttet til Indre Østfold	Flyttet fra Indre Østfold
16	Arbeidsplassen flyttet, nedlagt, konkurs/oppsigelse, permittering/ikke arbeid å få på fraflyttingsstedet	20	15
17	Forflytning, beordring, forfremmelse	6	7
18	Andre arbeidsforhold: misnøye med lønn og andre sider ved arbeidet (ikke arbeidsreise), ønske om annet arbeid/bedre arbeid, tilbud om annet/bedre arbeid, skiftet stilling o.l. (ikke beordring) ..	54	42
19	Overtok gardsbruk (odel, kjøp, forpaktning), overtok driften av gardsbruk	12	4
20	For å få kortere arbeidsreise ...	8	32
	I a l t	100	100
	Tallet på personer som svarte ...	57	62

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

Også denne motivtypen utgjør omlag 1/5 av motivgruppen. Andelen er imidlertid klart forskjellig for tilflyttere og fraflyttere. Mens den lange arbeidsreisen er viktigste grunn til flytting for 1/3 av fraflytterne i motivgruppen arbeidsforhold, er den tilsvarende andelen for tilflytterne mindre enn 1/10.

Dette forteller oss at nærmere 1/6 av alle flytterne fra Indre Østfold finner arbeidsreisen såpass krevende at de velger å bosette seg nærmere arbeidsplassen. Ut fra vårt kjennskap til forholdet mellom bosteds- og arbeidsplasslokalisering i området,kan vi forvente at hovedmassen av disse flytterne flytter nærmere Oslo (tabell 3.3). Ut fra tabellene 3.13 og 4.3 har vi videre grunn til å anta at hovedmassen flytter fra kommunene lengst vest i Indre Østfold. Motivtype 17 "Forflytting, beordring, forfremmelse" går på spesielle egenskaper ved jobben der flytting inngår relativt naturlig. Motivtypen er uten særlig betydning. Motivtype 19 går spesielt på flytting knyttet til sysselsetting i jordbruket. For tilflytterne er motivtype 19 relativt betydelig med hele 12 prosent av motivgruppen. Den dominerende motiv-

typen er 18 "Andre arbeidsforhold", med henimot halvdelen av motivgruppen. Her er samlet en lett blanding av push- og pull-faktorer som omfatter misnøye, ønske om forandring og tilbud om arbeid. Motivtypen utgjør hele 54 prosent av motivgruppen for tilflytterne. Andelen er noe mindre for fraflytterne, 42 prosent.

Boligforhold

Motivgruppen boligforhold er sammensatt av tre motivtyper (tabell 6.5) med ulik push-effekt. I motivtype 21 er samlet de sterkeste push-faktorerene. Den utgjør omlag 1/5 av hele motivgruppen med omtrent samme andel for både tilflyttere og fraflyttere. Motivtype 22, som også

Tabell 6.5. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med viktigste grunn til flyttingen i motivgruppe boligforhold, etter motivtype[1]. Prosent

Motivtype	Flyttere til Indre Østfold	Flyttere fra Indre Østfold
21 Akutt bolignød: kontrakt utløp, opphør av tjenestebolig, annen oppsigelse, boligen brant, mistet boligen på annen måte, umulig/svært vanskelig å få bolig på fraflyttingsstedet	20	18
22 Andre grader av bolignød: boligen for dyr, for trang, for liten, uhensiktsmessig for barn, eldre, syke el. lign. Barnefiendlig, for dyre boliger på stedet	27	14
23 Andre boligmotiver: ønske om stor bolig, annen boligtype, egen eiet bolig, høy/høyere boligstandard, ble tilbudt bolig, fikk tomt, byggetillatelse o.l., fikk egen bolig, arbet bolig	53	68
I a l t	100	100
Tallet på personer som svarte	36	27

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

omfatter pushfaktorer, går hovedsakelig på misforhold mellom boligens egenskaper og husholdningens boligbehov. Motivtypen utgjør omlag 1/4 av motivgruppen boligforhold for tilflytterne. Andelen er mindre, omlag 1/7, for fraflytterne. Motivtype 23 "Andre boligmotiver" er en samlekategori uten noen klar push- eller pulleffekt. Motivtypen dominerer motivgruppen boligforhold med mer enn 1/2 for tilflytterne og hele 2/3 for fraflytterne.

Motivgruppen har alt i alt en klart sterkere push-karakter blant flytterne til enn blant flytterne fra Indre Østfold. Tendensen er såpass klar at det er rimelig å tolke den som en indikator på at Indre Østfold har et godt boligtilbud i forhold til omlandet, se tabell 4.4.

Bomiljø, miljøforhold

Motivgruppen, som består av bare en motivtype, omfatter en lang rekke motiver som går på miljø i ganske vid betydning. Motivgruppen er definert slik:

24 Bomiljø, miljøforhold; misnøye/mistrivsel med boligtype, (spes. forhold til naboer, muligheter for kontroll med barn, utfoldelse etc.). Forhold som har å gjøre med støy/hensyntagen til naboer. Psykisk belastning som skyldes boligens karakter. Mistrivsel med det å bo i by/på landet (f.eks. "vil ut av Oslo"). Ønske om å bo i by/på landet (eks. "bedre for barna å vokse opp på landet"). Ønsker om å bo nærmere venner/slektninger, misnøye med kontaktforhold, trafikkforhold, forurensinger o.l. Mistrivsel/trivsel generelt.

6.3.3. Ulike persongruppers flyttemotiver

Er det noen sammenheng mellom flyttemotiv og personkjennetegn? I tabell 6.6 er flytterne gruppert etter motivgruppene "familieforhold", "arbeidsforhold", "boligforhold" og "andre forhold", der miljøforhold og utdanningsforhold er de komponentene som har flest observasjoner. Tabellen viser at de ugifte og de yngste årsklassene, naturlig nok, er sterkt overrepresentert i motivgruppen familieforhold. Det er også iøynefallende hvordan det blant flytterne til Indre Østfold er kvinnene som dominerer motivgruppen med hele 71 prosent. Dette betyr at kvinnene, ved inngåelse av ekteskap, langt oftere enn mennene, flytter til ektefellens bosted. Tendensen er meget klar blant flytterne til Indre Østfold. Blant flytterne fra Indre Østfold synes det å være en tilnærmet likestilling mellom kjønnene på dette punktet. En plausibel forklaring er antakelig å finne i det vanlige kjønnsrollemønsteret i ekteskapet (mannen ute i arbeid og kona hjemme) kombinert med arbeidsmarkeds-situasjonen i Indre Østfold kontra omlandet. Det må være klart vanskeligere for hovedinntektstaker i en nyetablert familie å skaffe seg et passende arbeid ved flytting til Indre Østfold enn ved flytting til områder nærmere arbeidsmarkedssentrene Oslo eller Østfoldbyene. Noe av forklaringen kan også ligge i kjønnsfordelingen i de lavere aldersklassene. Mens Indre Østfold har kvinneunderskudd i aldersklassen 16-24 år, har bl.a. Oslo et tilsvarende kvinneoverskudd. (Se tabell 3.15.)

Flytterne med flyttemotiv i gruppen arbeidsforhold synes å ligge meget nær opp til den samlede flyttermasse med hensyn til kjønn, alder og livssyklusfase. Dette gjelder uten unntak for flytterne fra Indre

Tabell 6.6. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig viktigste grunn til flyttingen, etter kjønn, alder og livssyklusfase. Prosent 1)

	Viktigste oppgitte grunn til flytting									
	Familie-forhold		Arbeids-forhold		Bolig-forhold		Andre forhold		I alt	
	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold
Kjønn										
Menn	29	43	52	45	49	56	32	51	41	45
Kvinner	71	55	48	55	47	31	68	49	58	54
Uoppgitt	-	2	-	-	4	13	-	-	1	1
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alder										
16 - 24 år	57	60	40	45	45	23	45	47	44	50
25 - 44 år	27	33	56	40	55	77	35	35	47	39
45 - 74 år	16	7	4	15	-	-	20	18	9	11
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Livssyklusfase før flytting										
Yngre enslige	24	5	12	14	5	-	23	23	15	11
Yngre ektepar u/barn	-	2	8	6	7	17	12	7	6	6
Yngre ektepar m/barn	8	9	41	22	68	62	40	24	39	22
Eldre ektepar m/barn	-	-	4	11	-	-	3	6	2	6
Eldre ektepar u/barn	8	-	-	1	-	-	8	6	3	3
Eldre enslige	-	-	-	1	-	-	6	7	1	2
Annen fase	60	84	35	45	20	21	8	27	34	50
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	34	39	57	62	36	27	24	35	151	165

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold, i alt 36, inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

Østfold. Blant tilflytterne er menn og aldersgruppen 25-44 år noe overrepresentert. Forklaringen på menns overrepresentasjon kan ligge både i mennenes sterkere yrkesdeltakelse i det sterke innslaget av langdistanseflyttere i motivgruppen. Gerger (1969) viser imidlertid at menn ikke er sterkere representert enn kvinner blant langdistanseflytterne. En skal her passe seg for å tvinge fram forklaringer. Men jeg vil også nevne den muligheten at menn og kvinner gir forskjellig begrunnelse for flytting i forbindelse med inngåelse av ekteskap. Gitt at kvinner i større grad enn menn går ut av inntektsgivende arbeid ved inngåelse av ekteskap. En kan da tenke seg den muligheten at mens kvinnene i stor

grad har ekteskapsinngåelse som klart viktigste flyttemotiv, har mennene langt oftere to konkurrerende motiver i ekteskapsinngåelse og anskaffelse av ny arbeidsplass på det nye bostedet. Det er sannsynlig at menn i en slik situasjon ofte oppgir arbeidsforhold som f.eks. "ønske om annet arbeid", "skiftet stilling" eller "for å få kortere arbeidsreise" framfor "inngåelse av ekteskap".

I motivgruppen boligforhold er menn klart overrepresentert både blant tilflytterne og fraflytterne. Et annet meget typisk trekk ved denne flyttegruppen er at ingen i utvalget er eldre enn 45 år og at det blant fraflytterne er meget klar overrepresentasjon av aldersgruppen 25-44 år. Betrakter vi livssyklusgruppene, finner vi at hele 2/3 av flytterne med boligmotiv tilhører livssyklusfase "yngre ektepar med barn". Av den samlede flyttermassen er bare omlag 1/3 i denne livssyklusfasen. Tabellen viser m.a.o. at flyttergruppen med motiv boligforhold helt domineres av etablerte familier.

En kan også her tenke seg at menn og kvinner på samme flytteårsak oppgir forskjellige flyttemotiv, gitt fortsatt at kvinner i større grad enn menn er hjemmeværende. Mens menn først og fremst knytter flyttingen til rene boligmotiv som "ønske om stor bolig", "ønske om annen bolig", "ønske om høgere boligstandard", kan det tenkes at de hjemmeværende kvinnene i sterkere grad trekker inn hva vi har definert som bomiljø, miljøforhold; "misnøye/mistrivsel med boligtype (spesielt forhold til naboer, muligheter for kontroll med barn, utfoldelse etc.)", "forhold som går på støy/hensyntagen til naboer" etc. Et slikt resonnement underbygges blant annet av at kvinnene som flytter til Indre Østfold er overrepresentert i motivgruppen "andre motiv" hvor miljøforholdene utgjør omlag halve motivgruppen. At de kvinnelige fraflytterne ikke i samme grad oppgir motiv "andre forhold" kan, ut fra det samme resonnementet, tolkes som indikasjon på at bomiljø/miljøforholdene i Indre Østfold vurderes som relativt gode.

6.3.4. Flyttemotiv og flytteavstand

Dette kapitlet bygger i sin helhet på tabell 6.2. En kvantifisering av avstandssonene, som de tre avstandskategoriene representerer, kan ikke gjøres med særlig presisjon. For vårt formål er det likevel nyttig grovt å kunne anslå flytteavstanden for kortdistanseflytterne til mindre enn omlag 30 km, mellomdistanseflytterne til omlag 30-100 km og langdistanseflytterne til mer enn omlag 100 km. (Her er benyttet

luftlinjeavstanden mellom befolkningstyngdepunktene på kommunenivå, Stokkan (1970)).

Gerger (1969) har påvist i Sverige at motivstrukturen varierer meget sterkt med flytteavstanden. Boligforholdene er spesielt framtredende motiv ved flytting over korte avstander og ved flytting innen byregioner. For flytteavstander 0-5 mil oppgir omlag 40 prosent et motiv i denne motivgruppen. Arbeidsforhold blir i relativt liten grad angitt som motiv over så korte flytteavstander. Det samme er tilfellet for motivgruppen utdanningsforhold. Motivgruppens betydning øker radikalt allerede i den neste avstandskategorien; 5-10 mil.

Våre data støtter i det alt vesentlige opp under Gergers resultater. Motivgruppene familieforhold, arbeidsforhold, boligforhold og bomiljø/miljøforhold er klart påvirket av flytteavstanden. Blant kortdistanseflytterne er familie- og livssyklusforhold årsak til flytting for hele 40 prosent, og er dermed den dominerende motivgruppen. Motivgruppens betydning synker drastisk med økende flytteavstand til 17-18 prosent blant mellomdistanseflytterne og 6 prosent blant langdistanseflytterne. Denne tendensen finner vi også for motivgruppene boligforhold og bomiljø/miljøforhold, men her noe svakere. Boligforholdenes andel synker fra 29 prosent til 5 prosent mens bomiljø/miljøforhold synker fra 13 prosent til 4 prosent.

I skarp kontrast til de nevnte motivgruppene øker motivgruppen arbeidsforhold med økende flytteavstand. Fra en andel på 14 prosent blant kortdistanseflytterne øker andelen til mer enn 40 prosent for mellomdistanseflytterne og til hele 3/4 blant langdistanseflytterne.

De øvrige motivgruppene varierer lite med flytteavstanden, dog med et unntak for utdanningsforhold som er uten betydning blant kortdistanseflytterne, men utgjør omlag 1/20 for mellom- og langdistanseflytterne. Resultatet bygger på svært få observasjoner og har følgelig stor usikkerhet.

6.3.5. Motivstrukturen i flyttestrømmene til og fra hvert av de geografiske strataene I-V

I det foregående har jeg behandlet regionene Indre Østfold som en enhet. Kjennskapet til regionen gir grunn til å vente at de tildels store kvalitative forskjeller mellom regionens kommuner/kommunegrupper vil gjenspeiles i motivstrukturen i ulike flyttestrømmer. Tabell 6.7 viser motivfordelingen innenfor hvert av de ti flytterstrataene 1-10.

Tabell 6.7. Flyttere til Indre Østfold og flyttere fra Indre Østfold i de forskjellige flytterstrata 1-10, etter viktigste oppgitte grunn til flyttingen[1]. Prosent

Viktigste oppgitte grunn til flyttingen	Flytterstratum 1 Til Marker, Rømskog, Rakkestad	1 Fra	2 Til Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet	2 Fra	3 Til Spydeberg	3 Fra	4 Til Askim	4 Fra	5 Til Hobøl	5 Fra	Alle flytterne Til kommunene i Indre Østfold	Alle flytterne Fra kommunene i Indre Østfold
Familie- og livssyklusforhold	14	30	19	26	19	13	27	23	33	24	22	24
Arbeidsforhold	43	30	43	53	40	54	41	26	19	28	39	40
Boligforhold	14	7	22	8	30	21	19	26	37	20	21	14
Bomiljø/miljøforhold ..	11	13	13	5	7	4	8	15	4	8	10	10
Andre forhold	18	20	3	8	4	8	6	8	7	16	8	11
Uoppgitt/ ukodbart ...	-	-	-	-	-	-	-	2	-	4	-	1
I a l t ..	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	28	30	32	39	27	24	37	47	27	25	151	165

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold, i alt 36, inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

Ved sammenlikninger mellom flyttestrømmene til og fra de respektive kommuner/kommunegruppene, skal vi fortsatt huske at bare flyttestrømmene til Indre Østfold omfatter langdistanseflyttere. Den sterke oppsplittingen av datamaterialet gir tabellen meget begrenset utsagnskraft. Jeg vil derfor begrense meg til å kommentere noen hovedtendenser.

Det er særlig de regionale variasjonene i arbeidsforholdenes og boligforholdenes betydning som påkaller interesse. Tabellen viser hvordan boligforholdene er særlig viktig flyttemotiv i regionens vestligste kommuner, mens arbeidsforholdenes betydning er tilsvarende liten. Den spesielt lave andelen av flytterne til Hobøl som oppgir arbeidsforhold som flyttemotiv, synes rimelig ut fra vårt kjennskap til kommunens lave dekningsgrad med hensyn til arbeidsplasser (tabell 4.3). At flytterne fra Askim og kommunene lengst i øst i liten grad oppgir arbeidsforhold som motiv, synes også rimelig. Vi vet at Askim har et industridominert

arbeidsmarked med overskudd på arbeidsplasser. Regionen Marker/Rømskog/ Rakkestad har relativt høg dekningsgrad med hensyn til arbeidsplasser, og liten pendling. La oss fortsatt ta som gitt at tallene avspeiler realiteter og ikke i for stor grad er utslag av usikkerhet i materialet. En rimelig forklaring på at arbeidsforholdenes betydning for flyttingene fra Hobøl er vesentlig mindre enn for flyttingene fra nabokommunen Spydeberg i øst, synes å ligge enten i Hobøls sterkere tilknytning til det allsidige arbeidsmarkedet i Oslo-regionen, eller i muligheten for at arbeidsreisen Hobøl-Oslo er vesentlig lettere å akseptere enn arbeidsreisen Spydeberg-Oslo, eller i en kombinasjon av begge faktorene.

Boligforholdenes betydning som motiv for flytting til de vestligste kommunene, synes å bekrefte hva vi visste om boligtilbudet i Spydeberg og hva vi kunne anta om boligtilbudet i Hobøl (tabell 4.3). Den høye andelen med boligforhold som motiv blant flytterne både til og fra disse kommunene, kan dessuten forklares ut fra tidligere undersøkelser som viser at boligmotivene dominerer intra-byregionale flyttinger (se f.eks. Rossi, 1955).

Det ville vært særlig interessant å kunne angitt en mer detaljert motivstruktur innen flyttestrømmene til og fra den enkelte kommune/ kommunegruppe. Dette ligger imidlertid langt utenfor rekkevidden med de foreliggende data.

6.3.6. Motivstrukturen i flyttestrømmene mellom Indre Østfold (I.Ø.) og ulike deler av næromlandet

Jeg har i kapittel 4.4 redegjort for visse forventninger til forskjeller i motivstruktur i flyttestrømmer mellom Indre Østfold og ulike deler av næromlandet. Intervjuundersøkelsens resultater er presentert i tabell 6.8.

Også her er usikkerheten i tallene så stor, at vi bare bør oppholde oss ved noen hovedtendenser. Det er særlig tre opplysninger fra tabellen jeg ønsker å gi en nærmere kommentar.

1. Tabellen bekrefter ikke en tilsynelatende rimelig antakelse om at nedtrapping av boligprogrammet i Østfoldbyenes h.o., parallelt med en tilsvarende opptrapping i Indre Østfold, ville medføre nettoflytting til Indre Østfold. Tabellen antyder snarere en motsatt nettoflyttestrøm med motiv boligforhold.

2. Tabellen avspeiler svært tydelig komplementariteten mellom Indre Østfold og Oslo kommune slik den er oppsummert i kap. 4.4. Årsakene til

Tabell 6.8. Flyttere mellom Indre Østfold og ulike deler av næromlandet, etter viktigste oppgitte grunn til flyttingen. Prosent

Viktigste oppgitte grunn til flytting	Flyttestrøm								Alle flytterne. Næromlandet	
	Østfoldbyenes h.o.		Ski/Drøbak h.d.		Oslo kommune		Rest næromlandet			
	Til I.Ø.	Fra I.Ø.	Til I.Ø.	Fra I.Ø.	Til I.Ø.	Fra I.Ø.	Til I.Ø.	Fra I.Ø.	Til I.Ø.	Fra I.Ø.
Familie- og livssyklusforhold	22	21	-	25	20	11	15	17	17	18
Arbeidsforhold	65	35	44	37	17	57	43	56	36	46
Boligforhold .	7	26	28	6	36	10	30	11	28	16
Bomiljø/miljøforhold	6	7	11	13	20	12	-	7	12	10
Andre forhold.	-	11	17	19	7	10	12	6	7	10
Uoppgitt/ukodbart	-	-	-	-	-	-	-	3	-	0
I a l t ...	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	21	31	11	31	36	35	14	32	82	129

en meget stor del av flyttingene synes å være den manglende balanse mellom arbeidstilbud og boligtilbud på de to stedene, i kombinasjon med en ikke uten videre uakseptabel pendlingsavstand mellom Oslo og regionens mest Oslo-nære kommuner.

3. Tabellen gir ikke grunnlag for å utlede noe om komplementaritet mellom Indre Østfold og de to regionene Ski/Drøbak h.d. og "Rest næromland" separat. Slår vi de to regionene sammen, omfatter de hele Hovedstadens h.o. med unntak av Oslo kommune og Indre Østfold. Tabellen gir indikasjoner på at Indre Østfolds boligforhold er en betydelig pullfaktor også for befolkningen i meget store deler av Hovedstadens h.o.

6.3.7. Et forsøk på å forklare nettoinnflyttingen til Indre Østfold fra næromlandet i 1971

Indre Østfold hadde i 1971 en betydelig nettoinnflytting fra næromlandet på i alt 283 personer; 1 135 flyttere til og 852 flyttere fra (tabell 3.9). Dette representerer en befolkningsøkning på omlag 0,7 prosent.

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hvilke faktorer som synes å bidra til denne delen av befolkningsveksten. På grunnlag av flyttestatistikken kan vi konstatere hvilke delområder av næromlandet som flytteoverskuddet rekrutteres fra, og hvor i Indre Østfold det kan lokaliseres (tabellene 3.9, 3.12 og 3.13). På grunnlag av den foregående beskrivelsen av Indre Østfold med næromland og motivstrukturen i noen sentrale flyttestrømmer, vil jeg forsøke å kaste lys over årsakene til Indre Østfolds innflyttingsoverskudd.

På grunnlag av de refererte motivstrukturene har jeg i tabell 6.9 beregnet det totale antall flyttere mellom Indre Østfold og næromlandet med viktigste grunn til flyttingen henholdsvis familie- og livssyklusforhold, utdanningsforhold, arbeidsforhold, boligforhold, bomiljø/miljøforhold og andre forhold. I det følgende betegner jeg disse flyttergruppene ved deres oppgitte flyttemotiv.

Tabell 6.9. Totalt antall flyttere mellom Indre Østfold og næromlandet, etter viktigste grunn til flyttingen. Beregninger på grunnlag av motivstrukturene i tabell 6.2 og flyttetallene i tabell 3.9

Viktigste grunn til flyttingen	Til I.Ø. fra nærområdet	Fra I.Ø. til nærområdet	Netto til I.Ø.; Til ÷ Fra	Flytteeffekt; $\frac{\text{Til} \div \text{Fra}}{\text{Til} + \text{Fra}}$
Familie- og livssyklusforhold	190	155	35	0,10
Utdanningsforhold	10	60	÷ 50	÷ 0,71
Arbeidsforhold	410	392	18	0,02
Boligforhold	320	135	185	0,52
Bomiljø/miljøforhold	135	85	50	0,23
Andre forhold	70	25	45	0,47
Alle flytterne	1 135	852	283	0,14

Tabellen viser at alle flyttergruppene, men unntak av "utdanningsforhold", mer eller mindre bidrar til Indre Østfolds innflyttingsoverskudd. Det helt dominerende bidraget kommer fra flyttergruppen "boligforhold" med hele 185 personer eller omlag 2/3 av den samlede netto-innflyttingen fra næromlandet. Bidragene fra de øvrige flyttergruppene er tallmessig relativt små. Om vi betrakter flytteeffekten av de ulike gruppene, endrer bildet seg noe. Flytteeffekt er et mobilitetsmål som blant annet er benyttet av Østby (1970). Det defineres slik:

$$\frac{\text{antall tilflyttere} \div \text{antall fraflyttere}}{\text{antall tilflyttere} + \text{antall fraflyttere}},$$

og er et mål på flyttestrømmenes netto-effekt på folketallet i forhold til strømmenes størrelse.

I det følgende skal jeg behandle den enkelte flyttergruppe noe mer inngående.

Flyttergruppen "familie- og livssyklusforhold" er tallmessig ganske stor, men har både absolutt og relativt sett liten effekt på folketallet. Det beskjedne nettoflyttetallet kan eventuelt forklares som resultat av at regionen har et beskjedent kvinneunderskudd i giftealder (tabell 3.15) i kombinasjon med det faktum at kvinnene i større grad enn mennene flytter til ektefellens bosted ved ekteskapsinngåelse. Et annet bidrag til en mulig forklaring ligger i Indre Østfolds boligtilbud. Vi vet at en relativt stor andel av flytterne til Indre Østfold angir som flyttemotiv misforhold mellom husholdningens boligbehov og den faktiske boligstandard på fraflyttingsstedet. En slik situasjon inntrer blant annet i forbindelse med ekteskapsinngåelse. Det synes rimelig at en del personer oppgir ekteskapsinngåelse som motiv for flytting der flyttingen er forårsaket av ekteskapsinngåelse i kombinasjon med jakt på en passende bolig. Tabellene 6.7 og 6.8, sammen med det generelle kjennskapet til området, indikerer at flyttegruppens bidrag til befolkningsøkningen i Indre Østfold hovedsaklig rekrutteres fra Oslo, og lokaliseres til Indre Østfolds vestligste kommuner.

Flyttergruppen "utdanningsforhold" representerer en netto utflytting på anslagsvis 50 personer. I forhold til flyttestrømmenes størrelse er dette et meget stort tall, som kan uttrykkes ved en flytteeffekt på ÷ 0,71. Tallet gir en klar indikasjon på at Indre Østfold har et klart dårligere utdanningstilbud enn nærområlandet. Vi må kunne forvente at utflytterne fra Indre Østfold hovedsaklig bosetter seg i utdanningssentrene Oslo og Østfoldbyene.

Flyttergruppen "arbeidsforhold" er den klart største av flyttegruppene, men synes å være uten direkte innflytelse på folketallet. Flyttestrømmen ut av regionen med motiv arbeidsforhold har nær sammenheng med den lave dekningsgraden med hensyn til arbeidsplasser, og den derav følgende sterke pendlingen først og fremst til Oslo-området. Fraflyttingen

kan dessuten forklares ved at regionens arbeidsplasstilbud i stor grad domineres av industri. Følgelig må vi forvente at et større antall personer har dyktiggjort seg for arbeidsplasser som ikke er tilstrekkelig representert i regionen. For disse personene vil da situasjonen være den som i Colemans terminologi (kap. 5.1) beskrives som misforhold mellom individuelle ressurser og bostedets arenastruktur, og ofte resulterer i flytting.

At antall flyttere til Indre Østfold i flyttegruppen er tilnærmet likestort som antall fraflyttere, synes umiddelbart noe overraskende. Forholdet kan ha sammenheng med eventuelt nyetablerte arbeidsplasser i 1971. Dette aspektet ved arbeidsmarkedssituasjonen i Indre Østfold har jeg behandlet mangelfullt i det foregående, kap. 3.4. Jeg har derfor ikke grunnlag for å ta stilling til en slik forklaring. Det er imidlertid andre forhold som klart bidrar til en forklaring. Selv om regionen har lav dekningsgrad med hensyn til arbeidsplasser, er det et faktum at deler av industrien, blant annet i Askim, har visse vanskeligheter med å få besatt visse typer av arbeidsplasser. Et av botemidlene har de senere årene vært å ansette utenlandsk arbeidskraft. Det kan tenkes at det under slike forhold også rekrutteres arbeidskraft fra visse deler av næromlandet. En forklaringsfaktor, som jeg personlig tror har stor betydning, er hva Hägerstrand kaller erstatningsflyttinger (kap. 5.2). Gitt et antall arbeidsplasser i Indre Østfold. En arbeidsplass som blir ledig ved flytting eller av andre grunner, vil, under forhold som beskrevet i det foregående, lett tenkes besatt av en person fra næromlandet.

Flyttergruppen "boligforhold" er tallmessig den nest største, og besørger det helt dominerende bidraget til befolkningsøkningen i Indre Østfold i 1971. Flyttergruppens flytteeffekt er hele 0,52, som understreker at regionen har et meget godt boligtilbud vis a vis næromlandet. Årsaken er først og fremst å finne i det intensiverte boligbyggeprogrammet i regionens mest Oslo-nære kommuner, i kombinasjon med et svært stramt boligmarked i størstedelen av Hovedstadens handelsområde. At flyttergruppen også har relativt mange flyttere ut av Indre Østfold, forklares ved den generelle tendens til hyppig boligskifte blant befolkningen i byregioner. Indre Østfolds mest Oslo-nære kommuner viser klare tegn på funksjonelt å tilhøre Oslo-regionen.

Flyttergruppen "bomiljø/miljøforhold" bidrar med 50 personer til regionens befolkningsøkning. Her er flytteeffekten beregnet til 0,23, som indikerer at regionens bomiljø/miljøforhold, vis a vis nærom-landet, ikke virker spesielt flyttebefordrende. Også her er det sann-synligvis regionale variasjoner både innenfor Indre Østfold og innenfor næromlandet. Vårt datamateriale tillater imidlertid ikke at vi gjør nærmere regionale spesifikasjoner.

Som en oppsummering av dette kapitlet kan vi konstatere at det særlig er fire faktorer som påvirker flytteballansen mellom Indre Østfold og næromlandet.

i) Indre Østfolds relativt dårlige utdanningstilbud (se også kapittel 4.4).

ii) Indre Østfolds lave dekningsgrad med hensyn til arbeidsplasser og derav følgende omfattende og tildels ikke akseptable pendling (se kapittel 4.4).

iii) Indre Østfolds relativt ensidige næringsliv, med manglende tilbud på passende arbeid for en større gruppe yrkesaktive.

iv) Indre Østfolds forserte boligprogram i forhold til det beregnede boligbehov for regionens egen befolkning, i kombinasjon med nærhet til landets dominerende arbeidsmarked. Denne faktoren var i 1971 den klart mest betydningsfulle.

Den foregående beskrivelsen synes å være et godt grunnlag for å utarbeide alternative befolkningsprognoser for Indre Østfold, under nærmere spesifiserte betingelser med hensyn til framtidig utdannings-tilbud, arbeidstilbud og boligtilbud. Et slikt arbeid ligger imidlertid klart utenfor rammen for denne rapporten.

7. ENDRING AV LEVEKÅR SOM FØLGE AV FLYTTING

7.1. Flytting og generell levekårsendring

Flyttingens effekter på flytternes generelle levekår ble kartlagt gjennom følgende vurderingsspørsmål (vedlegg 2):

Spm. 41. Vil De si at flyttingen stort sett har forbedret, forverret eller ikke forandret Deres/husholdningens levevilkår?	Forverret Ikke forandret Både og Forbedret

Intensjonene med spørsmålet har vært å "kontrollere for" de effekter på levekårene som ikke skriver seg fra selve flyttingen. Slike effekter kan for eksempel være generell samfunnsutvikling (endring i lønnsnivå, endring i urbaniseringsgrad m.v.) eller den enkelte flytters livssyklusendring (inngåelse av ekteskap, inntreden i pensjonistrolle m.v.) i tidsrommet mellom den aktuelle flyttingen og intervjutidspunktet. Vi har ikke sikre holdepunkter for å hevde at disse intensjonene er oppfylt.

Av dem som besvarte spørsmålet, oppga 44 prosent "forbedring", 9 prosent "forverring", mens 46 prosent totalt sett ikke fikk endret levekårene (37 prosent "ikke forandret", 9 prosent "både og"). Det mangler grunnlag for å vurdere disse tallene opp mot forventninger om endring. Isolert sett forteller de imidlertid at flytting i vårt samfunn ofte går hånd i hånd med en alminnelig bedring av folks levekår. En kan ikke se helt bort fra den muligheten at en betydelig del av bedringen skyldes individuell utvikling eller generell samfunnsendring, og kunne vært oppnådd også uten å flytte. Tallene forteller at en vilkårlig person som beslutter å skifte bosted innenfor undersøkelsens rammer, har nærmere 50 prosent sjanse for å oppnå gevinst i form av bedrede levekår som følge av flyttingen. Sannsynligheten for å "mislykkes" er mindre enn 1/10.

Om vi forutsetter at alle som flytter gjør det under den forutsetning at de vil oppnå forbedring av levekårene på kort sikt, er andelen med forbedring betenkelig liten. Forutsetningen er imidlertid lite realistisk, idet vi må forvente at en betydelig andel av flytterne ikke kalkulerer med kortsiktig forbedring av levekårene. Eksempelvis vil slike flyttinger kunne knyttes til dramatiske endringer i boligforhold (brann), arbeidsforhold (konkurs) og utdanning (midlertidig opphold på hybel). En mer konkret eksemplifisering vil vi kunne gjøre ved igjen å studere motivtypene (kap. 6.3.2). Motivtype "08 Familien flyttet, passiv medflytter" må forventes å omfatte personer som i liten grad deltar i beslutningen om å flytte. Resultatet vil f.eks. være at barn og ungdom må forlate skolemiljø og kameratflokk for å omstille seg til et tilsvarende miljø på tilflyttingsstedet. Motivtype "11 Skulle pleie/stelle syke/gamle slektninger/venner på tilflyttingsstedet" må forventes i ekstremt liten grad å gi anledning til å kalkulere med bedring av egne levekår. Motivgruppen utdanningsforhold (type 14 og 15) omfatter i stor grad flyttere som forlater familie og hjem og etablerer seg på det nye bostedet under forhold som ofte bærer preg av et midlertidig opphold, med lave leveomkostninger. Ytterligere eksempler på flyttinger som gir liten anledning til å kalkulere med bedrede levekår, finner vi innenfor

motivgruppene arbeidsforhold og boligforhold. Flytterne med motivtype "17 Forflytning, beordring, forfremmelse" er på mange måter i samme situasjon som de passive medflytterne i motivtype 08. De dramatiske flyttingene i motivtype "16 arbeidsplassen flyttet, nedlagt, konkurs/ oppsigelse osv." og "21 akutt bolignød: kontrakt utløp, opphør av tjenestebolig, annen oppsigelse, boligen brant osv." gir i særlig liten grad anledning til valg og kalkulasjoner.

Motivtypene 16 og 21 er vanskelige å tolke i tilknytning til endring av levekår, idet det er uklart hvilken referanse som er lagt til grunn for flytternes vurderinger av endringene. Referansen kan både være situasjonen før og etter at den dramatiske situasjonen (boligen brant, arbeidsplassen ble nedlagt) oppsto. Uansett referanse, så omfatter de motivtypene som her er nevnt mer enn 20 prosent av den totale flyttermasse, hvorav majoriteten må forventes å ha flyttet uten på forhånd å ha kunnet kalkulere med at flyttingen på kort sikt ville gi bedrede levekår som resultat.

Resonnementet foran sier oss først og fremst to ting:

i) En meget stor andel av den totale flyttermassen, kanskje 20 prosent eller så, handler ikke rasjonelt i den forstand at de kalkulerer med gevinst i form av umiddelbart bedrede levekår. Dels dreier det seg om å utbygge sine egne ressurser på lang sikt, dels er det tale om en ad hoc løsning av en akutt situasjon og dels skyldes flyttingen ikke-egoistiske motiver.

ii) Svarfordelingen på spørsmål 41 foran med 9 prosent "forverret", kan ikke uten videre tolkes som uttrykk for at flytting er en prosess som i seg selv er uheldig. På den annen side kan tallet heller ikke uten videre legges til grunn for en bagatellisering av de uheldige følger av flytting, både for individ og for lokalsamfunn, slik de er påvist av blant andre Brox (1966), Aubert og Karlsen (1965) og Dolven (1965).

Et forhold som hører med i denne sammenhengen er hva vi kan kalle risiko-aspektet ved flytting. En flytting kan lett tenkes å skje på feil premisser, enten ved at flytteren har mangelfull informasjon om de faktiske forhold på flyttetidspunktet (forutsetning 2, kap. 4.1), eller ved at det skjer uforutsette ting under eller etter flyttingen. Dette forholdet kan selvfølgelig ha både positive og negative effekter på levekårene.

7.2. Flyttemotiv og generell levekårsendring

I tabell 7.1 har jeg delt inn flyttermassen i fire grupper etter flyttemotiv, og angitt endring i levekår for flytterne innen hver av disse. Det skilles videre mellom flyttere til og flyttere fra kommunene i Indre Østfold.

Tabell 7.1. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig viktigste grunn til flyttingen, etter oppgitt endring av levekårene[1]. Prosent

Oppgitt endring av levekår	Viktigste oppgitte grunn til flytting									
	Familie- og livssyklusforhold		Arbeidsforhold		Boligforhold		Andre forhold		Totalt	
	Til kommunene i Indre Østfold	Fra kommunene i Indre Østfold	Til kommunene i Indre Østfold	Fra kommunene i Indre Østfold	Til kommunene i Indre Østfold	Fra kommunene i Indre Østfold	Til kommunene i Indre Østfold	Fra kommunene i Indre Østfold	Til kommunene i Indre Østfold	Fra kommunene i Indre Østfold
Forverret	16	12	5	9	4	6	16	5	9	9
Ikke endret ...	34	29	34	45	27	35	26	38	31	37
Både og	10	7	13	12	14	0	6	9	11	9
Forbedret	40	52	46	33	54	57	52	44	48	43
Uoppgitt	-	-	2	1	1	2	-	4	1	2
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	34	39	57	62	36	27	24	35	151	165

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold, i alt 36, inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

Tabellen viser at endringene varierer betydelig både med motivgruppe og med flytteretning. Mens hele 56 prosent av flytterne med boligforhold som motiv opplever at levekårene blir forbedret, er tilsvarende andel bare omlag 40 prosent for flytterne med arbeidsforhold som motiv. Blant flytterne med motiv familieforhold eller "andre forhold" er andelene med bedre levekår henholdsvis 46 prosent og 48 prosent. Vi skal i det følgende se nærmere på fire faktorer som bidrar til å forklare disse forskjellene.

En rimelig antakelse på grunnlag av resonnementene i kapittel 7.1, er at andelen av flytterne som får forbedret/forverret sine levekår varierer med årsaken til flytting. Antakelsen bygger på to forhold:
i) De ulike motivgruppene gjenspeiler livssituasjoner på fraflyttingsstedet som i ulik grad gir anledning til å kalkulere med kortsiktig levekårsbedring. Det er vanskelig, på grunnlag av motivtypene, å kvantifi-

sere andelen av flytterne innenfor hver motivgruppe som har små eller ingen muligheter til å kalkulere med kortsiktig bedring av levekårene. Holder vi oss til eksemplene som er gitt i kapittel 7.1, gjelder dette for henholdsvis 3 prosent i motivgruppen familieforhold, nærmere 25 prosent i motivgruppen arbeidsforhold og henimot 20 prosent i motivgruppen boligforhold. Tallene bidrar i det minste til å støtte opplysningen om at flyttere med motiv arbeidsforhold i relativt liten grad får bedret sine levekår ved flytting.

ii) Flyttere med ulike flyttemotiver er forskjellige med hensyn til personkjennetegn som påvirker motivasjonen/behovet for å foreta flyttinger der en ikke kan gjøre regning med kortsiktig forbedringer av levekårene. Vi vet fra kapittel 6.3.3 at motivgruppen familieforhold har et meget sterkt innslag av helt unge og ugifte personer, mens motivgruppen boligforhold domineres av noe eldre personer med etablert familieliv. Vi kan forvente, dels på grunnlag av generelle antakelser og dels ut fra kapittel 7.1, at flytterne i en tidlig livssyklusfase i større grad enn de i en senere livssyklusfase har anledning til og behov for å flytte for å utbygge egne ressurser på sikt, eller flytte med ikke-egoistiske motiver. Dersom antakelsen er riktig, støtter den opplysningene i tabell 7.1 om at flyttere med motiv boligforhold i sterkere grad enn flyttere med motiv familieforhold får bedret sine levekår på kort sikt.

Jeg vil også nevne en tredje og fjerde faktor som kan bidra til å forklare tabell 7.1.

iii) Som jeg har nevnt tidligere (kapittel 4.1), vil flytting ofte komme istand etter en nærmere vurdering av en rekke fordeler og ulemper som en kan forvente at flyttingen fører med seg. Flytterne må med andre ord veie mot hverandre gevinster langs en eller flere levekårskomponenter og tap langs en eller flere andre levekårskomponenter. Vi må her kunne ta som gitt at ulike levekårskomponenter tillegges ulik vekt i den totale vurdering. Dette betyr at enkelte levekårsfaktorer oppfattes som mer basale enn andre og virker sterkere flyttebefordrende om de ikke tilfredsstiller husholdningens behov. Dette betyr videre at enkelte utilfredsstilte behov kan ha sterkere push-effekt enn andre, og dermed i mindre grad tillater overveielser og kalkulasjoner med sikte på å oppnå kortsiktige levekårsforbedringer som følge av flyttingen.

Jeg har ikke grunnlag for å kunne rangere motivgruppene familieforhold, arbeidsforhold og boligforhold etter i hvilken grad de er uttrykk for manglende tilfredsstillelse av betydningsfulle behov. Gjør vi imidlertid det ikke realistiske tankeeksperiment at forskjellene i tabell 7.1 helt ut skyldes motivgruppenes ulike push-effekter, kan vi ut fra resonnementet foran, tillegge motivgruppe arbeidsforhold den sterkeste push-effekt og motivgruppe boligforhold den svakeste push-effekt. Motivgruppene familie- og livssyklusforhold og "andre forhold" kommer følgelig i en mellomstilling.

Spørreskjemaet som ble benyttet i denne undersøkelsen gir ikke muligheter for å rangere typer av flyttinger i ulike motivgrupper eller motivtyper etter deres betydning for flytternes levekår. I hovedundersøkelsen ble det lagt større vekt på dette aspektet. Her supplerte vi kartleggingen av totale levekårsendringer med kartlegging av viktigste forandring til det dårligere og viktigste forandring til det bedre, med kategorier som korresponderte med motiv-gruppene/-typene.

iv) Det er systematiske forskjeller i geografisk omlokalisering mellom grupper av flyttere med forskjellige flyttemotiver. Dette er klart påvist i kapittel 6.3. Tar vi utgangspunkt i en av forutsetningene for flytting hos Abler et al. (1971); komplementaritet mellom regioner, er det klart at ulike flyttestrømmer er forårsaket av ulik komplementaritet både med hensyn til antall faktorer og grad av komplementaritet langs den enkelte faktor. Ut fra resonnmentet i punkt iii) foran, kan det tenkes at behovet hos en husholdning for å bedre sine levekår langs en spesiell og basal levekårskomponent, gir sterkt begrensede muligheter for valg av tilflytningssted og tilsvarende begrensede muligheter for å kunne kalkulere med bedring langs andre levekårskomponenter. En flytting under slike betingelser kan lett tenkes ikke å gi bedring av levekårene totalt sett. Jeg vil anta at dette momentet i sterk grad bidrar til å forklare at flyttere til Indre Østfold og flyttere fra Indre Østfold i samme motivgruppe har tildels store ulikheter i endring av levekår.

Det ville vært av stor interesse å kunne analysere endring av levekår som følge av flytting mot flyttemotiv, flytternes personkjennetegn og egenskaper ved til- og fraflyttingssted simultant. For et slikt formål er åpenbart vårt datamateriale alt for lite.

7.3. Generell levekårsendring. Noen geografiske spesifikasjoner

På samme måte som vi har konstatert ulik grad av levekårsendring for flyttere i ulike motivgrupper, har vi grunn til å vente regionale variasjoner i levekårsendring. Jeg skal i dette kapitlet ta utgangspunkt

i de definerte flyttestrømmene og se på levekårsendringene for flyttere mellom ulike regioner. Jeg har valgt både en teoretisk avgrensingsmåte med utgangspunkt i gravitasjonsmodellen (kapittel 3.7.3) og en presentasjon av resultater fra intervjuundersøkelsen.

7.3.1. En enkel teoretisk tilnæring til regionale variasjoner i generell levekårsendring

I kapittel 3.7.3 introduserte jeg k-verdien i gravitasjonsmodellen som attraksjonskraften eller den flyttebefordrende kraften mellom regioner. Hva oppnår vi om vi i matrisen over de relative flyttetall mellom regionene i tabell 3.10 kontrollerer for effekten av flytteavstand? Vil vi da få en matrise over størrelsen på attraksjonskraften mellom hvert av regionparene?

Attraksjonskraften er ikke lett å gi en god definisjon. I flyttesammenheng dreier det seg om befolkningens subjektive vurdering av de samlede fordeler og ulemper ved fraflyttingsstedet i forhold til forskjellige potensielle tilflyttingssteder. Den subjektive oppfatningen bygger da på individenes varierende kjennskap til flyttemålene. I et forholdsvis lite område som Indre Østfold med næromland, som har gode kommunikasjoner, har vi rimelig grunn til å forvente at informasjonen om de alternative bostedene i regionen er god og relativt jevnt fordelt i de forskjellige delområdene.

Når det nå er klart at attraksjonskraften ikke er uttrykk for faktiske regionale forskjeller, men for befolkningens subjektive oppfatning av forskjeller mellom regioner, kan spørsmålene foran besvares. Det er grunnlag for å lese en matrise over relative flyttetall mellom regioner kontrollert for effekten av avstanden mellom regionene, som mål på regionenes innbyrdes attraksjonskraft.

I resonnementene som følger, vil jeg legge til grunn den enkle forutsetningen og klare forenklingen av virkeligheten, at stor attraksjonskraft gir bedring av de generelle levekår for en stor andel av flytterne, mens liten attraksjonskraft gir bedring for en tilsvarende mindre andel.

Feilkildene ved utarbeidelsen av en attraksjons-matrise er mange og betenkelig store. Hvordan måle flytteavstanden mellom regioner på grunnlag av aggregert flyttestatistikk? Hvor stor betydning skal en velge å tillegge avstandsfaktoren? Det er klart at vi må gjøre forenklinger som fjerner oss fra virkeligheten. I dette tilfellet er det nødvendig å la folkemengden i den enkelte region representere ved et punkt, befolkningstyngdepunktet i regionen, for så å la avstanden mellom punktene representere den gjennomsnittlige flytteavstanden mellom regionene. Jeg

velger videre den enkle løsningen å la avstanden mellom regionene representere ved luftlinjeavstanden mellom deres befolkningstyngdepunkter (Stokkan, 1970).

Jeg skal ikke gå nærmere inn på konsekvensene av disse forenklingene. Men av hensyn til tolkningen av de dataene som framkommer, bør vi ha to ting klart. i) Ved å benytte befolkningstyngdepunktet som utgangspunkt for måling av flytteavstand, forutsetter vi a) at flyttermassen ut av regionen og inn til regionen fordeler seg geografisk innenfor regionen på en måte som gjør at de kan la seg representere ved regionens befolkningstyngdepunkt, og b) hvert geografisk delområde har nøyaktig samme flyttemønster utenom regionen. ii) Ved å måle flytteavstand som luftlinjeavstanden mellom punkter, forutsetter vi i det minste at kommunikasjonsnettet i alle deler av området er like godt i alle retninger. Det er åpenbart at ingen av forutsetningene foran holder, og at vi underestimerer flytteavstanden.

Valg av b-verdi(avstandsekoponent) i dette tilfellet må bygge på erfaringer fra liknende undersøkelser. Mitt problem er av samme art som ved forsøk på prediksjon av flyttemengde mellom gitte geografiske områder ved hjelp av gravitasjonsmodellen. I slike tilfeller er det vanlig å velge b-verdi 1 eller 2 (Jakobsson, 1969, s. 52). Østby (1970 s. 23) bygger opp under et slikt valg ved å vise til at bl.a. Hägestrand (1947 og 1949) og Agersnap (1952) har beregnet b-verdier i sine data varierende mellom 1 og 2.

Tabell 7.2 viser matrise for innbyrdes attraksjonskraft mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland. Jeg forutsetter her at flytteintensiteten avtar proporsjonalt med flytteavstanden; b = 1. Det er påfallende hvordan mønsteret i matrisen avviker fra matrisen over relativ mobilitet (tabell 3.10). Resultatene i matrisen kan oppsummeres i følgende punkter:

i) Den sterke tilknytningen mellom naboregioner som preger det "relative flyttemønsteret" (tabell 3.10 og figur 3.7) kan vi ikke tilsvarende finne for attraksjonskraften.

ii) Attraksjonskraften mellom Indre Østfold og ulike deler av næromlandet kan leses ut fra de absolutte tallene i tabell 7.2 og fra differansen mellom den enkelte flyttestrøm og dens motstrøm. Tabellen viser da at:

a) Attraksjonskraften mellom Indre Østfold og Oslo h.d. er relativt lav, men at flytting fra Oslo h.d. til Indre Østfold er betydelig mer attraktivt enn flytting i den motsatte retningen.

Tabell 7.2. Matrise for "attraksjonskraft" i 1971, $M_{ij} \cdot \frac{10^9}{P_i \cdot P_j} \cdot d$ (mil), mellom handelsdistriktene i Indre Østfold med næromland. Handelsdistriktene er rangert på grunnlag av kolonnesummene

Fra Handelsdistrikt \ Til	111	112	113	114	121	122	123	124	125	126	127
111 Halden		136	185	94	278	114	68	84	25	81	181
112 Fredrikstad .	174		123	99	62	88	62	23	-	47	38
113 Sarpsborg ...	245	127		90	198	48	56	74	31	47	59
114 Moss	234	161	84		155	144	66	61	27	113	151
121 Askim/Mysen .	326	82	125	137		168	63	66	50	75	99
122 Ski/Drøbak...	156	66	84	174	175		88	98	92	137	94
123 Oslo	99	86	76	80	100	192		110	143	152	152
124 Lillestrøm ..	74	57	56	86	113	137	69		164	238	137
125 Brandbu	80	28	14	40	158	81	118	110		45	-
126 Øvre Romerike	105	59	158	75	127	120	73	188	82		204
127 Kongsvinger .	79	42	39	46	63	154	94	115	10	137	
I a l t ..	1572	844	942	920	1427	1247	762	929	623	1081	1115
Rangorden ...	1	9	6	8	2	3	10	7	11	5	4

b) Flyttingene mellom Indre Østfold og Østfoldbyenes h.o. viser sterke regionale variasjoner i attraksjonskraften; sterkest attraksjonskraft mellom Indre Østfold og Halden h.d., svakest mellom Indre Østfold og Fredrikstad h.d. Hvilken flytteretning mellom Indre Østfold og Østfoldbyenes h.o. som har den sterkeste attraksjonskraften gir tabellen ikke noe entydig svar på.

c) Også attraksjonskraften mellom Indre Østfold og Hovedstadens h.o. unntatt Oslo h.d. er sterkt preget av regionale variasjoner. Klart sterkest er attraksjonskraften mellom Indre Østfold og Ski/Drøbak h.d. Attraksjonskraften mellom Indre Østfold og Ski/Drøbak synes tilnærmet like stor i begge flytteretninger. I forholdet mellom Indre Østfold og resten av regionen under ett, synes Indre Østfold å ha den klart sterkeste attraksjonskraft.

På grunnlag av attraksjonsmatrisen (tabell 7.2) og forutsetningene som er beskrevet foran, har jeg i tabell 7.3 gitt et grovt anslag over andelen av flyttere i ulike flyttestrømmer som har fått forbedret levekårene.

Tabell 7.3. Flyttere mellom Indre Østfold og ulike deler av næromlandet, etter andel med bedring av levekårene. Beregningene er utført på grunnlag av gravitasjonsmodellen med avstandseksponent b=1

Utvekslingsregioner	Andelen med forbedrede levekår blant flytterne	
	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold
Indre Østfold - Østfoldbyenes h.o.	Høy	Høy
Indre Østfold - Oslo h.d.	Middels	Lav
Indre Østfold - Ski/Drøbak h.d.	Høy	Høy
Indre Østfold - Rest næromland	Middels	Lav

Det er grunn til å understreke at denne presentasjonen av levekårsendring som følge av flytting i høyeste grad gir usikre resultater. Både de åpenbare forenklinger av virkligheten og betingelsene som ikke er oppfylt bidrar til at detaljerte resultater ikke har krav på spesiell interesse. Tilnærmingen er imidlertid nyttig og interessant av flere grunner. Den gir indikasjoner på at det ikke er direkte sammenheng mellom flyttestrømmers absolutte størrelse mellom regioner og levekårsendring som følge av flytting mellom regionene. Den er en illustrasjon av sammenhengen mellom folkemengde, flytteavstand og absolutte flyttetall i vårt undersøkelsesområde. Den gir også et innblikk i noen av de praktiske problemene som er forbundet med operasjonalisering av gravitasjonsmodellen for praktisk anvendelse.

Et hovedresultat fra dette kapitlet synes å være de klare indikasjonene på at det er forskjeller i levekårsendring for flytterne i de ulike flyttestrømmene mellom Indre Østfold og næromlandet. I neste kapittel skal vi se nærmere på hva intervjuundersøkelsen sier oss om regionale variasjoner i generell levekårsendring.

7.3.2. Regionale variasjoner i generell levekårsendring

Tabell 7.4 viser generell levekårsendring for flyttere mellom kommunene i Indre Østfold og for flyttere mellom Indre Østfold og ulike deler av omlandet. Tabellen viser først og fremst tre forhold ved regionale levekårsendringer som har krav på en nærmere kommentar.

i) Andelen med forbedrede levekår er tilnærmet like stor for grupper av flyttere med ulik flytteavstand. En kunne forvente at en relativt liten andel av langdistanseflytterne (kategori "Resten av landet",

Tabell 7.4. Flyttere mellom kommunene i Indre Østfold og mellom Indre-Østfold og omlandet, etter generell levekårsendring. Prosent

Oppgitt endring av levekår	Flyttestrøm											Totalt, eksklusive intra Indre Østfold	
	Mellom kommunene i Indre Østfold	Østfold-byenes h.o.		Ski/ Drøbak h.d.		Oslo kommune		Rest nærområdet		Resten av landet			
		Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold	Til Indre Østfold	Fra Indre Østfold
Forverret ..	17	5	3	9	10	8	9	7	9	6	-	7	7
Ikke endret.	31	33	39	9	42	25	37	50	38	36	-	34	38
Både og	3	10	10		3	14	20	7	3	15	-	11	11
Forbedret ..	46	33	45	73	45	53	34	36	50	43	-	44	43
Uoppgitt ...	3	19	3	9	-	-	-	-	-	-	-	4	1
I a l t .	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	-	100	100
Tallet på personer som svarte	36	21	31	11	31	36	35	14	32	33		115	129

tabell 7.4), og en tilsvarende stor andel av kortdistanseflytterne (kategori "Mellom kommunene i Indre Østfold") ville oppnådd levekårsforbedring. En slik forventning bygger på forutsetningen at kjennskapet til tilflyttingsstedet avtar med økende flytteavstand og følgelig at mulighetene for å flytte på sviktende premisser er tilsvarende økende. At antakelsen ikke slår til må sannsynligvis tilskrives systematiske forskjeller i personkjennetegn og årsaker til flytting mellom kort- og langdistanseflytterne.

At en relativt stor andel av kortdistanseflytterne synes å få levekårene forverret, kan skyldes usikkerheten i tallmaterialet. Dersom levekårsforverringen er reell, synes det ikke umiddelbart lett å forklare den.

ii) En kan lese av tabellen at samlet flyttermasse fra Indre Østfold til næromlandet og samlet flyttermasse fra næromlandet til Indre Østfold ikke skiller seg kvantitivt fra hverandre med hensyn til generell levekårsendring. Vi skal imidlertid være klar over at denne likheten ikke utelukker at det er store kvalitative forskjeller i levekårsendringer hos de to flyttergruppene. Med det mener jeg at det godt kan tenkes at de to flyttergruppene opplever forbedringer og forverringer langs forskjellige sett av levekårskomponenter. Kapittel 4.4 sannsynliggjør en slik antakelse.

På grunnlag av data som ikke blir presentert her er det grunnlag for å hevde at flyttingene i særlig stor grad fører til forbedring av den

levekårskomponenten som viktigste flyttemotiv er knyttet til. Tilsvarende har en liten andel av flytterne fått forverret levekårene langs denne levekårskomponenten. Dataene viser dessuten at det er klare regionale variasjoner i endringene langs hver av levekårskomponentene. En mer nyansert analyse av levekårsendringer som her er antydet, har jeg ikke anledning til å gjennomføre i denne rapporten. Jeg håper eventuelt å kunne presentere noen slik detaljer i en senere artikkel.

iii) Tabell 7.4 viser, slik kapittel 7.3.1 indikerer, at det er forskjeller i levekårsendring for flytterne i de ulike flyttestrømmene mellom Indre Østfold og omlandet. Særlig interessante synes flyttestrømmene mellom Indre Østfold og Oslo å være. Andelen med levekårsforbedring (53 prosent) blant flytterne fra Oslo til Indre Østfold ligger klart over gjennomsnittet for Indre Østfolds tilflyttere. Tilsvarende er andelen med forbedring i den motsatte flyttestrømmen klart mindre (34 prosent) enn gjennomsnittet for flytterne fra Indre Østfold. Tallene synes entydig å peke i retning av at Oslo kommune tilbyr mindre gode levekår enn Indre Østfold. Tabellen gir ikke anledning til å trekke liknende slutninger om forskjeller i forholdet mellom Indre Østfold og de øvrige regionene i næromlandet. Det må understrekes at konklusjonene bare gjelder flytterne. Om totalbefolkningens levekår i de ulike regionene gir ikke tabellen direkte opplysninger.

Med fare for å tøye tallmaterialet for langt, vil jeg også gi en kommentar til den store andelen av flytterne mellom Oslo og Indre Østfold som svarer "både og" på spørsmålet om levekårsendring. Vi har tidligere konstatert at komplementariteten mellom Oslo og Indre Østfold er særlig stor. Oslo har f.eks. gode arbeids- og utdanningstilbud, men mindre gode boligtilbud. I Indre Østfold er forholdene omvendt; gode boligtilbud og mindre gode arbeids- og utdanningstilbud (se kapittel 4.4). Ved flytting mellom slike områder er det rimelig å vente at en særlig stor andel av flytterne opplever klare forbedringer langs enkelte levekårskomponenter og klare forverringer langs andre.

I tabell 7.5 er levekårsendringene knyttet til de fem delområdene (stratum I-V) i Indre Østfold. Tabellen understreker ytterligere inntrykket av at det er klare regionale variasjoner i flytternes levekårsendring. Selv om vi heller ikke i dette tilfellet har anledning til å kontrollere for effektene av ulikheter i flyttemønster eller forskjeller i flytternes personkjennetegn for det enkelte stratum, er det rimelig å forvente at

ulikhetene i stor grad må tilskrives kvalitative forskjeller mellom de ulike geografiske områdene. Sammenliknet med alle flytterne til Indre

Tabell 7.5. Flyttere til Indre Østfold og flyttere fra Indre Østfold i de forskjellige flytterstrata 1-10, etter oppgitt endring av levekårene[1]. Prosent

Oppgitt endring av levekår	Flytterstratum									
	1 Til	6 Fra	2 Til	7 Fra	3 Til	8 Fra	4 Til	9 Fra	5 Til	10 Fra
	Marker, Rømskog, Rakkestad		Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet		Spydeberg		Askim		Hobøl	
Forverret	0	3	9	13	15	8	14	11	7	8
Ikke endret...	36	37	16	38	22	42	40	32	41	40
Både og	7	10	13	13	11	8	14	4	0	4
Forbedret	53	50	62	33	52	38	32	51	48	48
Uoppgitt	4	0	0	3	0	4	0	2	4	0
I a l t ...	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	28	30	32	39	27	24	37	47	27	25

Østfold, er andelen med bedrede levekår særlig liten blant flytterne til Askim; bare 32 prosent. Andelen med bedrede levekår synes ellers å være liten blant flytterne fra Askims nabokommuner, flytterstratum 7 og 8. Forskjellene i levekårsendring mellom flytterne til og flytterne fra hvert av de geografiske strataene gir grunnlag for følgende oppsummering: Askim som bosted synes å tilby flytterne relativt dårlige levekår, mens Spydeberg og regionen Trøgstad/Eidsberg/Skiptvet tilbyr relativt gode levekår sammenliknet med de regionene de har flytterutveksling med.

Dette kapitlet viser at det er betydelige regionale variasjoner i levekårsendring som følge av flytting. Levekårsendringen er resultat både av egenskapene ved fra- og tilflyttingssted samt flytternes personkjennetegn. Jeg har her ikke kunnet betrakte flyttestrømmer der flytternes personkjennetegn, start og endepunkt er kjent. Kapitlet synes å understreke behovet for at det i analyser av flytting bør legges meget stor vekt på å analysere flyttestrømmer der egenskapene ved til- og fraflyttingssted samt flytternes personkjennetegn kan behandles simultant som uavhengige variable.

7.4. Framtidig flytting

7.4.1. Innledning

Så langt har vi konsentrert oppmerksomheten om den siste registrerte flyttingen i 1971. I dette kapitlet skal vi konsentrere oss om flytterne som potensielle videreflyttere i tilknytning til emnet flytting og levekårsendring. Utgangspunktet for å kunne ta opp dette aspektet ved flytting, er at vi med sikkerhet kan forutsi at en stor andel av våre flyttere vil flytte videre i løpet av kort tid. Videreflytting eller flergangsflyttere har vært gjenstand for en rekke studier. Sentralt i denne sammenhent står en undersøkelse om norske flergangsflyttinger utført av Borge (1969). Som grunnmateriale benyttet han Statistisk Sentralbyrås flyttefile over registrerte flyttinger mellom norske kommuner i 1966. Han viser at det samlede antall flyttinger, i alt 173 845, ble utført av 159 398 flyttere. Dvs. at i den registrerte flyttermassen flyttet hver person gjennomsnittlig 1,09 ganger i løpet av året 1966. I alt 13 299 flergangsflyttere (8,4 prosent av den totale flyttermassen) gjennomførte 27 746 flyttinger, 12 273 personer (7,7 prosent av flyttermassen) flyttet to ganger i løpet av 1966, 925 personer flyttet tre ganger, 82 personer fire ganger, 17 personer fem ganger og 2 personer flyttet seks ganger. Tallene viser bl.a. at mens flytterne i 1966 utgjorde 4,3 prosent av den norske befolkning, var andelen videreflyttere av den totale flytterpopulasjon 8,4 prosent. Sagt på en annen måte; sannsynligheten for at en tilfeldig valgt registrert flytter skal flytte videre i løpet av registreringsåret er dobbelt så stor som sannsynligheten for at en tilfeldig utrukket nordmann vil flytte i løpet av et gitt år. Sannsynligheten for at den samme flytteren skal flytte videre i løpet av et helt år etter flyttingen vil ventelig være omlag det dobbelte av 8,4 prosent. Østby (1970) har regnet seg fram til tallet 15,9 prosent. Andelen videreflyttere blant flytterne vil dessuten øke sterkt med periodens lengde, til kanskje et sted omkring 20-30 prosent i løpet av en to-årsperiode. Dette er en indikator på med hvilken sikkerhet vi kan forutsi videreflytting blant flytterne i utvalget vårt. Det dreier seg her om flyttinger over kommunegrenser.

Olsson (1965) viser i en undersøkelse fra Sverige at 3 306 flyttere, eldre enn 15 år, gjennomførte 5 962 flyttinger over en forsamlingsgrense i tiden 1951-1958. Dette tilsvarer gjennomsnittlig 1,8 flyttinger pr. flytter i åtteårsperioden. Olsson har her eliminert de intreurbane flyttingene fra sitt materiale. Geschwind (1957) fant for perioden 1951-55

gjennomsnittlig 1,5 flyttinger over en kommunegrense pr. flyttere i Sverige. Både Olsson og Geschwind viser at gjennomsnittlig 10 prosent av flyttermassen flytter videre hvert år i de respektive observasjonsperioder. Tallet er noe lavere når en korrigerer for dem som flytter mer enn to ganger.

Dalberg (1972) studerte et utvalg personer som flyttet med støtte fra Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) fra kommuner i Norrbotten og Västerbotten. Selv om utvalget er meget spesielt og at personene rimeligvis er spesielt motivert for videreflytting, er resultatene interessante i denne sammenheng. Dalberg viser at av de 1 482 personene som hadde flyttet fra hjemkommunen i Norrbotten eller Västerbotten med støtte fra AMS i perioden 1/7-69 - 30/11-70, hadde hele 647 personer på intervjutidspunktet mai/juni 1971 forlatt sin adresse på første tilflyttingssted. Dvs. at 44 prosent av flytterne hadde flyttet videre, enten innenfor kommunen eller til en annen kommune, etter mindre enn to år.

Kartlegging av framtidig flytting ved hjelp av hypotetiske spørsmål har jeg kort behandlet foran (kapittal 6.2.3, pkt iii)). Hvilken verdi en slik kartlegging har som prediksjon av framtidig flytting synes høyst usikkert.

I sin undersøkelse fra Aurskog/Høland har Dolven (1965) til et utvalg personer i alderen 18-47 år stilt spørsmålet: "Tror De at De kommer til å flytte i de nærmeste 10 år" I alt 21 prosent besvarte spørsmålet med et "ja". Snaue 10 prosent er helt sikre på at de kommer til å flytte. 22 prosent tror helt sikkert at de ikke kommer til å flytte, mens 31 prosent besvarer spørsmålet med et mer forbeholdent "nei". For vårt formål skal vi merke oss at Dolvens populasjon er totalbefolkningen i et gitt område redusert for de mindre mobile aldersgruppene (over 47 år). Åstrøm (1970) gjennomførte en undersøkelse blant et utvalg personer i alderen 20 år og over i seks utvalgte områder i Sverige. Han stilte bl.a. følgende spørsmål til intervjupersonene: "Vill Ni under nuvarande omständigheter bo kvar eller vill Ni flytta?" Seksten prosent "føredrar att flytta" mens 84 prosent "føredrar at bo kvar".

En pålitelig kontroll av opplysninger om holdninger til framtidig flytting på grunnlag av hypotetiske spørsmål, vil en kunne oppnå ved å følge opp de samme personene i nye undersøkelser der en kartlegger deres faktiske flytteadferd.

Rossi (1955) gjennomførte en slik studie om flytting i kapittel "How Accurately can Behavior Be Predicted from Intentions?" (s. 110 f.f.). Han fant en feilprosent på 12,9 mellom planlagt flytteadferd og faktisk

flytteadferd på individnivå. Av 698 personer i utvalget som forventet ikke å flytte, flyttet bare 32 personer (feilprosent 4,6). Av 74 personer som forventet å flytte, var det 19 som ikke flyttet (feilprosent 25,7). Av 130 personer som var usikre med hensyn til framtidig flytting (Rossis kategori "50-50 chance of moving"), flyttet akkurat halvparten. Rossi konkluderte med at både omfang av framtidig flytting i en befolkning og den enkelte husholdnings framtidige flytteadferd, med stor presisjon, kan forutsis på grunnlag av deres uttalte planer om framtidig flytting.

7.4.2. Framtidig flytting og levekårsendring

Jeg vil i det følgende forsøke å knytte sammen flytternes holdning til framtidig flytting og levekår/levekårsendring. Vi har konstatert at henimot halvparten av flytterne har fått bedret sine levekår ved siste flytting, mens omtrent hver tiende har fått levekårene forverret. Disse resultatene er det rimelig å forvente vil være medbestemmende for flytternes holdning til videreflytting. Særlig må det virke flyttebefordrende å vurdere sine nåværende levekår som dårligere enn hva en har opplevet tidligere. Det synes naturlig å vente at en relativt stor andel av videreflytterne nettopp er disse som har fått sine levekår forverret ved siste registrerte flytting.

Flytternes holdninger til framtidig flytting kartla vi ved hjelp av følgende spørsmålsserie (vedlegg 2):

Spm. 51.	Tror De at De kommer til å flytte herfra:	Ja	1 ___
		Nei	2 ___
Spm. 53.	Om hvor mange år regner De med å flytte herfra?	Antall år	____
	(DERSOM MINDRE ENN 4 ÅR)		
Spm. 54.	Har De faste planer om å flytte herfra?	Ja	1 ___
		Nei	2 ___

Spørsmålene gir grunnlag for en gradering av sannsynligheten for videreflytting i tre kategorier; i) tror ikke: tror ikke jeg kommer til å flytte videre, ii) tror: tror jeg kommer til å flytte videre, men har ingen faste planer de nærmeste fire år, og iii) faste planer: har faste planer om å flytte videre i løpet av de nærmeste fire år.

Svarfordelingen i tabell 7.6 viser at en drøy tredjedel av flytterne tror de ikke kommer til å flytte videre. Henimot 30 prosent har faste planer om å flytte i løpet av de nærmeste fire årene, mens nye snaue 30 prosent tror de kommer til å flytte uten at de har faste planer i intervjuøyeblikket. Tabellen viser ingen klare forskjeller i svarfordelingen mellom flytterne til og flytterne fra kommunene i Indre Østfold.

Tabell 7.6. Flyttere til og flyttere fra de geografiske strataene I-V, etter holdning til framtidig flytting[1]. Prosent

Kommune/ geografisk stratum	Til-flyttere						Fra-flyttere					
	Tror ikke	Tror	Faste planer	Vet ikke	I alt	Tallet på personer som svarte	Tror ikke	Tror	Faste planer	Vet ikke	I alt	Tallet på personer som svarte
I Marker, Rømskog, Rakkestad	50	25	18	7	100	28	33	23	40	3	100	30
II Trøgstad, Eidsberg, Skiptvet.	28	25	41	7	100	32	48	28	18	5	100	39
III Spydeberg	56	26	19	9	100	27	33	33	25	8	100	24
IV Askim ...	24	41	22	14	100	37	34	23	34	9	100	47
V Hobøl ...	15	22	33	30	100	27	24	40	28	8	100	25
Totalt	34	28	27	11	100	151	36	29	29	7	100	165

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold, i alt 36, inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

Andelen med faste planer om å flytte videre tilsvarer at gjennomsnittlig sju prosent av flytterne vil flytte videre pr. år i fire-årsperioden. Resultatet ligger klart lavere enn den faktiske videreflytting slik den er kartlagt i de refererte undersøkelsene. Tar vi med i regnestykket også dem som tror de kommer til å flytte, gir tabellen et resultat som ligger betydelig nærmere den beregnede videreflytting hos Borge. Tar vi utgangspunkt i Rossis resultater og regner med at halvparten av de som "tror" faktisk kommer til å flytte, betyr dette at andelen videreflyttere øker til drøye ti prosent pr. år.

Hvem planlegger framtidig flytting? Borge (1969) konstaterte at de personkjennetegn som er bestemmende for flyttetilbøyeligheten i sin alminnelighet i særlig grad gjør seg gjeldende blant flergangsflytterne. Han fant at en større andel av flergangsflytterne enn av engangsflytterne

er i de "typiske flyttealdre". Relativt sett forekommer det blant flergangsflytterne flere kvinner, enslige og yngre ektepar. Flytterne med flytteplaner i vår undersøkelse avviker på liknende måte som Borges flergangsflyttere fra den øvrige flyttermassen. Det er særlig stort innslag av unge enslige og unge gifte uten barn.

Er det noen sammenheng mellom flytternes levekårsendring som følge av den siste flyttingen og holdningen til framtidig flytting? Tabell 7.7 gir et klart bekreftende svar på spørsmålet. Mens det i vårt totale utvalg er 9 prosent som fikk forverret levekårene ved siste flytting, er dette tilfellet for nærmere hver fjerde flytter med faste flytteplaner. Andelen med forbedrede levekår er i denne flyttergruppen tilsvarende liten; omlag 33 prosent mot 44 prosent for det totale utvalget. Avvikene er noe større for flytterne til enn for flytterne fra Indre Østfold. I gruppen av personer som ikke tror de kommer til å flytte videre, er forholdet omvendt. En meget stor andel, nærmere 60 prosent, fikk levekårene forbedret mens bare 3-4 prosent fikk dem forverret ved siste flytting. For dem som tror de kommer til å flytte er tendensen mindre klar.

Tabell 7.7. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig holdning til framtidig flytting, etter levekårsendring ved siste flytting[1]. Prosent

Endring av levekår	Holdning til framtidig flytting							
	Flyttere til Indre Østfold				Flyttere fra Indre Østfold			
	Tror ikke	Tror	Faste planer	I alt	Tror ikke	Tror	Faste planer	I alt
Forverret	4	5	26	9	3	1	21	9
Ikke endret	29	18	34	31	32	33	39	37
Både og	8	13	8	11	8	16	5	9
Forbedret	59	58	32	48	56	46	35	43
Uoppgitt	-	6	-	1	1	4	-	2
I a l t	100	100	100	100	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	51	43	40	134	59	47	48	154

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold, i alt 36, inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere. Kategoriene "vet ikke" og "uoppgitt" på spørsmål om flytteplaner er holdt utenfor.

Vi kan altså konstatere at flytterne som har faste flytteplaner avviker fra den samlede flyttermasse ved at de gjennomgående er særlig unge, at en liten andel fikk forbedret levekårene mens en tilsvarende stor andel

fikk forverret levekårene som følge av den siste flyttingen. Dette støtter antakelsen (kapittel 7.1, pkt. ii,) om at flyttere i en tidlig livssyklusfase i større grad enn de i en senere livssyklusfase har anledning til eller behov for å foreta flyttinger som gir liten anledning til å kalkulere med kortsiktig forbedring av levekårene. Forklaringen kan blant annet være manglende informasjon, behov for å utbygge egne ressurser på lengre sikt, og/eller ikke-egoistiske motiver.

Søker vi regionale variasjoner i svarfordelingen innenfor Indre Østfold, synes det (tabell 7.6) som om flytterne til kommunegruppen Marker, Rømskog og Rakkestad og til Spydeberg markerer seg som framtidige ikkeflyttere. Flytterne til kommunegruppen Trøgstad, Eidskog og Skiptvet og til Hobøl synes i stor grad å ha faste planer om videreflytting. Flytterne til Hobøl skiller seg ellers klart ut fra de øvrige flytterne ved at hele 30 prosent svarer "vet ikke" på spørsmål om videreflytting. Forklaringen på dette kan skyldes rene tilfeldigheter. Men det er nærliggende å søke noe av forklaringen i den tildels heftige debatten omkring plassering av storflyplass som var i gang på intervjutidspunktet, og hvor Hobøl sto meget sentralt i bildet. I dag er det vedtatt av Stortinget at en framtidig storflyplass vil bli lagt til Hobøl. Blant flytterne til Askim er det tilsynelatende større usikkerhet med hensyn til framtidig flytting. Mer enn 40 prosent tror de kommer til å flytte uten å angi faste planer.

Av flyttingene fra Indre Østfold synes de fra Marker, Rømskog og Rakkestad å være de minst permanente, mens de fra Trøgstad, Eidsberg og Skiptvet er de mest permanente.

Jeg har ikke i dette kapitlet utnyttet spørreskjemaets muligheter til å kartlegge planlagt tilflyttingssted for de som har flytteplaner. Vårt generelle kjennskap til videreflyttere sier oss at valg av tilflyttingskommune i høg grad avhenger av tidligere bosteder. Borge (1969) viser at neste 40 prosent (39,2 prosent av de mannlige og 37,9 prosent av de kvinnelige) av videreflytterne bosatte seg i den kommunen som de først flyttet fra. Den sterke tendensen til tilbakeflytting påviser også Dalberg et al. (1972),som finner at av videreflytterne flytter 17 prosent tilbake til kommuneblokken og hele 75 prosent tilbake til fraflyttingslenet.

Om en, noe dristig, antar at høg grad av faste flytteplaner blant fraflytterne indikerer utbredt ønske om tilbakeflytting, vil dette underbygge inntrykket av at regionen Marker/Rømskog/Rakkestad har en mer stabil befolkning med hensyn til mobilitet enn hva som er tilfellet for Hobøl og regionen Trøgstad/Eidsberg/Skiptvet.

7.4.3. Hvorfor planlegger flyttere å flytte videre?

Motivene for eventuell framtidig flytting ble kartlagt både for gruppen av flyttere som hadde "faste planer" om flytting og for gruppen som "trodde" at de ville flytte i framtida. Kartleggingen ble dessuten utført for flytterne til og flytterne fra Indre Østfold separat.

Det er på mange måter naturlig å studere motivene for framtidig flytting i relasjon til motivene for den faktisk registrerte flyttingen. Det er imidlertid flere forhold som gjør at den hypotetiske flyttingen og den faktiske flyttingen ikke uten videre er egnet for direkte sammenlikninger.

i) Den framtidige flyttingen er en hypotetisk begivenhet med bl.a. den egenskap at den godt kan tenkes ikke å bli realisert. Selv om svarfordelingen synes rimelig h.h.t. den kvantitative videreflytting, må en anta at en del av de antatte eller planlagte videreflyttingene ikke blir realisert. Likeledes er det rimelig å anta at en del av dem som i intervjuøyeblikket ikke trodde de ville flytte videre likevel kommer til å flytte. Gitt at de hypotetiske videreflyttingene i noen grad avviker fra de i framtida realiserte. Vi vil da med rimelighet kunne anta at f.eks. de hypotetiske flyttingene med svakere push- eller pullmotiver i mindre grad blir realisert enn flyttingene med sterkere push- eller pullmotiver. Rossi (1955) viser at enkelte, spesielle årsaker forklarer forskjellen mellom planlagt og faktisk flytteadferd.

ii) Et forhold som ytterligere gjør en sammenligning upålitelig er de erindringsfeil eller rasjonaliseringer som kan tenkes å prege de avgitte motivene for den registrerte flyttingen. Tilsvarende feilkilde finnes ikke ved angivelse av motiv for den hypotetiske flyttingen.

iii) Personer som har planer om videreflytting vil, som vi har konstatert foran (kapittel 7.4.2), avvike fra den totale flyttermasse langs vitale personkjennetegn og med hensyn til flytteerfaringer. Vi har også konstatert at det er systematiske forskjeller mellom de to flyttergruppene med hensyn til geografisk lokalisering. Følgelig er det grunnlag for å anta at gruppene også er ulike med hensyn til bostedskjennetegn.

Punkt i) og ii) vil vi ikke kunne kontrollere for i en undersøkelse som denne. I hvilken grad det er samsvar mellom planlagte og realiserte flyttinger vil kunne studeres i en spesielle panelundersøkelse. Kontroll for erindringsfeil eller rasjonalisering vil i beste fall kunne oppnås

ved spesielle metodestudier. Heller ikke punkt iii) vil vi kunne kontrollere for i denne undersøkelsen. Til det er datagrunnlaget for lite.

I tabell 7.8 er vist motivene for framtidig flytting blant flyttere til og fra Indre Østfold som kan tenkes å flytte i framtida. Kartleggingen bygger på følgende spørsmål (vedlegg 2):

Spm. 52. Hvorfor regner De med å flytte igjen? Nevn den viktigste grunn først dersom det er flere grunner. _____ _____ _____

Tabellen omfatter bare viktigste grunn til den eventuelle flyttingen.

Tabell 7.8. Flyttere til og fra kommunene i Indre Østfold med forskjellig holdning til framtidig flytting, etter viktigste grunn til framtidig flytting[1]. Prosent

Viktigste oppgitte grunn til framtidig flytting	Holdning til framtidig flytting			
	Flyttere til Indre Østfold		Flyttere fra Indre Østfold	
	Faste planer	Tror	Faste planer	Tror
Arbeidsforhold	22	24	16	15
Boligforhold	29	36	44	34
Familie- og livssyklusforhold	12	7	4	7
Bomiljø/miljøforhold	4	-	10	10
Bostedspreferanser	20	10	19	14
Herav ønsket å flytte til hjemstedet, nærmere slekt/venner	(14)	(6)	(6)	(13)
Andre forhold	13	14	7	13
Uoppgitt	-	9	-	7
I a l t	100	100	100	100
Tallet på personer som svarte	40	43	48	47

1) Flytterne mellom kommuner i Indre Østfold inngår både i gruppen av tilflyttere og i gruppen av fraflyttere.

Tabellen viser en motivstruktur som klart avviker fra motivstrukturen for de faktiske flyttingene. "Boligforhold" er her klart største motivgruppe foran "arbeidsforhold" og hva jeg har kalt "bostedspreferanser". Denne siste motivgruppen har jeg her skilt ut fra hva vi tidligere har kalt bomiljø-miljøforhold.

La oss i første omgang betrakte tabellen som en beskrivelse av den faktiske motivstrukturen for de av flytterne som faktisk kommer til å flytte videre. Vårt kjennskap til videreflytternes personkjennetegn (kapittel

7.4.2) og sammenhengen mellom flytteres personkjennetegn og flyttemotiv (kapittel 6.3.3) sannsynliggjør at andelen med motiv boligforhold er stor og at andelen med arbeidsforhold er relativt liten. Videre kan vi på grunnlag av kjennskapet til flytteres tendens til å flytte tilbake til hjemstedet (se kapittel 7.4.2) forvente en stor kategori "bostedspreferanser".

La oss så i neste omgang betrakte tabell 7.8 og dens avvik fra motivfordelingen for faktisk flytting i lys av pkt. i) foran. Dvs. at forskjellene i stor grad skal tilskrives at de ulike motivgruppene er uttrykk for flyttebefordrende faktorer med forskjellig gjennomslagskraft med hensyn til realisering av de planlagte flyttingene. Tabellen forteller oss da at folk som har planer om flytting på grunn av forhold i tilknytning til arbeidet, i større grad gjennomfører sine planer enn tilfellet er for folk med flytteplaner på grunn av boligforhold eller på grunn av ønsket om å flytte tilbake til hjemstedet.

Det er rimelig å anta at begge disse tolkningene har en kjerne av realisme, og at den faktiske situasjonen inneholder elementer av begge synsmåtene.

Et definitivt svar på hvem av flytterne som faktisk kommer til å flytte i løpet av den definerte fire-årsperioden og med hvilke motiver, vil vi bare kunne få gjennom en panelundersøkelse der vi på ny oppsøker vårt utvalg av flyttere.

En annen opplysning som vi kan lese ut av tabellen, gjelder visse kvalitetsforskjeller mellom Indre Østfold og næromlandet. Ved sammenlikning av flytterne til og flytterne fra Indre Østfold finner vi bl.a. at flytterne til Indre Østfold i større grad ønsker å flytte videre på grunn av arbeidsforhold. Flytterne fra Indre Østfold til næromlandet oppgir i større grad boligforhold og miljøforhold. Vi må igjen ta forbehold om effekter av utenforliggende faktorer. Når det er gjort, støtter tabellen hva vi har beskrevet som flyttebefordrende kvalitetsforskjeller mellom Indre Østfold og næromlandet (kapittel 3 og 4.4) og som er bekreftet i analysen av flyttemotiver (kapittel 6.3): Flyttingene mellom Indre Østfold og næromlandet er i stor grad bestemt av geografisk ubalanse mellom lokalisering av bosteder og arbeidsplasser.

8. SAMMENDRAG OG AVSLUTNING

Undersøkelsen er både en prøveundersøkelse for Flyttemotivundersøkelsen 1972 og en selvstendig flyttemotivundersøkelse for Indre Østfold. Formålet med prøveundersøkelsen har vært å utprøve opplegget av en større intervjuundersøkelse. Formålet med flyttemotivundersøkelsen har vært å kartlegge årsakene til og virkningene på flytternes levekår av flytting til og fra Indre Østfold.

Analysene er hovedsaklig knyttet til ulike flytterstrømmer mellom Indre Østfold og et nærmere definert næromland (11 Østfoldbyenes h.o. og 12 Hovedstadens h.o.) der start- og endepunkt er små og forholdsvis oversiktlige regioner. Som datagrunnlag for analysene er benyttet både tilgjengelige statistiske opplysninger om den enkelte regionen og data fra indervjuundersøkelsen.

Utvalget som ble intervjuet, består av personer i alderen 16-74 år bosatt i Norge, som hadde fått registrert flytting over en kommunegrense i 1971. Vi fikk gjennomført intervjuer med 283 personer, som tilsvarer en svarprosent på 81. De viktigste resultatene av undersøkesen er oppsummert nedenfor. (Se kap. 5.3.)

8.1. Metodiske erfaringer

8.1.1. Om utvalgsplaner

Utvalgsplanen som ble lagt til grunn for undersøkelsen, bygger på den forutsetningen at den relative usikkerheten i dataene skal være noenlunde konstant for noen nærmere definerte flyttestrømmer, (stratum 1-10). Utvalget blir dermed selvveiende bare innenfor det enkelte stratum. Dette resulterte i et betydelig merarbeid ved utarbeidelse av tabellene, som ikke sto i rimelig forhold til utbyttet. Erfaringene tilsier at selvveiende utvalg bør benyttes, såsant tungtveiende grunner ikke tilsier noe annet. (Se kap. 5.3.)

8.1.2. Innsamling og bearbeiding av erfaringer fra prøveundersøkelser

Det er grunn til å understreke nødvendigheten av å arrangere prøveundersøkelser. Prøveundersøkelsens omfang og opplegg vil måtte variere noe med hovedundersøkelsens formål og emneområde. Av erfaringene vil jeg nevne fire forhold som kan ha generell interesse. (Se forøvrig kap. 5.5.)

a) Vi la større vekt på å innhente reaksjoner fra intervjuere og intervjuobjekter enn det som er vanlig i Byråets prøveundersøkelser. En del erfaringer samlet vi inn under selve intervjuet; stilte to spørsmål (spm. 195 og 196, vedlegg 2) til IO om synspunkter på intervjuet, og lot intervjueren gjøre løpende merknader til enkeltspørsmål på skjemaets siste side. Videre lot vi intervjueren besvare en del spørsmål på eget rapportskjema (vedlegg 8) ved avslutningen av feltperioden. Det foreligger gode grunner for å anbefale framgangsmåten.

b) I prøveundersøkelser legges det vanligvis stor vekt på å teste undersøkelsesopplegget under mest mulig forskjelligartede forhold. En tilstreber å intervjue personer med ulike personkjennetegn, fra ulike geografiske områder m.v. Våre erfaringer gir grunn til å understreke ønskeligheten av å få relativt sikre anslag på vanskelighetene med å oppnå intervjuer. Et godt grunnlag for å utarbeide en oppfølgingsprosedyre som best mulig kan redusere frafallet, synes å være konsentrasjon av et relativt stort antall intervjuer til et lite område.

c) Det er grunn til å framheve som særlig nyttig at planleggerne selv i stor utstrekning deltar i feltarbeidet under prøveundersøkelsen.

d) For å spare tid og samtidig sikre seg et best mulig utbytte av prøveundersøkelsens erfaringer, bør bearbeidingen planlegges grundig. Det vil svare seg både økonomisk og faglig å utarbeide en detaljert prosedyre både med hensyn til innhenting og bearbeiding av erfaringene fra intervjuere, intervjuobjekter og planleggere.

8.1.3. Om behovet for standardiserte opplegg av intervjuundersøkelser

I undersøkelsen er det kommet fram et klart behov for en standardisering av spørsmålsformuleringer, svarkategorier, forutsetninger, definisjoner m.v. i intervjuundersøkelser. Behovet for å kunne sammenlikne resultater fra ulike undersøkelser synes udiskutabelt. Så lenge en slik standardisering ikke gjennomføres, vil sammenlikninger ofte på det nærmeste være umuliggjort. (Se kap. 6.2.)

8.2. Resultater fra prøveundersøkelsen i Indre Østfold

Om vi holder resultatene av prøveundersøkelsen opp mot den formulerte målsettingen (kapittel 2.1), kan vi si oss rimelig tilfreds. Vi kan konstatere at den har vært en nødvendig forutsetning for å eliminere

et stort antall tildels betydelige svakheter ved det opprinnelige undersøkelsesopplegget. Av konkrete resultater vil jeg spesielt framheve følgende:

a) Vi fikk utarbeidd en prosedyre for oppfølging av intervjuobjektene som ga en svarprosent på nesten 80 i den landsomfattende hovedundersøkelsen. Dette er et tilfredsstillende resultat når en tar de spesielt mobile intervjuobjektene i betraktning. (Se kap. 5.6.5.)

b) Undersøkelsen viste nødvendigheten av og ga grunnlag for bedre definisjoner av to helt sentrale begrep; sted/bosted og hovedflyttingen som var undersøkelsens sentrale tema. (Se kap. 5.6.1 og 5.6.2.)

c) Undersøkelsen viste nødvendigheten av at spørreskjemaet ble underlagt tildels radikale forandringer. Skjemaets omfang ble redusert med omlag 20 prosent ved at emneområder ble utelatt og spørsmålssekvenser fikk en enklere utforming. Redigeringsprinsippet ble lagt om fra å være strengt emneorientert til å være strengt kronologisk. Et stort antall spørsmål ble omformulert ved en omarbeiding av teksten og/eller ved komplettering av svaralternativene. (Se kap. 5.6.4.)

d) Den skriftlige "orientering og instruks" (vedlegg 6 og 7) viste seg å være mangelfull. Den ble komplettert og utvidet fra å gjelde 53 spørsmål til omlag 90. (Se kap. 5.6.5.)

8.3. Resultater fra flyttemotivundersøkelsen i Indre Østfold

Jeg benyttet et analyseopplegg som tillater analyser av flyttestrømmer mellom små og relativt homogene regioner. Dette gjorde det mulig i stor grad å behandle intervjuundersøkelsens data for den enkelte flyttestrøm på bakgrunn av et godt kjennskap til områdeegenskapene ved flyttestrømmens start- og endepunkt. Framgangsmåten innebærer en rekke metodiske problemer. Den synes imidlertid likevel å være fruktbar ved tolkingen av intervjudata.

I analyser av flytteårsaker og flytteeffekter ville det vært ønskelig å kunne behandle områdeegenskaper og personegenskaper simultant som uavhengige variabler. Dette har ikke vært mulig med vårt forholdsvis beskjedne utvalg. Resultatet er derfor blitt at undersøkelsen kanskje har reist langt flere spørsmål enn den har besvart.

Jeg skal nedenfor presentere noen hovedtrekk ved Indre Østfold med næromland som må antas å påvirke flyttemønsteret. Videre vil jeg oppsummere noen av de mer sentrale resultatene fra analysen.

8.3.1. Om forholdene i Indre Østfold og omlandet

Indre Østfold med næromland viser store regionale forskjeller med hensyn til sentrale kjennetegn som må antas å være bestemmende for flytting. Et hovedtrekk er at Indre Østfold synes å være en slags komplementærregion til næromlandet sett under ett. Det gjelder urbaniseringsgrad der Indre Østfold utmerker seg med relativt meget stor spredt bosetting. Det gjelder i særlig grad bolig-, arbeids- og utdanningstilbud. Indre Østfold hadde omkring intervjutidspunktet et boligprogram som lå betydelig over det beregnede behovet, men var ikke selvforsynt med arbeidsplasser. Dette førte til at det fra Indre Østfold var omlag 3 000 pendlere ut av regionen, hovedsaklig til næromlandet og spesielt til Oslo. Inn til regionen foregikk praktisk talt ingen pendling. Forholdene i næromlandet var preget av overskudd på arbeidsplasser, hovedsaklig i Oslo, og et meget stramt boligmarked. (Se forøvrig kap. 3 og 4.)

8.3.2. Om flyttemønsteret i Indre Østfold og omlandet

En konstaterer at Indre Østfold, sammenliknet med næromlandet, har hatt en meget beskjeden befolkningsøkning de siste 50 årene. Etter den annen verdenskrig fram til siste del av 60-årene, har Indre Østfold med stagnert folketall avveket særlig sterkt fra omlandsregionene som tildels har hatt en særdeles sterk økning. Utviklingen har vært nokså nær den samme i alle Indre Østfolds kommuner med unntak av Askim. Askim har i forbindelse med etableringen av store industriarbeidsplasser hatt en sterk, men avtagende vekst i folketallet fram til midten av 60-årene.

De nærmeste årene før intervjutidspunktet i 1972 inntrådte det imidlertid klare forandringer. Folketallet i Indre Østfold tok da til å stige parallelt med en nedgang i folketallet i Oslo kommune. Gjennom lengre tid hadde en da kunnet konstatere en sterk befolkningsvekst i Oslo-regionen som bredde seg til et stadig bredere belte rundt Oslo. Det synes som om "vekstbeltet" nådde Indre Østfolds vestligste og mest Oslo-nære kommuner i siste del av 60-årene. Indre Østfolds plutselige vekst i folketallet var nemlig utelukkende lokalisert til kommunene Hobøl, Spydeberg og Askim. I 1971, som er det året de sentrale dataene i intervjuundersøkelsen er knyttet til, hadde imidlertid alle regionens kommuner med unntak av Eidsberg en moderat netto innflytting. Bruttomobiliteten var derimot meget stor i de vestlige kommunene og raskt synkende med økende avstand fra Oslo. Dette året hadde Indre Østfold en netto innflytting fra næromlandet på 852 personer (0,7 prosent befolkningsøkning).

Alle handelsdistriktene i næromlandet med unntak av Halden, Fredrikstad og Kongsvinger, bidro til økningen. Det avgjort største bidraget kom fra Oslo med 205 personer, i det vesentlige lokalisert til kommunene Askim, Spydeberg og Hobøl. (Se forøvrig kap. 3.2, 3.3 og 3.7.)

8.3.3. Om årsakene til flytting til og fra Indre Østfold

Intervjuundersøkelsen viste at 44 prosent av flytterne oppga arbeidsforhold som viktigste motiv for flyttingen. Andre betydelige motivgrupper er boligforhold med 20 prosent, familie- og livssyklusforhold 17 prosent og bomiljø-miljøforhold 10 prosent. Service- og kommunikasjonsforhold var uten praktisk betydning, mens henholdsvis 4 og 5 prosent oppga helseforhold og utdanningsforhold.

De nevnte motivgruppene, som er sammensatt av ulike motivtyper, har imidlertid tildels klare kvantitative og kvalitative forskjeller innenfor de ulike flyttestrømmene. Flyttingene fra næromlandet og spesielt fra Oslo er særlig motivert i ønsket om bedre boligforhold. Den motsatte flyttestrøm er i enda sterkere grad bestemt av arbeidsforhold, med særlig vekt på ønsket om kortere arbeidsreise. De regionale variasjonene i flyttemotiv er i det hele tatt sterkt framtredende. Som en også kjenner til fra tidligere, er motivstrukturen sterkt varierende med flytteavstand. Boligforhold og særlig familie- og livssyklusforhold dominerer de korte flyttingene, mens arbeidsforhold helt dominerer de lange. Flyttemotivene varierer også med personkjennetegn. Familie- og livssyklusforhold (hovedsaklig inngåelse av ekteskap) dominerer naturlig nok blant de unge og enslige. Boligforholdene er dominerende blant de etablerte familiene. Det er ellers interessant å konstatere at nettoinnflyttingen til Indre Østfold fra næromlandet i det alt vesentlige synes å skyldes regionens boligtilbud. (Se forøvrig kap. 6.3.)

8.3.4. Om flytternes levekårsendring som følge av flytting til og fra Indre Østfold

En forsøkte å kartlegge den delen av flytternes generelle levekårsendring i tidsrommet fra situasjonen før flytting til intervjutidspunktet, som kunne tilskrives selve flyttingen. Undersøkelsen viser at 44 prosent opplevde at flyttingen førte til bedrede levekår, mens 9 prosent fikk levekårene forverret. Resten, 46 prosent, opplevde totalt sett ingen generell levekårsendring (37 prosent svarte "ikke forandret",

9 prosent svarte "både og"). Andelen med forverrede levekår må sees på bakgrunn av at en stor andel av flytterne, kanskje omkring 20 prosent, gjennomførte flyttinger av en type som ikke ga særlig anledning til på forhånd å kalkulere med kortsiktig levekårsbedring. (Se kap. 7.1.)

Flytternes levekårsendringer varierer betydelig med type flytting (flyttemotiv og flytteretning). De flyttetypene hvor en særlig stor andel av flytterne opplevde levekårsforbedring, var knyttet til boligmotivene. Det kan ikke påvises forskjeller i levekårsendring mellom flyttere til Indre Østfold og fra Indre Østfold eller mellom kortdistanse- og langdistanseflyttere. Ved å splitte flyttermassen mellom Indre Østfold og næromlandet opp i flere geografisk definerte flyttestrømmer, kommer forskjellene fram. Blant flytterne mellom Oslo og Indre Østfold får en relativt stor andel av flytterne til Indre Østfold levekårsforbedring, mens dette gjelder for en tilsvarende liten andel av den motsatte flyttestrømmen. Innenfor Indre Østfold synes Askim å tilby flytterne relativt mindre gode levekår enn hva nabokommunene, Spydeberg og regionen Trøgstad/Eidsberg/Skiptvet, kan.

De regionale variasjonene som her er nevnt, kan skyldes egenskapene ved til- og fraflyttingsstedene alene. Det er imidlertid rimelig å forvente at variasjonene også i noen grad må tilskrives geografiske variasjoner i flyttetyper. Følgelig kan det tenkes at forutsetningene for levekårsendring varierer regionalt også uavhengig av områdeegenskapene ved fra- og tilflyttingsstedet. (Se kap. 7.2 og 7.3.)

Det er påvist en nær sammenheng mellom levekårsendring som følge av siste flytting og holdningen til framtidig flytting. Flyttere som planlegger å flytte i framtida, kan blant annet karakteriseres ved at de er unge og i liten grad etablert med familie og har en flytting bak seg som har hatt relativt ugunstig innflytelse på levekårene. (Se kap. 7.4.)

8.4. Om det videre arbeid med studier av flytting i Norge

8.4.1. Om analyser av hovedundersøkelsens data

På grunnlag av dataene fra Flyttemotivundersøkelsen 1972 er det planlagt, og delvis gjennomført, en rapportserie på 7-10 nummer. Det er klart at dataene også vil være tilgjengelige for andre som måtte ha interesse av å benytte dem for analyseformål.

Det foreligger i dag utarbeidet et antall kjennemerker, både for individ og geografiske områder, til bruk i slike analyser. Som

geografiske kjennemerker er utarbeidet et sentralitetsmål og en kommunetypifisering på grunnlag av Byråets kommunetypifisering (Rideng, 1974). Det er videre utarbeidet et kjennemerke "type strøk for bosted" der bostedsegenskapene folkemengde og urbaniseringsgrad inngår. På grunnlag av sistnevnte er det utarbeidet et kjennemerke for "forskjell i type strøk for bosted" før og etter flyttingen.

Områdekjennemerker som beskriver netto- og/eller bruttomobilitet er foreløpig ikke utarbeidet. Etter min vurdering vil et slikt kjennemerke ha stor verdi for ulike analyseformål. Jeg vil også anta at et kjennemerke som beskriver forskjell i mobilitet mellom bostedskommune før og etter flyttingen og et kjennemerke som kombinerer opplysninger om kommunens mobilitet med andre kommunedata, vil kunne ha stor interesse. For eventuell utarbeidelse av slike kjennemerker vil jeg tro at flytteindeksen (Stordahl, 1974) bør kunne tjene som grunnlag.

8.4.2. Om behovet for framtidige flytteundersøkelser

Flyttemotivundersøkelsen 1972 er en utvalgsundersøkelse på landsbasis. Utvalgsplanen som ligger til grunn for undersøkelsen, tillater bare at det gis utsagn om geografiske regioner på handelsfeltnivå samt for de tre byene Oslo, Bergen og Trondheim. Ut over dette blir det gitt spesifikasjoner for typer av områder med et eller flere kjennemerker felles. Eksempler på slike er kommunetype og type strøk for bosted.

Dette er et undersøkelsesopplegg som utvilsomt har stor verdi og som er tjenelig på bakgrunn av det kunnskapsbehovet en i dag har om årsakene til flytting i Norge. Det er imidlertid ganske åpenbart at undersøkelsesopplegget også har begrensninger.

Ved valg av andre undersøkelsesopplegg vil det være mulig å kunne videreføre Flyttemotivundersøkelsen 1972 og ytterligere forbedre våre kunnskaper om flyttingenes årsaker og virkninger i Norge. Med virkninger tenker jeg da både på de individuelle og de regionale.

Et slikt undersøkelsesopplegg kan ha som grunnleggende prinsipp at det tar utgangspunkt i ulike typer av flyttinger ut fra geografiske kjennemerker ved flyttingenes start- og endepunkt. Med andre ord at en studerer konkrete flyttestrømmer mellom på forhånd valgte regioner.

Enhver flytter i utvalget kan tenkes trukket ut på grunnlag av flyttingens geografiske start- og endepunkt. Start- og endepunkt kan være mindre geografiske enheter som f.eks. kommune, handelsdistrikt

eller utvalgsområde hvor det finnes statistiske opplysninger om egenskaper som er relevante for analyser av flytting (flytterens kontekstuelle kjennemerker). På dette grunnlaget vil en kunne dele inn flytterne etter personkjennetegn og analysere flyttemotiver og effekter av flytting på individnivå for den enkelte flyttergruppe på bakgrunn av hva vi måtte vite om egenskapene ved flyttingens start- og endepunkt. En ville også kunne analysere effektene av ulike typer av flyttinger for de berørte regionene.

Undersøkelsen kunne f.eks. tenkes gjennomført som "case-studies" for et gitt antall regioner, der en studerer strøm og motstrøm mellom disse. Regionparene bør eventuelt velges slik at flyttestrømmene representerer et bredest mulig spektrum av de typer av geografiske omlokaliseringer som er representert i dagens flyttemønster i Norge.

STATISTISKE KILDER OG ANVENDT LITTERATUR

Abler, R., J.S. Adams, P. Gould (1971): Spatial Organization. The Geographer's View of the World. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

Agersnap, T. (1952): Studier over de indre vandringer i Danmark. Acta Jutlandica 24, Suppl. B.

Alstad, B. (1969): Om å måle meninger. Norske meninger 1, Norge, nordmenn og verden. Pax Forlag - Oslo.

Andersen, A.S. og T. Houg (1973): Rapporter fra prøveundersøkelser. Levekårsundersøkelsen. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 73/29.

Arnljot, H.A. (1969): Hægebostad, en sosiologisk undersøkelse. NIBR, Rapport 14. Oslo.

Asheim, B.T. (1974): En teoretisk modell for analyse av geografisk mobilitet på individnivå. Levekårsundersøkelsen, arbeidsnitat nr. 35. Bergen.

Aubert,V. og E. Karlsen (1965): Flytting fra utkant. Tidsskrift for Samfunnsforskning. 6. s. 182-212.

Berge,A. (1973): Kvalitetsanalyse av Byråets data for innenlandske flyttinger, 1970-1971. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 73/13.

Borge, T. (1969): En rapport om norske flergangsflyttinger 1966. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 69/5.

Brox, O. (1966): Hva skjer i Nord-Norge. Pax Forlag, Oslo.

Cappelens Forlag (1965): Norge. Bil- og turistkart. Dobbeltblad 1-2. Målestokk 1 : 325 000. J.W. Cappelens Forlag, Oslo.

Coleman, J. (1971): Resources for Social Change. John Wiley & Sons, Inc., New York.

Compton, P.A. (1971): Some Aspects on the Internal Migrations of Population in Hungary since 1957. Publications of the Demografic Research Institute of the Central Statistical Office and of the Committee for Demography of the Hungarian Academy of Sciences, 33. Budapest.

Dagsvik, J. (1972): Utvalgsplan for Flyttemotivundersøkelsen 1972; prøveundersøkelse. Statistisk Sentralbyrå, notat JD/WA, datert 4/4-72.

Dahl, G. (1973): Om frafallsproblemet ved statistiske undersøkelser. En drøfting av problemet spesielt i forbindelse med forbruksundersøkelser. Statistisk Sentralbyrå, Metodehefte nr. 4, ANO IO 73/3.

Dalberg, Å., E. Hedman, W. Korpi, L.G. Pettersson, R. Åberg (1972): Geografisk rörlighet - Sociala och ekonomiska effekter. Rapport nr. 1. Översiktlig beskrivning av forskningsprosjektet samt populationsbeskrivning av flyttargrupp och kontrollgrupp. Sociologiska institutionen. Ekonomiska institutionen, avdelningen för nationalekonomi. Umeå universitet.

Dolven, A. (1965): Aurskog-Høland, en sosiologisk undersøkelse. NIBR, Rapport 1. Oslo.

Erikson, R. (1971): Uppväxtførhållanden ock social rörlighet. Kapitel 6 i betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden. Allmenna Förlaget, Stockholm.

Faye, A. (1971): Forberedt innlegg om prøveundersøkelser. Rapport fra Nordisk seminar i datainnsamlingsteknikk, Kongsberg, Norge, 22.-25. marts 1971. Nordisk statistisk sekretariat. Tekniske rapporter nr. 5. Nordisk Statistisk Sekretariat, København.

Foss, O. (1974): Holdninger og atferd. Noen synspunkter på problemet med prediksjon av handlinger på grunnlag av utsagn. Statistisk Sentralbyrå, Metodehefte nr. 13, ANO IO 74/25.

Foss. O., R. Salomon, E. Stordahl, L. Østby (1974): Teori og metode. Flyttemotivundersøkelsen 1972, rapport nr. 2. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 74/43.

Fylkesmannen i Østfold (1970): Østfold. Årsmelding 1970 med økonomisk oversikt. Utbyggingsavdelingen.

Fylkesmannen i Østfold (1971): Østfold. Årsmelding 1971 med økonomisk oversikt. Utbyggingsavdelingen.

Fylkesmannen i Østfold (1973): Østfold. Årsmelding 1973 med økonomisk oversikt. Utbyggingsavdelingen.

Gerger, T. (1969): Den svenska flyttningen i mitten på 1960-talet - med särskild hensyn till storstadsregionernas roll. Urbaniseringsprocessen 20, Stockholm.

Girard, A., H. Bastide, G. Pourcher (1970): Geographical Mobility and Urban Concentration in France: A Study in the Provinces. S. 203-253 i Jansen (ed), Readings in the Sociology of Migration. Pergamon Press., Toronto.

Geschwind, H. (1957): Inrikes omflyttning 1951-1955. Statistisk tidsskrift 1957: 11. Stockholm.

Haggett, P. (1965): Locational Analysis in Human Geography. Edward Arnold, London.

Hansen, J. Chr. (1969): Flyttinger i Norge 1967. Norsk Geografisk Tidsskrift, bind 23 - 1969. S. 91-103. Universitetsforlaget, Oslo.

Hedman, B. og C. Lagerkvist (1971): Hovedinnlegg om prøveundersøkelser. Rapport fra Nordisk seminar i dataindsamlingsteknik. Kongsberg, Norge 22.-25. marts 1971. Nordisk statistisk sekretariat. Tekniske rapporter, nr. 5. Nordisk Statistisk Sekretariat, København.

Hellevik, O. (1973): Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap, 2. utg. Universitetsforlaget. Oslo.

Hägerstrand, T. (1947): En landsbygdsbefolknings flyttningsrörelser. Studier över migrationen på grundval av Asby sockens flyttningslängder 1840-1944. S. 114-142 i Svensk Geografisk Årbok, 23. Stockholm.

Hägerstrand, T. (1949): Flyttningarna till ock från Simrishamn. S. 47-110 i H. Nelson (ed.) Simrishamn ock omland. Simrishamn.

Hägerstrand, T. (1957): Migration and Area. Survey of a Sample of Swedish Migration Fields and Hypothetical Considerations on Their Grenesis. Migration in Sweden. A Symposium Lund Studies in Geography, Ser. B. Human Geography No. 13 pp. 27-158. Lund.

Hägerstrand, T. (1969): On the Definition of Migration. Särtryck från Lunds Universitets Geografiska Institution, Avhandlingar 45. Lund.

Jakobsson, A. (1969): Omflyttningen i Sverige 1950-1960. Komparativa studier av migrationsfält, flyttningsavstånd och mobilitet. Statistiska Centralbyrån och Bostadsstyrelsen. Stockholm.

Jamstillingskomiteens innstilling (1951): Komiteen oppnevnt ved kongelig resolusjon av 7. juni 1946.

Jansen, C.J. (ed.), (1970): Readings in the Sociology of Migration. Pergamon Press, Toronto.

Johansson, S. (1970): Om levnadsnivåundersökningen. Utkast till kap. 1 och 2 i betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden. Allmänna Förlaget. Stockholm.

Kommunal- og arbeidsdepartementet (1966): Flyttestatistikk for fylker og landsdeler 1949-64. Distriktsplanavdelingen.

Kommunal- og arbeidsdepartementet (1967): St.meld. nr. 87 (1966-67). Om distriktsplanlegging.

Kommunal- og arbeidsdepartementet (1969): Innstilling fra Østlandskomiteen.

Kommunal- og arbeidsdepartementet (1970): St.meld. nr. 6 (1970-71). Om arbeidet med prøvesentrene og utviklingsområdene.

Kommunal- og arbeidsdepartementet (1972): St.meld. nr. 27 (1971-72). Om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanleggingen

Kristensen, H. (1971): Levevilkårene i Nordjylland, Bilag V. Landsplanudvalgets sekretariat, København.

Lee, E.S. (1969): A theory of migration. S. 282-297 i Jackson, J.A. (ed.), Migration. The University Press, Cambridge.

Lingsom, S.P. og O. Olsen (1972): Boligundersøkelsen 1973. Rapport fra prøveundersøkelsen. Statistisk Sentralbyrå, maskinskrevet notat SPL/OO/WA, 3/11-72.

Mills, C.W. (1954): Situated Actions and Vocabularies of Motive. American Sociological Review, p.p. 657-67.

Moser, C.A. and G. Kalton (1971): Survey Methods in Social Investigation. Heinemann Educational Books Limited. London.

Myklebost, H. (1960): Norges Tettbygde Steder 1875-1950. Ad Novas nr. 4. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen.

Myklebost, H. (1968): Urbanization and Regional Concentration in Norway in the 1950s and 1960s. Norsk Geografisk Tidsskrift 1968.

Myklebost, H. (1974): Bosettingsutviklingen i Norge. Plan og Arbeid nr. 4, 1974.

Nystuen, J.D. og M.F. Dacey (1961): A Graph Theory Interpretation of Nodal Regions. G.P.A. Carrothers (ed.): Papers of the Regional Science Association. Volum seven 1961, p.p. 29-42.

Olsson, G. (1965): Distance and Human Interaction. A Migration Study. Geografiska Annaler 47 B s. 3-43.

Otnes, B. (1974): Rapporter fra prøveundersøkelser. Forbruksundersøkelse blant studenter og skoleungdom. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 74/20.

Pourcher, G. (1970): The Growing Population of Paris. S. 179-202 i Jansen (ed.), Readings in the Sociology of Migration. Pergamon Press, Toronto.

Rasmussen, T. Fr. (1966): Storbyutvikling og arbeidsreiser. En undersøkelse av pendling, befolkningsutvikling, næringsliv og urbanisering i Oslo-området. Samfunnsøkonomiske studier nr. 18. Statistisk Sentralbyrå, Oslo.

Ravenstein, E.G. (1885): "The Laws of Migration". Journal of the Royal Statistical Society, 48, p.p. 167-235.

Rideng, A. (1970): Typifisering av kommuner i Norge, på grunnlag av næringsstrukturen, 1968. Meddelelser fra Geografisk institutt, Kulturgeografisk serie nr. 2, Universitetet i Oslo

Rideng, A. (1974): Klassifisering av kommunene i Norge 1974. Statistisk Sentralbyrå, Artikler nr. 67. Oslo.

Rossi, P.F. (1955): Why Families Move? A Study in Social Psychology of Urban Residential Mobility. Free Press of Glencoe, Illinois.

Rødevand, Ø. (1959): Nordmenn på flyttefot. Studier over den geografiske mobilitet innen Norges befolkning i vårt århundre. Universitetsforlaget. Oslo.

Salomon, R. (1969): Ytre Senja, en sosiologisk undersøkelse. NIBR, Rapport 12. Oslo.

Sandal, J. (1971): Potensielle arbeidskraftregioner i Norge. By- og regionforskningen rapport 18. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.

Statistisk Sentralbyrå (1952): Folkemengdens bevegelse 1950 og sammendragstabeller 1946-50. NOS XI.112.

Statistisk Sentralbyrå (1963): Folkemengdens bevegelse 1960. NOS XII. 97.

Statistisk Sentralbyrå (1967): Folkemengdens bevegelse 1965. NOS XII 220.

Statistisk Sentralbyrå (1968a): Standard for handelsområder. Statistisk Sentralbyrås Håndbøker nr. 13

Statistisk Sentralbyrå (1968b): Boligundersøkelsen oktober 1967. Rapport nr. 3 fra Kontoret for intervjuundersøkelser.

Statistisk Sentralbyrå (1971a): Folkemengden etter alder og ekteskapelig status 31. desember 1970. NOS A 448.

Statistisk Sentralbyrå (1971b): Maskintabeller hos konsulent E. Habberstad, Systemkontoret.

Statistisk Sentralbyrå (1972a): Folkemengdens bevegelse. Oversikt 1966-1970. Statistiske analyser nr. 1.

Statistisk Sentralbyrå (1972b): Framskriving av folkemengden 1972-2000. Regionale tall. NOS A 523.

Statistisk Sentralbyrå (1972c): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0119 Marker. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1972d): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0121 Rømskog. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1972e): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0122 Trøgstad. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1972f): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0123 Spydeberg. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1972g): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0127 Skiptvet. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1972h): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0138 Hobøl. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1973a): Statistisk Fylkeshefte 1973. Østfold. NOS A 589.

Statistisk Sentralbyrå (1973b): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0124 Askim. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1973c): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0125 Eidsberg. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1973d): Folke- og boligtelling 1. november 1970, 0128 Rakkestad. Statistiske kommunehefter.

Statistisk Sentralbyrå (1974): Flyttemotivundersøkelsen 1972. NOS A 617.

Stokkan, J. (1970): Befolkningstyngdepunkt for kommuner, handelsdistrikter og fylker, samt luftlinjeavstand mellom tyngdepunktene, 1969. Meddelelser fra Geografisk institutt, Kulturgeografisk serie nr. 3. Universitetet i Oslo.

Stordahl, E. (1974): Flytteindeks. En metode for beskrivelse av den geografiske mobiliteten i Norge. Hovedfagsoppgave i famfunnsgeografi, del. 1. Geografisk institutt. Universitetet i Oslo.

Stouffer, S.A. (1940): Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. American Sociological Review, nr. 5. S. 845-867.

Tamsfoss, S. (1970): Om bruk av stikkprøver ved Kontoret for intervjuundersøkelser. Statistisk Sentralbyrå, Artikler nr. 37. Oslo.

Taylor, R.C. (1969): Migration and Motivation: A study of determinants and types. S. 99-133 i J.A. Jackson (ed.), Migration. Sociological Studies 2. Cambridge at the University Press.

Thomsen, I. (1971): Noen feilkilder ved statistiske undersøkelser med særlig vekt på frafall. Statistisk Sentralbyrå, ANO IO 71/8.

Thomsen, I. og S. Høst (1973): Rutiner ved intervjukontoret. Statistisk Sentralbyrå, ANO IB 73/1.

Østby, L. (1970): Geografisk mobilitet. En gjennomgåelse av dens teoretiske grunnlag, og behandling av flyttingene i Norge 1966-67. Meddelelser fra Geografisk institutt, Kulturgeografisk serie nr. 4. Universitetet i Oslo.

Østby, L. (1971): Noen svakheter ved flyttestatistikken, spesielt med henblikk på sammenlikninger over tid. Statistisk Sentrablyrå ANO IB 71/2.

Østby, L. (1975): Flyttingene i Norge 1971 og 1949-1973. Statistiske Analyser nr. 13, Statistisk Sentralbyrå.

Åstrøm, T. (1970): En sociologisk undersøkning av fem glesbygdsområden. I Urbaniseringen i Sverige, en geografisk samhällsanalys. Bilag 3 i Bilagedel 1 till Balanserad regional utveckling, SOU 1970: 14. Stockholm.

Vedlegg 1

STATISTISK SENTRALBYRÅ
DIREKTØREN

DRONNINGENS GATE 16, TLF. 41 38 20 - 41 36 60
POSTADR. OSLO DEP. OSLO 1

TELEGRAMADRESSE: STATISTIKK
POSTGIROKONTO: 5300

DERES REF.

VÅR REF.
NHG/GH

OSLO,
21. mars 1972

INTERVJUUNDERSØKELSE OM FLYTTINGER

Statistisk Sentralbyrå vil med dette be Dem om å være med i en undersøkelse som gjelder flyttinger i Norge.

Hvert år flytter om lag 200 000 personer, eller rundt regnet hver 20. nordmann, fra en kommune til en annen. Flyttingene har store virkninger både for den enkelte flytter, og for fraflyttings- og tilflyttingsstedene. For å få bedre kjennskap til årsakene til flyttingene, og til virkningene flyttingen får for den enkelte, har Statistisk Sentralbyrå og Norsk institutt for By- og regionforskning gått sammen om å gjennomføre en større intervjuundersøkelse blant flytterne.

Til undersøkelsen er det i alt trukket ut 3 500 personer blant dem som flyttet i 1971. Personene er trukket ut etter statistiske metoder slik at de til sammen utgjør et representativt utsnitt av dem som flyttet. De er en av dem som er trukket ut til undersøkelsen, og som vi på denne måten ber om å hjelpe oss.

Vår lokale medarbeider vil oppsøke Dem i løpet av første halvdel av april og be om et intervju. Spørsmålene i intervjuet vil først og fremst dreie seg om flyttingen til Deres nåværende bosted. Vi skylder å gjøre oppmerksom på at intervjuet kan komme til å ta noen tid.

Opplysningene vi ber Dem gi skal bare nyttes til å utarbeide statistiske tabeller der opplysningene fra samtlige oppgavegivere er slått sammen. Vi vil også gjerne understreke at opplysningene vil bli behandlet strengt fortrolig; både vår lokale medarbeider og vi i Statistisk Sentralbyrå har taushetsplikt under straffeansvar.

Vi håper De kan avse tid til å ta imot vår medarbeider, og vil gjerne på forhånd få takke Dem for hjelpen.

Petter Jakob Bjerve

Vedlegg 2

Statistisk Sentralbyrå
Kontoret for intervjuundersøkelser
Oslo-Dep., Oslo 1
Tlf. 41 38 20, 41 36 60

		Kol.
Prosjektnr.	5 1	1- 2
Utvalgskommunenr.		3- 5
IO nr.		6- 8
Korttype	0 1	9-10
	0	11

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSE 1972

Prøveundersøkelse

Navn _____ Fødselsdag-mnd.-år [ ] Personnummer [ ] 12-22

Adresse _____

For Byrået [ ] 23-28

Intervjuet ble foretatt: Dato _____/_____ 1972

Intervjutid _____ minutter [ ] 29-31

I alt ble IO oppsøkt _____ ganger [ ] 32-33

Dette intervju gjelder den siste registrerte flytting 1971, etter det sentrale personregister skulle det være

fra [ ] 34-37 _____ Kommune til [ ] 38-41 _____ Kommune

_____ Intervjuer nr.

_____ Intervjuerens navn

Spørsmål	Svar	Kode/Kol.

T I L A L L E

I denne undersøkelsen vil vi se spesielt på den siste flyttingen De sendte flyttemelding for i fjor, ifølge folkeregisteret fra _____ kommune til _____ kommune.
Gjennom hele undersøkelsen vil vi særlig søke opplysninger om tre forhold: 1) Situasjonen umiddelbart før flytting. 2) Selve flyttingen og 3) Situasjonen der De nå bor.
For å få opplysninger om de personer som er flyttet, vil vi innledningsvis stille noen spørsmål om husholdningen. Vi starter med den husholdning De tilhørte før Deres siste flytting i 1971.

HUSHOLDNINGEN UMIDDELBART FØR SISTE FLYTTING

		Kode/Kol.
1. Hvor mange personer var det i den husholdningen De bodde i før De flyttet (de personer som bodde i leiligheten og vanligvis spiste sammen)	Antall personer	42-43

2. Kan vi få vite fødselsår, ekteskapelig status og slektskapsforhold for hvert enkelt husholdningsmedlem i den forrige husholdningen. La oss starte med Dem selv.

(SLEKTSKAPSFORHOLD I FORHOLD TIL IO.)
(MERK AV PÅ SKJEMA NEDENFOR)

Husholdnings-medlem nr.	Kolonne	Fødselsår	Kolonne	Ekteskapelig status: Ugift	Gift	Enke, enkemann	Skilt, separert	Kolonne	Slektskaps-forhold: Foreldre	Barn	Ektefelle	Søsken	Andre	Kolonne	Kjønn: Mann	Kvinne	Kolonne
01 (IO)	44-45		46-47	1	2	3	4	48							1	2	49
02	50-51		52-53	1	2	3	4	54	1	2	3	4	5	55	1	2	56
03	57-58		59-60	1	2	3	4	61	1	2	3	4	5	62	1	2	63
04	64-65		66-67	1	2	3	4	68	1	2	3	4	5	69	1	2	70
05	71-72		73-74	1	2	3	4	75	1	2	3	4	5	76	1	2	77
														9-11 KORTTYPE 020			
06	12-13		14-15	1	2	3	4	16	1	2	3	4	5	17	1	2	18
07	19-20		21-22	1	2	3	4	23	1	2	3	4	5	24	1	2	25
08	26-27		28-29	1	2	3	4	30	1	2	3	4	5	31	1	2	32
09	33-34		35-36	1	2	3	4	37	1	2	3	4	5	38	1	2	39
10	40-41		42-43	1	2	3	4	44	1	2	3	4	5	45	1	2	46
11	47-48		49-50	1	2	3	4	51	1	2	3	4	5	52	1	2	53

Spørsmål	Svar	Kode/Kol.
(DERSOM DET VAR FLERE ENN IO I HUSHOLDNINGEN, STILLES SPM. 3 ELLERS GÅ TIL SPM. 6) 3. Vi vil gjerne vite hvem som hadde den største inntekten i den husholdningen De var medlem av før flyttingen. Denne personen vil vi heretter kalle HOVEDINNTEKTSTAKEREN i husholdningen før flyttingen.	Husholdningsmedlemsnr.: 1 (IO) 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11	54-55

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
HUSHOLDNINGEN I DAG		
4. Er det flere personer enn Dem selv fra husholdningen før flyttingen som også er medlem av Deres husholdning i dag?	Ja Nei	56 1 → 5 2 → 6
5. Hvilke personer er dette? (DISSE PERSONENE FØRES OVER PÅ SKJEMA FOR DAGENS HUSHOLDNINGS SPM. NR. 7 MED SAMME HUSHOLDNINGSNR. SOM I SKJEMA FOR SPM. 2. BRING PÅ DET RENE OM NOEN AV DEM HAR ENDRET EKTESKAPELIG STATUS, OG MERK I SÅ FALL AV DEN NYE EKTESKAPELIGE STATUS)	Husholdningsmedlemsnr. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11	medlem av dagens husholdning / ekteskapelig status 1 0 57 1 0 58 1 0 59 1 0 60 1 0 61 1 0 62 1 0 63 1 0 64 1 0 65 1 0 66 1 0 67
6. Hvor mange personer er det i alt i den husholdningen De bor i i dag?	Antall personer	68-69
(STILLES DERSOM DET ER ANDRE PERSONER I DAGENS HUSHOLDNING ENN DE SOM HØRTE TIL I IO's HUSHOLDNING FØR FLYTTINGEN. ELLERS GÅ TIL SPM. 8) 7. Kan vi få vite fødselsår, ekteskapelig status og slektskapsforhold for de nye personene i Deres husholdning?		

Husholdnings-medlem nr.	Kolonne	Fødselsår	Kolonne	Ekteskapelig status				Kolonne	Slektskaps-forhold					Kolonne	Kjønn		Kolonne
				Ugift	Gift	Enke, enkemann	Skilt, separert		Foreldre	Barn	Ektefelle	Søsken	Andre		Mann	Kvinne	
01 (IO)	70-71	___	72-73	1	2	3	4	74							1	2	75
														9-11 KORTTYPE 030			
02	12-13	___	14-15	1	2	3	4	16	1	2	3	4	5	17	1	2	18
03	19-20	___	21-22	1	2	3	4	23	1	2	3	4	5	24	1	2	25
04	26-27	___	28-29	1	2	3	4	30	1	2	3	4	5	31	1	2	32
05	33-34	___	35-36	1	2	3	4	37	1	2	3	4	5	38	1	2	39
06	40-41	___	42-43	1	2	3	4	44	1	2	3	4	5	45	1	2	46
07	47-48	___	49-50	1	2	3	4	51	1	2	3	4	5	52	1	2	53
08	54-55	___	56-57	1	2	3	4	58	1	2	3	4	5	59	1	2	60
09	61-62	___	63-64	1	2	3	4	65	1	2	3	4	5	66	1	2	67
10	68-69	___	70-71	1	2	3	4	72	1	2	3	4	5	73	1	2	74
														9-11 KORTTYPE 040			
11	12-13	___	14-15	1	2	3	4	16	1	2	3	4	5	17	1	2	18

Spørsmål	Svar	Kode/Kol.
(DERSOM DET ER FLERE ENN IO I HUSHOLDNINGEN. ELLERS GÅ TIL SPM. 9) 8. Kan vi få vite hvem som har den største inntekten i den husholdningen De bor i idag. Denne personen vil vi heretter kalle HOVEDINNTEKTSTAKEREN i dagens husholdning.	Husholdningsmedlem nr. 1 (IO) 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11	19-20 ___

Spørsmål	Svar	Kode/Kol.
IO's OPPVEKST (INNTIL FYLTE 16 ÅR)		
Før vi går videre vil vi gjerne vite litt om tiden før De fylte 16 år.		
9. Hvor er De født?	Sted _____ Kommune _____	For Byrået 21-24
10. Hvor mange steder bodde De før De fylte 16 år?	1,2,3,4,5,6,7,8,9 eller flere steder	25
11. Bodde De 10 år eller lenger på noe sted?	Ja Nei	26 1 2
12. Hvor bodde De det meste av tiden inntil fylte 16 år?	Sted _____ Kommune _____	For Byrået 27-30
13. Hva slags sted var dette? (VIS KORT NR: 1)	Spredtbygd Mindre tettsted Liten by Større by Stor by, Oslo, Bergen, Trondheim Vet ikke	31 1 2 3 4 5 6
14. Hva slags virksomhet arbeidet Deres hovedforsørger ved under mesteparten av Deres oppvekst-tid, og hva var vedkommendes yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke _____	32-33 34-35
15. Var vedkommende (LES OPP SVARALTERNATIVENE)	Selvstendig næringsdrivende med leid hjelp Selvstendig næringsdrivende uten leid hjelp Ansatt	36 1 2 3

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
16. Kan De oppgi hvor lang tid til sammen Deres hovedforsørger hadde vært under utdanning. Regn med all utdanning, allmenn-utdanning såvel som yrkesut-danning. Oppgi antall år (inkl. folkeskole)	Antall år	37-38 ___
17. Hvordan vil De stort sett si at de økonomiske forholdene i oppveksthjemmet Deres var? (LES OPP SVARALTERNATIVENE 1-5)	Svært gode Gode Middels Dårlige Svært dårlige Svært varierende	39 1 2 3 4 5 6

SISTE REGISTRERTE FLYTTING

I en del spørsmål framover skal vi konsentrere oss om den flyttingen vi nevnte innledningsvis. Det gjelder altså den flyttingen fra _____ _____ kommune til _____ kommune som De foretok i fjor.

(DERSOM IO IKKE FLYTTET ALENE, JA PÅ SPM. 4: STILL SPM. 18. ELLERS GÅ TIL SPM. 20) 18. Var det forholdene for en bestemt eller bestemte personer i husholdningen som var årsaken til at dere flyttet?	Ja Nei	40 1 → 19 2 → 20
19. Hvem av husholdningens medlemmer vil De si det ble tatt mest hensyn til når det ble besluttet å flytte? (HUSHOLDNINGSMEDLEM NUMMERERES SOM I SKJEMA FOR DAGENS HUSHOLDNING, SPM. 7)	Husholdningsmedlem nr. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11	Ja Nei 1 0 41 1 0 42 1 0 43 1 0 44 1 0 45 1 0 46 1 0 47 1 0 48 1 0 49 1 0 50 1 0 51

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
20. Kan De med få ord nevne de viktigste grunnene til at De/event. husholdet flyttet? Nevn den aller viktigste grunnen først.	_____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____	52-61
(DERSOM LITE UTFYLLENDE ELLER UPRESISE SVAR) 21. Kan De redegjøre litt nærmere for dette?	_____ _____ _____ _____ _____ _____ _____ _____	
(SVARENE PÅ SPM. 20 OG 21 KODES AV INTERVJUER ETTER LISTEN I KOLONNEN VED SIDEN AV. FOR HVER KATEGORI SOM MERKES AV SKAL DET FØLGES OPP MED DETALJSPØRSMÅL IFØLGE HENVISNINGEN) De har begrunnet flyttingen bl.a. med _____ Vi vil gjerne vite noe mer om disse forholdene:	Arbeidsforhold, lønnsforhold Utdanningsforhold Boligforhold Bosteds-, miljøforhold Familieforhold Helseforhold	62 1 → 22 2 → 23 3 → 24 4 → 25 5 → 26 6 → 27

Spørsmål	Svar	Kode / Kol. IO Ja/Nei	ANDRE Ja/Nei	
(DERSOM DET ER MERKET AV FOR "ARBEIDSFORHOLD, LØNNSFORHOLD")	Arbeidsplassen ble flyttet, nedlagt	1 0	1 0	63-64
22. Flyttet De/dere f.eks. på grunn av noe av det følgende:	Ble oppsagt/permittert p.g.a. rasjonalisering/innskrenkning	1 0	1 0	65-66
(DERSOM IO IKKE ER ENEFLYTTER (SPM. 4): FÅ VITE OM DE ALTERNATIVER SOM VELGES GJELDER IO ELLER ANDRE FAMILIEMEDLEMMER. MERK: DET ER FORSKJELLIGE KOLONNER FOR IO OG ANDRE FAMILIEMEDLEMMER).	Ble oppsagt/permittert av andre grunner	1 0	1 0	67-68
	Ble forflyttet, forfremmet	1 0	1 0	69-70
	Var misfornøyd med lønnsforholdene	1 0	1 0	71-72
	Var misfornøyd med andre sider ved arbeidsforholdene	1 0	1 0	73-74
(FLERE ALTERNATIVER KAN AVMERKES)	Var vanskelig å oppnå bedre lønnsforhold på stedet	1 0	1 0	75-76
(VIS KORT NR. 2)		For Byrået KORTTYPE 050		9-11
	Var vanskelig å avansere/få mer tilfredsstillende arbeid på stedet	1 0	1 0	12-13
	Arbeidet var ikke forenlig med ønskene for framtida	1 0	1 0	14-15
	Fikk tilbud om bedre arbeid på tilflyttingsstedet	1 0	1 0	16-17
	Ønsket å få kortere/lettere arbeidsreise	1 0	1 0	18-19
	Flytting var eneste mulighet for å få brukbart arbeid	1 0	1 0	20-21
	Annet, spesifiser: _____	1 0	1 0	22-23
	_____	1 0	1 0	24-25
(DERSOM DET ER MERKET AV FOR "UTDANNINGSFORHOLD")				
23. Flyttet De/dere på grunn av noe av det følgende:	Var for dårlige utdanningsmuligheter på stedet	1 0	1 0	26-27
(AVMERKES PÅ SAMME MÅTE SOM I SPM. 22).	Var ingen utdanningsmuligheter på stedet	1 0	1 0	28-29
(VIS KORT NR. 3)	Ønsket kortere eller lettere vei til utdanningsstedet	1 0	1 0	30-31
	Annet, spesifiser: _____	1 0	1 0	32-33
	_____	1 0	1 0	34-35

Spørsmål	Svar	Ja	Nei	Kode / Kol.
(DERSOM DET ER MERKET AV FOR "BOLIGFORHOLD")				
24. Flyttet De/dere på grunn av noe av det følgende:	Ble oppsagt fra boligen, leiekontrakt utløp	1	0	36
	Boligen brant, ble kondemnert	1	0	37
(VIS KORT NR. 4)	Boligen var for liten	1	0	38
	Boligen var for stor	1	0	39
	Boligen var for dyr	1	0	40
	Boligen var umoderne, dårlig	1	0	41
	Ønsket å bo i en annen hustype	1	0	42
	Fikk tilbud om bedre bolig på tilflyttingsstedet	1	0	43
	For å få egen leilighet	1	0	44
	Flytting var eneste mulighet for å få brukbar bolig	1	0	45
	Annet, spesifiser: _____ _____	1	0	46

Spørsmål	Svar	Ja/Nei	Ja/Nei	Kode / Kol.
(DERSOM DET ER MERKET AV FOR "BOSTEDS-, MILJØFORHOLD")				
25. Flyttet De/dere på grunn av noe av det følgende:	Ønsket å bo mer sentralt	1 0	1 0	47-48
	Ønsket å bo mindre sentralt	1 0	1 0	49-50
(AVMERKES PÅ SAMME MÅTE SOM I SPM. 22)	Ønsket bedre/flere fritidsmuligheter	1 0	1 0	51-52
	Dårlig servicetilbud på stedet	1 0	1 0	53-54
(VIS KORT NR. 5)	Farlige trafikkforhold på stedet	1 0	1 0	55-56
	Mye støy og forstyrrelser på stedet	1 0	1 0	57-58
	Dårlig miljø på stedet	1 0	1 0	59-60
	Kjente ikke folk på stedet	1 0	1 0	61-62
	Trivdes ikke i bolig-området/på stedet	1 0	1 0	63-64
	Ønsket miljøforandring, ønsket å prøve noe nytt	1 0	1 0	65-66
	Ønsket å bo nærmere familie eller venner	1 0	1 0	67-68
	Ønsket å bo i et roligere strøk	1 0	1 0	69-70
	Annet, spesifiser: _____	1 0	1 0	71-72
	_____ _____	1 0	1 0	73-74

For Byrået
KORTTYPE 060 9-11

Spørsmål	Svar	IO Ja/Nei	ANDRE Ja/Nei	Kode / Kol.
(DERSOM DET ER MERKET AV FOR "FAMILIEFORHOLD")				
26. Flyttet De/dere på grunn av noe av det følgende:	Giftemål	1 0	1 0	12-13
	Familieforøkning	1 0	1 0	14-15
(AVMERKES PÅ SAMME MÅTE SOM I SPM. 22)	Barna/noen av barna flyttet hjemmefra	1 0	1 0	16-17
	Flyttet selv hjemmefra	1 0		18
(VIS KORT NR. 6)	Skilsmisse, separasjon	1 0	1 0	19-20
	Dødsfall		1 0	21
	Annet, spesifiser:			
	_____	1 0	1 0	22-23
	_____	1 0	1 0	24-25
(DERSOM DET ER MERKET AV FOR "HELSEFORHOLD").		IO Ja/Nei	ANDRE Ja/Nei	
27. Flyttet De/dere på grunn av noe av det følgende:	Dårlig helsetjeneste på stedet	1 0	1 0	26-27
	Trengte spesielle helsetjenester	1 0	1 0	28-29
(AVMERKES PÅ SAMME MÅTE SOM I SPM. 22)	Ønsket å skifte klima av helsemessige grunner	1 0	1 0	30-31
(VIS KORT NR. 7)	Skulle pleie/hjelpe syke familiemedlemmer på tilflyttingsstedet	1 0	1 0	32-33
	Måtte bytte arbeid p.g.a. helsen	1 0	1 0	34-35
	Måtte bytte bolig p.g.a. helsen	1 0	1 0	36-37
	Annet, spesifiser:			
	_____	1 0	1 0	38-39
	_____	1 0	1 0	40-41
28. Kan De med få ord nevne de viktigste grunner til at De/dere flyttet nettopp hit til dette stedet?	_____			42-44
	_____		For Byrået	
	_____		[ ][ ][ ]	
	_____			
	_____			
	_____			

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
29. Overveide De/dere å flytte andre steder enn hit?	Ja Nei	45 1 → 30 2 → 31
30. Hvor overveide De/dere å flytte?	---------- kommune ---------- kommune ---------- kommune	For Byrået 46-49 50-53 54-57
31. På hvilken måte hadde De fått informasjon og annen kunnskap om stedet? (FLERE ALTERNATIVER KAN AVMERKES) (VIS KORT NR. 8)		Ja Nei
	1 Har tidligere bodd på stedet	1 0 58
	2 Har tidligere arbeidet på stedet (uten å bo der)	1 0 59
	3 Har besøkt venner, slektninger på stedet	1 0 60
	4 Har hatt annen kontakt med venner, slektninger på stedet (brev,telefon)	1 0 61
	5 Har/har hatt forretningsforbindelser på stedet	1 0 62
	6 Har fått informasjon om stedet gjennom radio/TV	1 0 63
	7 Gjennom annonser	1 0 64
	8 Har fått informasjon om stedet gjennom aviser, blader	1 0 65
	9 Har fått informasjon gjennom arbeidsformidlingen	1 0 66
	10 Har tilbrakt ferier på stedet	1 0 67
	11 Har avtjent militærtjeneste på stedet	1 0 68
	12 Annet, spesifiser: _____ _____	1 0 69
(DERSOM FLERE ALTERNATIVER ER VALGT PÅ SPM. 31, ELLERS GÅ TIL SPM. 33) 32. Hvilket av de alternativene De har nevnt vil De si har hatt aller størst betydning som kilde til Deres informasjon og kunnskap om stedet?	Alternativ nr.	70-71

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
33. Var De godt kjent, litt kjent eller ikke kjent i det hele tatt på dette stedet før De kom hit?	Godt kjent Litt kjent Ikke kjent i det hele tatt	72 1 2 3
34. Fikk De/husholdningen noen form for økonomisk støtte i forbindelse med flyttingen?	Ja Nei	73 1 → 35 2 → 37
35. Hva slags støtte var dette? (VIS KORT NR. 9)	Hjelp til oppstarting, etablering på det nye bostedet, familietilskudd Støtte til egne reiser Støtte til reiser for familien Støtte til flytting av innbo Annen støtte, spesifiser: _____ _____	74 1 2 3 4 5
36. Hvem fikk De/husholdningen denne støtten gjennom?	Gjennom arbeidsgiver Gjennom offentlig arbeidsformidling Gjennom andre, spesifiser: _____ _____	75 1 2 3
37. Kan De angi omtrent hvor stor avstand det er mellom Deres bosted i dag og Deres bosted før flyttingen? Angi avstand i mil.	Mindre enn to mil 2 - 4 mil 5 - 9 mil 10 - 19 mil 20 - 49 mil 50 mil eller mer	76 1 2 3 4 5 6
38. Da De flyttet, ønsket De selv å flytte eller opplevde De flyttingen som noe De egentlig ikke ønsket?	Ønsket selv å flytte Både og Ønsket egentlig ikke å flytte Vet ikke	77 1 2 3 4

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
39. Kan De tenke Dem noe som kunne fått Dem/dere til å bli boende på det forrige bostedet?	Ja Nei	78 1 → 40 2 → 41
40 Hva måtte til for at De/dere skulle ha blitt boende?	_____ _____ _____ _____	For Byrået 9-11 KORTTYPE 070 12-14 For Byrået |____|
41. Vil De si at flyttingen stort sett har forbedret, forverret eller ikke forandret Deres/husholdningens levevilkår?	Forverret Ikke forandret Både og Forbedret	15 1 → 42 2 → 43 3 → 42 4 → 42
42. På hvilken måte har flyttingen forbedret/forverret Deres/husholdningens levevilkår?	_____ _____ _____ _____	16-18 For Byrået |____|
(DERSOM DET ER SVART "FORVERRET", "BÅDE OG" ELLER "IKKE FORANDRET" PÅ SPM. 41) 43. Tror De at forholdene vil bedre seg når De/dere har bodd her en tid?	Ja Nei Vet ikke	19 1 2 3
44. Opplevde De noe av det følgende ved flyttingen som vanskelig eller ubehagelig? (LES OPP SVARALTERNATIVENE)	Å løsrive seg fra bostedet og miljøet der Forberedelsene og gjennomføringen av selve flyttingen Tilpasse seg et nytt sted og nye miljøer Andre sider, spesifiser: _____ _____ _____	Ja Nei 1 0 20 1 0 21 1 0 22 1 0 23

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
45. Dersom De kunne tatt hensyn til de erfaringer De har etter flyttingen, tror De likevel at De/dere ville ha flyttet?	Ja Usikker Nei	24 1 → 46 2 → 46 3 → 48
46. Tror De at De ville ha flyttet hit eller ville De heller ha flyttet til et annet sted?	Hit Annet sted Vet ikke	25 1 → 48 2 → 47 3 → 48
47. Hvorfor ville De ikke ha flyttet hit?	_____ _____ _____ _____	26-29 For Byrået [ ]

FLYTTINGER ETTER FYLTE 16 ÅR

Vi skal nå snakke litt om tiden fra De fylte 16 år og fram til i dag.

48. Kan vi først få vite hvor mange steder De i alt har bodd etter at De fylte 16 år. Regn ikke med nåværende bosted. (REGN IKKE MED FERIEOPPHOLD, VERNEPLIKTSTJENESTE ETC. ELLERS ALLE BOSTEDER)	Antall steder	30-31 [ ]

49. Hvilket sted/hvilke steder var dette? Oppgi stedsnavn og kommune.

(START MED FORRIGE BOSTED. TA MED INNTIL DE SYV SISTE BOSTEDER)

(DERSOM FLERE ENN ETT STED)

Vi vil også gjerne vite hvilket år De flyttet til stedet/hvert sted.

Kan vi også få vite hva slags sted/steder dette var?

(VIS KORT NR. 10)

Bo-sted-nr.	Steds-navn	Kommune	År	Steds-type	For Byrået
1	_____	_____	[ ]	[ ]	32-38 [ ]
2	_____	_____	[ ]	[ ]	39-45 [ ]
3	_____	_____	[ ]	[ ]	46-52 [ ]
4	_____	_____	[ ]	[ ]	53-59 [ ]
5	_____	_____	[ ]	[ ]	60-66 [ ]
6	_____	_____	[ ]	[ ]	67-73 [ ]
7	_____	_____	[ ]	[ ]	74-80 [ ]

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
(DERSOM IO HAR SVART TO ELLER FLERE PÅ SPM. 48) 50. Kan vi få vite hovedgrunnen til noen av flyttingene forut for den siste? (FÅ MED HOVEDGRUNNEN TIL DE INNTIL TRE SISTE FLYTTINGER FORUT FOR DEN SISTE. START MED NEST SISTE FLYTTING) (VIS KORT NR. 11)	Flytting nr. 1. Årsak:	For Byrået 9-11 KORTTYPE 080 12-13
	Var uten arbeid/hadde dårlig arbeid	01
	Ble forflyttet, forfremmet	02
	Ønsket bedre arbeid, høyere lønn	03
	Var uten utdanningsmuligheter på stedet	04
	Ønsket videre/bedre utdanning	05
	Ønsket å bedre framtidsutsiktene	06
	P.g.a. giftemål	07
	P.g.a. familieforøking	08
	Barna flyttet hjemmefra	09
	Ønsket selv å flytte hjemmefra	10
	P.g.a. skilsmisse, separasjon	11
	P.g.a. dødsfall	12
	Bodde for trangt, for liten/dårlig bolig, var uten bolig	13
	Bodde for kostbart	14
	Ønsket større/bedre bolig	15
	Ønsket å bytte miljø	16
	Ønsket bedre/flere muligheter for fritiden	17
	Resten av familien flyttet	18
	Flyttet av hensyn til andre familiemedlemmer	19
	Andre grunner: _____	20
	Flytting nr. 2: Årsak (kodenr.)	14-15 |__,__|
	Flytting nr. 3: Årsak (kodenr.)	16-17 |__,__|

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
FRAMTIDIG FLYTTING		
Nå har vi noen få spørsmål som gjelder eventuelle planer eller ønsker om flytting i framtiden.		
51. Tror De at De kommer til å flytte herfra?	Ja Nei	18 1 → 52 2 → 56
52. Hvorfor regner De med å flytte igjen? Nevn den viktigste grunnen først dersom det er flere grunner.	_____ _____ _____ _____ _____	For Byrået 19-22 [ ][ ][ ][ ]
53. Om hvor mange år regner De med å flytte herfra?	Antall år	23-24 [ ][ ]
(DERSOM MINDRE ENN 4 ÅR) 54. Har De faste planer om å flytte herfra?	Ja Nei	25 1 → 55 2 → 56
55. Hvor kommer De til å flytte?	Kommune _____	For Byrået 26-29 [ ][ ][ ][ ]
FORRIGE BOSTED (FØR SISTE REGISTRERTE FLYTTING I 1971)		
56. Hvor mange rom disponerte De/husholdningen i boligen? (Eksklusive kjøkken, bad, gang, kott, kjeller, loft etc.)	1 2 3 4 5 6 7 8 eller flere	30 [ ]
57. Synes De at De/husholdningen hadde for mange rom, for få rom eller et passe antall rom?	For mange Passe For få	31 1 2 3

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.		
58. Hva slags eiendoms- eller leieforhold hadde De/husholdningen til boligen? (LES SVARALTERNATIVENE)				32
	Eier av huset/leiligheten	1		
	Andelseier i borettslag eller aksjeeier i boligselskap	2		
	Vanlig leieforhold med innskudd	3		
	Vanlig leieforhold uten innskudd	4		
	Bodde på framleie	5		
	Hadde tjenestebolig	6		
	Annet eie- eller leieforhold, spesifiser: _____ _____	7		
59. Hadde De noen rom i boligen som De selv hadde full råderett over?				33
	Ja	1		
	Nei	2		
60. Kan De anslå hvor mye De/husholdningen betalte i samlede boutgifter pr. måned. Ta med husleie, renter og avdrag på boliglån, brensel, elektrisk strøm og vedlikeholdsutgifter. For eneboliger også vann- og renovasjonsavgifter. (VIS KORT NR. 12)				34
	Under kr. 100	1		
	100 - 199 kr.	2		
	200 - 299 "	3		
	300 - 399 "	4		
	400 - 499 "	5		
	500 - 699 "	6		
	700 - 999 "	7		
	1 000 kr. eller mer	8		
61. Kunne De/husholdningen regelmessig benytte noe av det følgende. (LES OPP SVARALTERNATIVENE)		Ja	Nei	
	Minst en avis	1	0	35
	Telefon	1	0	36
	Fjernsyn	1	0	37
	Kjøleskap	1	0	38
	Vaskemaskin, vaskeri	1	0	39
	Dypfryser	1	0	40
	Bil	1	0	41
62. Fantes noe av det følgende i boligen? (LES OPP SVARALTERNATIVENE)		Ja	Nei	
	Innlagt vann	1	0	42
	Vannklosett	1	0	43
	Varmtvannsanlegg	1	0	44
	Bad eller dusj	1	0	45
	Ovnsfyring med fast brensel	1	0	46
	Oppvarming med elektrisitet eller flytende brensel, eventuelt sentralfyring	1	0	47

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
63. Ble De i noen særlig grad sjenert av støy i boligen?	Ja Nei	1 2 — 48
64. Måtte De/dere selv ta særlige hensyn for ikke å forstyrre naboene?	Ja Nei	1 2 — 49
65. Kunne De gjøre noe av det følgende i boligen uten å komme i konflikt med naboer og/eller reglement/kontrakt?		Ja / Nei
	Holde hund	1 / 0 — 50
	Foreta maling/oppussing etter egen smak og ønske	1 / 0 — 51
	Foreta små ombygginger og installasjoner etter egen smak og ønske	1 / 0 — 52
	Tappe vann, bade etc. etter "normal" sengetid	1 / 0 — 53
	Ha gjester i boligen for flere dager sammenhengende	1 / 0 — 54
	Leie ut deler av boligen	1 / 0 — 55
	La barn få utfolde seg litt fritt	1 / 0 — 56
66. Hva synes De alt i alt om de boligforholdene som De/husholdningen hadde før flyttingen?	Meget gode Gode Både og Dårlige Svært dårlige	1 2 3 4 5 — 57
67. Forsøkte De/husholdningen noen gang å skaffe en annen bolig på stedet?	Ja Nei	1 2 — 58
68. Hvor lang tid tok det med vanligste transportmiddel å komme til: (SKRIV TIDEN I MINUTTER I RUTENE TIL HØYRE)	Den mest brukte kolonialforretning	59-61
	Postkontoret	62-64
	Legekontoret	65-67
	Den mest brukte kafe eller restaurant	68-70
	Den mest brukte kino	71-73
	Nærmeste sykehus/sykestue	74-76
	Skog og mark	77-79

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
69. Hva syntes De alt i alt om kommunikasjonsforholdene på stedet; var de dårlige, ganske bra eller gode?		For Byrået 9-11 KORTTYPE 090 12
	Dårlige	1 → 70
	Ganske bra	2 → 72
	Gode	3 → 72
70. Hva var det særlig De var misfornøyd med?	_____ _____	For Byrået 13-14
SÅ HAR VI NOEN SPØRSMÅL OM DEN SISTE FLYTTINGEN DERES.		
72. Hadde De skaffet Dem bolig i Deres nåværende bostedskommune før De flyttet hit?		15
	Ja	1
	Nei	2
73. Hadde De forsøkt å skaffe bolig i andre kommuner?		16
	Ja	1
	Nei	2
74. Hvordan skaffet De den boligen De har i dag?		17
	Ved å bygge selv	1
	Ved arv eller som gave	2
	Gjennom medlemskap i boligbyggelag	3
	Gjennom offentlig boligformidling	4
	Gjennom eiendomsmegler eller advokat	5
	Gjennom arbeidsgiver	6
	Gjennom slektninger eller kjente	7
	Gjennom annonsering eller svar på annonse	8
	På annen måte: _____ _____ _____	9
SITUASJONEN I INTERVJUØYEBLIKKET		
75. Hvor mange rom disponerer De/husholdningen i boligen?	1 2 3 4 5 6 7 8 eller flere	18
76. Synes De at husholdningen har for mange rom, for få rom eller et passe antall rom?		19
	For mange	1
	Passe	2
	For få	3

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
77. Hva slags eiendoms- eller leieforhold har husholdningen til boligen?	Eier av huset/leiligheten	1
	Andelseier i borettslag eller aksjeeier i boligselskap	2
	Vanlig leieforhold med innskudd	3
	Vanlig leieforhold uten innskudd	4
	Bor på framleie	5
	Har tjenestebolig	6
	Annet eier- eller leieforhold, spesifiser: _____ _____	7
78. Kan De anslå hvor mye husholdningen betaler i samlede boutgifter pr. måned. Ta med husleie, renter og avdrag på boliglån, brensel, elektrisk strøm og vedlikeholdsutgifter. For eneboliger også vann- og renovasjonsavgifter. (VIS KORT NR. 12)	Under kr. 100	1
	100 - 199 kr.	2
	200 - 299 "	3
	300 - 399 "	4
	400 - 499 "	5
	500 - 699 "	6
	700 - 999 "	7
	1 000 kr. eller mer	8

Spørsmål		Ja	Nei	Kol.
79. Kan De/husholdningen regelmessig benytte noe av det følgende? (LES OPP SVARALTERNATIVENE)	Minst en avis	1	0	22
	Telefon	1	0	23
	Fjernsyn	1	0	24
	Kjøleskap	1	0	25
	Vaskemaskin, vaskeri	1	0	26
	Dypfryser	1	0	27
	Bil	1	0	28
80 Finnes noe av det følgende i boligen? (LES OPP SVARALTERNATIVENE)	Innlagt vann	1	0	29
	Vannklosett	1	0	30
	Varmtvannsanlegg	1	0	31
	Bad eller dusj	1	0	32
	Ovnsfyring med fast brensel	1	0	33
	Oppvarming med elektrisitet eller fast brensel, event. sentralfyring	1	0	34

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
81. Blir De i noen særlig grad sjenert av støy i boligen?	Ja Nei	35 1 2
82. Må De/dere ta særlige hensyn for ikke å forstyrre naboene?	Ja Nei	36 1 2
83. Kan De, uten å komme i konflikt med naboer og/eller reglement eller kontrakt: (LES OPP SVARALTERNATIVENE)		Ja Nei
	Holde hund	1 0 37
	Foreta maling/oppussing etter egen smak og ønske	1 0 38
	Foreta små ombygginger/installasjonser etter egen smak og ønske	1 0 39
	Tappe vann, bade e.l. etter "normal" sengetid	1 0 40
	Ha gjester i boligen for flere dager sammenhengende	1 0 41
	Leie ut deler av boligen	1 0 42
	La barn få utfolde seg litt fritt	1 0 43
84. Har De planer om å skaffe Dem en annen bolig?	Ja Nei	44 1 → 85 2 → 86
85. Hva ville De legge særlig vekt på ved valg av ny bolig?	_____ _____ _____	For Byrået 45-47
86. Dersom De sammenlikner de boligforholdene husholdningen har i dag med boligforholdene før flyttingen, vil De si at boligforholdene i dag er:	Mye bedre Bedre Omtrent like Dårligere Mye dårligere	48 1 2 3 4 5
87. Vil De alt i alt si at forholdene på Deres nåværende bosted er bedre eller dårligere enn på forrige bosted når det gjelder muligheter for å komme til forretninger, offentlige kontor, lege og annen service?	Bedre Omtrent like Dårligere	49 1 2 3
88. Mener De at forholdene her på stedet er bedre eller dårligere når det gjelde kommunikasjoner?	Bedre Omtrent like Dårligere	50 1 2 3

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
89. Mener De at forholdene her på stedet er bedre eller dårligere når det gjelder muligheter for aktivitet og utfoldelse i fritiden for barn og ungdom?	Bedre Omtrent like Dårligere	51 1 2 3
90. Dersom slektninger eller venner på det forrige bostedet skulle be Dem om råd i forbindelse med flytteplaner, mener De at dette stedet er så godt å bo på at De ville råde vedkommende til å flytte hit?	Ja Nei Vet ikke	52 1 2 3
91. Hvor lang tid mener De en må bo på et sted for å få vite om en vil trives der?	Antall måneder, ca.	53-54 __ , __
VI VIL NÅ KOMME MED NOEN SPØRSMÅL OM HVOR OFTE OG PÅ HVILKEN MÅTE DE OMGÅS DERES SLEKTNINGER, VENNER OG NABOER. LA OSS SOM FØR BEGYNNE MED FORHOLDENE SLIK DE VAR PÅ FORRIGE BOSTED.		
92. Hvor stor andel av Deres slektninger bodde i nærheten av Deres forrige bosted?	De fleste En stor del Bare en liten del Ingen	55 1 2 3 4
93. Hvor stor andel av de menneskene De ønsket å omgås i fritiden bodde i nærheten av Deres forrige bosted?	De fleste En stor del Bare en liten del Ingen	56 1 2 3 4
94. Hvordan var De alt i alt tilfreds med kontakten med folk på stedet?	Svært tilfreds Tilfreds Både tilfreds og utilfreds Utilfreds Svært utilfreds	57 1 → 96 2 → 96 3 → 95 4 → 95 5 → 95
95. Hang utilfredsheten sammen med noen av følgende forhold? (VIS KORT 13)		Ja Nei
	For mye kontakt. Fikk lite privatliv	1 0 58
	Hadde få kjente på stedet	1 0 59
	Dårlig miljø. Likte ikke menneskene på stedet	1 0 60
	Vanskelig å komme inn på folk	1 0 61
	Var selv innflytter	1 0 62
	Fikk liten kontakt p.g.a. skiftarbeid	1 0 63
	Fikk liten kontakt p.g.a. lang arbeidsreise	1 0 64
	Fikk liten kontakt p.g.a. fravær fra hjemstedet p.g.a. arbeid eller skolegang	1 0 65
	Annet _____	1 0 66

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
96. Deltok De noengang i lags- eller foreningsmøter i løpet av det siste året før De flyttet?	Ja Nei	67 1 → 97 2 → 98
97. Hvor ofte pleide De å delta i forenings- eller lagsmøter? (LES SVARALTERNATIVENE OVENFRA TIL DET SOM PASSER BLIR BEMERKET)	Minst 2 ganger pr. uke Minst 1 gang pr. uke Minst 1 gang hver 14. dag Minst 1 gang pr. måned Minst 4 ganger pr. år Mer sjeldent	68 1 2 3 4 5 6
98. Hadde De kontakt med bekjente, venner eller slektninger utenfor kommunen og nabokommunene det siste året før flyttingen? (Brev, telefon, besøk etc.)	Ja Nei	69 1 → 99 2 → 100
99. Hvor bodde De menneskene De hadde mest kontakt med utenfor kommunen og nabokommunene? (IKKE FLERE ENN 5 KONTAKTER)	Bosted - Kommune _____ _____ _____ _____ _____	For Byrået 70-73 74-77 For Byrået 9-11 KORTTYPE 1 0 0 12-15 16-19 20-23
SÅ NOEN AV DE SAMME SPØRSMÅL ANGÅENDE DERES NÅVÆRENDE BOSTED		
100. Hvor stor andel av Deres slektninger bor i nærheten av Deres bosted?	De fleste En stor del Bare en liten del Ingen	24 1 2 3 4
101. Hvor stor del av de menneskene De ønsker å omgås i fritiden bor i nærheten av Deres bosted?	De fleste En stor del Bare en liten del Ingen	25 1 2 3 4

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
102. Hvordan er De alt i alt tilfreds med kontakten med folk på stedet?		26
	Svært tilfreds	1 → 104
	Tilfreds	2 → 104
	Både tilfreds og utilfreds	3 → 103
	Utilfreds	4 → 103
	Svært utilfreds	5 → 103
103. Henger utilfredsheten sammen med noen av følgende forhold? (VIS KORT 13) (FLERE ALTERNATIVER KAN VELGES)		Ja Nei
	For mye kontakt. Får lite privatliv	1 0 27
	Har få kjente på stedet	1 0 28
	Dårlig miljø. Liker ikke menneskene på stedet	1 0 29
	Vanskelig å komme inn på folk	1 0 30
	Er selv innflytter	1 0 31
	Får liten kontakt p.g.a. skiftarbeid	1 0 32
	Får liten kontakt p.g.a. lang arbeidsreise	1 0 33
	Får liten kontakt p.g.a. fravær fra hjemstedet p.g.a. arbeid eller skolegang	1 0 34
	Annet _____	
	_____	1 0 35
104. Har De noen gang deltatt i lags- eller foreningsmøter etter flyttingen?		36
	Ja	1 → 105
	Nei	2 → 106
105. Hvor ofte har De deltatt i lags- eller foreningsmøter etter flyttingen?		37
	Minst 2 ganger pr. uke	1
	Minst 1 gang pr. uke	2
	Minst 1 gang hver 14. dag	3
	Minst 1 gang pr. måned	4
	Minst 4 ganger pr. år	5
	Mer sjeldent	6
106. Har De kontakt med bekjente, venner eller slektninger utenfor kommunen og nabokommunene i dag? (Brev, telefon, besøk etc.)		38
	Ja	1 → 107
	Nei	2 → 108
107. Hvor bor de menneskene De har mest kontakt med? (Utenfor kommunen og nabokommunene. (IKKE FLER ENN 5 ALTERNATIV)	Bosted - Kommune	For Byrået
	_____	39-42
	_____	43-46
	_____	47-50
	_____	51-54
		55-58

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
108. Hvilket sted føler De Dem alt i alt sterkest knyttet til?	Nåværende bosted Forrige bosted Oppvekststedet Annet sted _____ Kommune _____ Føler ingen sterk tilknytting til noe sted	59 1 2 3 4 5
VI VIL NÅ STILLE NOEN SPØRSMÅL OM UTDANNING OG UTDANNINGSPLANER FOR Å SE OM DET ER NOEN SAMMENHENG MELLOM FLYTTING OG UTDANNING.		
109. Hvilken allmennutdanning har De fullført? (MERK AV FOR ALL UTDANNING IO HAR FULLFØRT)	7-årig folkeskole Framhaldsskole eller fortsettelsesskole 9-årig grunnskole (eventuelt med 10. frivillig år Folkehøgskole, ungdoms- eller fylkesskole Real- eller middelskole Artium eller økonomisk gymnas	60 1 2 3 4 5 6
110. Har De fullført noen annen utdanning hvor skolegangen eller studiene normalt varer minst ½ år?	Ja Nei	61 1 → 111 2 → 112
111. Hvor lang tid varte denne utdanning i alt? (OPPGI NORMAL VARIGHET I NÆRMESTE HELE ÅR)	Antall år	62-63 └ ┴ ┘
STILLES BARE DERSOM HOVEDINNTEKTSTAKER FØR FLYTTINGEN (SE SPM. 3) OGSÅ ER MEDLEM AV DAGENS HUSHOLDNING. ELLERS GÅ TIL SPM. 115. 112. Hvilken allmennutdanning har hovedinntektstaker i husholdningen før flytting fullført? (MERK AV FOR ALL UTDANNING)	7-årig folkeskole Framhaldsskole eller fortsettelsesskole 9-årig grunnskole (eventuelt med 10. frivillig år Folkehøgskole, ungdoms- eller fylkesskole Real- eller middelskole Artium eller økonomisk gymnas	64 1 2 3 4 5 6
113. Har hovedinntektstaker i forrige husholdning fullført annen utdanning av lenger enn ½ års normal varighet?	Ja Nei	65 1 → 114 2 → 115
114. Hvor lang tid varte denne utdanning i alt? (OPPGI NORMAL VARIGHET I NÆRMESTE HELE ÅR)	Antall år	└ ┴ ┘ 66-67

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
115. Er De under utdanning nå?	Ja Nei	68 1 → 116 2 → 117
116. Kunne denne utdanning vært tatt på det forrige bostedet? (BOSTEDET FØR SISTE REGISTRERTE FLYTTING 1971)	Ja Nei	69 1 2
STILLES DERSOM IO IKKE ER ALENE I HUSHOLDNINGEN, ELLERS GÅ TIL SPM. 119. 117. Er det andre i husholdningen under utdanning nå?	Ja Nei	70 1 → 118 2 → 119
118. Kunne denne utdanning vært tatt på det forrige bostedet? (BOSTEDET FØR SISTE REGISTRERTE FLYTTING 1971)	Ja, alle Noen Nei, ingen	71 1 2 3
119. Har De ønsker om videre utdanning?	Ja Nei	72 1 → 120 2 → 123
120. Hva slags utdanning? (ANGI HØYESTE UTDANNING)	Utdanningens art: _____	For Byrået |___| 73-74
121. Har De faste planer for videre utdanning?	Ja Nei	75 1 → 122 2 → 123
122. Kunne denne utdanning vært tatt på det forrige bosted?	Ja Nei	76 1 2
STILLES DERSOM IO IKKE ER ALENE I HUSHOLDNINGEN. ELLERS GÅ TIL SPM. 125. 123. Er det andre i husholdningen som har faste planer for videre utdanning?	Ja Nei	77 1 → 124 2 → 125
124. Kunne denne utdanning vært tatt på det forrige bosted?	Ja, alle Noen Nei, ingen	78 1 2 3

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
125. Hva er avstanden fra Deres nåværende bolig til følgende skoleslag? (VIS KORT NR. 14)	Antall km:	For Byrået 9-11 KORTTYPE 1 1 0

	Under 1	1-1,9	2,0-3,9	4,0-9,9	10,0-24,9	25,0-49,9	50,0-99,9	100,0-299,9	300 og over	
Barneskole	1	2	3	4	5	6	7	8	9	12
Ungdomsskole/realskole	1	2	3	4	5	6	7	8	9	13
Gymnas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	14
Yrkesskole	1	2	3	4	5	6	7	8	9	15
Universitet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	16

126. Hva var avstanden til de samme skoleslag <u>før</u> flyttingen? (FØR SISTE REGISTRERTE SKIFTE AV BOSTEDSKOMMUNE i 1971) (VIS KORT NR. 14)

Antall km:

	Under 1	1-1,9	2,0-3,9	4,0-9,9	10,0-24,9	25,0-49,9	50,0-99,9	100,0-299,9	300 og over	
Barneskole	1	2	3	4	5	6	7	8	9	17
Ungdomsskole/realskole	1	2	3	4	5	6	7	8	9	18
Gymnas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	19
Yrkesskole	1	2	3	4	5	6	7	8	9	20
Universitet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	21

VI VIL OGSÅ STILLE DEM NOEN FÅ SPØRSMÅL OM HELSEFORHOLDENE FOR DEM SELV (OG DERES HUSHOLDNING). FØRST LITT OM HUSHOLDNINGEN SLIK DEN VAR FØR DEN SISTE REGISTRERTE FLYTTING I 1971.

127. Hadde noen i husholdningen noen sykdom eller skade av varig natur - medregnet også medfødte lidelser?	Ja	1	22
	Nei	2	
128. Hadde noen i husholdningen behov for jevnlig behandling ved sykehus, spesialist, fysioterapeut eller liknende?	Ja	1 → 129	23
	Nei	2 → 130	
129. Hvordan var mulighetene for å få slik behandling før flyttingen?	Gode	1	24
	Brukbare	2	
	Dårlige	3	
	Ingen mulighet	4	

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
(STILLES IKKE DERSOM IO VAR/ER ALENE I HUSHOLDNINGEN BÅDE FØR OG ETTER FLYTTINGEN. ELLERS GÅ TIL SPM. 132. STILLES IKKE HVIS DET ER SVART NEI BÅDE PÅ SPM. 127 OG SPM. 128)		25
130. På de foregående spørsmål har De nevnt at det var noen i forrige husholdning med varig skade eller jevnlig behov for behandling. Er noen av disse personer også medlemmer av dagens husholdning?	Ja, alle Noen Nei, ingen	1 → 131 2 → 131 3 → 132

131. Synes De den syke/skadede alt i alt har fått det lettere eller vanskeligere enn før flyttingen m.h.t. følgende forhold?

	Lettere	Uforandret	Vanskeligere	Kode / Kol.
Arbeidsforhold	1	2	3	26
Boligforhold	1	2	3	27
Behandlingsmuligheter	1	2	3	28
Muligheter til å komme i kontakt med andre mennesker	1	2	3	29
Fritidsmuligheter	1	2	3	30
Klima, værforhold	1	2	3	31
Annet _____ _____	1	2	3	32

ARBEIDSFORHOLD FØR FLYTTINGEN

De spørsmålene som kommer nå gjelder noen sider ved Deres arbeids- og ervervssituasjon før De flyttet i fjor.

132. Hva var Deres viktigste gjøremål umiddelbart før De flyttet? (VIS KORT NR. 15)		33
	Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift)	1 → 133
	Arbeid som familiemedlem uten fast lønn i familiebedrift (f.eks. gårdsarbeid utført av gårdbrukers hustru)	1 → 147
	Verneplikttjeneste	3 → 147
	Husarbeid for egen familie	4 → 147
	Skolearbeid, studier	5 → 147
	Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd)	6 → 147
	Hjemmeværende	7 → 147
	Arbeidsledig, arbeidssøkende	8 → 134
	Annet, spesifiser: _____	9 → 147

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
133. Var det noen periode de to siste årene før De flyttet at De var helt eller delvis uten arbeid?	Ja Nei	34 1 → 134 2 → 137
134. Hvor lang tid til sammen hadde De for lite arbeid/var De uten arbeid i løpet av de to siste årene før De flyttet?	Antall uker	35-36 __
135. Ønsket De arbeid/mer arbeid i denne tiden?	Ja Nei	37 1 → 136 2 → 137
136. Hva var grunnen til at De ikke fikk arbeid/mer arbeid i denne tiden?	_____ _____ _____	For Byrået 38-40 ___
137. Hva slags virksomhet arbeidet De hovedsakelig ved, og hva var Deres yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	41-42 __ 43-44 __
138. Var De (LES SVARALTERNATIVENE)	Selvstendig næringsdrivende med leid hjelp Selvstendig næringsdrivende uten leid hjelp Ansatt	45 1 2 3
139. Hadde De noe arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?	Ja Nei	46 1 2
140. Hva slags virksomhet var dette og hva var Deres yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	47-48 __ 49-50 __
141. Vil De betegne Deres (hoved)-arbeid ved forrige bosted som:	Trygt/stabilt Utrygt/ustabilt Vet ikke	51 1 2 3
142. Kan De begrunne dette nærmere?	_____ _____ _____ _____	For Byrået 52-54 ___

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
143. Hva var adressen til Deres (hoved-)arbeidsplass?	_____ kommune _____ Ikke fast arbeidssted/ frammøtested. Sett kryss	For Byrået 55-58 → 144 ☐ → 145
144. Angi hvor lang tid De vanligvis brukte på reisen fra hjemmet til arbeidsplassen en vei. Ta med event. ventetid på transportmidler, tidstap p.g.a. dårlig korrespondanse mellom avgangstider og arbeidstid etc. (DERSOM REISETIDEN VARIERER MED ÅRSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET) (VIS KORT NR. 16)	10 minutter eller mindre Ca. ett kvarter (11-22 min.) ..... Ca. en halv time (23-37 min.) ..... Ca. tre kvarter (39-52 min.) ..... Ca. en time (53-77 min.). Ca. halvannen time (78-107 min.) ..... Ca. to timer(108-134 min.) 2 timer og ett kvarter eller mer	59 1 2 3 4 5 6 7 8
145. Hvor ofte reiste De til vanlig strekningen mellom hjem og arbeidsplass?	Hver virkedag En gang pr. uke Sjeldnere Varierende	60 1 2 3 4
146. I hvilken grad var De tilfreds med arbeidsreisen?	Svært tilfreds Tilfreds Både og Utilfreds Svært utilfreds	61 1 2 3 4 5
STILLES DERSOM IO IKKE VAR HOVEDINNTEKTSTAKER I HUSHOLDNINGEN FØR FLYTTINGEN (SPM. 3): ELLERS GÅ TIL SPM. 155. Vi vil nå stille noen få spørsmål om arbeids- og yrkessituasjonen på forrige bosted for den person som ble utpekt som hovedinntektstaker i husholdningen før flyttingen.		
147. Hva var hovedinntektstkerens viktigste gjøremål umiddelbart før Dere flyttet? (VIS KORT NR. 17)	Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift) Verneplikttjeneste Skolearbeid, studier Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd) Arbeidsledig, arbeidssøkende Annet _____	62 1 → 148 2 → 148 3 → 152 4 → 152 5 → 148 6 → 152

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
148. Hva slags virksomhet arbeidet hovedinntektstaker hovedsakelig ved, og hva var hans/hennes yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	63-64 ⌊_,_⌋ 65-66 ⌊_,_⌋
149. Var han/hun	Selvstendig næringsdrivende med leid hjelp Selvstendig næringsdrivende uten leid hjelp Ansatt	67 1 2 3
150. Hadde hovedinntektstaker noe arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?	Ja Nei	68 1 → 151 2 → 152
151. Hva slags virksomhet var dette og hva var hans/hennes yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	69-70 ⌊_,_⌋ 71-72 ⌊_,_⌋
STILLES BARE DERSOM HOVEDINNTEKTSTAKER I HUSHOLDNINGEN FØR FLYTTING OGSÅ ER MEDLEM AV DAGENS HUSHOLDNING, SPM. 3 og 5. ELLERS GÅ TIL SPM. 155		
152. Hva var adressen til hovedinntektstakers (hoved-)arbeidsplass før flyttingen?	For Byrået _____ ⌊_,_,_,_⌋ → 153 kommune _____ Ikke fast arbeidssted/ frammøtested, sett kryss ☐	73-76 → 154
153. Angi hvor lang tid hovedinntektstaker vanligvis brukte på veien fra hjemmet til arbeidsplassen en vei. Ta med event. ventetid på transportmidler, tidstap p.g.a. dårlig korrespondanse mellom avgangstider og arbeidstid etc. (DERSOM REISETIDEN VARIERER MED ÅRSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET) (VIS KORT NR. 18)	10 minutter eller mindre Ca. ett kvarter (11-22 min.) Ca. en halv time(23-37 min.) Ca. tre kvarter (38-52 min.) Ca. en time (53-77 min.) Ca. halvannen time (ca. 78-107 min.) Ca. to timer (108-134 min.) 2 timer og ett kvarter eller mer	77 1 2 3 4 5 6 7 8
154. Hvor ofte reiste hovedinntektstaker til vanlig strekningen mellom hjem og arbeidsplass?	Hver virkedag En gang pr. uke Sjeldnere Varierende	78 1 2 3 4

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
ARBEIDSFORHOLD ETTER FLYTTINGEN		
I noen spørsmål framover skal vi snakke litt om Deres arbeids- og yrkessituasjon etter flyttingen.		
155. Hva er Deres viktigste gjøremål i dag? (VIS KORT NR. 19)		For Byrået 9-11 KORTTYPE 1 2 0
	Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift	12 1 → 156
	Arbeid som familiemedlem uten fast lønn i familiebedrift (f.eks. gårdsarbeid utført av gårdbrukers hustru)	2 → 175
	Vernepliktig	3 → 175
	Husarbeid for egen familie	4 → 175
	Skolearbeid, studier	5 → 175
	Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd)	6 → 175
	Hjemmeværende	7 → 175
	Arbeidsledig,arbeidssøkende	8 → 156
	Annet _____	9 → 175
156. Skiftet De arbeid og/eller yrke i og med flyttingen?		13
	Ja	1 → 157
	Nei	2 → 171
157. Hadde De sikret Dem arbeid før De flyttet eller skaffet De det etter at De kom hit?		14
	Sikret det før flyttingen	1 → 159
	Skaffet det etter ankomsten	2 → 158
158. Hvor lang tid etter at De kom hit søkte De arbeid før De fikk noe?		15
	Mindre enn en uke	1
	1 - 2 uker	2
	3 - 4 uker	3
	5 - 8 uker	4
	9 - 12 uker	5
	13 - 24 uker	6
	25 uker og mer	7
159. Valgte De det arbeidet De begynte i blant flere tilbud?		16
	Ja	1
	Nei	2

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
160. På hvilken måte kom De i forbindelse med denne arbeidsplassen? (VIS KORT NR. 20)	Svarte på annonse i pressen Satte inn egen annonse i pressen Tok direkte kontakt med arbeidsgiveren Arbeidsgiveren tok direkte kontakt med Dem Gjennom familie, venner På annen måte, spesifiser: _____ _____ (DERSOM "ARBEIDSFORMIDLING" SPESIFISERES)	17 1 2 3 4 5 6 → 162
161. Hadde De kontakt med arbeidsformidlingen som arbeidssøker før De fikk arbeid?	Ja Nei	18 1 → 162 2 → 163
162. I hvilken grad vil De si at denne kontakten bidrog til at De fikk arbeid? (LES OPP SVARALTERNATIVENE)	I stor grad I noen grad I liten grad Ikke i det hele tatt	19 1 2 3 4
163. Hvordan vil De si dette arbeidet var betalt i forhold til det De var vant til på Deres forrige bosted?	Mye bedre betalt Bedre betalt Omtrent samme betaling Dårligere betalt Mye dårligere betalt	20 1 2 3 4 5
164. Hva slags virksomhet arbeider De hovedsakelig ved i dag, og hva er Deres yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	21-22 23-24
165. Er De (LES SVARALTERNATIVENE)	Selvstendig næringsdrivende med leid hjelp Selvstendig næringsdrivende uten leid hjelp Ansatt	25 1 2 3
166. Vil De si at det arbeidet De har i dag er tilfredsstillende med hensyn til Deres ønsker for framtiden?	Ja Nei Vet ikke	26 1 → 168 2 → 167 3 → 167

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
167. Hva slags arbeid ville være tilfredsstillende?	_____ _____	For Byrået 27-30
168. Har De noe arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?	Ja Nei	31 1 2
169. Hva slags virksomhet er dette og hva er Deres yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	32-33 34-35
170. Hva er adressen til Deres (hoved-)arbeidsplass?	_____ Kommune _____ Ikke fast arbeidssted/ frammøtested. Sett kryss: ☐	For Byrået 36-39 → 171 → 172
171 Angi hvor lang tid De vanligvis bruker på veien fra hjemmet til arbeidsplassen en vei. Ta med event. gangtid, ventetid på transportmidler, tidstap p.g.a. dårlig korrespondanse mellom avgangstider og arbeidstid etc. (DERSOM REISETIDEN VARIERER MED ÅRSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET) (VIS KORT NR. 21)	10 min. eller mindre Ca. ett kvarter (11-22 min.) Ca. en halv time(23-37 min.) Ca. tre kvarter (39-52 min.) Ca. en time (53-77 min.) Ca. halvannen time (78-107 min.) Ca. to timer (108-135 min.) 2 timer og ett kvarter eller mer	40 1 2 3 4 5 6 7 8
172. Hvor ofte reiser De til vanlig strekningen mellom hjem og arbeidsplass?	Hver virkedag En gang pr. uke Sjeldnere Varierende	41 1 2 3 4
173. I hvilken grad er De tilfreds med arbeidsreisen?	Svært tilfreds Tilfreds Både og Utilfreds Svært utilfreds	42 1 2 3 4 5

Spørsmål	Svar				Kode / Kol.
174. Hvis De sammenlikner Deres nåværende arbeidssituasjon med den De hadde før De flyttet, vil De si at forholdene på Deres nåværende arbeidsplass er bedre, dårligere eller omtrent lik den De hadde m.h.t. for eksempel:	Bedre	Samme	Dårligere	Vet ikke	
1. Ansettelsesvilkår (f.eks. oppsigelsestid, fast ansettelse kontra engasjement, åremålsansettelse, midlertidig ansettelse etc.)	1	2	3	4	43
2. Muligheter for lønnsopprykk	1	2	3	4	44
3. Muligheter for stillingsopprykk (forfremmelse, avansement)	1	2	3	4	45
4. Muligheter for videreutdanning (opplæring, kurser etc.)	1	2	3	4	46
5. Arbeidstid (lengde, skiftarbeid kontra fast arbeidstid etc.)	1	2	3	4	47
6. Arbeidssituasjon (Arbeid ute/inne, tempo, tyngde, arbeidstemperatur, forurensninger, helserisiko etc.)	1	2	3	4	48
7. Miljøet på arbeidsplassen (kontakt med arbeidskamerater, overordnede, underordnede, foreningsliv etc.)	1	2	3	4	49

STILLES DERSOM IO IKKE ER HOVEDINNTEKTSTAKER I DAGENS HUSHOLDNING (SPM. 8): ELLERS GÅ TIL SPM. 183.
De følgende spørsmålene gjelder arbeids- og yrkessituasjonen i dag for den personen som ble utpekt som hovedinntektstakeren i dagens husholdning.

175. Hva er hovedinntektstakerens viktigste gjøremål? (VIS KORT NR. 22)			50
	Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift)	1 →	176
	Vernepliktig	2 →	176
	Skolearbeid, studier	3 →	183
	Pensjonist, trygdet (ikke arbeidsledighetstrygd)	4 →	183
	Arbeidsledig, arbeidssøkende	5 →	176
	Annet, spesifiser: _____	6 →	183
176. Hva slags virksomhet arbeider hovedinntektstaker hovedsakelig ved og hva er hans/hennes yrke?	_____ Næring		51-52
	_____ Yrke		53-54

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
177. Er han/hun (LES SVARALTERNATIVENE)	Selvstendig næringsdrivende med leid hjelp Selvstendig næringsdrivende uten leid hjelp Ansatt	55 1 2 3
178. Har hovedinntektstaker noe arbeid ved siden av det De har oppgitt som hovedyrke?	Ja Nei	56 1 → 179 2 → 180
179. Hva slags virksomhet er dette og hva er hans/hennes yrke?	_____ Næring _____ _____ Yrke	57-58 59-60
180. Hva er adressen til hovedinntektstakers (hoved-)arbeidsplass?	_____ kommune _____ Ikke fast arbeidssted/ frammøtested. Sett kryss:	For Byrået 61-64 ☐ → 182
181. Angi hvor lang tid hovedinntektstaker vanligvis bruker på veien fra hjemmet til arbeidsplassen en vei. Ta med event. gangtid, ventetid på transportmidler, tidstap p.g.a. dårlig korrespondanse mellom avgangstider og arbeidstid etc. (DERSOM REISETIDEN VARIERER MED ÅRSTIDEN ELLER MED FRAMKOMSTMIDDEL, REGNES DET MEST BRUKTE FRAMKOMSTMIDDEL OG VANLIGSTE REISETID I SOMMERHALVÅRET) (VIS KORT NR. 23)	10 minutter eller mindre Ca. ett kvarter (11-22 min.) Ca. en halv time(23-37 min.) Ca. tre kvarter (38-52 min.) Ca. en time (53-77 min.) Ca. halvannen time (78-107 min.) Ca. to timer (108-134 min.) 2 timer og ett kvarter eller mer	65 1 2 3 4 5 6 7 8
182. Hvor ofte reiser hovedinntektstaker til vanlig strekningen mellom hjem og arbeidsplass?	Hver virkedag En gang pr. uke Sjeldnere Varierende	66 1 2 3 4

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
TIL SLUTT HAR VI MED NOEN SPØRSMÅL OM DE ØKONOMISKE FORHOLD FOR DEM OG HUSHOLDNINGEN. SOM FØR BEGYNNER VI MED SITUASJONEN FØR FLYTTINGEN.		
183. Hadde De noen form for inntekt det siste år før flyttingen. (Regn med alle former for inntekter, trygder, pensjoner, naturalinntekter, utdanningsstipend etc.)	Ja Nei	67 1 → 184 2 → 185
184. Hvor stor var normalt Deres netto månedlige inntekt den siste tiden før De flyttet? (Ta med alle typer inntekter, trygder, pensjoner, naturalinntekter, utdanningsstipend etc. For uregelmessige inntekter, f.eks. kapitalinntekter regnes et gjennomsnitt.) (VIS KORT NR. 24)	Under kr. 500 500 - 999 1 000 - 1 499 1 500 - 1 999 2 000 - 2 499 2 500 - 2 999 3 000 - 3 499 3 500 - 3 999 4 000 - 4 999 5 000 - 5 999 6 000 - 7 999 8 000 - 9 999 Over 10 000 Vet ikke Nekter å oppgi inntekt	68-69 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10 11 12 13 14 15
185. Hvor stor var normalt husholdningens samlede netto månedlige inntekt den siste tiden før flyttingen? (Ta med alle typer inntekter, trygder, pensjoner, naturalinntekter, utdanningsstipend etc. For uregelmessige inntekter, f.eks. kapitalinntekter regnes et gjennomsnitt.) (VIS KORT NR. 24)	Under kr. 500 500 - 999 1 000 - 1 499 1 500 - 1 999 2 000 - 2 499 2 500 - 2 999 3 000 - 3 499 3 500 - 3 999 4 000 - 4 999 5 000 - 5 999 6 000 - 7 999 8 000 - 9 999 Over 10 000 Vet ikke Nekter å oppgi inntekt	70-71 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10 11 12 13 14 15
STILLES DERSOM IO VAR YRKESAKTIV ELLER SKOLEELEV. (SPM. 132). ELLERS GÅ TIL SPM. 187. 186. Kan De si oss hvor store reiseutgifter De hadde til skole eller arbeid pr. måned?	Svar i kroner	72-74
STILLES DERSOM DET VAR ANDRE YRKESAKTIVE ELLER SKOLEELEVER ENN IO I HUSHOLDNINGEN. ELLERS GÅ TIL SPM. 188. 187. Kan De si oss hvor store reiseutgifter husholdningen samlet hadde til skole- eller arbeidsreiser pr. måned før flyttingen. Ta også med IO's event. utgifter.	Svar i kroner	For Byrået 9-11 KORTTYPE 1 3 0 12-14

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
188. Kan De si oss hvor tilfreds De var med husholdningens økonomiske situasjon før flyttingen?		15
	Svært tilfreds	1
	Tilfreds	2
	Både og	3
	Utilfreds	4
	Svært utilfreds	5
SÅ NOEN TILSVARENDE SPØRSMÅL OM FORHOLDENE I DAG		
189. Har De i dag noen form for inntekt. (Regn med alle former for inntekter, trygder, pensjoner, naturalinntekter, utdanningsstipend etc.)		16
	Ja	1 → 190
	Nei	2 → 191
190. Hvor stor er normalt Deres netto månedlige inntekt i dag. (Ta med alle typer inntekter, trygder, pensjoner, naturalinntekter, utdanningsstipend etc. For uregelmessige inntekter f.eks. kapitalinntekter, regnes et gjennomsnitt.) (VIS KORT NR. 24)		17-18
	Under kr. 500	01
	500 - 999	02
	1 000 - 1 499	03
	1 500 - 1 999	04
	2 000 - 2 499	05
	2 500 - 2 999	06
	3 000 - 3 499	07
	3 500 - 3 999	08
	4 000 - 4 999	09
	5 000 - 5 999	10
	6 000 - 7 999	11
	8 000 - 9 999	12
	Over 10 000	13
	Vet ikke	14
	Nekter å oppgi inntekt	15
191. Hvor stor er normalt husholdningens samlede netto månedlige inntekt etter flyttingen. (Ta med alle typer inntekter, trygder, pensjoner, naturalinntekter, utdanningsstipend etc. For uregelmessige inntekter, f.eks. kapitalinntekter, regnes et gjennomsnitt.) (VIS KORT NR. 24)		19-20
	Under kr. 500	01
	500 - 999	02
	1 000 - 1 499	03
	1 500 - 1 999	04
	2 000 - 2 499	05
	2 500 - 2 999	06
	3 000 - 3 499	07
	3 500 - 3 999	08
	4 000 - 4 999	09
	5 000 - 5 999	10
	6 000 - 7 999	11
	8 000 - 9 999	12
	Over 10 000	13
	Vet ikke	14
	Nekter å oppgi inntekt	15
STILLES DERSOM IO ER YRKESAKTIV ELLER SKOLEELEV. ELLERS GÅ TIL SPM. 193.		
192. Kan De si oss hvor store reiseutgifter De har til skole eller arbeid pr. måned nå?	Svar i kroner	21-23

Spørsmål	Svar	Kode / Kol.
STILLES DERSOM DET ER ANDRE YRKESAKTIVE ELLER SKOLE-ELEVER ENN IO I HUSHOLDNINGEN. ELLERS GÅ TIL SPM. 194.		
193. Kan De si oss hvor store reiseutgifter husholdningen samlet har til skole- eller arbeidsreiser pr. måned nå? Ta også med IO's eventuelle utgifter.	Svar i kroner	24-26
194. Kan De si oss hvor tilfreds De er med husholdningens nåværende økonomiske situasjon?	Svært tilfreds	27 1
	Tilfreds	2
	Både og	3
	Utilfreds	4
	Svært utilfreds	5

IO's VURDERINGER AV INTERVJUET

195. Har De noen kommentarer til det vi har behandlet i dette intervjuet? Vi er interessert i kommentarer både til innholdet i spørreskjemaet og til måten spørsmålene er stilt på. Er det f.eks. opplysninger De mener ikke er kommet fram i intervjuet?

196. Hva synes De alt i alt om selve intervjuet og intervjusituasjonen? Synes De f.eks. at det har gått greit eller har det vært anstrengende? Vi er interessert i både ris og ros.

MERKNADER FRA INTERVJUER TIL ENKELTE SPØRSMÅL

Spørsmåls-nummer	Kommentarer

SPESIELLE MERKNADER INTERVJUER HAR OM IO OG INTERVJUSITUASJONEN.

Statistisk Sentralbyrå
Kontoret for intervju-
undersøkelser
Oslo-Dep., OSLO 1
Tlf. 41 38 20, 41 36 60

Vedlegg 3

Prosjektnr. 5 1

Utvalgskommune

IO-nr.

Intervjuernr.

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSE 1972

PRØVEUNDERSØKELSE APRIL 72

Frafallsskjema

IO's navn _____

Adresse (se IO-liste) _____

	Dag	Mnd.	År	Personnr.
Fødselsdato				

Overføres fra IO-liste: Fraflyttingskommune _____

Registrert flyttedato _____

Flyttetype

Ekteskapelig status

Årsak til frafallet _____

For IO som er midlertidig fraværende:

Midlertidig adresse _____

For IO som er flyttet:

Ny adresse _____

IO oppsøkt antall ganger _____

Sted	Dato	Intervjuerens navn

Statistisk Sentralbyrå
Kontoret for intervjuundersøkelser
ES/GH, 4/3-72

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972

Statistisk Sentralbyrå er i ferd med å gjennomføre en omfattende undersøkelse av årsakene til at folk flytter. Undersøkelsen skjer i samarbeid med Norsk institutt for by- og regionforskning.

KORT OM BAKGRUNNEN FOR UNDERSØKELSEN

Hvert år flytter i alt ca. 200 000 personer fra en norsk kommune til en annen. Disse flyttingene viser seg for en stor del å gå fra de mer landlige deler inn mot byområdene. Resultatet er en stadig endring av bosettingsmønsteret - den såkalte urbaniseringsprosessen.

I Oslo-området fører f.eks. urbaniseringsprosessen til sterk innflytting til kommunene nærmest hovedstaden, mens kommunene nær svenskegrensen opplever tilsvarende fraflytting.

I dag kan det registreres en del problemer både for kommuner og for enkeltindivider som følge av urbaniseringsprosessen. Disse problemene er gjenstand for stor oppmerksomhet, og fra myndigheter og andre hold er det uttrykt ønske om å påvirke utviklingen i en retning som samfunnet og det enkelte individ kan være bedre tjent med.

For å kunne påvirke denne prosessen i ønsket retning er det nødvendig å skaffe rede på årsakene til at folk flytter. Tidligere er det ikke utført noen landsomfattende undersøkelse av denne art i Norge.

MÅLSETTING

I det foreliggende prosjekt - Flyttemotivundersøkelsen 1972 - har en til hensikt gjennom en intervjuundersøkelse å kartlegge hvorfor folk flytter og hvordan folk opplever det å flytte. Prosjektet vil omfatte alle typer flyttinger, både de trivielle og de av mer problemfylt karakter.

PRØVEUNDERSØKELSEN APRIL 1972

I alt vil prosjektet omfatte ca. 5 500 intervju som skal utføres over hele landet i løpet av 1972. Hovedundersøkelsen vil finne sted i oktober/november med ca. 5 000 intervju.

Den intervjuingen som skal finne sted nå i april vil omfatte ca. 500 intervju og tjene to hovedformål:

i) som en omfattende prøving av det opplegget som foreligger,

ii) som en mer detaljert analyse av flyttemotivene i et mindre område.

Ad. i) Flyttemotivundersøkelsen 1972 er en engangsundersøkelse. Det betyr at det er helt nødvendig å gjennomføre en grundig prøving av spørreskjemaene før hovedundersøkelsen settes i verk.

Prøvingen vil i første omgang konsentrere seg om intervjufasen. Her gjelder det at intervjuerne konsentrerer seg om å registrere svakheter og feil ved spørreskjemaet. I løpet av sommeren skal disse dataene analyseres. Dermed oppnår vi å få testet både hvordan skjemaet egner seg i intervjufasen og som grunnlag for analyse. Svakheter som på denne måten blir oppdaget, vil så bli rettet i det spørreskjema som i oktober/november skal benyttes på 5 000 IO.

Ad. ii) Prøveundersøkelsen vil i det vesentlige konsentrere seg om flyttinger til og fra Indre Østfold (121 Askim/Mysen handelsdistrikt). Dette er et relativt lite område bestående av bare ni kommuner mellom svenskegrensen og Oslo-regionen. Hensikten med denne siden av undersøkelsen er dels å kartlegge flyttemotivene i dette området, dessuten å skaffe detaljopplysninger om urbaniseringsprosessen som en landsomfattende undersøkelse ikke kan gi.

Vedlegg 5

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Kontoret for intervjuundersøkelser
DRONNINGENS GATE 16 - TLF. 41 38 20
POSTADR.: OSLO-DEP.
TELEGRAMADRESSE: STATISTIKK
POSTGIROKONTO: 5300

Vår ref.: NHG/GH

Oslo, 21. mars 1972

Til våre intervjuere

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972 - PRØVE

Vedlagt følger:

- IO-liste
- Orientering og instruks
- Spørreskjemaer
- Kort nr. 1-24, to sett
- Frafallsskjema (fungerer også som flyttemelding)
- Kopi av IO-brev
- Rapportskjema

Praktiske opplysninger

IO-brev sendes fra Byrået slik at det skal være fremme hos IO innen 4. april. Vi er takknemlig for at dere begynner intervjuingen så snart som mulig etter påske og i størst mulig utstrekning avslutter innen 15. april. Intervjuere med relativt mange IO kan fortsette til 24. april. Si fra til oss i god tid om fristene er for snaue. Intervjutiden blir trolig lengre enn vi nevnte i vårt forrige brev.

For IO som er flyttet fra den oppgitte adresse skal dere forsøke å få oppgitt den nye adressen. Er denne i nærheten, skal dere selv oppsøke IO der, og intervjue om forholdene der IO nå bor. Er den nye adressen for langt unna til at dere selv kan oppsøke IO, skal dere sende oss frafallsskjema (så vidt mulig med oppgitt ny adresse) så snart som mulig slik at vi kan besørge intervjuet.

Rapportskjema

Dere kan beregne 3 timer ekstra for rapporten. Det settes på oppgjørsskjema som intervjutid med tekst "rapport".

Denne undersøkelsen er - i tillegg til å være en prøveundersøkelse for opplegget av hovedundersøkelsen i november d.å. - også en spesialundersøkelse for regionen Indre Østfold. Materialet skal bearbeides som en selvstendig utvalgsundersøkelse for dette området.

23 av intervjuerne er med denne gang.

Lykke til og takk for hjelpen.

Med hilsen

Nini Haslund Gleditsch
e.f.

Vedlegg

Statistisk Sentralbyrå
Kontoret for intervju-
undersøkelser
Oslo-Dep., OSLO 1
Tlf. 41 38 20, 41 36 60

Prosjekt nr. 51

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSE 1972

PRØVEUNDERSØKELSE 4.-15. APRIL 1972

Orientering og instruks

for intervjuerne

MERKNADER TIL DE ENKELTE SPØRSMÅL

Forside og innledning

På spørreskjemaets forside og i innledningen, side 2, er det avsatt plass for påføring av navn på fra- og tilflyttingskommune for IO's siste registrerte flytting i 1971. Kommunenavn påføres begge steder av intervjuer før intervjuet tar til. På forsiden påføres også kommunenummer (finnes i IO-listen).

Spm. 1

Som husholdning regnes i denne undersøkelsen personer som bor sammen i leilighet (bolig) og som har hva vi kan kalle "familiefellesskap".

Hybelboere - selv om de spiser sammen med vertskapet - regnes ikke med i husholdningen. Personer som bor sammen som ektefolk uten å være formelt gift, regnes som ektefolk. Hybelboere som selv er trukket ut, regnes som egen husholdning. I det tilfelle skal altså bare hybelboeren - ikke vertsfolket - intervjues.

Spm. 2

Begynn med opplysninger om IO selv. Få deretter fødselsår (de to siste sifrene i året), ekteskapelig status, slektskapsforhold til IO og kjønn for hver av husholdningens medlemmer. "Barn" omfatter også adoptivbarn. "Søsken" omfatter også halvsøsken.
M e r k: Pass på å merke av ut for riktig husholdningsmedlemsnr. - vær oppmerksom på at IO selv er hush.medl.nr. 01 - og at spørsmålet gjelder den forrige husholdning IO tilhørte.

Spm. 3

Dersom to eller flere personer i IO's forrige husholdning hadde like stor inntekt, velges fortrinnsvis en av foreldrene (forutsatt at far/mor var medlem av husholdningen). Var det andre personer med like stor inntekt, velges den eldste av disse.

Bruk samme husholdningsmedlemsnr. som personen har fått i tabellen under spm. 2.

Spm. 4-5

Vi er her interessert i de personer i dagens husholdning som flyttet ved samme anledning som IO. Sett i spm. 5 ring rundt koden til høyre for det hush.medl.nr. personen har fått i tabellen under spm. 2. Overfør samtidig opplysningene om disse personene fra tabellen under spm. 2 til tabellen under spm. 7. Pass på også ved overføringen at De får opplysningene inn på samme hush.medl.nr. som under spm. 2.

Spm. 7 I spm. 6 og 7 er vi opptatt av eventuelle personer i dagens husholdning som ikke tilhørte IO's forrige husholdning (nykommere i husholdningen). Disse tildeles ledige plasser i tabellen. Fyll ut med fødselsår osv. for disse.

Spm. 8 Som for spm. 3.

Spm. 9 Med fødested menes foreldrenes (morens) bosted ved IO's fødsel - ikke fødselsklinikkens adresse.

Angivelse av kommune er tilstrekkelig. For det tilfellet at IO ikke kan oppgi kommune, angi adresse mest mulig presist, også fylke, for at vi senere skal kunne finne fram til kommunen.

Spm. 10 "Steder" omfatter hvert sted - hver adresse - hvor IO har vært bosatt i tiden fram til fylte 16 år. Hver enkelt adresse innenfor den samme kommune regnes som eget bosted. Steder hvor IO har bodd to eller flere ganger regnes som to eller flere steder.

Bosteder utenlands regnes også med. Ferieopphold regnes ikke med, heller ikke fast opphold på sommersted i sommerhalvåret.

For sjøfolk regnes deres registrerte boligadresse på land som bosted.

Spm. 12 Angivelse av kommune er tilstrekkelig. For det tilfelle at IO ikke kan angi kommune, se instruks til spm. 9. Bosted utenlands angis med nasjonens navn (Sverige, Frankrike osv.).

Spm. 13 Her forsøker vi på en enkel måte å beskrive stedets bosetting. Spørsmålet vi stiller oss er følgende: Var det tett bosetting eller spredt bosetting på stedet? Dersom det var tett bosetting: var det en hel by eller bare et boligfelt eller kanskje noe midt imellom?

1. "Spredtbygd" omfatter all spredt bosetting. Det omfatter også husklynger med mindre enn 200 innbyggere. Spredt bebyggelse fins også innenfor bygrensene til våre største byer. Denne får betegnelsen "spredtbygd" og ikke "stor by".
   M e r k: IO bør selv avgjøre hvor vidt han/hun bor spredt/tett i slike tilfelle. IO veiledes bare dersom det oppstår tvil.

2. "Mindre tettsted" omfatter tett bebyggelse med 200 - 2 000 innbyggere. I tettsted eller tett bebyggelse bør husavstandene stort sett være mindre enn 50 m. (Tilsvarer villastrøk med forholdsvis store tomter.)

3. "Liten by" er i denne forbindelse tettbebyggelse med 2 000 - 20 000 innbyggere. Stedet behøver ikke ha bystatus. Stedet

trenger heller ikke være avgrenset av kommunegrenser, men gjerne utgjøre deler av en eller flere kommuner.

4. "Større by" er tettbebyggelse med 20 000 - 100 000 innbyggere. Områder som ligger utenfor grensen til større by, men som utgjør en forlengelse av byens tettbebyggelse, hører med til større by.. Stedet behøver ikke ha bystatus.

5. "Stor by, Oslo, Bergen, Trondheim" omfatter hovedmassen av tettbebyggelsen i hver av de tre byene. Mindre tettsteder eller spredt bebyggelse innenfor disse byene får betegnelsene henholdsvis "lite tettsted" og "spredtbygd".
   IO bør selv avgjøre hvilken kategori stedet tilhører i slike tilfelle. Veiledning bare dersom det oppstår tvil.

Spm. 14 "Virksomhet" angis ved næring og kodes etter Standard for næringsgruppering med to siffer (Arbeidskraftundersøkelser).

"Yrke" angis og kodes med to siffer etter "Yrkeskoder" (Alfabetisk register for yrkesklassifisering).

(Intervjuerne har tidligere fått tildelt begge standarder.)

Spm. 15 "Ansatt" er personer som arbeider i annens tjeneste. Alle som arbeider i aksjeselskap er ansatt, også direktører og disponenter.

Spm. 16 "Allmennutdanning" er spesifisert i spørreskjemaets spm. 109.

Spm. 17 "Varierende" benyttes bare dersom IO protesterer mot å velge en av kategoriene 1-5. Bare kategori 1-5 skal meddeles IO.

Spm. 20/21 Noter de svar som oppgis på det åpne spm. 20 mest mulig ordrett. Dersom svarene er lite utfyllende eller upresise (f.eks. av typen: "min mann ville flytte", "min mann ble syk", "for å få hus", "barna flyttet hjemmefra", "Bodde bare her midlertidig", "hadde for dårlig inntekt" etc.) spørres videre ved hjelp av spm. 21.

En tenker seg her å få presiseringer som f.eks. "min mann ville flytte da han ikke kunne få en jobb han ville være tilfreds med", "min mann ville flytte fordi han tjente for dårlig til å skaffe en skikkelig bolig på stedet", "min mann ble syk og kunne ikke gå i trapper slik at vi måtte bytte bolig", "min mann ble syk og kunne ikke få den behandling han trengte på stedet", "barna flyttet hjemmefra, og det ble for dyrt for oss å bo i det store huset", "bodde bare her midlertidig mens vi ventet på å få hus i nabokommunen,- fordi min mann var beordret hit" el. likn., "hadde for dårlig inntekt til å fortsette å bo så dyrt", "arbeidsreisen tok

for mye av inntekten", "kunne ikke få bedre inntekt på stedet", "måtte skaffe et billigere sted å bo" etc.

Svarene på spm. 20 og 21

Etter at så presise og utfyllende svar som mulig er innhentet, settes det ring rundt koden for aktuelt svar. Dersom det er tvil om hvilken av to eller flere årsaker et svar skal kodes på, kodes det på alle de aktuelle årsaker. Er flere årsaker kodet, må det følges opp med detaljspørsmål for hver enkelt årsak.
E k s.: "Jeg ble syk og måtte slutte å jobbe slik at det ble for dyrt for familien å bo på stedet." Det skal her settes ring både om kode 1, 3 og 6, og spm. 22, 24 og 27 skal stilles.

Spm. 22-27

Intervjuer trenger ikke å merke av ved 0.

Spm. 41

Med "levevilkår" menes ikke bare den økonomiske situasjonen, men en videre betegnelse på husholdningens situasjon. Vi lar det omfatte alle forhold som går på levestandard og trivsel, så som økonomi, helse, boligforhold o.l.

Spm. 48

Som spm. 10.

Spm. 49

"Hva slags sted" (stedstype), se instruks spm. 13.
Fyll ut med stedsnavn, kommunenavn, år (tilflyttet) og stedstype, men fyll ikke ut kolonnen merket "For Byrået".

Spm. 50

Få med hovedgrunnen til de inntil tre siste flyttingene forut for den sist registrerte i 1971.

Spm. 54

"Faste planer" betyr at IO har bestemt seg for helt sikkert å flytte enten alene eller sammen med husholdningen i løpet av nærmeste tre år.

Spm. 69

"Kommunikasjonsforhold" omfatter mulighetene til å nå forretninger, skole, nabokommuner, nærmeste større by etc. med privat eller offentlig transportmiddel. "Kommunikasjoner" omfatter ikke trafikkforhold generelt (støy, trafikkfarlige strøk, for mye trafikk etc.).

Spm. 71

O B S: spørsmål 71 finnes ikke i skjemaet.

Spm. 88

Som spm. 69.

Spm. 92 "Slektninger" omfatter all slekt av IO unntatt de personer som tilhørte husholdningen før flyttingen.

"I nærheten av forrige bosted" er hva IO selv oppfatter som nærhet. Dersom IO ikke selv foretar avgrensing, skal "nærheten" omfatte bostedskommunen med nabokommuner.

Spm. 93 "I nærheten" defineres på samme måte her som i spm. 92.

Spm. 100 Som spm. 92.

Spm. 101 Som spm. 92.

Spm. 120 Her vil vi vite hva slags endelig utdanning IO tar sikte på.

Spm. 125 Med "avstand" menes her korteste reiseavstand.

Norges fire universitetsbyer er Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Spm. 126 Som spm. 125.

Spm. 130 "Umiddelbart før flytting": Vi er her ute etter det gjøremål som IO normalt hadde umiddelbart før flytting, ikke atypiske, kortvarige tilstander som f.eks. ferie, uten arbeid fordi IO har sagt opp sin jobb med sikte på flytting, svangerskapspermisjon, noen dagers sykefravær, kurs/seminar el. likn. i arbeidsplassens regi etc.

Spm. 133 "... to siste årene før De flyttet ...". Spørsmålet gjelder bare siste bosted før flyttingen 1971, selv om IO ikke bodde der så lenge som to år.

Spm. 138 Som spm. 15.

Spm. 140 Som spm. 14.

Spm. 143 For personer med mobil arbeidsplass vil adresse ofte være umulig å oppgi. Dersom fast frammøtested på arbeidsplassen, oppgis adressen til dette.

Arbeidsplass i Sverige noteres som "3000 Sverige".

Spm. 148 Som spm. 14. Vi er her interessert i den vernepliktiges sivile arbeid.

Spm. 151 Som spm. 14.

Spm. 164 Som spm. 14.

Spm. 165 Som spm. 15.

Spm. 169 Som spm. 14.

Spm. 170 Som spm. 143.

Spm. 174 Les opp alle kategorier tydelig for IO.

Spm. 180 Som spm. 143.

Vedlegg 7

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Kontoret for intervjuundersøkelser
DRONNINGENS GATE 16 - TLF. 41 38 20
POSTADR.: OSLO-DEP.
TELEGRAMADRESSE: STATISTIKK
POSTGIROKONTO: 5300

Vår ref.: AML/WA

Oslo, 5. april 1972

Til våre intervjuere

FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972 - PRØVE

Tillegg til instruksen

Erfaringsmessig viser det seg at det kan gå en viss tid mellom det tidspunkt da folk faktisk flytter og tidspunktet for registreringen av flyttingen (melding til folkeregisteret). Som dere vil ha sett, har vi den registrerte flyttedato på IO-listen. Vi er imidlertid også interessert i å få vite når flyttingen virkelig foregikk, og vi vil derfor be dere spørre IO om dato og år for selve flyttingen. Dette noteres nederst på første side av skjemaet.

Samtidig ber vi dere også notere koden for stedstype ifl. kort 1 for det sist registrerte bosted. Nærmere forklaring til kodene er gitt i instruksen til spm. 13.

Med netto månedlig inntekt menes inntekten etter at skatten er trukket fra.

Med hilsen

Nini Haslund Gleditsch

Nini Haslund Gleditsch
e.f.

Statistisk Sentralbyrå
Kontoret for intervju-
undersøkelser
Oslo-Dep., OSLO 1

Prosjekt nr. 5 1

Utvalgskommune(r) ___ ___

Intervjuere nr. _____ _____
navn nr.

RAPPORT OM FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN 1972, PRØVE

5. - 15. APRIL 1972

Ved gjennomgåelse av spørreskjema og instruks, og ikke minst under selve intervjuingen, vil De sikkert støte på uklarheter og problemer som De mener det er nødvendig å få rettet opp før hovedundersøkelsen går av stabelen. Vi som har laget spørreskjemaet har færre muligheter til å oppdage svakheter og feil enn de som opplever spørreskjemaet i bruk. Vi ber derfor om at alt ved spørreskjemaet som gjør intervjuet tungt eller komplisert å gjennomføre, eller som De på annen måte synes er dårlig, blir notert og formidlet til oss.

Siste side i selve spørreskjemaet er beregnet på intervjuers merknader. Vi tenker oss at intervjueren i løpet av intervjuet setter et merke eller skriver et stikkord ved hvert spørsmål hvor det oppstår misforståelser eller andre problemer. Kritikken eller merknadene til de enkelte spørsmål kan etter at intervjuet er avsluttet føres mer nøyaktig på nevnte siste side. Her kan også mer generelle merknader til intervjuet noteres med sikte på senere utfylling av dette rapportskjemaet.

1. *Merknader til orientering og instruks for intervjuerne*

a. Synes De at De er blitt for dårlig orientert om undersøkelsens formål og gjennomføring?

☐ Ja
☐ Nei

b. Dersom ja: Har dette gitt Dem spesielle problemer under intervjuingen?

☐ Ja
☐ Nei

c. Dersom ja: Hva slags problemer var dette og hvordan mener De vi best kan bøte på disse problemene?

d. Er det noe i instruksen til hvert enkelt spørsmål som De mener er uklart eller ufullstendig?

☐ Ja

☐ Nei

e. Dersom ja, henvis til det spørsmålsnummeret i instruksen som det gjelder og antyd hva De mener er uklart eller ufullstendig:

Nr. Kommentar

f. Er det noe De savner i instruksen, eller er det andre spørsmål enn de som er behandlet som De mener bør ha instruks?

☐ Ja

☐ Nei

g. Dersom ja, hvilke spørsmål gjelder det og/eller hva er det De savner?

2. *Merknader til spørreskjema og intervju*

a. Er det vanskelig å forstå noen av henvisningene i skjemaet?

☐ Ja

☐ Nei

b. Dersom ja, angi de spørsmålsnummer det gjelder:

_____

_____

c. Er det vanskeligheter med å forstå eller få svar på noen spørsmål?

☐ Ja

☐ Nei

d. Dersom ja, hvilke spørsmål gjelder det?

_____

_____

e. Synes De stort sett at dette skjemaet er lettere, omtrent som vanlig eller vanskeligere å bruke enn andre intervjuskjemaer De har brukt?

☐ Lettere

☐ Som vanlig

☐ Vanskeligere

f. Dersom lettere eller vanskeligere, hva mener De det først og fremst skyldes?

_____

_____

_____

_____

_____

_____